ZAHARIA STANCU

CICLUL

RĂDĂCINILE SÎNT AMARE

VÎNTUL ŞI PLOAIA
1. Vulpea, 2. Frigul, 3. Roza

ACTRIŢA, BANCHERUL ŞI CÎŢIVA OAMENI SIMPLI

TINEREŢE FĂRĂ BĂTRÎNEŢE

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

ZAHARIA STANCU

VÎNTUL ŞI PLOAIA

VULPEA

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Coperta : *Florica Mălureanu*

VULPEA

CAPITOLUL I

Ne aflam laolaltă trei oameni. Şi toţi trei umblam călări pe drumurile noroioase ale Moldovei de Jos.

La Gorna, unde dormisem iepureşte într-o primărie, pe duşumea, cu pistoalele încărcate la îndemînă, tovarăşul Licu Oroş îmi spusese la trezire :

— De aici înainte va trebui să schimbăm caii din sat în sat.

— Să-i schimbăm, dacă se va putea.

— De ce să nu se poată ! Trebuie să se poată. Negreşit trebuie să se poată.

Nu eram adeptul folosirii forţei. Şi nici al violenţelor. Îngăimasem, aşadar, cu gura pe jumătate :

— Oamenii...

Răspunsul îmi sosi în auz aspru :

— A cam venit timpul ca oamenii să înveţe să ne asculte.

În lipsa unor cuvinte potrivite împrejurării, ridicasem din umeri. Licu Oroş îl chemase pe primar şi-i spusese :

— Te rugăm să ne faci rost de trei cai, tovarăşe. Pînă la prînz trebuie să fim la Urlăvînt. Am şi tele-

fonat acolo să se adune lumea, așa că nu mai avem nici o clipă de pierdut.

— De unde să vă scot eu trei cai ?

— Să cauți. Dă-ți osteneala și caută. Și bagă de seamă, cînd vorbești cu mine să nu vorbești răstit.

— De căutat o să caut. Dar să știți : eu nu sînt *tovarăș* cu dumneavoastră. Eu am fost *domn*. Și am rămas *domn*. Și fac politică liberală cu boier Țăpoiu. Așa că între noi nici vorbă nu poate fi de *tovărășie*. Nici vorbă. Iar cît despre răsteală... Așa e vorba mea, cam răstită...

— Știm, știm. Iartă-ne. Ți-am spus *tovarășe* din obișnuință. Cît despre politică, ești slobod să faci cu cine îți place, însă nu ne lăsa fără cai. Avem neapărată nevoie de cai. Acum. De îndată.

Oroș încruntă ușor sprîncenele și adăugă apăsînd pe cuvinte :

— În cazul că nu ne faci rost de cai, s-ar putea să ne supărăm, ba chiar să ne burzuluim. Și atunci... *Atunci nu va fi bine. Nu va fi de loc bine...*

Primarul nu se lăsa intimidat de cuvintele aspre ale lui Oroș. Și nici de mișcarea mîinii lui drepte care căuta prin buzunar niște pistoale. Rămînea mai departe dîrz. Era încălțat cu cizme înalte, de piele galbenă, răsfrînte deasupra genunchilor. Pe cap primarul purta căciulă mare, teșită ușor într-o parte, și pe spate ghebă groasă, de lînă seină. Se uită urît la noi, vru să ne înjure, însă se stăpîni și, întorcîndu-se către un țăran goluț, cu fața lungă și ciupită de vărsat, care stătea ceva mai de-o parte, îi spuse cu glas de poruncă :

— Vino cu mine, Valere. Hai să căutăm împreună niște cai pentru... pentru *tovarăși...*

Rosti cuvîntul din urmă cu mare silă. Țăranul numit Valer agită pe sub nasurile noastre bîta noduroasă pe care o ținea în mînă, și în care pînă acum se rezemase, și-i răspunse slugarnic primarului :

— Să mergem, cucoane Samuilă, de ce să nu mergem ? ! Că așa am ajuns acum : s-ascultăm de toți. S-ascultăm de toți nepricopsiții, de parcă le-am fi slugi.

Ne-am prefăcut că nu le-am auzit prea limpede cuvintele și i-am lăsat să iasă din primărie și să se ducă în căutarea cailor care ne trebuiau. După ce s-au depărtat, l-am întrebat pe Oroș :

— Pe aici cînd ne mai întoarcem ?

— De ce să ne mai întoarcem tot pe aici ? Mai sînt și alte drumuri.

— Ca să vorbim cu sătenii.

— Sînt răzeși. Au lăzile pline de zapise domnești de pe vremea lui Ștefan cel Mare. *Toți sînt bogătani. N-avem ce să vorbim cu ei.* Nici cu cei de aici n-avem ce să vorbim, nici cu cei din Temeiu. Și aceia sînt tot răzeși. Tot bogătani.

Deși îl cunoșteam de puțină vreme, ajunsesem să-l prețuiesc și să-l stimez pe Licu Oroș, dar, de data aceasta, nu-i împărtășeam părerea. Totuși m-am abținut să i-o declar deschis.

N-a trecut mult și cuconul Samuilă, primarul, s-a întors. În ochi îi licăreau niște luminițe ciudate. Se vedea de departe că e bucuros c-a izbutit să-și bată

joc de noi. Valer trăgea după el trei gloabe roaibe care abia se ţineau pe picioare.

Oroş privi gloabele, îşi păstră buna dispoziţie şi zîmbi.

— Poate glumeşti, primarule.

— Nu-mi arde de glumă, domnule. Nu-mi arde de loc de glumă. Dar alţi cai nu am. Şi nici nu-i pot fabrica. Nu s-a născocit încă o fabrică de cai. Poate o s-o născociţi dumneavoastră, comuniştii... Multe o să mai născociţi dumneavoastră, comuniştii... Multe... Foarte multe...

Nu ne-am pus nici acum mintea cu el. Numitul Valer, care, nu ştiu cum se făcuse, dar era vădit că trecuse de partea noastră, a rîs :

— N-are... Alţi cai n-are... Primarul zice că alţi cai n-are...

Îngrijorat să nu se ivească o tevatură, m-am uitat la Oroş. Îşi păstra calmul, însă mustaţa... mustaţa îi tremura. M-am uitat şi la Clemente Ţigănuş. Şi lui îi tremura mustaţa. De tăcut însă tăceam toţi trei. Tăceam. Tăceam.

— Alţi cai nu am, a găsit de cuviinţă să ne mai spună o dată primarul, şi dacă nu am... Cunoaşteţi şi dumneavoastră proverbul „De unde nu e, nici Dumnezeu nu cere"...

Tovarăşul Clemente Ţigănuş se aspri :

— Lasă-l pe Dumnezeu în pace. Nu-l amesteca în povestea asta cu caii.

— Nu-l amestec, dar dacă n-am de unde lua cai, n-am de unde lua... şi gata... şi gata...

— Chiar n-ai de unde ? Eu aş avea. Cunosc un loc unde se află şase cai buni, potcoviţi, cu şei, cu frîie. Tocmai buni de pornit la drum cu ei...

— Eu nu ştiu, domnule, şi dacă nu ştiu... Dacă nu ştiu, nu ştiu...

— Hai cu mine, îi spuse Ţigănuş. Hai cu mine...

— Unde ? N-am la cine să merg. Şi dacă n-am la cine să merg... N-am la cine să merg !

Clemente Ţigănuş se apropie de primar. Îl privi cu încruntare în rotundul ochilor.

— La Bosoancă... Hai cu mine la Bosoancă...

Primarul lăsă ochii în jos şi mărturisi, plin parcă de teamă şi sfială :

— La Bosoancă nu merg. Bosoancă mi-e cumnat. Dacă mă leg de caii lui, în casă nu mai am trai cu nevasta, şi în sat n-o să mai am trai cu cumnatu-meu.

— Caii nu sînt ai lui. Sînt de furat. Bosoancă i-a furat de la nemţi, acum doi ani, cînd nemţii se retrăgeau dincolo de munte.

Primarul nu se dădu bătut. Mîrîi :

— Nu i-a furat de la nemţi. I-a cumpărat. Cu bani gheaţă. Şi cu martori. Cumnatu-meu e om de treabă. E om de treabă, nu e hoţ de cai. Aşa să ştiţi : cumnatu-meu Bosoancă e om de treabă.

Ţigănuş rîse cu hohote.

— Eu n-am spus că Bosoancă nu e om de treabă. Am spus numai că frumoşii cai din grajdul lui sînt furaţi de la nemţi, şi că omul care i-a furat n-a fost altul decît Bosoancă.

Auzind acestea, primarul se trase lîngă zidul primăriei, se lipi cu spinarea de el ca și cum ar fi vrut să fie apărat din partea aceea în cazul în care ar fi încercat careva să-l atace pe la spate. Îi făcu semn numitului Valer să vină lîngă el.

— Dă-mi bîta, slugă...

Cînd să întindă mîna s-o ia, Țigănuș, care nu-l scăpase din ochi o singură clipă, îl izbi cu patul pistolului în bărbie.

— Mergi ? Mergi cu noi la Bosoancă sau nu mergi ? Spune !

Primarul își pipăi locul lovit și răspunse acru, cu ură :

— Merg. Dar să știți că nu de bună voie. Valer va fi martor că merg silit.

— Bine, bine... rîse Țigănuș.

Primarul a luat-o înainte. Ne-am încîrduit după el. Călcam prin băltoace. N-aveam vreme să le ocolim. Eram plini de noroi pînă mai sus de genunchi. Cam la o sută de pași de primărie, intrarăm grămadă în aria lui Bosoancă. Aria, largă, curată. Casele, mari, Acareturile, arătoase. Totul dovedea buna stare. La hărmălaia făcută de cîini, ieși din casă o femeie. Îi cerurăm caii.

— Sînt la pădure, ne răspunse. Toți șase sînt la pădure. A plecat azi-dimineață bărbatu-meu cu ei la pădure. Parcă știa c-o să veniți după ei să-i luați...

Valer ne dete semn cu genele : *femeia minte.*

Găsirăm caii în grajd : trei. Am pus șeile pe ei.

— Călătorie sprîncenată, cin' v-o prinde să vă bată, ne-a urat clonțoasa lui Bosoancă.

Era o femeie voinică, durdulie, cu sînii mari, revărsați și cu fundul gros și bombat.

— Mulțumim de urare. Mulțumim frumos, i-am răspuns.

Oroș întoarse capul către primar :

— Mîine o să vi-i trimitem îndărăt. Nu-i folosim decît pînă sus, la Urlăvînt.

— Dacă...

Domnul Samuilă își pipăi iarăși bărbia.

— O să mi-o plătiți. O să afle și boier Țăpoiu cum vă purtați. O lume-ntreagă o să afle. Eu nu sînt, așa cum credeți, fitecine...

— O să-ți plătim. Cu vîrf și-ndesat o să-ți plătim, îi răspunse Țigănuș. O să ținem minte și-o să-ți plătim totul.

Încălecarăm și le dădurăm frîu slobod. Caii, voinici, grași, bine hrăniți și bine îngrijiți, o întinseră repede la drum. Călare pe asemenea cai, ți-era mai mare dragul să umbli prin sate.

Nici n-am ieșit bine din Gorna, cînd ploaia s-a năpustit cu și mai multă dușmănie decît înainte asupra noastră. Vîntul ne înfășura, ne izbea din laturi și din față și aproape ne orbea. Parcă și ploaia și parcă și vîntul se înțeleseseră cu domnul Samuilă să ne îngreuieze calea pe care mergeam, să ne mohorască viața — care și fără asta nu ne era prea senină — și să ne-o otrăvească. Cerul, dușmănos, se pogorîse jos de tot. Copitele potcovite ale cailor frămîntau noroiul adînc, iar vîntul șuiera într-una

șerpește. Copacii însă, răsuciți și chinuiți în toate chipurile de cumplitul vînt, se văicăreau de parcă ar fi avut și ei suflete. Poate și aveau. Noi, oamenii, știm atît de puțin despre arbori, știm atît de puțin despre iarbă și de fapt știm destul de puțin și despre țărînă... Atît de puțin !... Unii spun că țărîna e moartă. Dar eu cred că țărîna e vie, că rămîne mereu tînără, că nu moare niciodată... niciodată...

Cu toate că plecasem la drum pregătiți și pentru o asemenea vreme uricioasă, am simțit repede de tot că sîntem uzi pînă la piele. Acum caii, voinicii și mîndrii cai, deși își dădeau toată osteneala, înaintau greu. Calea, care șerpuia pe fundul unei văi înguste, era mai curînd o betelie stătută, de noroi gros, cleios. Uneori, cînd valea pe unde călătoream se strîmta și mai mult, zbătîndu-se, caii noștri se afundau în acest noroi lipicios pînă aproape de genunchi. Picioarele puternice le alunecau cînd într-o parte, cînd în alta. Atunci, cu toată dorința pe care o aveau, de a da ascultare poruncilor noastre, se opreau și răsuflau greu. Deși eram stăpîniți de dorința de a ajunge cît mai repede la ținta ce ne-o propusesem, îi lăsam cîteva clipe să se odihnească. După aceea îi loveam iarăși zdravăn cu călcîiele și caii — învățați din timpul războiului atît cu loviturile cît și cu drumurile grele — ni se supuneau. Icneau, dădeau drumul la vînturi răsunătoare și porneau mai departe. Temîndu-ne să nu nimerim în gropile adînci, ascunse de băltoace din care odată căzuți nu am mai fi izbutit să ieșim ușor, ne țineam bine în șei și ne bucuram nu numai de snaga cailor care ne duceau

în spinare, dar și de priceperea lor în ocolirea primejdiilor. Se părea că le rămăsese cîte ceva din războiul prin care trecuseră și din care, ca prin minune, scăpaseră cu viață. Poate învățaseră chiar mai mult decît oamenii.

Nu știu cum îmi veni, dar mă auzii întrebîndu-l pe Oroș :

— Cunoști valea ?

— O cunosc. Lucrez pe aici cam de doi ani. Dar e ca și cum n-aș cunoaște-o. Nu poți niciodată să știi ce capcane viclene se ascund sub noroaiele astea. După fiecare ploaie smîrcurilor nu li se mai vede fața. Și dacă se poticnesc caii într-un smîrc... Isus și Maica Domnului...

— Îi dăruim o mare bucurie domnului primar Samuilă și una și mai mare cuconului Pierre Țăpoiu, zise Clemente Țigănuș.

Spusei încet, mai mult pentru mine decît pentru ceilalți doi pe care îi bătea, ca și pe mine, vîntul și năprasnica ploaie :

— N-o să-i bucurăm pe nici unul... Pe nici unul n-o să-i bucurăm. Dimpotrivă...

Fiecare se gîndea la ale lui. Nu-mi răspunse nimeni.

Cerul căzuse parcă mai jos, vînăt, învălmășit, apăsător. De altfel era și urît. Parcă-l făurise cineva la repezeală, din cioburi.

Valea se îngusta ca un gît de pîlnie. Caii, osteniți și înfierbîntați de greutatea drumului, abia gîfîiau. Și de pe ei, ca și de pe straiele noastre, apa curgea șiroaie. Dintr-o dată, prin străvezia perdea a ploii

se iviră pe costişe păduri dese, negre. Împinsei calul pînă intră în rînd cu calul lui Oroş şi cu calul lui Ţigănuş. Adresîndu-mă lui Oroş, zisei :

— Crezi că o să izbutim să mergem mai departe, tovarăşe ?

— Trebuie. Peste o săptămînă avem alegeri. La Urlăvînt şi în multe alte sate din această parte a judeţului ne-aşteaptă cetăţenii să le vorbim, să ne sfătuim cu ei, la rigoare să le poruncim să facă tot ceea ce vom crede noi că au de făcut.

— Avem oare dreptul de a porunci ? Cine ne-a dat acest drept şi cînd ?

Deşi rămas tot cu auzul încordat, n-am mai înţeles ce-mi spune. Ajunsesem, tustrei, în gîtul pîlniei. Aci vîntul înnebunise cu totul, se repezea asupra noastră, ne înfăşura şi ne izbea fără cruţare din toate părţile, opintindu-se să ne doboare. Lovirăm nemilos caii, îi silirăm să înainteze. După oarecare trecere de vreme ajunserăm între două povîrnişuri înalte, uşor înclinate. Vîntul se învîrteji ce se învîrteji, apoi se mai domoli şi ne supără mai puţin. Ploaia însă nu se îndură de loc să ne ierte. Deasupra, pe culmi, răpăia şi mai sălbatecă parcă, iar pădurile vuiau... vuiau...

Tocmai cînd, ciuciulit pe cal, mă miram că arborii de pe culmi şi costişe nu sînt smulşi de vînt cu rădăcini cu tot şi duşi în zbor, auzii zbucnind împuşcături în pădurea din dreapta. Apucai să le număr : cinci. Mă uitai în jur să văd dacă gloanţele n-au lovit pe careva. Calul tovarăşului Oroş îngenunchease şi se afundase pe jumătate în noroi

Tovarăşul Oroş sărise la timp şi se adăpostise după calul prăbuşit ca după un sac.

— Descălecaţi repede ! ne strigă el. Descălecaţi, îndemnaţi caii să îngenunche şi pregătiţi-vă să vă apăraţi de la adăpostul lor !

„Mi-a prins bine — îmi spusei în gînd — că am făcut armata la cavalerie. Ştiu să umblu cu caii, ştiu să mă lungesc în noroi, ştiu să mă ascund după o ridicătură, ştiu să ochesc, ştiu să trag, ştiu..." De fapt mi se părea numai. Nu ştiam mare lucru. Poate nu ştiam nimic.

Am descălecat şi-am bătut uşor murgul pe genunchi. Obişnuit cu şuierul gloanţelor şi cu lupta, calul nemţesc mi-a priceput porunca. M-am lungit în noroi şi am scos *Beretta*. Clemente Ţigănuş împlinise aceleaşi mişcări, însă mult mai iute şi cu mult mai mult meşteşug decît mine.

— Nu trageţi încă ! se grăbi să ne şoptească Oroş. E necesar ca întîi să vedem dincotro vin împuşcăturile. Deocamdată atacatorii nu trebuie să ştie cu ce sîntem înarmaţi.

— Acolo ! Uitaţi-vă într-acolo... îngăimă Ţigănuş. Vedeţi ?

Ne uitarăm. Ne uitarăm şi văzurăm. Şi nu ne mirarăm de ceea ce văzurăm. Cinci bărbaţi cu căciuli mari, teşite într-o parte, purtînd bundre seine pe spate şi în picioare cizme, se furişau din copac în copac, pe costişa din dreapta. Se cunoştea de la întîia ochire asupra mişcărilor lor că trăiseră din plin războiul. Se tîrau. Săreau. Iar se tîrau. Foloseau fiecare copac răsturnat, fiece ridicătură a terenului.

Soldați, soldați adevărați, și încă dintre cei mai buni. Îmi amintii că-i văzusem luptînd așa pe nemți, în 1917. Dar aceștia nu erau nemți. Erau românași de-ai noștri. Frați de-ai noștri. *Dușmani de-ai noștri,* care se împotriveau programului nostru și puterii noastre cu armele în mîini. Își apărau părerile și interesele cu îndîrjire și nu se dădeau în lături nici de la crime. Nu erau de disprețuit.

Cînd crezură că au ajuns destul de aproape ca să ne țintească fără greș, cei cinci atacatori se opriră și se apucară să tragă cu socoteală.

— Trag cu puști *Mauser*, spuse Oroș, și nu sînt răi-ochitori. De la primele gloanțe *ne-au omorît caii.*

Afundați pe jumătate în noroi și tupilați la azăvada trupurilor mari ale cailor, ne păstrarăm sîngele rece, îi pîndirăm cu sufletul la gură pe *dușmani,* și ne ferirăm să le dăm vreun semn de viață.

— Dați-vă prinși, bolșevicilor ! ne strigă unul cu glas gros. Vă dăruim viața... Dați-vă prinși și vă dăruim viața...

Auzeam răpăitul năprasnic al ploii. Sus, pe costișe și pe culmi, vîntul se încăiera cu pădurea... se încăiera cu pădurea.

— N-auziți, mă ? Predați-vă. *Sîntem creștini.* Nu vă omorîm. Vă tragem cîte o mamă de bătaie și vă lăsăm să vă duceți cu Dumnezeu... Să vă duceți în voia voastră...

Văzînd că nu răspundem, unul a cutezat și și-a ridicat capul de după un trunchi de copac prăbușit.

Eu mă rugam fierbinte, cum nu-mi aduceam aminte să mă mai fi rugat pînă atunci : „Dă, Doamne ! Îndeamnă-i, Doamne, să iasă la vedere, îndeamnă-i, Doamne !“

— Fii cu băgare de seamă, Oniță. S-ar putea să ni se fi întins o cursă, l-am auzit rostind pe cel cu glas gros.

— Aș ! I-a înghițit iadul. Pe toți trei i-a înghițit iadul.

— Crezi ?

— Da. Au murit odată cu caii. Odată cu caii, i-am lovit și pe ei... Au murit... Toți trei au murit...

— Totuși, bagă de seamă.

Omul despre care aflasem chiar acum că se numește Oniță sări peste cel mai apropiat trunchi răsturnat, se culcă repede și, tîrîndu-se încet și încă mai ascunzîndu-se, se apucă să pogoare către noi. În urma lui se tîra, ca un șarpe, al doilea. Ceilalți mai așteptau. Am așteptat și noi — și așteptarea ni s-a părut o veșnicie — cu degetele pe trăgace, pînă i-am prins la loc gol.

— Acum ! ne-a șoptit Oroș. Acum !

Am deschis focul toți trei, în aceeași clipă.

— Au... mamă... mamă...

Unul și-a culcat capul pe pușcă și n-a mai mișcat. Celălalt se zvîrcolea, se văita și iarăși se zvîrcolea.

— Au... mamă... mamă...

Văzîndu-l zvîrcolindu-se și auzindu-l văicărindu-se, mie îmi trecu toată ura, toată ciuda, ba chiar și tot necazul.

Toţi oamenii la grea primejdie strigă *mamă*. N-am auzit niciodată pe careva strigînd *tată*. Mamă... Mamă...

Armele celorlalţi duşmani rămaşi încă ascunşi au fulgerat şi nu o singură dată. Acum împuşcăturile nu mai erau ordonate. Se cunoştea că oamenii aceia, oricine-ar fi fost ei, uitaseră învăţătura din armată şi nu mai aveau răbdare să ne caute unde sîntem ascunşi, să ne ochească. Trăgeau la întîmplare, iar gloanţele treceau peste capetele noastre şi pătrundeau în pămîntul clisos şi pietros al costişei din spate.

Mi-am luat inima în dinţi şi am tras cîteva focuri în direcţia în care îi ştiam că sînt. Drept răspuns, armele lor au mai pîrîit un timp. Apoi, împuşcăturile care erau menite să ne ţină în loc s-au rărit şi s-au depărtat pînă ce, iarăşi, n-am mai auzit decît ropotul sîcîitor al ploii şi vuietul jalnic al pădurii. Ridicînd cu oarecare temere capetele şi privind, i-am zărit pe cei ce ne scăpaseră, ajunşi sus, într-un luminiş. Dezlegaseră de undeva dintr-un ascunziş cinci cai. Pe trei au încălecat. Pe ceilalţi doi i-au tras după ei. Erau departe. Gloanţele noastre, oricît am fi dorit-o — însă, curios, nu o doream de loc — nu-i mai putea ajunge. Am mai slobozit totuşi cîteva focuri după ei. (Cînd ai în mînă o armă încărcată, greu te poţi stăpîni să nu tragi.)

— Cît pe-aci să ne cureţe, am spus. Cît pe-aci.

— Se mai întîmplă şi de-astea, a zis Oroş.

Tovarăşul Ţigănuş avea faţa plină de noroi.

— Păcătosul ăla n-o mai cheamă pe maică-sa.

— O fi dat ortul popii.

— Dar dacă nu l-a dat şi aşteaptă pîndind să ne apropiem de el ?

— E lovit greu. Chiar dacă mai trăieşte, nu mai e-n stare să ne facă vreun rău.

Am lăsat caii morţi lungiţi în mocirla galbenă şi cleioasă, ne-am ridicat şi ne-am dus spre căzuţii de pe coastă. Mergeam cu o mare atenţie şi eram gata, la cel mai mic semn de primejdie, să ne lungim la pămînt şi să tragem. Ajungînd lîngă ei, am văzut că omul care murise fără să se vaiete era tînăr. Să tot fi avut douăzeci şi trei—douăzeci şi patru de ani.

— Între ochi ! rosti încet şi cu părere de rău, parcă, Oroş.

— Din întîmplare, absolut din întîmplare, îngînă Ţigănuş.

— Care din noi ?

— Nu ştiu, răspunsei. Nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu.

De fapt vroiam să ştiu, însă îmi era frică. Toţi trei trăsesem în aceeaşi direcţie, către aceiaşi oameni, cu dorinţa de a-i lovi şi a-i scoate din luptă. Îi lovisem şi-i scosesem din luptă. Care din noi ? Aceasta nu avea nici o importanţă. Într-adevăr, n-avea importanţă care din noi ucisese ?

Celălalt om, care o chemase pe maică-sa şi care era cam între două vîrste, mai trăia. Gemea înfundat. Dîrdîia. Se ţinea cu mîinile de pîntec. În jurul lui se întinsese lac de sînge. Ploaia care cădea cu repeziciune spălăcea şi risipea sîngele.

S-a uitat la noi cu ochi răi și ne-a șoptit rugător :

— Apă... apă...

Cuprins de milă, tovarășul Țigănuș și-a făcut mîinile căuș. Le-a întins. Căușul mîinilor lui s-a umplut numaidecît. S-a apropiat și i-a dat să bea.

— Mulțam frumos.

— De unde ești ?

— De la Urlăvînt.

— Și băiatul ?

— Cine ? Anghel ? Tot de-acolo. E fiu-meu.

— Dar ceilalți ?

— Care ceilalți ?

— Care-au fugit.

— Bosoancă... și...

Rosti cu limba împleticită cîteva nume pe care nu izbutirăm să le reținem.

Lui Țigănuș îi pieri mila. Întrebă răstit :

— Ați vrut să ne speriați ori să ne omorîți ?

— Să vă omorîm.

— De ce ?

— Ca să scăpăm de voi.

— De ce să scăpați de noi ?

— Pentru pămînt. Ne-ați dat pămînt. Anul trecut ni l-ați dat. Iar acum ni s-a spus că după alegeri o să ni-l luați. Și ni s-a mai spus că... o să ne... puneți la colectivă, să mîncăm la cazan. Nu vrem să vă dăm pămîntul îndărăt și nici să mîncăm la cazan nu vrem. N-am mîncat la cazan decît la armată...

— Și cine v-a spus toate astea ?

— Parcă nu știți ! Bosoancă. Ne-au mai spus și alții care nu sînt de pe la noi. Ne-au spus și logofeții lui boier Țăpoiu.

— Și altceva ce v-au mai spus logofeții lui Țăpoiu ?

— Multe... Multe ne-au mai spus. Și toate numai de rău...

Se chinuia să vorbească. Vorbea. Tăcea. Iarăși vorbea. Unele din spusele lui aveau o sămînță de adevăr. Altele erau simple scorneli. În zăpăceala și învălmășeala acelor zile în care nimic nu sta pe temelii sigure, era destul de greu de despărțit adevărul de minciună și minciuna de adevăr. Colectivizarea ? Fără îndoială că avea să vină și vremea cînd vom pune problema colectivizării și ne vom zbate pentru realizarea ei. Dar că vor mînca la cazan ! La asta nu ne gîndisem și nici nu ne închipuiam că ne vom gîndi vreodată. Dușmanul lucra. Și dacă vroiam să rămînem cinstiți pînă la capăt se cuvenea să recunoaștem că nu lucra fără meșteșug.

Căzut pe gînduri, tăceam, ascultam, priveam. Oroș tăcea și el, asculta și el, privea și el. Trăsăsem cu armele spre oamenii aceia care ne urmăriseră, ne pîndiseră și ne atacaseră. Și, fie că o voisem, fie că n-o voisem, omorîsem doi dintre ei. (Era limpede că rănitul avea să moară și el peste cel mult un ceas.) Aveam dreptul să omorîm ? Nu. Nu aveam nici un drept, însă *oamenii aceia ne atacaseră cu arme de foc, voiseră să ne omoare ei pe noi, iar noi nu făcusem altceva decît să ne apărăm... să ne apărăm...*

Clemente Ţigănuş nu l-a mai întrebat nimic pe omul plin de noroi din care se scurgea încet sîngele şi care se ţinea cu mîinile de pîntec. Durerea îl făcea să-şi ţină dinţii strînşi, ca să nu ţipe. Ploaia îl pătrunsese pînă la piele. Băgai de seamă — cum mă uitam — că frunzele căzute de cu toamnă nu putreziseră nici pe jumătate.

— Să încercăm să-i oprim scurgerea sîngelui.

— Să încercăm, îmi răspunse Ţigănuş, deşi nu cred să-i mai ajute la ceva. E ciuruit. *Beretta.*

— Atunci... Atunci...

Eu trăsesem cu *Beretta*. Dintre cei trei care ne aflam acolo, numai eu aveam *Beretta,* numai eu trăsesem cu *Beretta*. Parcă îmi căzu cerul pe umeri. Îmi îngheţă spinarea şi gura mi se umplu de cocleală.

— Ei şi ? Parcă nu e totuna ? E totuna, tovarăşe.

M-am aplecat. L-am desfăcut la piept şi la burtă. Ploaia ne bătea pe toţi cu urgie. I-am scos brîul şi l-am încins iarăşi, însă de data asta peste pîntec şi peste piept, după ce i-am pus în dreptul găurilor care încă sîngerau fîşii rupte chiar din cămaşa-i udă. Se văita.

— Nu mai scap... Nu mai scap... Îmi pare rău de fecior.

— Numai de fecior ?

— De mine ca de mine. Ce să-mi mai pară ? Mi-am trăit traiul, mi-am mîncat mălaiul. Dar de fecior îmi pare tare rău. L-am nuntit acum două săptămîni. Cu lăutari. Cu cununii. Acum i-a rămas nevasta văduvă. Abia s-a măritat cu fiu-meu şi a şi

rămas văduvă... Mama ei de curvă ! Că fiu-meu s-a însurat cu o curvă. Mi-a adus în casă o curvă.

Mortului — care se însurase de curînd cu o curvă — nu-i mai puteam ajuta cu nimic. Nu-i mai puteam ajuta cu nimic nici celui ce — sărmanul de el ! — trăgea să moară.

Pe băiat l-am întors cu faţa în sus, să-l mîngîie şi să-l spele ploaia. Să-l mîngîie şi să-l spele... Să-l mîngîie... Morţii nu au nevoie de mîngîieri, morţii nu mai au nevoie de nimic.

Crîncenă, ploaia continua să se năruie ca un potop asupra noastră. Pădurea de pe coastă se tînguia şi vuia, iar sus, pe culmi, vîntul repezit răsucea şi schingiuia arborii. Norii, buhăiţi, vineţi, apăsători, alergau peste negrul pădurii.

— O să trimitem oameni din Urlăvînt să vă ridice, i-a spus Ţigănuş celui ce era încă viu. N-avem ce-ţi face. Aţi vrut să ne omorîţi. Pe noi nu ne-aţi nimerit, dar ne-aţi împuşcat caii. Acum de dus la spinare pînă în sat nu vă putem duce. Chiar dacă am vrea, nu ne-ar ajunge puterile. Morţii atîrnă greu... Greu de tot atîrnă morţii !...

Pe ţăranul rănit l-am lăsat zvîrcolindu-se lîngă mort, cu soarta lui şi cu moartea. Pe rănit îl vedeam. Îl vedeam şi pe mort. Soarta n-o vedeam. O simţeam numai. Nici moartea n-o vedeam. Dar ea, moartea, era acolo, la numai un pas de noi, ori poate la şi mai puţin de-un pas de noi.

Le-am întors spatele şi am pogorît printre copacii negri, strîmbi şi răpănoşi spre valea mocirloasă unde ne părăsisem caii care acum nu mai aveau

suflare. Sleios, pămîntul gălbui acoperit cu frunziș ne prindea picioarele și ne zăbovea mersul. Caii zăceau — așa cum îi lăsasem — lungiți în noroi. Ne dădurăm seama că n-avea rost să-i mai plîngem. Eram nevoiți să plecăm.

— Mi se pare că un cal mai trăiește, zise Oroș.

Într-adevăr, uitîndu-ne mai cu atenție la cai, observarăm că acela pe care călărise Țigănuș clipea des din ochii speriați și întindea gîtul de parcă nu se mai sătura de aer. Țigănuș se aplecă, îl alintă ușor pe coamă, apoi îi slobozi un glonte în ureche. În văzduhul umed bubuitura răsună puternic și se stinse.

— Ai făcut bine, zise Oroș, ai făcut foarte bine.

— Mi-a fost milă de el. Pînă să moară s-ar mai fi chinuit.

— Ascultă, tovarășe Țigănuș, îl întrebai cu gura amară, pînă acum ai mai omorît om ?

— Am omorît, îmi răspunse.

— Dar cai ?

— Am omorît și cai.

Tăcu un timp. Pe urmă rînji :

— Dar pe mortul de azi nu eu l-am împușcat.

Părăsirăm drumul pe care acum nu aveam cum să umblăm fără cai și o apucarăm pe alături, prin pădure. Lunecam, picioarele ostenite ne-o luau razna, cădeam, ne ridicam. După puțină vreme ajunserăm să fim plini de noroi pînă și pe obraji. Ne ridicam sprijinindu-ne în mîini și înaitam bălăbănindu-ne, ținîndu-ne de copaci ori de tufe. Iarăși

cădeam. Și iarăși ne ridicam și mai înaintam cîțiva pași. Uneori mergeam ținîndu-ne unii pe alții de mîini.

— Dacă am avea ciomege, zise Oroș, ne-am ajuta cu ele și-am merge mai cu spor. N-am mai cădea și nu ne-am tăvăli atîta prin noroi.

Rupserăm niște crengi, le curățarăm de ramuri și ne sprijinirăm în ele. Ciomegele acestea erau destul de primitive și de loc arătoase, dar ne slujeam destul de mult de ele.

— Ce credeți ? Astăzi o să ne mai ierte ploaia ori nu ?

Oroș tăcu. Întrebării lui Țigănuș îi răspunsei eu :

— Nu ne iartă. Nici azi, nici mîine, nici poimîine ploaia nu ne iartă... nu ne iartă...

— De unde știi ?

Rîsei și răspunsei :

— Am semnele mele.

N-aveam nici un semn. Glumisem. Cu cît ne umpleam de noroi, cu atît semănam mai mult cu oamenii din altă eră, dintr-o eră tare îndepărtată. Pe atunci oamenii se ucideau între ei cu bîtele, cu pietroaiele...

Privii norii. Deveniseră și mai întunecați, pogoriseră și mai jos. Deasupra văii înguste se lăsau dinspre culmi vălătuci uriași de negură deasă, neagră aproape.

— Încă nu s-a apropiat amiaza și parcă ar fi înserare, spuse Oroș. Se întunecă. Pe aici se întunecă repede de tot.

— Da, se întunecă, zisei și eu din dorința de a mai spune ceva, de a mai alunga măcar cîteva clipe amintirea celor doi împușcați din pădure.

Nu-mi ieșea din minte moartea celor doi oameni, dar mai ales nu-mi ieșea din minte moartea cailor. Puțin lipsise să nu ne odihnim și noi alături de ei, în noroi. Mare lucru n-ar fi fost. În fiecare zi se nasc oameni și în fiecare zi mor oameni. De ce n-am fi murit și noi ? *Am fi putut muri, însă întîmplarea făcuse să nu murim.* Și acum ne tîram toți trei, ca vai de capul nostru, pe marginea unei cline clisoase. Eram trist și nu-mi plăcea că sînt, mai ales că *descopeream că nu numai moartea cailor mă întristase, ci și a flăcăului pe care aflasem că-l cheamă Anghel.* Dar agonia dureroasă și moartea apropiată a celuilalt sătean pe care-l părăsisem în ploaie ? Poate mă mai întristau vîntul și ploaia, norii negri care alergau, negura care pogora dinspre culmi ori poate și faptul că nu-mi vedeam umbra. Nu mai știu. Toate mă întristau. Toate. Trăsei adînc în piept aerul tare și ud și rostii într-o doară :

— E plină de dulceață Țara de jos. Cu văile ei adînci, cu dealurile ei ondulate, cu cerul ei blajin, cu locuitorii ei pașnici, cu...

Voii să mai adaug ceva, dar nu știu cum se întîmplă că mă poticnii și căzui. Ciomagul îmi scăpă din mînă, nu avui de ce să mă prind pe povîrniș și simțind că voi începe de îndată să mă rostogolesc, îmi acoperii fața cu mîinile să-mi feresc ochii de rădăcini și de pietre. Nu mă gîndii de loc la moarte. Nu-mi era teamă de ea. Mai ales acum nu-mi era de

loc teamă de moarte. Mi-era însă teamă de schilodire. Să nu rămîn ciung. Să nu rămîn orb. Mai ales de orbire mi-era teamă. Și mă rostogolii ca un butuc rotund pînă lîngă rîul de mocirlă care acoperea drumul din vale. Aci mă lovii de niște cioturi și mă oprii. Pe cînd încercam să mă adun și să mă scol din noroi, auzii pocnete dezordonate de arme. Îmi pipăii *Beretta*. Era la locul ei. O încercai și înălțai capul. Ceva mai sus de mine, pe costișă, Oroș se culcase la pămînt și trăgea foc după foc spre povîrnișul din stînga, unde, deocamdată, prin pînza deasă a ploii, oricît m-aș fi chiorît, nu deslușeam nici o mișcare. La o depărtare de numai cîțiva pași de Oroș, Țigănuș îngenunchease în noroi și arunca grenadă după grenadă în aceeași direcție. Fără să mă scol, mă răsucii în mîzgă și mă pregătii și eu de tras. Costișa pe care îmi căzură ochii, și pe care o potopea năprasnica ploaie, era acoperită cu aburi rari și cu tufișuri mărunte. Negura pogora prin ploaie ca un val neîntrerupt și din ce în ce nu mai vedeam altceva decît negură. Explozia grenadelor aruncate de Țigănuș îi speriase poate de atacatorii care se îndepărtaseră și se risipiseră. După locurile în care izbucneau împușcăturile lor acum, păreau a fi mai mulți decît la început. Poate că cei trei care ne scăpaseră, după ce ieșiseră din bătaia armelor noastre, încălecaseră, făcuseră un ocol, își măriseră ceata cu alții, ne pîndiseră și ne atacau de data aceasta din stînga. Oroș îi strigă lui Țigănuș :

— Păztrează-ți *Kisserele*. O să avem mare nevoie de ele. În curînd o să avem mare nevoie de ele...

Oroş nu mai ţinea socoteală de noroi şi se apropia de-a buşilea de Ţigănuş. Acesta, după ce aruncase grenadele, se lungise pe pîntec. Nu se văita şi nu spunea nimic, dar din cînd în cînd ridica mîna dreaptă, însă nu pentru a încerca să zvîrle o nouă grenadă, cum crezuse Oroş, ci pentru a ne chema. Am urcat dîmbul către el tîrîş. Oroş, care ajunsese lîngă Ţigănuş înaintea mea, îi luase pistolul şi-l încărcase. Îi mai luase şi traista de la şold în care noi crezusem că păstrează vreo ploscă plină cu băutură şi ceva merinde, dar în care — abia acum vedeam — se aflau mai mult de o duzină de butoiaşe negre înfăşurate cu cîte o bentiţă albă, grenade *Kisser*.

— Eşti lovit ?

— La genunchi, tovarăşe.

Oroş întoarse capul spre mine şi-mi spuse :

— Caută ceva şi leagă-i piciorul. Vezi, strînge-i-l bine deasupra genunchiului, să nu i se mai scurgă sîngele. Altfel... Altfel, în mai puţin de un ceas rămîne fără sînge în trup şi se prăpădeşte.

Tîrîndu-se pe pîntec, secretarul judeţenei se depărtă de noi cîţiva paşi, se adăposti după nişte rîdicături pietroase şi începu să tragă. Văzduhul pîrîia şi dintr-o parte şi din alta. Cîteva gloanţe îmi şuierară pe lîngă urechi. Nu le luai în seamă. Îl apucai pe Ţigănuş de umăr şi, sfătuindu-l să-şi ferească pe cît va putea piciorul rănit de orice fel de lovitură, îl tîrîi cu grijă după mine pînă într-o adîncitură a costişei în care şiroaiele ploii avînd pe unde se scurge nu se opreau. L-am sfătuit să nu facă

nici o mişcare şi, culcîndu-mă pe burtă în noroi, i-am despicat cu briceagul pantalonul în dreptul genunchiului. Şopti prin răpăitul ploii şi vuietul vîntului :

— Tovarăşe, tovarăşe... Am să rămîn şchiop...

Nu-mi ardea de zîmbet şi nu-mi ardea nici de vorbit. Totuşi zîmbii pentru a-i întări inima şi-i spusei :

— Se poate trăi şi fără un picior. Ba chiar — fereaşcă Dumnezeu ! — şi fără amîndouă. Da... da... Chiar fără amîndouă...

— Crezi că-l pierd ?

Între noi nu-şi avea loc minciuna. Mă uitai la locul în care fusese lovit şi zisei :

— N-aş garanta că-l păstrezi.

— O să mi-l reteze ? Mi-ar părea rău. Pentru că... Pentru că *îmi plăcea să dansez. Grozav de mult îmi plăcea să dansez.*

— Şi mie îmi plăcea să dansez cînd eram tînăr. Totuşi n-am dansat niciodată. Şi mi se usca inima de mîhnire cînd vedeam că fata care-mi place dansează cu alţii.

— De ce n-ai dansat ?

Ploaia răpăia. Vîntul vuia. Gloanţele şuierau pe deasupra noastră. Nu era timp să ne-ntindem la palavre.

— Am să-ţi povestesc altădată.

Chiar în clipa în care rosteam aceste cuvinte gîndeam : „Ba nu. N-o să-i spun niciodată. De ce să-i spun ? “

Peste cuvintele mele nerostite căzură noi zgomote. Auzii apropiindu-se de noi hăuluturi. Întorsei repede capul și văzui cum o ceată răzlețită de țărani pogora în goană, venind dinspre culme, panta pe care ne aflam. Strigau, chiuiau și din cînd în cînd se opreau și trăgeau cu armele spre cei care ne atacaseră. Veneau risipiți, ca pe front. Alergau. Se opreau și trăgeau. Alergau iarăși. Și iarăși se opreau și trăgeau. Alergau iarăși. Și iarăși se opreau și trăgeau. Ca pe front, întocmai ca pe front... întocmai ca pe front...

Împușcăturile de pe cealaltă costișă se rărira, se depărtară și după scurtă vreme nu se mai auziră de loc. Cei ce ne săriseră cu totul pe neașteptate în ajutor se oprira. Unul dintre ei strigă :

— Ei, tovarăși ! Pe unde vă aflați ?

Le răspunse Oroș :

— Aici ! Aici !

Se apropiară și se adunară în jurul nostru. Erau ca la douăzeci, toți înarmați. Licu Oroș, care se părea a-i cunoaște, îi întrebă :

— Dar cum de-ați știut că ne găsim în primejdie ? După cîte-mi dau seama, Urlăvînt e destul de departe de-aici.

— Ne aflam la primărie și vă așteptam. Niște băiețandri au năvălit peste noi și ne-au spus că se aud focuri de armă spre vale. Am presupus că sînteți atacați, am încălecat pe cai și am alergat să vă dăm o mînă de ajutor. Rău am făcut, tovarășe Oroș ?

— Ba n-ați făcut rău, tovarășe Gînj. Ați făcut bine. Ne-ați scăpat zilele. Cine știe ce ni se mai întîmpla dacă nu veneați.

Bărbatul zîmbi cu smerenie parcă, și spuse :

— Știți, la Gorna, la Temeiu și chiar prin alte părți în care se află mulți bogătani, e fierbere mare... E fierbere mare, tovarăși...

— Vă mulțumim... Vă mulțumim tuturor. Și... o să vedem noi ce este și cu fierberea asta... Și-o să potolim noi și fierberea asta cum am mai potolit și altele...

Veniseră călări. Caii îi lăsaseră dincolo de culme legați de copaci. Și cu pază. Aduseseră cai și pentru noi, să avem pe ce încăleca, dacă ne vor găsi vii, să aibă pe ce ne duce în sat trupurile dacă ne vor descoperi împușcați.

Oroș se întoarse spre mine. Zîmbi.

— Îi vezi ? Ține-i minte. Ține-i minte pe toți, dacă poți, și bagă de seamă să nu-i încurci. Sînt dintr-un neam. Și pe toți îi cheamă Gînj !

— Comuniști ?

— Comuniști ! Cîțiva dintre ei au fost primiți în partid încă înainte de război. Mai mult : au trecut și prin închisori.

— Prevăzători tovarăși, zise Țigănuș surîzînd, deși numai de surîs nu-i ardea. Și-au luat din vreme măsuri să aibe dosare bune... Da... da... Dosare bune... Acum un dosar bun valorează mai mult decît o avere...

Oroș rîse de-a binelea :

— Pe atunci, în ilegalitate, aveam altele pe cap, numai la dosare nu ne gîndeam.

Pe Ţigănuş l-am pansat cît m-am priceput mai bine la genunchi, şi l-am urcat pe cal. M-a luat gura pe dinainte şi m-am lăudat :

— Cred că n-o să se mai scurgă sîngele.

Ploaia năprasnică răpăia, zupăia. Vîntul răsucea copacii de pe culme şi de pe povîrnişuri. Mă miram că nu-i smulge din pămînt, nu-i zboară prin văzduh de la o culme la alta.

Mergeam călări spre Urlăvînt. Oroş îşi ţinea calul alături de-al meu. Uneori cailor le lunecau picioarele, nu mai erau stăpîni pe mişcările lor şi se loveau unul de altul. Era un adevărat chin să ne ţinem călări. În urma noastră veneau Gînjii, toţi Gînjii care ne ieşiseră în cale — şi între ei şi în grija lor, tovarăşul Clemente Ţigănuş.

Pe fundul văii strîmbe şi înguste, prin mocirla adîncă, groasă şi lipicioasă, caii mărunţi şi păroşi ai Gînjilor înaintau cu greu la pas. Noi eram mulţumiţi că înaintau şi aşa. Fără cai ne-ar fi apucat noaptea acolo în vale, şi era lesne de închipuit ce ni s-ar fi întîmplat.

Oroş îmi spuse :

— Cum vezi, tovarăşe, bătălia aceasta, a alegerilor, nu e de loc uşoară.

— Nu e uşoară. Şi nici nu poate fi uşoară. Atîţia duşmani ! Şi toţi bine înarmaţi şi coalizaţi împotriva noastră !

Mă privi şi i se păru că sînt prea întunecat la faţă — poate şi eram din cauza rănii lui Ţigănuş — şi

vru să-mi dea o iluzie de care nu aveam nevoie şi pe care nu i-o cerusem. Proclamă :

— Va veni şi timpul trandafirilor.

Mă prefăcui că n-am de adus nici o obiecţie spuselor lui şi, la rîndu-mi, zisei :

— Fără îndoială că va veni şi acel timp. Poate mai curînd, poate mai tîrziu, dar va veni. Ne vom da osteneala să vină cît mai curînd.

Şi pe cînd spuneam cuvintele acestea gîndeam : „Poate timpul trandafirilor va veni tîrziu de tot. Ori poate nu va veni niciodată..."

Îmi auzii vorbele prin gînd sunînd fals. Întîi mă ruşinai. Pe urmă mă speriai. Cum de ajunsesem să rostesc fie şi în gînd că „timpul trandafirilor" va veni tîrziu de tot, ori poate nu va veni de loc ? Atunci care era sau mai limpede care *mai* era rostul zbuciumului nostru, al luptei noastre ? „Oboseala, îmi spusei, numai oboseala în care mă aflu mi-a slăbit convingerea, convingerea mea veche, convingerea mea sfîntă, convingerea mea deplină, convingerea..." Poate că acum nu mai aveam nici o convingere... Ploaia...

Vîntul şi ploaia....
Vîntul şi ploaia....
Vîntul şi ploaia....

Omul încercat, care călărea alături de mine, mă mirosi :

— Te-a impresionat genunchiul rănit al lui Ţigănuş... Poate îţi închipui că eu sînt de piatră ! Nu sînt de piatră, dar... Cum de nu pricepi ? *N-avem vreme de plîns.* Trebuie să cîştigăm bătălia aceasta

în care ne-am angajat. *Trebuie s-o cîştigăm cu orice preţ.* Anumite puteri străine, despre care dumneata ştii mult mai mult decît mine, abia aşteaptă să pierdem alegerile... Abia aşteaptă... Şi asta nu trebuie să se întîmple, pentru că odată puşi în minoritate, cine ne garantează că reacţiunea, reluînd puterea, nu deschide iarăşi uşile puşcăriilor ca să ne bage din nou înăuntru ? A ? Cine ne garantează ?

— Nimeni, tovarăşe Oroş, nimeni.

— Atunci ?

— Îmi pare rău de Ţigănuş. E atît de tînăr ! Şi mi se pare atît de util în munca noastră...

— Asta e cu totul altceva. Să ştii însă că mai sînt şi alţii tineri... Mai sînt şi alţii utili... Tovarăşul Ţigănuş nu constituie o excepţie... Tovarăul Ţigănuş...

Vru să-mi mai spună ceva despre Clemente Ţigănuş, dar se stăpîni şi se opri.

Cuvintele lui Oroş mă dezamăgeau. De ce oare mi le spunea ? Şi dacă mai voia să-mi spună ceva despre Ţigănuş, de ce se oprise la jumătatea frazei ?

În urmă, prin ploaie şi prin vînt, Gînjii se apucară să cînte. Cîntau un cîntec de dragoste cu multe cuvinte mustoase şi cu aluzii pipărate. Nu-i interesase mortul şi rănitul din pădure care poate acum era şi el mort. Nu părea a-i interesa nimic. Ne împrumutaseră trei cai şi în schimb luaseră şeile şi frîiele celor trei cai împuşcaţi. Noi, cei străini de acele meleaguri, am mers tăcuţi un timp. Pe urmă l-am întrebat pe Oroş :

— De două ori am auzit azi un nume : Bosoancă. Ştii cumva cine este ?

— Un bogătan din Gorna. A fost de cîteva ori deputat. Făcea politică cu liberalii. În ultimii ani trecuse cu legionarii. Nu e om prost. Şi cum ai văzut, nu se teme să pîndească şi să atace cu mîna înarmată.

Pădurea costişele, dealurile, valea noroioasă, toate rămăseseră departe, în urmă. Dar ploaia năprasnică şi vîntul înteţit care ne izbea din toate părţile se ţineau cu îndîrjire de noi şi după noi.

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

Aproape toţi Gînjii care veniseră în întîmpinarea noastră erau şi ei, ca şi noi, uzi pînă la piele. Dacă îi priveai niţeluş şi le luai seama, vedeai că la toţi le clănţăneau dinţii în gură. Caii, slăbuţi, costelivi, tremurau şi ei, părînd însă a fi dintre cei răbdători care ţineau la drum. Negura urîcioasă ne înconjura cu scamele ei. Respiram aer îmbibat de ploaie, dar ni se părea că respirăm fum acru şi des, amestecat cu funingine, fum negru, fum de păcură, fum de iad.

Uitîndu-ne cu greu înainte prin pînza deasă a ploii şi prin vălătucii de negură, întrezărirăm ridicîndu-se în faţă, cam pe neaşteptate, un deal uriaş, rotund ca o măgură şi cu vîrful retezat.

— Acolo, sus, pe retezătură, e Urlăvînt, îmi spuse Oroş, strigîndu-mi în ureche, sat vechi de oameni săraci şi necăjiţi.

— Satul Gînjilor ?

— Da, vestitul, încă din vechime, sat al Gînjilor.

Ne oprirăm o clipă şi respirarăm adînc, iar după aceea pe un drum îngust şi cotit, mai curînd o potecă, începurăm urcuşul. Caii mărunţi şi păroşi lunecau, cădeau. Ca să nu ne prăvălim şi noi odată cu ei, descălecarăm şi, umplîndu-ne şi mai mult de noroi, îi ajutarăm să se ridice. Fără să vorbim între noi, ne dădurăm de îndată seama că ar fi fost chinuitor şi pentru cai şi pentru noi să încercăm a merge mai departe călare. Hotărîrăm să renunţăm, şi reluarăm urcuşul ducînd dobitoacele de căpestre. Rămase pe cal un singur om, nefericitul de Ţigănuş, a cărui rană de la genunchi începuse să-i dăruie dureri adînci şi ascuţite. Prin negura care se tîra domol şi prin ploaia care cădea repede peisajul nu era ademenitor însă părea destul de ciudat ochilor mei obosiţi, de om de la ţară devenit orăşean. Acum, la dreapta şi la stînga noastră, povîrnişul se arăta plantat cu vii. Pentru a-i feri de îngheţ, Gînjii îngropaseră butaşii adînc, de cu toamnă. Prin vii, vîntul înnebunit cu totul, răsucea pomii negri, risipiţi şi-i făcea să geamă, să şuiere, să se zbuciume. Unii pomi erau mari şi rotaţi, alţii strîmbi, ghimpoşi, jigăriţi şi buboşi. Se asemuiau cu oamenii. Fiecare îşi avea înfăţişarea şi parcă şi tristeţea lui.

— Să pofteşti pe la noi la vară, îmi spuse un Gînj. Atunci să vezi dumneata satul nostru, tovarăşe. E un adevărat rai... Un adevărat rai...

— Dacă voi cîştiga alegerile şi dacă voi găsi timp, voi veni şi la vară, voi veni negreşit.

— Noi, Gînjii, vom fi bucuroşi să vă primim. Avem să vă spunem multe. Din viaţa noastră, din viaţa

altora. Poate le scrieţi odată. Poate le povestiţi tovarăşilor din conducere.

— Din vechi ?

— Poate şi din vechi, însă am fi bucuroşi să auziţi şi din gura noastră despre ce se întîmplă acum.

— Racile ?

— Destule.

— Ticăloşii ?

— Cu carul.

— Au leac racilele. Au leac şi ticăloşiile.

— Leacul e în mîinile omului.

— Da, i-am spus. Leacul e în mîinile omului.

— Avem nădejde.

— Aţi avut şi altădată nădejdi ?

— Fără nădejdi n-am fi trăit.

— Omul fără nădejde moare, zisei.

Şi mă gîndii la toţi anii urîţi şi trişti pe care îi trăisem şi în care simţisem cum inima mi se schimbă în iască. Trebuia să nădăjduiesc. Trebuia. Trebuia.

Gînjul oftă. Şi după ce oftă spuse mai mult pentru el decît pentru mine :

— Omul fără nădejdi ! Cu omul fără nădejdi nu mai ai ce face. Omul acela poate şi muri... Poate şi muri, tovarăşe.

Moartea ! Om eram şi eu. Muritor eram şi eu. Mă gîndeam — şi nu rareori — şi la moarte. De cele mai multe ori însă mă gîndeam la viaţă.

Trecusem şi în ziua aceea pe lîngă moarte şi mă supăra să aud că acest cuvînt venea mereu cînd pe buzele unuia, cînd pe ale altuia dintre noi. *Moartea !... Moartea !...*

Cu cît urcam costişa şi ne apropiam de sat, cu atît şi noi şi caii eram mai osteniţi, iar drumul devenea mai îngust, mai cotit, mai anevoios. Acum vîntul ne arunca ploaia drept în faţă şi izbiturile firelor de apă aproape că ne orbeau. Apa şiroia de pe noi şi de pe cai. Dacă am fi trecut Dunărea înot şi îmbrăcaţi, n-am fi fost nici mai osteniţi, nici mai uzi, nici mai sleiţi de puteri.

Oroş şi cu cel mai în vîrstă dintre Gînji se aflau în capul coloanei. Ţinîndu-mi mereu calul de căpăstru şi călcînd cu grijă sporită, ca nu cumva să mă împiedic şi să mă rostogolesc pe povîrniş, îi lăsasem pe Gînji să-mi treacă unul cîte unul înainte. Săracul Clemente Ţigănuş ! Privindu-l, mi se muiase şi era gata să mi se topească inima de mila lui. Pe deşelate călărind se ţinea destul de bine pe căluţ sau cel puţin aşa mi se părea. Un Gînj adus de spate trăgea după el căluţul mărunt, altul veghea în urmă şi sta gata să sară şi să dea o mînă de ajutor dacă bărbatului lovit de glonţ la genunchi i-ar fi venit cumva ameţeală.

Mirosea răscolitor a ploaie şi a pămînt pietros şi înecat de apă. De cîte ori mă izbea în obraz o pală puternică de vînt acest miros era copleşit şi pînă la urmă răsfirat şi alungat de izul tare şi ascuţit pe care îl degajau caii. Oriunde m-aş fi aflat, mirosul cailor îmi aducea aminte de nişte ani care acum mi se păreau rămaşi departe, în urmă, departe, ba chiar foarte departe. Viaţa mea fusese în prima ei parte plină toată de cîmpuri şi de ape, de crînguri şi de păduri, de mirosul aspru al pămîntului şi de mirosul iute, înţepător ai cailor. Apoi dintr-o dată totul se

schimbase. Mă mutasem într-un alt peisaj, într-o altă lume, într-un alt mediu, parcă pe o altă planetă chiar. Locul cîmpurilor şi al apelor, al pădurilor şi al crînguri-lor, al pămîntului dur şi al cailor îl luaseră ca-fenelele de periferie, cu fumul lor acru şi lişteav şi cu paharele de ceai călduţ, dulceag, ulităle strîmbe mi-rosind totdeauna a gunoaie lîncede, a mucegai, a urină, a putred, a hoituri intrate în descompunere.

Tocmai cînd nici unul dintre noi nu se aştepta, Cle-mente Ţigănuş se clătină şi lunecă lin de pe cal spre stînga. Gînjul roşcovan care nu-l scăpa din ochi avu timp să se repeadă şi să-l prindă în braţe. Ar fi tre-buit să-l întindem pe jos şi să încercăm în vreun fel oarecare să-l trezim din leşin. Ploaia pe care vîntul ne-o arunca în faţă şi şuvoaiele care acopereau strîm-bul drum nu ne îngăduiau. Întrebai Gînjii care se mai aflau acolo, în coada şirului :

— Ce facem ?

— Nimic, îmi răspunse cel mai mărunt dar care era şi cel mai lat în umeri dintre ei, nu e nimic de făcut, numai să-l iau eu la spinare şi să-l port aşa pînă-n sat. O să se trezească, nu-i duceţi grija.

Îl luă la spinare şi icni.

— Nici o ispravă ! Tovarăşul Ţigănuş îşi loveşte picioarele de pămînt, grăi careva. Şi dacă i se lovesc picioarele de pămînt...

Gînjul cu povara zîmbi şi spuse :

— Am să-l iau pe umăr. Am să-l iau pe umăr şi de dus pînă în sat tot am să-l duc.

Mai icni o dată şi potrivi rănitul pe umăr. Cînd o porniram iarăşi la drum prin ploaie şi prin acelaşi

vuiet de nesuferit al vîntului, Oroş şi ceilalţi Gînji se depărtaseră destul de mult de noi.

Mergînd cu greu dar totuşi mergînd, mă uitam din cînd în cînd la piciorul lui Ţigănuş. În dreptul genunchiului împuşcat pantalonul se roşise. Ploaia spăla sîngele nelăsîndu-l să se închege şi să se usuce, însă altul proaspăt năvălea la suprafaţă.

Temîndu-ne că pînă sus, la Urlăvînt, rănitul s-ar putea goli cu totul de sînge, ne-am sfătuit între noi şi am ajuns la concluzia că trebuie să-l culcăm în apă şi în noroi şi să-i strîngem cît ne-om pricepe mai bine legătura. Odată ajunşi sus, în sat, aveam să vedem ce-ar mai fi fost de făcut.

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

Între timp, negura deasă, care acum părea că izvorăşte de pretutindeni, ne înconjurase. Abia mai desluşeam drumul la un pas înainte. Nu-i vorbă, se apropia şi înserarea şi în curînd, dacă nu ajungeam cumva la capătul acestui drum păcătos, aveam să fim nevoiţi să mergem orbeşte, ceea ce de fapt s-a şi întîmplat.

Faimosul sat Urlăvînt — cel cocoţat pe reteză-tură — ne-a primit, după căderea nopţii, cum se şi cuvenea, cu ferestrele luminate. Vestea isprăvilor noastre ne-o luase cu mult înainte.

Deşi eram atît de osteniţi, că ne venea să dăm năvală în primele case care ne-au ieşit în cale, să ne

culcăm pe jos, pe lîngă focuri, şi să adormim de îndată cu straiele leoarcă pe noi, ne-am tîrît cu chiu, cu vai, bălăbănindu-ne prin întuneric, mai departe, şi nu ne-am oprit decît acolo unde ne propusesem să ne oprim : la primărie.

Primăria ! Mă uitam la ea, prin pînza uşoară de întuneric care mă înfăşura, o vedeam şi parcă nu-mi venea să cred că o văd. Era doar o biată casă ţărănească, micuţă, cu pereţii şoldii, cu ferestrele strîmbe, acoperită cu şindrilă. La mijloc, căsuţa avea o sală îngustă, care despărţea două odăi.

De cum poposirăm în drum, ne ieşi înainte un bărbat înalt, îmbrăcat într-un cojoc lung pînă-n pămînt şi întors pe dos. Duse mîna la căciulă şi ne salută aproape milităreşte :

— Bine-aţi venit pe la noi, tovarăşi.

Îi răspunse Oroş.

Cînjul care ieşise să ne întîmpine — şi care era primarul satului — îl văzu pe cel ce purta rănitul pe umăr. Întrebă :

— Dar ce s-a petrecut, frăţioare ?

— Avem un rănit. Şi rănitul nu e altul decît tovarăşul Ţigănuş... tovarăşul Ţigănuş de la...

Îşi muşcă buzele... Îşi muşcă buzele şi nu rosti nici un cuvînt mai departe. Auzisem bine : „Tovarăşul Ţigănuş de la..." De unde ?

Din negura deasă, amestecată cu ploaie şi cu vînt, Cînjul mărunt, lat în spate, care-l purta pe umăr pe Ţigănuş, ieşi mai la iveală. Gîfîind din greu, trecu pe lîngă noi şi-l duse pe rănit în primărie. Primarul ne îmbie :

— Poftiți și dumneavoastră... Poftiți... Vă așteptam... Știam că sînteți pe undeva prin apropiere și vă așteptam.

În odaia în care intrarăm se aflau cîteva scaune scîlciate, o masă de brad și o bancă pe care se aflau așezați la rînd cîțiva săteni golași. De tavanul scund atîrna o lampă veche cu pălărie largă, de tinichea verde. (În toate primăriile în care intrasem pînă atunci, începînd cu cea de la noi din sat, de la Omida, nu văzusem decît astfel de lămpi, cu astfel de pălării verzi.)

Nici Licu Oroș, nici eu n-am dat mîna cu sătenii. La intrarea noastră se ridicaseră cu toții în picioare. Unul dintre ei — care era poate secretarul primăriei — strînse dosarele împrăștiate pe masă și le puse într-un dulap deschis. Apoi îi spuse Gînjului care-l purta pe Clemente Țigănuș pe umăr :

— Întinde-l aici, Onufrie. Ușure-ușurel întinde-l... Ușure-ușurel... Ușure-ușurel...

Cuvintele „ușure-ușurel“ le rosti aproape cîntînd. Ar fi trebuit să ne mirăm de modul acesta de a vorbi, însă nu ne mirarăm de loc.

Într-un colț fumega o sobă rotundă de tuci. Un Gînj oacheș săltă capacul și-o înfundă cu lemne. Lemnele erau ude și verzi și începură să sfîrîie. Alt Gînj mări lumina lămpii.

Acum Țigănuș sta întins pe masa primăriei, o masă veche făcută din scînduri ieftine, pătată cu stropi mari de cerneală albastră. Apa șiroaia de pe el cum șiroaia și după noi toți cei ce venisem din întunericul de afară. Tovarășul nostru sufla greu și devenise alb

ca varul. Mi se făcu rușine de mine însumi și rușine de ceilalți : degeaba mă lăudasem cu improvizatul pansament pe care, pe drum, îl mai și strînsesem ! Sîngele se strecurase prin el și răzbise de mult chiar și prin pantaloni. Mă temui că omul va muri de îndată, sub ochii noștri. Și repede de tot îmi dădui seama că temerea mea nu era chiar fără rost.

Oroș îl privi pe Țigănuș cîteva clipe, pe urmă se întoarse către primar :

— De doctor nu vă întreb, pentru că, după cîte știu, nu se află picior de doctor nici la Urlăvînt, nici prin împrejurimi, dar acum am avea nevoie măcar de un sanitar, în sfîrșit, de cineva care s-ar pricepe să curețe și să lege o rană.

— Avem, tovarășe secretar. Avem un băiețandru care a fost sanitar pe front și căruia i-au trecut prin mînă sute de cazuri — unele mai ușoare, altele mai grele — dar sute de cazuri, sute de cazuri... O rană, chiar una păcătoasă, n-ar fi pentru el mare lucru s-o îngrijească.

— Trimiteți pe careva la el să-l roage din partea mea să vină pînă aici. Să vină cît se poate de repede...

— Istrate ! Du-te și vino aici cu Rezea. Spune-i despre ce e vorba.

— Mă duc, primarule, ca vîntul mă duc.

Oroș îi spuse primarului :

— Chemați-mi, vă rog, prefectura la telefon. Dacă se poate personal pe tovarășul Bușulenga.

Primarul se întunecă dintr-o dată la față.

— Prefectura nu răspunde la telefon, tovarășe Oroș.

Nu mai răspunde. Acum două ore, undeva pe traseu, ni s-a tăiat firul.

— Da, da, vi s-a tăiat firul. Uite ! La asta nu mă gîndisem. Acum două ore, vi s-a tăiat firul...

— Pînă mîine dimineaţă nu e nimic de făcut, zise primarul. Oricîtă bunăvoinţă am avea. Noaptea !... Şi pe ploaia asta... Pe vîntul ăsta... Pe întunericul ăsta...

— Pînă mîine dimineaţă e mult, spuse Oroş. Grozav de mult e pînă mîine dimineaţă.

Ploaia zuruia în ferestrele înguste, răpăia pe acoperişul ţuguiat, de şindrilă. Vîntul îndoia şi răsucea salcîmii negri, şuiera şi vuia. Şi nici şuieratul, nici vuietul nu-l osteneau. Şi nu-l ostenea nici alergatul. (Cum ştiţi, vîntul nu osteneşte niciodată... niciodată...)

La sosirea noastră, Gînjul primar spusese să se mai arunce lemne în soba de tuci. Sătenii se bucuraseră :

— Ne mai încălzim şi noi. Se mai încălzesc şi păduchii noştri.

— Ies la vedere...

— Totdeauna la căldură păduchii ies la vedere...

— Uneori chiar pe frunte.

— Pentru pieirea lor.

Vorbeau de păduchi — de păduchii lor — şi rîdeau. Îi credeam şi parcă nu-i credeam. Întrebai, cu oarecare îngrijorare în glas :

— Chiar aveţi păduchi ?

— Avem. Şi dacă n-o să vă feriţi de noi, în noaptea asta o să aveţi şi dumneavoastră. *Păduchii trec repede de la om la om.* Nici nu bagi de seamă cînd

trec de la om la om... Nici nu bagi de seamă... Mai înainte nu aveai. Şi acum, dintr-o dată, te simţi plin de păduchi, dintr-o dată colcăie păduchii pe tine, colcăie...

Soba fumegă un timp. Pe urmă lemnele ude luară foc, prinseră puteri şi începură să ardă cu flăcări roşii.

De cum intrasem în primărie mă dezbrăcasem de haina de piele şi o agăţasem într-un cui. Acum mă învîrteam pe lîngă sobă şi mă prăjeam cînd pe o parte, cînd pe alta, ca să mi se mai usuce celelalte straie. Oroş încerca şi el să-şi usuce straiele. Ţigănuş continua să rămînă întins pe masă şi să geamă. Gînjii îi scoaseră cu nesfîrşită grijă hainele ude şi-l înfăşurară strîns într-un cojoc lung. Sub cap îi puseră în loc de pernă cîteva dosare. După aşteptarea, care mi se păru a fi nesfîrşită, veni Rezea sanitarul. Era un băieţandru smead, cu mustaţă lungă, cum numai unii bătrîni mai poartă. Se apropie de Clemente Ţigănuş şi spuse :

— Ia să vedem, tovarăşe, cu ce te-ai pricopsit pe ziua de azi... Cu ce te-ai pricopsit...

Dete cojocul la o parte, îi pipăi piciorul, îi frămîntă genunchiul. Durerea îl trezi din leşin. Omul deschise ochii. De vorbit nu vorbi. Clipi des din ochi, rămase cu fălcile încleştate şi urmări cu atenţie mişcările sanitarului.

Rezea vorbi pentru el — ca mai înainte — şi vorbi şi pentru noi :

— Lovitură rea şi lovitură grea. Glonţul a rămas în genunchi. Un doctor bun l-ar putea extrage.

Eu... Să zicem că m-aş pricepe cît de cît. N-am cu ce. Şi dacă n-am cu ce... n-am cu ce.

Înţelegeam şi noi, cum înţelegea de altfel şi Ţigănuş, că a doua zi trebuia negreşit să ne întoarcem la Teliu. Îi întrebai pe sanitar :

— Totuşi, poţi să ajuţi cu ceva ?

— N-am vată. N-am faşă. N-am nici măcar spirt. Am adus de acasă un ştergar curat. Mi l-a dat nevasta. Era singurul pe care îl mai păstra. Şi... aş mai avea nevoie de puţin petrol, să spăl rana, deşi mă tem că o spăl cam tîrziu. Apa... Noroiul... Cine ştie... Mai intră în joc şi norocul, ori nenorocul...

Primarul aduse o sticlă în care se mai afla un pic de petrol pe fund. Sanitarul o luă, mulţumi şi se apucă să-i spele genunchiul lui Ţigănuş. După ce-l spălă îndelung, îi înfăşură piciorul cu ştergarul. Sîngele se oprise. Sanitarul zîmbi ca un medic, şi-l întrebă pe rănit :

— Te simţi mai bine, tovarăşe ?

Ţigănuş îşi întări inima şi zise schiţînd un zîmbet :

— Precum cîinele-n căruţă.

Vestea că venisem la Urlăvînt şi că fusesem atacaţi pe drum trecu din gură în gură destul de repede, cu toată vremea rea. Tot aşa se află şi despre împuşcarea lui Ţigănuş. Satul se minună că am scăpat atît de ieftin. Noi fusesem numai trei iar ceilalţi... Ceilalţi puteau fi foarte mulţi, oricît de mulţi ar fi vrut să fie.

Majoritatea Gînjilor care ne ieşiseră în cale şi pe urmă ne însoţiseră pînă aci plecară pe la casele lor.

Mă apucai împreună cu Oroş să ne curăţăm pistoalele de noroiul care se uscase pe ele. Le şterserăm şi, pentru orice nouă întîmplare neprevăzută, le şi încărcarăm. Oroş, care luase traista cu *Kissere* de la Ţigănuş, o puse în colţ, lîngă dulap, departe de foc. Pe prispa primăriei trei Gînji se rînduiseră să păzească intrarea.

Un Gînj oacheş care locuia chiar peste drum de primărie bănui că ne-o fi ajuns şi pe noi foamea, se repezi pînă acasă şi se întoarse cu o ulcică de linte fiartă şi un codru mare şi rece de mămăligă.

— Mulţumim, nu cumva ai adus şi-o strachină ?

— Am adus un găvan şi... trei linguri...

— Mulţumim pentru tot.

Întîi l-am hrănit pe Ţigănuş. Pe urmă, ce-a mai rămas în ulcică, am mîncat eu cu Oroş.

Mămăliga era amăruie, însă lintea avea un gust dulce, plăcut. Primarul, cu ochii în pămînt, rosti :

— Să ne iertaţi că nu v-am ospătat cu ceva mai bun... Războiul... Seceta... Foametea... Nici nu ştiţi ce greu o ducem. Nu ne dă pas sărăcia... Iar lipsurile... lipsurile ne omoară...

Nu-mi plăcu văicăreala. I-o retezai :

— Cunoaştem, tovarăşe primar. Cunoaştem şi prea cunoaştem. Nu ne mai împuia şi dumneata capul cu greutăţile şi cu lipsurile.

Mă răstisem la om. De ce mă răstisem ? Simţii că mi se aprind sfîrcurile urechilor de ruşine.

Gînjul ridică mîndru fruntea. Glasul i se aspri :

— Nu strică s-o mai aflaţi încă. *Iar dacă nu vă place că oamenii vorbesc şi despre necazurile lor, de*

ce v-ați apucat să faceți politică și să umblați prin sate după voturi ?

Îmi păru rău de ce rostisem și mă muiai :

— Nu. Nu strică să afli. Strică dacă nu cunoști. Atunci te culci pe-o ureche și crezi că toate merg strună.

Mă uitai la ceas și-mi dădui seama că se făcuse tîrziu. Văzîndu-mă că-mi consult ceasul, Gînjii pricepură că a sosit vremea să ne lase singuri. Unul dintre ei spuse :

— Apăi, noi ne ducem. Mai dăm ceva nutreț la vite, mai schimbăm o vorbă, două cu muierile...

Unul tinerel se grăbi să adauge :

— Ne mai și drăgostim...

— Ăsta s-a-nsurat acum două săptămîni, odată cu Anghel al lui Oniță.

— Acela a rămas în pădure, spuse cu sînge rece Oroș. A rămas în pădure cu taică-său, dar nu ca să taie lemne...

Primarul tăcu. Se gîndea la oamenii din pădure, dintre care unul se mai lupta poate cu moartea. Spuse :

— O să trimit mîine dimineață cîțiva tovarăși să le caute leșurile și să le aducă în sat, pe cai.

Unul se scărpină după ceafă și zise :

— Au găsit ce-au căutat.

Altul avu o părere deosebită :

— Sîntem și noi vinovați. Trebuia să-i atragem, nu să-i lăsăm să ajungem dușmani.

Primarul se gîndea mai departe la morții din pădure. Cu vină sau fără vină, bărbații aceia doi muriseră... Muriseră și nimeni n-avea să-i mai învieze ! Ei ! *Morții cu morții...* Tot la morții din pădure mă gîndeam și eu. Și deodată, ca fulgerul, îmi trecu prin cap o întrebare : „Ce-ar fi fost dacă în locul lor aș fi murit eu în pădure ? Oare ei s-ar fi gîndit la mine ? Nu. Nu s-ar fi gîndit. Sigur nu s-ar fi gîndit."

Dar asta nu-mi ușură de loc inima. Nu mi-o ușură de loc... de loc...

Un timp a fost iarăși tăcere. Pe urmă, de lîngă ușă, primarul zise :

— O să ne vedem mîine dimineață.

— Prea bine, îi răspunse Oroș. Pe mîine dimineață.

Neîndurîndu-se parcă să plece, primarul ne întrebă :

— Dar adunarea... Adunarea unde o ținem ?

— La școală. Așa cum ne-am înțeles. Pe la șapte. Credeți cumva că e prea de dimineață ?

— Nu, zise primarul. La șapte dimineața e tocmai bine.

Ultimii Gînji plecară odată cu primarul. Rămase cu noi numai sanitarul Rezea. Acesta făcuse tot războiul, întîi în răsărit, pe urmă în apus, dar fața îi rămăsese tot pufoasă ca piersica pîrguită, ceea ce îi dădea un aer de băiețandru vesel, gata oricînd de șotii, de trăsnăi.

Ieșiți în sălită, rumânii își potriveau ghebele ori cojoacele pe ei, își înfundau pe cap căciulile mari și, năpustindu-se în șosea, o rupeau care încotro își avea casa la fugă prin întuneric. Ploaia năprasnică

și vîntul cumplit se repezeau asupra lor. Ploaia îi biciuia, vîntul îi înfășura în pale reci, însă oamenii nu se prea sinchiseau. De cînd veniseră pe lume, se obișnuiseră cu ploaia, cu vîntul, cu zăpada, după cum se obișnuiseră și cu arșița și zăpușeala verii.

Clemente Țigănuș îl întrebă pe Rezea :

— Ce crezi, *doctore*, aș avea dreptul să fumez o țigară ?

— Și două, tovarășe, și două.

Rîse și adăugă :

— Dar să știi, tovarășe, că eu nu sînt doctor. Aș vrea eu să fiu, însă nu sînt.

Îi dădui o țigară lui Țigănuș. Ba chiar i-o aprinsei.

Trăgea fumul în piept cu sete. Cînd țigara arsese jumătate, spuse :

— V-ați mirat cînd ați văzut că iau la mine *butoiașele*.

Oroș zîmbi :

— Ne-am mirat, însă mai pe urmă, cînd am văzut cît de bine ne-au prins, mirarea ne-a trecut. Da. Mirarea ne-a trecut ca orice mirare.

Pentru că altceva mai bun nu aveam ce face, îl întrebai pe Rezea :

— Ia spune-ne, sanitarule, ce se mai aude prin partea locului ?

— De auzit se aud multe. De pildă se zice că

În Țara de sus
S-a arătat Isus.
Prin Țara de jos
Umblă maica lui Cristos.

— Ei, și ce le spune Isus oamenilor din Țara de sus ? Iar celor din Țara de jos ce sfaturi le dă maica lui Cristos ?

Licu Oroș, care se dezbrăca și-și pregătea culcuș de dormit pe dușumea, lîngă sobă, rîse. Rîsei și eu. Vru să rîdă și Clemente Țigănuș, însă din pricina durerilor care-l chinuiau nu izbuti decît să se strîmbe. Se strîmbă. Și rămase cu fața strîmbă și după ce noi ne topirăm rîsul.

Rezea nu prea înțelese de ce rîdem ; rămase calm și spuse solemn :

— Atît Domnul Dumnezeul nostru Isus Cristos, cît și Maica Domnului le spun oamenilor să pună mîna pe ciomege, pe furci și pe topoare și chiar pe arme de foc, care au arme de foc, și să se ridice împotriva voastră, a comuniștilor, să vă alunge de prin sate. Și le mai spun, tovarăși, oamenilor să vă încolțească prin păduri și prin coclauri și cînd le-oți cădea în palmă să nu se gîndească nici la milă, nici la păcat și să vă omoare ca pe cîini. Celui ce va ucide cel puțin un comunist — spune Cristos și spune maica lui Cristos — i se vor ierta toate păcatele și sufletul îi va fi primit în rai fără să mai treacă prin cele șapte vămi ale văzduhului...

Și mie și lui Oroș ne pieri rîsul. Clemente Țigănuș supse din mucul țigării, aruncă afară fumul și zise :

— Pînă acum ne-am luptat cu oamenii și lupta a fost destul de grea. Dar acum văd că prin aceste părți ale țării trebuie să ne luptăm și cu nălucile. Lupta cu nălucile...

— Nu e glumă.. îi tăie fraza Oroş. *Uneori lupta cu nălucile e mai grea decît lupta cu oamenii, mult mai grea.*

— O să biruim noi şi nălucile, zise omul cu genunchiul umflat, oricît de mult o să ne coste biruinţa tot o să biruim.

Oroş se acri :

— O să le biruim, fără îndoială că o să biruim şi nălucile, tovarăşe Ţigănuş. Dar pînă atunci... Pînă atunci nălucile ni se strecoară printre degete şi ne pîndesc cu armele încărcate.

Afară bătea vîntul şi ploaia. Vîntul era rece. Tot rece era şi ploaia, dar aerul din odaie începu să se înfierbînte.

Odată cu seara se prăvălise peste lume întunericul. Niciodată nu ştii unde se isprăveşte seara şi de unde începe noaptea. Acum însă la Urlăvînt era noapte deplină. Luminile de pe la case se stinseseră una cîte una. Singura lampă care mai ardea în tot satul era aceea care atîrna agăţată de tavanul primăriei şi către care se înălţa fumul ţigării lui Clemente Ţigănuş. Secretarul judeţenei îşi frecă mîinile, după care se ghemui pe duşumea, lîngă sobă şi se pregăti să adoarmă. Cum era sleit de oboseală, adormi, sau cel puţin aşa mi se păru mie. Îl auzii respirînd uşor, din ce în ce mai uşor, şi apoi ritmic.

Sanitarul Rezea, căruia îi venea greu să-l părăsească pe rănit, aprinse o ţigară. Patima fumatului se zvîrcoli în mine. Aprinsei şi eu una. Fumai... fumai... Şi fără să vreau mă pomenii gîndindu-mă

iarăşi, cu o şi mai adîncă stăruinţă, la cei doi oameni rămaşi în pădure. Pe cel tînăr — pe Anghel — îl părăsisem acolo mort, pe celălalt, mai în vîrstă, trăgînd să moară. Poate că pînă acum şi murise. Poate că şi murise... Eu eram viu... Eram viu şi mă aflam în primăria satului Urlăvînt. Stam lîngă soba călduţă, în aerul călduţ, îmbîcsit cu tutun. Mîncasem ceva. Fumasem. Acum iar fumam. Stomacul nu mă mai supăra. Cu alte cuvinte, mă bucuram de viaţă, mă bucuram că trăiesc. Fumul tutunului aspru şi acrişor îmi plăcea. *Eram viu...* Şi peste cîteva clipe ori peste cîteva minute aveam să mă întind şi eu ca Oroş pe duşumea şi aveam să mă învelesc cu haina de piele pe care de cum intrasem în primărie o scosesem de pe mine — şiroia apa de pe ea — şi o atîrnasem de un cui bătut în perete. *Aveam să adorm. Să adorm, nu să mor.* Iar a doua zi dimineaţa, aveam să mă trezesc în zori. Să mă trezesc. Şi să trăiesc mai departe... Să trăiesc mai departe... Să trăiesc mai departe...

Poate că în somn aveam să şi visez... De cînd mă ştiam venit pe lume, nopţile mele, aproape toate nopţile mele erau pline de vise. Ziua trăiam o viaţă şi noaptea, în somn, mai trăiam încă una. Cîteodată trăiam chiar mai multe. Trăiam încă o dată viaţa mea şi mai trăiam şi vieţile altora. Visurile se succedau repede şi nu se asemuiau unul cu altul. Nu se asemuiau de loc... de loc... Dar cu mine se mai întîmpla şi altceva. În plină zi şi chiar în vreme ce mă aflam în mijlocul unei mari mulţimi puteam — numai să fi vrut — să ies din viaţă — bineînţeles

fără ca oamenii din juru-mi să bage de seamă — şi să intru în vis. Închideam o clipă ochii, făceam o sforţare, în faţă mi se deschidea o poartă de aur, treceam dincolo de ea şi de îndată mă pomeneam într-o altă lume. O lume vrăjită, de basm, în care trupurile oamenilor, tulpinile, ramurile şi frunzele, florile şi fructele pomilor erau făurite din lumină şi din miresme. Trupurile oamenilor pe care îi întîlneam în această lume a visului miroseau — ciudat, nu ? — a pîine bine coaptă într-un cuptor fierbinte. Pomii aveau un miros pe care nu izbuteam să-l identific. Intrigat, într-o zi, după ce pătrunsesem în vis şi mă plimbam încălţat cu sandale printr-o pădure, m-am oprit lîngă un copac şi l-am întrebat :

— Copacule, a ce miroşi tu ?

Copacul a rîs — ca un om a rîs — şi, după ce s-a săturat de atîta hohotit, mi-a răspuns :

— Noi, copacii pădurilor din vis, am venit din steaua Vo-Vo acum cîteva milioane de ani şi de atunci plutim în jurul pămîntului. Plutim nevăzuţi în jurul pămîntului şi mirosim a buze de fată mare.

M-am mirat cu mare mirare :

— Dar cum ? Trăiesc şi pe steaua Vo-Vo fete ?

— De ce să nu trăiască ? Ca şi pămîntul vostru, steaua Vo-Vo e doldora de oameni...

La urma urmelor, de ce să nu trăiască ? Oroş trăia... Trăia şi se odihnea... Se odihnea şi dormea... Rezea, sanitarul, trăia... Trăia şi fuma... Ţigănuş trăia... Trăia şi suferea... Suferea şi fuma... Suferea pentru că fusese împuşcat în genunchi... Şi fuma pentru că-i plăcea, şi lui ca şi mie, să fumeze. Eu

trăiam... Trăiam... Fumasem şi trăiam şi aveam să mai trăiesc şi aveam să mai fumez... Trăiam şi visam şi mă plimbam încălţat în sandale printr-o pădure care venise cu milioane de ani în urmă din steaua Vo-Vo şi care, de atunci, plutea nevăzută în jurul pămîntului. (...Nevăzută de cei ce nu ştiau cum să intre în vis... Eu făceam parte dintre ceilalţi, fericiţii.) Trăiam şi mă plimbam printr-o pădure în care copacii n-aveau ochi dar vedeau...

— Nu te mira, îmi zisese copacul. Se poate vorbi *cu gîndul,* se poate auzi *cu gîndul,* se poate vedea *cu gîndul*... N-ai vorbit niciodată, în vis, cu calul năzdrăvan care mănîncă foc ?

— Ba am vorbit.

— Şi n-ai încălecat pe el ?

— Ba da. Am încălecat.

— Şi nu te-a întrebat cum să te ducă la castelul Zmeului, *ca vîntul sau ca gîndul ?*

— Ba m-a întrebat.

— Şi tu cum i-ai cerut să te ducă ?

— *Ca gîndul.*

— Bine i-ai cerut. Pentru că *de la o stea la altă stea nu se poate ajunge decît dacă alergi tot atît de repede ca gîndul.*

Trăiam... Şi dacă voiam, călătoream de la o stea la alta cu gîndul şi ca gîndul. Întrebai copacul :

— Şi... sînt frumoase fetele de pe Vo-Vo ?

— O-ho !... Şi încă ce frumoase !...

— Aş putea să ajung vreodată la ele ?

— Cu gîndul, da. Altfel... Altfel, nu... Niciodată !

Întrebasem un copac. Răspunsul mi-l dăduseră toți copacii pădurii. Toți într-un glas strigaseră :

— Niciodată... Niciodată... Niciodată...

Nu mă speriai, deși ar fi trebuit să mă sperii. Pentru că, om fiind, știam ce înseamnă cuvîntul niciodată. (Niciodată un mort nu mai învie. Niciodată o dragoste stinsă nu mai renaște. Niciodată...) În vis, ca și în viață, mă speriam rar. Acum însă visul nu-mi mai plăcu. Avea prea mulți *niciodată* în el. Îmi dusei arătătorul de la mîna dreaptă la gură și-l strînsei între dinți pînă simții gustul sîngelui. Așa făceam ori de cîte ori voiam să ies din vis și să mă reîntorc în viață. Durerea mă arunca dincoace de înalta poartă de aur care despărțea, în existența mea pămînteană, viața pe care o duceam în realitate de viața, tot atît de intensă, dacă nu chiar mai intensă, pe care o duceam în vis, în basm, în legendă...

Morții !... Morții rămaseseră în pădure. (Zic *morții*, pentru că nu am nici o îndoială : la un ceas, cel mult la două după plecarea noastră din pădure, murise și cel mai în vîrstă.) Peste ei și pe lîngă ei se strecura vîntul. Peste ei și pe lîngă ei se prăbușea ploaia...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Oroș dormea făcut covrig pe dușumea, lîngă sobă. Țigănuș se chinuia să adoarmă pe masă. Rezea fuma. Eu fumam. Fumam și mă pregăteam să adorm. Morții !... Morții rămaseseră în pădure. Țigănuș gemu. Mă apropiai de el și-l întrebai în șoaptă :

— De ce gemi ?

— Glonțul !... Mi-a spart genunchiul și genunchiul spart mă doare de mă înnebunește.

— Pe morții din pădure nu-i mai doare nimic. Nici măcar dinții nu-i mai dor.

Rezea rîse. Țigănuș șuieră printre buze :

— Dar ce am eu cu morții din pădure ? N-am nimic cu ei... Nu i-am omorît eu.

Vorbise iritat, ca și cum eu l-aș fi învinuit că el și nu altcineva îi împușcase pe oamenii aceia. Zisei împăciuitor :

— Nu, n-ai nimic. Tu ești viu și morții din pădure sînt morți și pace.

Oare morții din pădure, murind, trecuseră într-o altă viață ? Nu. Nu trecuseră într-o altă viață, trecuseră în moarte. Iar moartea era neagră... Neagră și fără nici o lumină... Fără nici o lumină... Neagră... Neagră...

Dar de unde știam eu cum era ori cum nu era moartea ? Murisem eu și înviasem ? Nu murisem. Și dacă nu murisem, nici nu înviasem. Trăiam. Trăiam... Dar cînd voi muri, voi muri cu dorința arzătoare de a nu învia niciodată... niciodată... niciodată. O viață îmi ajungea. Dar, într-adevăr îmi ajungea ? Poate nu-mi ajungea...

Vîntul șuieră puternic. Ploaia se repezi și zurui iarăși în geamuri. Mi se păru că aud două voci care schimbă între ele vorbe. Ciulii urechea. Nu știui ale

cui erau vocile, însă ele vorbeau tot despre moarte, tot despre moarte şi tot despre înviere.

— Fii sigur că n-ai să înviezi, fii sigur.

— Dar de unde ştii tu ?

— Ştiu. Pentru că eu am murit şi-am înviat.

— Cine eşti tu ?

— Cum ? Nu mă cunoşti ?

— Nu te cunosc...

— Eu sînt Lazăr... *Lazăr din Biblie*...

— Şi după ce-ai înviat, ce-ai făcut, Lazăre ?

— Am mai trăit un timp.

— Mult ?

— Nu. Nu prea mult. Patru sau cinci săptămîni.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă am murit din nou.

— Şi acum ?

— Acum sînt ţărînă.

— Cum ? Eşti ţărînă şi ai glas ?

— De ce să n-am ? Cînd eram viu şi-aveam de toate, tot ţărînă eram... ţărînă cu suflet...

— Ce e sufletul ?

— Ehe... rîse Lazăr... mare om aş fi dacă aş şti !

Ploaia zurui în ferestre. Vîntul şuieră.

În pădure vîntul şuiera peste morţi, ploaia cădea peste morţi. Morţii aveau guri, dar nu mai vorbeau. Morţii aveau urechi, dar nu mai auzeau. Morţii aveau ochi, dar nu mai vedeau.

Gurile morţilor nu mai vorbesc. Urechile morţilor nu mai aud. Ochii morţilor nu mai văd. Inimile morţilor nu mai bat. Aici e cheia : *inimile morţilor nu mai bat*. Peste morţii din pădure — doi erau, numai doi, însă mie mi se părea că sînt mii — vuia vîntul şi cădea ploaia. Vîntul vuia şi ploaia cădea... S-ar fi putut să fiu în locul lor. Atacatorii — printre care se aflau şi cei doi ce rămăseseră morţi în pădure — trăseseră în Oroş şi nu-l loviseră, trăseseră în Ţigănuş şi-l izbiseră greu la genunchi. Va rămîne şchiop Ţigănuş ? Va muri Ţigănuş ? În orice caz Ţigănuş va rămîne beteag. Cu ce se poate plăti un picior ?... Dar o viaţă cu ce se poate plăti ?... De, omule... De, domnule... De, tovarăşe... Depinde de picior : *al cui* este. Şi depinde de viaţă : *a cui* a fost... A cui a fost şi-acum nu mai este...

— S-ar fi putut ca acum să fiu eu în pădure... întins pe frunzele pe jumătate putrede mustind de apă... întins fără suflare... mort... Ei ! Cine m-ar fi plîns dacă aş fi murit ?... Poate m-ar fi plîns careva... Poate nu m-ar fi plîns nimeni...

Şi cuvîntul acesta *nimeni* nu este, de fapt, decît tot un cuvînt, un simplu cuvînt.

Pe neaşteptate Rezea grăi :

— În partea din urmă a războiului mă aflam în Tatra. M-am întîlnit acolo cu un frate mai mare... Era soldat... La infanterie... Dimineaţa ne-am întîlnit şi seara a murit. L-a pocnit drept în cap un glonţ rătăcit. Cînd l-am văzut mort, l-am văzut întins pe iarbă. Era frumos, avea mustaţa neagră şi-l bîziiau, ca pe orice mort, muştele. Credeţi că l-am plîns ? Văzusem atîţia morţi, mă obişnuisem să nu-i plîng, încît atunci cînd l-am văzut mort pe frate-meu, în virtutea obişnuinţei, nu l-am mai plîns nici pe el.

Poate pe mine, dacă aș fi murit, m-ar fi plîns Filimona, ori poate una sau două din multele mele surori. Să fiu viu, aici, la căldură, în mica primărie de la Urlăvînt! Să fiu mort, în pădure, întins pe frunzișul pe jumătate putred... Să fiu... Să nu fiu... Să fiu... Să fiu... Mereu... Mereu...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Vîntul venea de la marginea lumii. Dar unde era marginea lumii? Nimeni nu știa unde se află marginea lumii, pentru că lumea nu avea margini...

Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...

Dar dacă totuși are? Dacă lumea are margini, trebuie negreșit să plecăm într-acolo, să ajungem la marginea lumii. Și odată ajunși la marginea lumii, să deschidem ferestrele și prin deschizături să ne uităm *dincolo, să vedem ce este dincolo...*

Atunci, dacă de la o margine a lumii te uiți mai departe, atunci, omule, atunci, domnule, atunci, tovarășe, atunci...

Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...

— Dar de unde știi tu că n-are?

— Poate are.

— Și dacă lumea are margini, atunci ce începe *dincolo* de marginile ei?

Sare capra prin mărgele,
Cu mai multe ghiocele,
După casa lui Tivic...

Filimona știe că era cît pe-aci să mor în pădure, dar că, totuși, din întîmplare, n-am murit în pădure.

Filimona a străbătut ploaia, a străbătut vîntul, a ocolit pămîntul, a venit la mine ca gîndul. Unde e Filimona? Uite-o. E aici, lîngă mine... E aici lîngă mine. Spune cuvinte de joacă. Cuvinte pe care le ține minte de cînd eram copii. Atunci le rosteam pe nerăsuflate, ca să ni se dezlege limbile:

Tivicana,
Berbecana,
Rănțurile,
Brănțurile,
Cutcudia,
Veselia,
Ia-ți tichia,
Că ți-ai pierdut pălăria...

— Și dacă lumea are margini, atunci ce începe dincolo de marginile ei?

— Nu mai întreba, Fili... Mai bine dă-mi buzele să ți le sărut.

— Nu, n-am să ți le dau.

— De ce?

— Pentru că buzele mele sînt uscate.

— Și ale mele sînt tot uscate. Dă-mi-le...
— Nu ți le dau.
— De ce ?
— Pentru că buzele mele sînt amare.
— Și ale mele tot amare sînt...
— Cînd buzele uscate sărută alte buze uscate... Cînd buzele amare sărută alte buze amare...

Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...

— Dar viața ? Viața are margini ?
— Nici viața n-are margini, Fili...
— Atunci noi doi nu vom muri niciodată.

Iar mă întîlnii cu vorba *niciodată*. Și iar nu-mi plăcu vorba *niciodată*. Spusei apăsat :

— Ba vom muri, Fili. Pentru fiecare din noi va veni o zi în care vom muri. Mai curînd, mai tîrziu, nu știu cînd va veni ziua aceea, dar ea va veni, Fili. Nu se poate să nu vină, Fili.

— Atunci, de ce-ai spus că viața n-are margini ?

— Noi doi vom muri, Fili, mai curînd sau mai tîrziu, noi doi vom muri, dar viața va continua să rămînă viață, vor trăi alte rînduri de oameni, și aceste alte rînduri de oameni vor trăi și vor duce viața mai departe, mereu mai departe. Vor trăi copacii... Va trăi iarba... Vor trăi vietățile văzduhului... Vor trăi vietățile munților... Vor trăi vietățile cîmpurilor și ale mărilor, de la cele mai mici pînă la cele mai mari... Vor trăi... Vor trăi... Vor trăi...

— Și numai noi doi vom muri ? Oare numai noi doi vom muri ?

— Nu, Fili, vor mai muri și alții.

Văzui străfulgerînd în ochii ei bucuria. Și bucuria aceea însemna : Noi vom muri, dar înainte de moartea noastră și după moartea noastră vor mai muri și alții. Nimeni nu va scăpa de moarte.

Vîntul șuiera. Ploaia cădea. Întunericul atîrna greu peste sat și peste întreaga lume. Și numai lampa spînzurată de tavanul primărei din Urlăvînt lumina. Oroș dormea. Dormea și scrîșnea din dinți. Rezea adormise și el cu țigara stinsă între buze. Țigănuș se lupta cu durerea care-i chinuia genunchiul împușcat.

— Fili...
— Da.
— Voiam să-ți spun ceva...
— Spune-mi.
— Nu-ți mai spun...

De mult... De mult... Ori poate nu chiar așa de mult... Poate nu chiar așa de mult... Pe deasupra satului lunecau norii. Și pe sub nori lunecau triunghiuri de cocori. Lunecau și dădeau glas. Veneau ori plecau ? Toamnă era ori era primăvară ? Nu mai știu. Și dacă nu mai știu, nu mai știu. Fili se strînsese ghem lîngă mine și mă întrebase :

— Atunci, cînd eram tineri, de ce nu m-ai iubit tu pe mine și de ce nu m-ai luat tu pe mine de nevastă ? Dacă m-ai fi iubit, și m-ai fi luat de ne-

— Sînt bune și cireșele amare, Fili. Cunosc oameni care, atunci cînd vor să mănînce cireșe, nu mănîncă decît cireșe amare.

— Poate, zice Fili, însă mie nu mi-au plăcut niciodată cireșele amare. Și n-aș vrea, tu, să rodesc cireșe amare.

— Bine, Fili, dacă nu vrei să rodești cireșe amare, n-ai să rodești.

Vorbesc încet, și în timp ce-i vorbesc încet o mîngîi pe umeri. Simt cum sub degetele mele i se aprinde și-i tremură trupul. O aud suspinînd :

— Tu, pînă acum nimeni nu mi-a mîngîiat umerii... Nimeni... Și niciodată... Tu de ce mi-i mîngîi ?

Iar *nimeni*... iar *niciodată*...

— Nu știu. Mi-a venit să-ți mîngîi umerii și m-am apucat să ți-i mîngîi.

— Numai pentru atîta... că ți-a venit... Numai pentru atîta... Credeam că... Nu... Nu credeam nimic...

Glasul ei e-ncărcat cu păreri de rău, numai cu păreri de rău. Se ridică de lîngă mine și se duce la fereastră, să se uite afară... Afară bate vîntul și chinuie ramurile copacilor. Bate vîntul și bate și ploaia...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Mă duc iarăși lîngă Filimona. Încerc s-o îmbrățișez. S-o strîng lîngă mine. S-o strîng cît mai aproape de mine... cît mai aproape... cît mai aproape... Se

ferește. Și pentru că i se pare că stărui, mă împinge brutal cu mîna :

— Nu, nu vreau. Adineauri n-am vrut să mă săruți. Acum nu vreau să mă îmbrățișezi. Nu vreau de loc, auzi ? De loc... de loc...

— Bine, spun trist, dacă nu vrei, nu vrei. Trăiește omul și fără sărutări... Și chiar fără îmbrățișări trăiește... Și chiar fără dragoste... Da, da... Omul poate să trăiască și fără dragoste... Da... Așa... Fără dragoste.

— Trăiește, îngînă Filimona, de ce să nu trăiască ? Dar cum trăiește... Cum trăiește, mai bine n-ar trăi... Ți-o amintești pe Orzu ?

— Mi-o amintesc.

— În șase ani a născut șase copii cu armeanul ei bătrîn, trei băieți și trei fete. Și după ce Orzu l-a născut pe-al șaselea copil, armeanul ei a murit. A murit fără s-o sărute măcar o dată... măcar o dată... o singură dată... Să-i naști șase copii unui bărbat care nu te-a sărutat niciodată !

La Omida învățasem la școală nu numai cu Filimona. Învățasem și cu Orzu. Filimona era fata unui țăran oarecare, pe cînd Orzu...

O curte mare lîngă gîrlă. Curtea era plină de pomi roditori, meri care-i dădeau stăpînului la fiecare început de vară mere mici, cu gust dulce-acrișor, corcodușă și peri, duzi și nuci. Duzii trăiau mult, însă nucii, la noi la Omida, pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului, nu țineau, se uscau repede. Într-o parte a curții, ascunsă printre pomii aceștia și printre salcîmi, casa — totdeauna proaspăt vă-

după nuntă fierarul și-a vîndut bunurile de la Omida și s-a mutat și el la oraș, la ginere. Atît fierarul cît și străina cu ochi neobișnuiți de mari și neobișnuiți de albaștri au murit peste trei luni în chinuri groaznice : Îi mușcase o pisică turbată în casa ginerelui.

În epoca aceea treceam destul de des pe la Rușii de Vede și o vedeam și pe Orzu. Era totdeauna cu burta mare. O saluta, și ea, mîndră de sarcina pe care o purta, îmi răspundea din vîrful buzelor.

Șase ani, șase copii. Murise repede și armeanul. Murise și-o lăsase văduvă. Șase ani, șase copii. Se urîțise, se strîmbase. Dar care muiere nu se urîțește și nu se strîmbă după atîtea nașteri ?

— Vino diseară pe la mine, Mișule...

— Nu vin, tanti Orzu, am treabă și nu pot veni...

— Voiam să-ți dau niște țigări rare rămase de la armeanul meu, Mișule.

— Mulțumesc, nu fumez, tanti Orzu...

Toate femeile se urîțesc și se strîmbă cu timpul, și toate, la o anumită vîrstă, devin tanti Orzu... Tanti Orzu...

Sanitarul Rezea, care pînă acum a dormit rezemat cu spinarea de peretele primăriei, sare în picioare, se freacă la ochi pentru a-și alunga somnul și mă întrebă încet :

— Am dormit mult, tovarășe ?

— Nu, cîteva clipe, cel mult cîteva minute.

— Mi s-a părut că am dormit o veșnicie. Am și visat...

— Totdeauna cînd visăm ni se pare că am dormit o veșnicie, dar... Ce-ai visat ?

— Nu mai țin minte... Nu țin minte ce visez... Aș vrea să țin minte, dar nu țin minte.

— Încearcă să-ți aduci aminte... Dacă faci efortul să încerci să-ți amintești, o să-ți amintești... o să-ți amintești...

Sanitarul își strînge capul între mîini. Și-l strînge... Și-l strînge... Apoi pe neașteptate zîmbește.

— Mi-am adus aminte. Vezi, dumneata ai dreptate, dacă vrei să-ți amintești ce-ai visat, îți amintești... Acum... Acum eu am visat că eram la război, departe, în spatele frontului... la un post sanitar și că pansam un rănit... Un rănit care fusese împușcat în picior, ca tovarășul Țigănuș, întocmai ca tovarășul Țigănuș... în genunchi...

— Da .. se poate. Uneori visele se amestecă cu viața. Și atunci nu mai știi unde încetează visul și unde începe viața și unde încetează viața și începe visul.

Rezea nu mă mai ascultă. Crezu că am febră și alurez. Vru să-mi apuce mîna într-ale lui, să mi-o încerce, să vadă cît e de fierbinte. Nu cuteză. Se duse lîngă Țigănuș și-i puse mîna pe frunte. Veni lîngă mine :

— Stăm prost... Stăm prost de tot. Arde. Arde ca focul...

Țigănuș era treaz. Îl auzi și zise :

— Stau chiar așa de prost încît starea mea te îngrijorează ? Spune-mi adevărul, sanitarule, nimic altceva decît adevărul.

Urlăvînt unde trăiesc Gînjii, unde trăiește întregul neam inimos al Gînjilor. Sînt cald. Inima îmi bate în piept. Văd. Aud. Trăiesc. Dar în pădurea din apropierea satului Urlăvînt — în pădurea prin care am trecut ca să ajungem aici — au rămas, în bătaia vîntului și în bătaia ploii, doi morți, doi săteni de aici, din Urlăvînt, doi săteni din cei cinci care ne-au ieșit în cale și care au tras în noi cu armele, *să ne omoare*. Numai întîmplarea a făcut ca să nu ne omoare — pe mine, pe Oroș și pe Țigănuș. Eu am rămas întreg. Oroș a rămas întreg. Clemente Țigănuș s-a ales cu un genunchi spart. Poate o să rămînă beteag, fără un picior. Poate...

Aseară, cînd am ajuns aici, în sat, nici unul din Gînjii care ne-au sărit în ajutor n-a suflat o vorbă despre morții părăsiți în pădure. Numai primarul.

— Morții ? Ce să le facem ? N-avem ce să le facem ! O să trimit mîine dimineață oameni să-i aducă în sat, să-i identificăm și să-i îngropăm.

De ce să-i identifice ? Și ei știau cine sînt și noi știam. Știa toată lumea.

Muierea primarului, auzind, așteptase să-i adormă bărbatul, aruncase o țoală groasă pe ea și se strecurase prin vînt și prin ploaie pînă la casa morților.

— V-au murit bărbații.

— Unde ? Unde i-a ajuns sfîrșitul ?

— În pădure. Pe costișa dinspre răsărit. Au tras cu armele în niște comuniști și comuniștii aceia s-au apărat și i-au omorît.

Se îmbrăcaseră cele două femei, luaseră cîte o bîtă în mînă și alergaseră la rude. Strînseseră mai

bine de douăzeci-treizeci de bărbați. Unii din ei aveau asupra lor nu numai bîte, ci și arme de foc și chiar felinare.

— O să-i căutăm și-o să-i găsim... Pădurea e mare, dar cam știm noi pe unde-ar fi putut ei să stea la pîndă... Poate că cel rănit mai ușor trăiește...

— Poate mai trăiește...

— Poate mai trăiește...

Plecaseră. Primarul, pe care primărița întoarsă acasă și cuprinsă de remușcări îl trezise și-i mărturisise isprava ei, se întorsese la primărie și ne întrebase dacă n-ar fi cazul să intervină.

— Nu, îi răspunsesem, nu e cazul. Lasă-i să se ducă să-și caute morții. Dacă îi vor găsi chiar acum noaptea, și-i vor aduce în sat, cu atît mai bine. Ne scutesc de-o grijă și de-o treabă...

Se pierduseră în ploaie, în vînt, în întuneric.

Iar timpul trecuse. Trecuse. Doar pentru aceea timpul se cheamă timp : ca să treacă.

Acum cîntă undeva un cocoș răgușit. Se mai trezi și se mai luară după el și alți cocoși. Mă uitai la ceas : *era miezul nopții*. Oroș dormea somn adînc. Țigănuș își mușca buzele ca să nu geamă, în timp ce sanitarul Rezea încerca să-i scadă fierbințeala punîndu-i pe frunte o cîrpă cu care ieșea destul de des din primărie și-o uda în ploaia rece.

Prin zupăitul și șuieratul vîntului auzii venind dinspre marginea satului un cîrd de oameni. Picioarele le lipăiau zgomotos prin noroiul drumului și nici gurile nu le tăceau. Țigănuș, cu toată starea în care

lipseau nici furia şi nici durerea se risipeau şi se pierdeau în noapte. Ploaia le topea, vîntul le lua pe aripile lui şi le ducea departe... departe... Amărăciunea lor însă rămînea în inimile noastre şi atîrna greu. Căci nu era de loc plăcut să auzi cum eşti trimis la toţi diavolii şi cum eşti blestemat să se aleagă praful şi pulberea de întregul tău neam, pînă la a nouăzeci şi noua spiţă... Nu eram în ceea ce mă privea superstiţios, sau mai curînd nu voiam să fiu superstiţios... Şi totuşi...

— Arde-v-ar focul să vă ardă !...

Nu ieşisem nimănui în cale. De nimeni nu ne agăţasem. Nimănui nu-i voisem răul. Călătoream în drumul nostru, trei bărbaţi călări pe trei cai. Şi dintr-o dată ne pomenisem atacaţi cu focuri de armă. *Ne apărasem ca la război.* Şi întocmai ca la război de partea noastră căzuse rănit Ţigănuş, iar partea lor, a atacatorilor, se alesese cu doi morţi, morţii aceia care acum zăceau întinşi pe tărgi în mijlocul şoselei... În mijlocul şoselei şi în faţa primăriei din Urlăvînt.

— Nu v-ar mai ajuta Dumnezeu...

— Ucigaşilor... Ucigaşilor...

— Nu v-ar mai răbda pămîntul...

Acum vocile femeilor fură însoţite şi de voci bărbăteşti, de multe, ba chiar de foarte multe voci bărbăteşti. Vocile femeieşti ne blestemau şi ne ocărau, cele bărbăteşti ne înjurau de mama focului. Mamele, bunicile şi străbunicile noastre se răsuceau pline de mînie în morminte.

Gînjii înarmaţi, care se strecuraseră pe lîngă zidurile primăriei şi veniseră lîngă noi, intrară în fierbere. Unul dintre ei întrebă supărat :

— Să tragem ? Poate tocmai acum ar fi momentul să tragem. De ce ne fac ei pe noi ucigaşi, cînd ei au fost aceia care au pîndit la drum şi au tras ? Şi de ce ne înjură ei pe noi în loc să-i înjurăm noi pe ei ?

— Întreabă-i pe ei, spuse Oroş tare, ca să fie auzit şi din şosea, de ce ne întrebi pe noi ? Întreabă-i pe ei...

— Ucigaşilor... Ucigaşilor...

Nu ne neliniştirăm. Oamenilor mînioşi trebuie să le dai timp să vocifereze, să ameninţe pînă cînd îşi varsă focul, pînă ce ostenesc. Atunci devin mai de înţeles, tac şi se retrag. Îi lăsarăm deci să-şi descarce supărarea.

După ce se mai potoliră, unul dintre Gînji se urcă pe gardul primăriei şi ceru să se facă tăcere. Pe urmă răcni :

— De ce ne faceţi ucigaşi ? A ? De ce ne faceţi ucigaşi, mă ? Cine-a pîndit la drum ? Noi sau voi ? Cine-a tras întîi ? Noi sau voi ?

— Voi !

— Huo ! Mincinoşilor...

— Voi...

— Ba voi...

Careva din mulţimea încă întăritată slobozi un foc de armă în aer. Gînjii răspunseră, trăgînd şi ei tot în aer.

Oroş strigă :

— Opriți-vă! Ce? Ați înnebunit? Nu v-ajung morții pe care-i aveți ? Mai vreți și alții ?... Astîmpărați-vă... Altfel... Altfel...

Oroș nu spuse ce anume va face în cazul în care oamenii din șosea nu se vor potoli, însă aceștia îl cunoșteau și înțeleseră. Oroș era cel mai de înțeles om din lume, însă să te fi ferit Dumnezeu să te iei cu el în coarne. Așa îl cunoșteau cei din județul Teliu.

Cei ce aveau asupra lor felinare aprinse le deschiseră ușițele. Vîntul suflă în ele și le stinse. În șosea se făcu dintr-o dată întuneric deplin. Glasul iritat, aspru și hotărît al lui Oroș le vîrî teama în oase. Careva zise calm :

— Hai, mă, să ducem morții acasă. Cu ăștia nu e de glumit, că nu știu de glumă... Ăștia sînt în stare să ne omoare pe toți.

Ostenită, ceata din șosea parcă numai atîta așteptă. Oamenii plecară cu morții lor încet, grămadă, lipăind prin noroiul șoselei. Bocitoarele își reluară tînguirile. Gînjii se strînseră pe prispa primăriei și, cum erau uzi pînă la piele, începură să tremure. Unii dintre ei dîrdîiau de-a binelea... dîrdîiau...

Dîrdîiau și dinții le clănțăneau...
Dîrdîiau și dinții le clănțăneau...
Dîrdîiau și dinții le clănțăneau...

După ce sătenii din Urlăvînt care tulburaseră noaptea se depărtară, îi poftirăm pe Gînji în primărie, la adăpost de vînt și de ploaie, lîngă soba caldă și-i cinstirăm cu țigări. (La drept vorbind, cu altceva și să fi vrut să-i cinstim, nu aveam cu ce.)

Țigănuș rămase ca și mai înainte, întins pe masă și nemișcat, însă căpătă poftă de vorbă. Poate îl mai slăbiseră durerile. Îi întrebă pe Gînji, aspru, întocmai ca un judecător de instrucție :

— Cam cîți oameni să fi fost în ceata cu morții ?

— Să tot fi fost treizeci, zise un Gînj.

Altul, clătinîndu-și capul, spuse :

— Aș ! Treceau de patruzeci, fără muierile care boceau.

— La nevoie, grăi Țigănuș, la nevoie puteau fi lichidați numai cu două grenade...

Tăcu un timp. Apoi, ieșind din tăcere, adăugă :

— Îmi pare rău că întîmplarea asta — *tocmai întîmplarea asta* — m-a găsit în neînstare de acțiune.

Tăcurăm. Acum tăcurăm toți. Oroș îl privi îndelung pe Țigănuș și spuse dezaprobator :

— De ce să-ți pară rău ? Sătenii s-au oprit cu morții în șosea și au vociferat. Mă așteptam la mai mult din partea lor. Și cînd colo, nici nu am apucat să mă răstesc bine la ei și au și plecat. Trebuia să tragem și să mărim numărul victimelor ? De ce ? Dispozițiile pe care le avem — și pe care dumneata le cunoști tot atît de bine ca și mine — spun să ne folosim de arme numai atunci cînd sîntem atacați. Da. Numai atunci cînd sîntem atacați.

— Dispozițiile, pufni Țigănuș, dispozițiile sînt elastice : pot fi interpretate așa cum spui dumneata, dar pot fi interpretate și *altfel*.

— Cum altfel ?

— Altfel... Așa cum gîndesc eu.

Oroș dădu semne de osteneală. Schimbă vorba :

— Ar fi timpul să ne mai întindem niţeluş pe lîngă sobă, să-i mai dăruim trupului măcar cîteva clipe de odihnă.

Oroş nu se întinse pe jos cum ne aşteptam, ci se mulţumi să se rezeme de peretele lîngă care se afla soba. Rezea aruncă în ea cîteva scurtături de lemne. Soba, care parcă numai atîta aştepta, începu să duduie şi burlanul de tinichea se înroşi. Căldura plăcută umplu odaia. Gînjii se întinseră pe duşumea, pe lîngă pereţi, cu armele încărcate, alături, ca nişte soldaţi. Toţi fuseseră ostaşi la vremea războiului. Soldat fusesem şi eu la un regiment cu cai, după cel dintîi mare război. Viaţa mea de cazarmă în mlăştinosul oraş B !...

Poate s-ar cuveni s-o scriu. Dar cînd s-o mai scriu... Funia... Funia se apropie mereu de par !...

În primăria de la Urlăvînt somnul ne fugi la toţi.

— Eu, tovarăşe Oroş, zise un Gînj tînăr care făcuse tot războiul şi în răsărit şi în apus, eu nu totdeauna te înţeleg pe dumneata. Este acum, aici, la noi, luptă de clasă ? Este ! Căci dacă n-ar fi n-am da noi această bătălie a alegerilor, adică n-am da-o cu înverşunarea cu care o dăm... Atunci, dacă-l avem în mînă, cum îi avuserăm în noaptea asta pe duşmanii noştri de clasă de aici, din Urlăvînt, de ce să nu folosim prilejul şi *de ce să nu-i curăţăm ?*

Oroş rîse, însă deodată îşi dete seama că nu este nimic de rîs şi obrazul îi redeveni sever.

— N-avem dreptul *să curăţăm pe nimeni.* Şi nici nu vom curăţa. Sarcina este să lămurim oamenii, să-i lămurim şi să-i cîştigăm, să vină lîngă noi, să lucreze alături de noi... Pe urmă... Pe urmă să-ţi mai spun ceva, tovarăşe Gînj... De fapt, vreau să vă spun tuturor : în ceata aceea de oameni care se opriseră în şosea, cu morţii lor, şi care ne înjurau şi ne ameninţau erau poate şi niscaiva duşmani de clasă... Cei mai mulţi dintre ei însă erau nişte rătăciţi sau — sau mai bine zis nişte nelămuriţi... Şi atunci... Atunci de ce să-i curăţăm ? Mîine pot fi lîngă noi, toţi, sau măcar o parte din ei.

Acum îi veni rîndul lui Ţigănuş să rîdă :

— Ha-ha-ha... Ha-ha-ha... tovarăşe Oroş... Ha-ha-ha...

Discuţia apuca pe un drum nedorit, mai ales că ea avea loc între doi tovarăşi *ridicaţi,* ca Licu Oroş şi Clemente Ţigănuş, şi încă în auzul lui Rezea şi al Gînjilor. Ne silirăm s-o acoperim cu un strat gros de tăcere. Ţigănuş simţi că are o mare vină. Şi dori ca numaidecît să şi-o recunoască şi să-şi facă pe loc cuvenita şi severa autocritică.

— Eu, tovarăşi, am greşit...

Tăcurăm. Altceva ce puteam face ? Un Gînj ceva mai în vîrstă — unul dintre cei ce trecuseră şi prin puşcării — îngăimă :

— Nu le pune şi dumneata pe toate la inimă, tovarăşe Ţigănuş.

— Am aproape patruzeci de grade... Nu e aşa, tovarăşe sanitar ? La o asemenea temperatură omul rosteşte ce nu gîndeşte şi aude ce nimeni nu rosteşte... Mîine dimineaţă n-o să-mi mai aduc aminte

de nimic, absolut de nimic... Ba da. O să-mi aduc aminte că toată noaptea m-a durut genunchiul.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Afară vîntul frămînta văzduhul și-l împrospăta, învălmășea firele lungi și groase ale ploii care fecunda pămîntul — întregul pămînt, întregul pămînt...

Deschide-te în fața mea poartă de aur...
Întinde-te în fața mea cărare de aur...

— Spune-mi, Orzule, bineînțeles dacă poți să-mi spui, cum de-ai fost în stare să te măriți cu armeanul acela ?

— I-a convins pe părinții mei că are bani, mulți bani și că o să mă facă fericită... M-am supus voinței părintești.

— Și... te-a făcut fericită ?

— Ar fi putut să mă facă. Dar tu înțelegi ? Armeanul meu nu m-a strîns în brațe niciodată, nu m-a mîngîiat niciodată, nu m-a sărutat niciodată...

— De ce ? Aș înțelege, dacă mi-ai spune de ce s-a purtat așa...

— Cum de nu pricepi ? Armeanul meu a muncit ca un rob, de mic copil, și-a avut o singură țintă : *să adune bani.* A adunat bani și după ce-a adunat bani m-a luat pe mine de nevastă. Avea cincizeci și doi de ani și pînă atunci... Pînă atunci... ca roua...

Nu știa nimic, nu cunoștea nimic... Numai la bani se gîndise... Numai la bani...

Am urcat trei trepte și am pătruns în prăvălia văduvei Agop, în prăvălia *cu de toate* din gura tîrgului. Trecuse ora amiezii. Orașul se odihnea. Străzile și ulițele erau aproape pustii... Aproape pustii... Orzu sta la tejghea... Sta la tejghea și aștepta clienți... Clienții nu veneau. Copiii, toți șase, erau acasă, în grija bătrînei armence.

— Ce-ai vrea să-ți dau eu ție, să nu mă uiți și să te mai întorci din cînd în cînd pe-aici, pe la noi?

— Nimic să nu-mi dai... Nimic nu-mi trebuie ! Acum... Acum am de toate, Orzule, nu-mi lipsește nimic.

— Da, zice ea, acum nu-ți lipsește nimic, dar a fost o vreme cînd îți lipsea totul. Îmi aduc aminte cînd ai venit la noi și l-ai rugat pe tata să te ia ucenic și el nu te-a luat, zicea că ești prea slab ca să devii fierar...

Rîde. Și cînd rîde îi văd dinții, toți dinții. Și-a stricat dinții mîncînd zaharicale, prea multe zaharicale. Tot din pricina prea multor zaharicale s-a și îngrășat. Rîde și-mi spune :

— Dacă atunci tata te-ar fi luat ucenic, acum ai fi fierar... Ai fi fierar și n-ai mai fi ceea ce ești...

— Da, aș fi fierar, aș lucra fierul și poate aș fi fericit. E mai ușor să lucrezi fierul decît să-ți bați mereu capul cu cuvintele.

Iarăși rîde văduva armeanului, rîde de se prăpădește.

— La orice m-aș fi gîndit eu, dar că numele tău va ajunge să fie vînturat într-o zi prin jurnale...

Ia o farfurie, deschide o cutie mare de lemn și umple farfuria cu stafide. O pune pe tejghea între noi. Stafidele sînt mari, albastre, aproape negre.

— Grecești, zise Orzu, calitatea întîia. Mă omor după stafidele grecești.

Mănîncă stafide. Cu poftă mănîncă.

— Sînt dulci și au miros plăcut, mai plăcut ca al roșcovelor și chiar ca al smochinelor. Ia și tu. Ia și mănîncă.

Îi ascult îndemnul. Într-adevăr, stafidele au gust plăcut. Orzu vrea negreșit să-mi afle părerea cu privire la stafide :

— Nu e așa că sînt grozave ?

— Da, îi răspund, sînt bune, sînt chiar foarte bune.

— Mamei îi plăceau tot atît de mult ca și mie. Armeanul meu rîdea de noi. „Îmi mîncați toate stafidele, zicea. Mai lăsați-mi și pentru clienți.“ Îi mai lăsam noi și pentru clienți... Era un bărbat bun Agop, mama îl iubea mult, mie nu-mi displăcea.

— De ce-a murit ? Nu era chiar atît de bătrîn ca să moară. Putea să mai trăiască... Putea să mai trăiască mulți ani, să-și crească copiii...

Orzu își umple gura cu stafide, le mestecă îndelung și după ce le înghite îmi răspunde :

— Inima. L-a lăsat inima... S-a sculat dimineața de lîngă mine și s-a dus la baie să se bărbierească. Avea barba neagră și deasă și era nevoit să se radă în fiecare dimineață. Și-a ras obrazul drept și cînd

a început să-și radă și obrazul stîng, a căzut. L-am auzit căzînd și m-am repezit la baie. L-am cules mort de pe jos și l-am adus cu soacră-mea în odaie, l-am întins pe pat, i-am deschis pijamaua la piept, l-am stropit cu apă rece pe față, degeaba, murise. Și dacă murise, murise...

Își umple iarăși gura cu stafide și se apucă să le mestece. Ușa dinspre stradă a prăvăliei se deschide cu zgomot. Intră un băiat pirpiriu, cu obrazul plin de pistrui și de bubulițe vinete, cu capul gol și desculț.

— Tanti Orzu, m-a trimis mama la dumneata. Zice să ne dai pe datorie un chibrit și-o lumînărică. Frate-meu Vasile trage să moară și mama zice că nu e bine ca frate-meu Vasile să moară fără lumînărică aprinsă în mînă.

Orzu îl cunoaște. Nu-l întreabă nimic. Ia din raft o cutie de chibrituri și-o lumînare subțire de ceară curată și i le dă băiatului. Îi întinde și-o mînă de stafide. Băiatul primește chibritul, primește lumînarea. Stafidele nu le vrea :

— Acum ce să fac cu ele, tanti Orzu ? Frate-meu Vasile trage să moară. Și dacă trage să moară nu-i mai arde de stafide. Și dacă el trage să moară și nu poate să mănînce stafide, eu cum să le mănînc ?

Ieșind din prăvălie, lasă ușa deschisă. Îl văzurăm alergînd. Îi sfîrîiau picioarele. Orzu zîmbi. Nu mă mirai că zîmbește. Dorii să aflu ce avea să spună. Tăcui și așteptai. Nu așteptai mult. Zise tot zîmbind :

— Aleargă ! Se teme să nu moară frate-său Vasile fără lumînare. Rușanii sînt grozav de superstițioși. Nu vor să moară neîmpărtășiți de popă, nu vor să moară fără lumînare... Cînd le moare cineva vin și iau pe *datorie* chibrituri și lumînări... Le dau. Nu mi s-a întîmplat să nu-mi plătească. Țin minte, și mai tîrziu, cînd unul sau altul din casă cîștigă ceva parale, vin și-mi plătesc...

Ținea în mînă stafidele pe care nu le primise băiețandrul pirpiriu. Le duse la gură și se apucă să le mestece. O întrebai :

— Nu te temi că ai să te îngrași prea tare ?

Continuă să-și mestece stafidele. Le înghiți. Și iarăși îmi zîmbi. Și mie îmi veni s-o omor nu pentru că vorbea de morți și în același timp mînca stafide, ci pentru că zîmbea, zîmbea într-un fel care mă scotea din sărite. Îmi răspunse :

— Ce să mă mai tem ? că m-am și îngrășat. Agop îmi spunea mereu să mă mai îngraș, să nu rămîn scîndură. I se părea că sînt scîndură. Auzi : eu și scîndură !... Scîndură !...

— Și Agop... cam cînd a murit ?

— Să tot fie șase luni... poate șapte.

— Ai isprăvit cu doliul.

— Nici n-am ținut mai mult de-o săptămînă... Clienților nu le place să intre pentru cumpărături într-o prăvălie în care patroana miroase a mort, cu straiele ei negre... Clienților le place să fii veselă, să le zîmbești, să le luminezi obrazul cu o glumă. Agop, săracul — parcă avea presimțiri — mereu îmi spunea : „Tu, nevastă, dacă mor înaintea ta, să

nu porți doliu după mine, mai mult de două-trei zile să nu-l porți, altfel gonești clienții.“ N-am fost în stare să-i împlinesc voile... Am purtat doliu o săptămînă, o săptămînă în cap...

Și iarăși zîmbește... Și mie iarăși îmi vine s-o omor, s-o omor ca să nu-i mai văd zîmbetul acela. Și din nou mă stăpînesc, îmi mușc buzele și mă stăpînesc.

Și iarăși umblă la cutie și iarăși își umple mîna cu stafide.

— Nu vrei ? Mai ia.

— Mulțumesc, nu.

— Atunci o să le mănînc tot eu și pe-astea... O să mă îngraș... Ba n-o să mă îngraș... O să mă îngraș...

Acum nu mai zîmbește. Acum rîde cu toată gura și — ciudat — rîsul ei nu mă supără. De loc nu mă supără... nu mă supără. Numai zîmbetul ei mă supăra. Dar acum nu mai zîmbește. Acum rîde. Rîsul e altceva.

— O să mă-ngraș și nici n-o să-mi pese. A doua oară tot nu mă mai mărit eu... Tot nu mă mai mărit eu...

— De ce ? Ești tînără încă și armeanul, după cît se pare, ți-a lăsat avere, nu glumă...

— Mi-a lăsat... Mai am și de la părinți... Dar cine are curajul să se însoare cu o văduvă cu șase copii ?... Bărbatul acela — ar trebui s-o recunoști și tu — ar fi de-a dreptul nebun...

— Poate s-ar găsi.

— Nu trag nici o nădejde.

Vîră în gură toate stafidele pe care le are în mînă. Le roade încet, le mestecă, iar le roade. Din pricina mestecatului obrazul i se strîmbă cînd într-o parte, cînd în alta. Știe că atunci cînd mănîncă stafide i se strîmbă obrazul, dar nu-i pasă.

— Am șase copii, tu, și dacă nu-mi murea armeanul mai nășteam șase... Poate nășteam mai mulți decît șase... Cum mă găsești ?

Întrebarea mă prinse nepregătit. Nu mă așteptam s-o aud. Îngăimai :

— Bine... Pentru o văduvă cu șase copii, chiar destul de bine.

Ne apucă pe amîndoi rîsul. Cel mai mult rîdea Orzu. Aș fi vrut și eu să rîd mult, mult de tot, însă nu izbuteam. Se zice că „rîsul îngrașă". Se poate. Eu însă am rămas uscat și din alte cauze nu numai din aceea a nerîsului.

Băiatul pirpiriu se întoarse. Acum avea ochii plînși, plînși tare. Mi se păru că băieșandrul plînsese nu numai cu ochii, ci cu întregul lui trupșor. Poate că nu era pui de om... biet pui de om. Poate că era o lacrimă a pămîntului... O lacrimă a pămîntului care luase înfățișare de pui de om.

Nu se miră că ne găsește rîzînd. Nu se miră nici că, la vederea lui, rîsul ni se stinse pe buze. Dădu ca și mai adineauri „bună ziua" și apoi grăi :

— Frate-meu Vasile a murit... Abia a apucat mama să-i pună lumînarea în mînă și s-o aprindă, că frate-meu Vasile a și murit... *A și murit*... Și acum m-a trimis mama să ne dai — *tot pe datorie* — două kile de grîu, un sfert de kil de zahăr și cîteva bon-

boane, să-i facă mama lui frate-meu Vasile colivă, că... tanti Orzu... mort fără colivă nu se poate, și colivă fără cîteva bonboane iar nu se poate... Și dacă nu se poate, nu se poate... așa că... tanti Orzu...

Tanti Orzu i-o reteză :

— Bine, bine, am înțeles. Nu te mai smiorcăi atîta, că mie mi-au murit amîndoi părinții deodată și nu m-am smiorcăit de loc...

Mi se părură prea brutale cuvintele văduvei. Vrusei să le mai îndulcesc cu ceva și-l întrebai pe băiat :

— Frate-tău Vasile era mai mare ca tine sau mai mic ?

— Mai mare... Mama spunea că-ntîi l-a născut pe frate-meu Vasile și mai pe urmă, la șapte-opt minute, m-a născut și pe mine. Mama naște numai gemeni. Tata o înjură și uneori o și bate, dar mama tot gemeni naște, numai gemeni... Numai gemeni și numai băieți.

— Și cam de cîte ori a născut maică-ta pînă acum ?

— De patru ori... Și acum, cînd îl jelește pe frate-meu Vasile care a murit, stă gata să nască a cincea oară... Dar ea tot îl plînge pe frate-meu Vasile... tot îl plînge... Dar tata nu-l plînge, că încă n-a aflat... Lucrează la gară și-o să afle abia diseară cînd o să vie acasă de la gară unde lucrează de dimineața pînă seara.

Tanti Orzu îi dă băiatului cumpărăturile făcute pe datorie și, pe deasupra, îi dă și o bonboană. Băiatul o primește. Înainte de-a o duce la gură, zice :

— O primesc, tanti Orzu... O fi dulce... Şi dacă o fi dulce, mi-o prinde bine... Că nu ştiu de ce... Cînd a murit frate-meu Vasile mi s-a amărît gura şi amară mi-a rămas... amară, tanti Orzu.

Acum băieţandrul e atent, n-are de ce să se grăbească, frate-său Vasile a murit. Ne mai salută o dată din prag şi trage uşa după el. Oraşul scăldat în soare rămîne mai departe adormit. O întreb pe Orzu :

— Într-adevăr cînd ţi-au murit părinţii n-ai...

— Vrei să ştii dacă am plîns sau nu... Ei bine, află că am plîns... niţeluş. Atît cît trebuia ca să nu zică tîrgul că sînt o femeie de piatră. Încolo, de ce să-i plîng ? Erau bătrîni şi, cum se zice, îşi trăiseră traiul şi-şi mîncaseră mălaiul... *Păcat că au murit urît...*

— *Orice moarte e urîtă, orice moarte...*

Orzu mă contrazice :

— Nu e aşa... Nu e de loc aşa... Au turbat amîndoi în aceeaşi zi şi la acelaşi ceas. A trebuit să chemăm doctorul, iar doctorul a cerut să vină gardiştii şi să-i lege. *Au murit legaţi cobză... şi cu spume la gură,* după ce s-au chinuit de-ţi venea să le plîngi de milă. I-am îngropat pe amîndoi într-un mormînt. Cînd ne întorceam de la cimitir, Agop mi-a spus : „Bine că afurisita aia de pisică turbată i-a muşcat pe ei. Ar fi putut să mă muşte pe mine, că şi eu aveam prostul obicei să mă joc cu ea..."

Orzu s-a săturat de stafide. Scoate dintr-o altă lăduţă de sub tejghea o păpuşă de smochine, o desface şi-mi întinde şi mie o smochină :

— Ia ! Nu vrei ? Îmi pare rău. O să fiu nevoită să le mănînc tot eu pe toate ! (Iar surîde şi mie iar îmi vine s-o omor.) Totdeauna fac aşa : întîi mănînc stafide pînă mă satur şi pe urmă mănînc smochine... Ca o arăpoaică... Nu e aşa că în ţara de unde ne vin smochinele trăiesc numai arapi şi arăpoaice ? (Şi iar surîde şi mie iarăşi îmi vine s-o omor...)

— Da, aşa e. N-ai uitat ce-ai învăţat la şcoală... la şcoală...

Şcoală !... Piere prăvălia cu de toate a lui Agop... Piere gura tîrgului. Piere tanti Orzu şi... Doamne, pier şi eu... Pier şi eu, dar nu pier de tot... *Îmi rămîn ochii.* Îmi rămîn numai ochii. În faţa mea se arată o poartă de aur. Poarta de aur se deschide. Şi dincolo de poarta de aur se întinde o potecă de aur... Văd mai departe în trecut... mai departe... Mai departe... Şcoala din Omida... Şcoala din Omida şi şcolarii din Omida, iar printre ei Orzu... cu ochii ei neobişnuit de albaştri... cu trupul trestie... cu rochia ei neobişnuit de albastră... Dascălul mă scoate la tablă şi mă pune să rostesc pe dinafară *Sergentul din Vaslui*... Încep să rostesc poemul... Clasa mă ascultă. Dascălul mă ascultă. Şi dintr-o dată simt că mă învăluie privirile celor mai albaştri ochi din clasă, din sat ori poate din întreaga lume. Mă fîstîcesc. Încep să mă bîlbîi. Nu mai sînt în stare să rostesc două vorbe. Îngrijorat, dascălul mă întreabă :

— Ce e cu tine ?

— Nu ştiu. Simt că mă podideşte plînsul.

— Du-te în curte, zice dascălul, du-te în curte și liniștește-te... Se întîmplă... Poate te-ai gîndit la cineva care ți-a fost drag și a murit.

— Da, îi răspund dascălului. M-am gîndit la bunicul.

— Și cînd a murit bunicul tău ?

— Nu știu, că eu încă nu venisem pe lume.

Mă duc în curte. Îmi șterg ochii. Încetul cu încetul mă liniștesc. Sună clopoțelul. Recreație. Mă duc la Orzu, o apuc de mînă și-o trag de-o parte. O întreb :

— De ce te uitai așa la mine și de ce-ți rîdeau ochii ?

Răspunsul vine repede și rece... repede și rece :

— Nu te vezi cît ești de zdrențăros ? Ești cel mai zdrențăros băiat din clasă și mai faci și pe deșteptul. Stîrnești rîsul.

Era toamnă. Ploua și bătea vîntul. Cădeau frunzele. Tremuram. Dîrdîiam. Îmi clănțăneau dinții. Și eram zdrențăros, cel mai zdrențăros băiat din clasă.

Dormeam pe un scaun. Dormeam cu spatele rezemat de perete. Îmi înghețase mijlocul. Îmi înghețaseră picioarele. Pe sub ușa primăriei din Urlăvînt pătrundea aerul rece și umed de afară. Gînjii înfășurați în cojoacele lor dormeau duși pe lîngă pereți. Dormea Oroș și somnul pusese stăpînire și pe Rezea. Numai Țigănuș rămăsese treaz. Mă simți că am ieșit și eu din somnul ori din visarea mea, și-mi spuse aproape pe șoptite :

— Niciodată nu m-a durut vreo parte a trupului așa cum mă doare blestematul ăsta de genunchi...

— Să-l trezesc pe Rezea ?

— Mai bine lasă-l să doarmă. Nu mi-ar putea ajuta cu nimic. Nici măcar cu fumul unei țigări.

Înțelesei aluzia. Îi dădui o țigare și i-o aprinsei. Îi atinsei ca din greșeală fruntea. Ardea ca focul. Trase un fum.

— Ard tare, nu ?

— Nu chiar așa de tare...

Lumea n-are margini
Lumea n-are margini.
Lumea n-are margini

Viața tuturor oamenilor are margini. Viața sătenilor morți în pădure avusese margini. Avea margini și viața lui Clemente Țigănuș... Avea margini și viața mea... Toate viețile aveau margini.

Lumea n-are margini
Dar viața are margini.
Lumea n-are margini

Se trezi Licu Oroș, se trezi sanitarul Rezea, se trezi și Gînjii. Soba se răcise. Rezea plecă după lemne. Gînjii ieșiră pe prispă și ciuliră urechile. Se auzea, dinspre partea din dreapta a satului, venind în goană către noi, tropot de cal. Gînjii se repeziră în primărie și-și luară armele. Ieșirăm cu toții în drum. Prin întuneric văzurăm venind în goană un călăreț aplecat pe gîtul calului. Gînjii strigară într-un glas :

— Stai !... Stai !... Stai !...

Răsunară cîteva împușcături. Unul din geamurile dinspre șosea ale primăriei se făcu țăndări. Calul năluca și călărețul lungit pe gîtul lui se șterseră pe lîngă noi și se pierdură în vînt și în ploaie.

În primărie Oroș se ridică de lîngă sobă și culese de pe dușumea glonțul care se izbise de perete cu un lat de palmă numai deasupra mesei pe care zăcea lungit Țigănuș. Oroș trecu glonțul dintr-o mînă în alta și zise :

— Plumbul e cald încă...

Îl băgă în buzunarul flanelei și părîndu-i-se că citește pe obrazul meu o umbră de întrebare, mă lămuri :

— S-ar putea să-mi trebuiască... Îl păstrez, pentru că s-ar putea să-mi trebuiască.

Unul din Gînjii de pază intră la noi și zise mîhnit :

— Să ne iertați, tovarăși. I-am strigat ticălosului să stea, dar ticălosul n-a vrut să ne dea ascultare...

Oroș zîmbi.

— Și, zi așa, tovarășe, ticălosul n-a vrut să vă dea ascultare !... Păi, dacă v-ar fi dat ascultare n-ar fi fost ticălosul la care ne gîndim...

— Ce-i putem face ? A venit ca năluca. A tras. A trecut ca năluca. Iar de văzut, ce să vezi ? ! Întuneric... Întuneric...

— Poate ar fi cazul, îi zisei lui Oroș, să întărim paza. Noaptea abia a trecut de jumătate.

— Nu ne-ar fi de nici un folos să-ntărim paza. Pînă mîine dimineață lovitura n-o să se repete. De asta putem fi siguri.

Țigănuș fu și el de aceeași părere.

Omul cu pușcă se uită la mine și la Rezea, ne văzu cum fumăm și, pofticios, suspină :

— Poate te înduri și de noi, tovarășe, și ne dai și nouă cîte-o țigară. Măcar cîte-o țigară. Nici nu se ține minte de cînd n-am mai fumat tutun adevărat... Nici nu se mai ține minte...

I-am întins pachetul abia început.

— Luați-l. Mai am cîteva prin buzunare.

Oroș, căruia îi pierise somnul, se legă iarăși de Rezea :

— Ei ! Ia mai spune-ne, tovarășe sanitar, în afară de răsunetul împușcăturilor și de cele ce ne-ai spus adineauri, ce se mai aude pe aici, prin partea locului?

Sanitarul, bucuros că se află iarăși în atenția secretarului județenei de partid, dădu drumul gurii :

— La Schitul Molift sfîntul Sofrone din icoană a plîns cu lacrimi mari, ca de copit bătut. Plini de rîvnă, călugării și călugărașii au străbătut satele, au mers din casă în casă și au chemat credincioșii *să vadă lacrimile*. „Veniți la schit, oameni ai lui Dumnezeu, veniți să vedeți cum plînge sfîntul Sofrone din icoană... Cum plînge de mila țării, de halul în care a ajuns biata țărișoară", așa ziceau călugării și călugărașii, așa ziceau. Iar la Varta — oho-ho ! — la Varta s-a petrecut ceva și mai grozav : o vacă bălțată a fătat un viței cu șase picioare. Găinile preotesei din Părul Rotat au ouat ouă pe care sînt zugrăvite cruci. Acceleratul de Iași a fost oprit în cîmp de un bărbat cu aripi. Călătorilor care s-au ivit la ferestre bărbatul cu aripi le-a strigat : „Țineți-vă tari.

Săptămîna viitoare debarcăm la Constanța. Vă scăpăm de comuniști." Atît a spus. A zburat. S-a făcut nevăzut în văzduh. Abia după aceea roțile locomotivei au început să se învîrtească... Dacă ar fi să vi le înșir pe toate, tovarăși, n-aș mai isprăvi pînă mîine, ba chiar nici pînă poimîine.

— Al dracului ! Bărbatul cu aripi ! A venit din văzduh... și la vederea lui roțile trenului au încremenit... Pe urmă bărbatul cu aripi a pierit în văzduhul din care se ivise și abia atunci roțile trenului s-au pus din nou în mișcare ! Al dracului bărbat bărbatul cu aripi...

Țigănuș supse cu sete ultimul fun din chiștocul țigării și, neținînd seama de prezența lui Rezea, îi spuse lui Oroș :

— Trebuie să-l trimitem mîine la schit, la Molift, pe tovarășul Lalu, să opereze ce-o fi de operat. Cît despre preoteasa din Părul Rotat... Deocamdată... Deocamdată o s-o lăsăm în pace. Dar numai deocamdată...

— Cum adică ? îl întrebai. Ce înseamnă acest *deocamdată ?*

Acum Țigănuș nu mai ținu socoteală că-l doare genunchiul și rîse cu gura plină, rîse de-adevăratelea.

— Dar naiv ești, tovarășe candidat, îngrijorător de naiv ! Deocamdată, de preoteasa din Părul Rotat n-o să ne legăm. Dar mai încolo, după alegeri, *o să-i dăm să ronțăie roșcove*...

— Tot n-am înțeles, zisei cu încăpățînare, tot n-am înțeles.

Pe prispă Gînjii, care abia își aprinseseră țigările, strigară iarăși repezit :

— Stați ! Stați ! Stați !...

Răspunsul veni vesel și repede :

— Stăm, de ce să nu stăm, tovarăși ? Stăm pentru că sîntem noi, Gînjii. Gînjii și cu *ăla*... cu *ăla*...

Pînă să ieșim în săliță să-i întîmpinăm, noii sosiți intrară peste noi grămadă. Erau mulți și după toți șiruia apa și toți erau plini de noroi din creștet pînă-n tălpi. Bărbații din față se opriră, ținură ușa deschisă și se așezară pe două rînduri. Cei din urmă răsăriră și ei din întuneric și împinseră către noi un om care poate trecuse de puterea vîrstei, dar nu prea arăta. Era înalt, deșirat, uscat-scoabă. Obrazul oacheș i se umflase într-o parte, sub ochi. Plesnită, pielea udă sîngera încă ușor.

Îl împinseră cam brutal. Era plin tot de noroi. Poate se luptaseră cu el, poate îl tăvăliseră... Poate. Multe se putuseră întîmpla. Bine că nu-l omorîseră. Îl ghiontiră din spate, îl îmbrînciră, iar îl împinseră. Dacă n-am fi fost noi de față... Dacă n-am fi fost noi de față l-ar fi stîlcit pînă la desființare.

Bărbatul uscat scăpase destul de ușor. Se împletici, dar se ținu bine, nu căzu. Se sprijini puternic pe picioare și se întoarse colțos și gata de încăierare spre grămada Gînjilor din ușă.

— De ce mă-mbrînciți, mă ? A ? De ce mă-mbrînciți ?

— De-aia ! îi răspunse un Gînj bălan. Ca să-ntrebi !

Țigănuș, uitînd de genunchiul spart, se sprijini în mîini, se ridică și întrebă :

— Unde l-aţi prins ? Unde l-aţi prins şi cum de l-aţi prins ? Mare ispravă aţi făcut, oameni buni, că l-aţi prins !

Alt Gînj, de data asta unul roşcovan, îi răspunse :

— După ce-am plecat de la primărie, ne-am dus la casele noastre. Ne pregăteam să ne culcăm şi să adormim, cînd ne-am adus aminte că aici au rămas de pază numai trei Gînji. Ne-am zis : dacă vin *ăia* călări ? Ia să ne adunăm iarăşi ! Ne-am adunat şi ne-am dus la marginea satului. Acolo am întins o funie de-a latul şoselei. Am legat-o cu un capăt de salcîmi şi tocmai cînd ne pregăteam s-o legăm şi de partea cealaltă, am auzit împuşcăturile. Am auzit de îndată şi tropotul de cal gonind către noi... „Al nostru e ! am strigat. Al nostru e !“ Am prins cu toţii funia, am întins-o ca pe o coardă de vioară şi-am înfăşurat-o de-un stîlp. Am ţinut-o bine. Calul, care venea în goana mare, s-a izbit în ea şi s-a poticnit în bot. Cred că şi-o fi rupt vreun picior, că nu s-a mai ridicat...

— Lasă calul.

— L-am lăsat, tovarăşe. Acolo unde a căzut, acolo l-am lăsat. Am avut altă treabă. Ne-am repezit toţi deodată asupra lui, asupra *ăstuia*. L-am încălecat, l-am înghesuit niţeluş, i-am luat pistolul şi vi l-am adus aici plocon. Poftiţi şi pistolul. Tot plocon v-am adus şi pistolul.

Oroş întinse mîna, îl luă şi-l examină. Exclamă admirativ :

— Straşnică armă ! *Parabellum !* Bate departe şi loveşte cu precizie.

Se căută în buzunarul flanelei şi scoase glonţul pe care cu puţin timp înainte îl pusese acolo la păstrare. Mi-a făcut plăcere să-l întreb :

— S-a răcit ? Mai adineauri era fierbinte.

— S-a răcit, îmi răspunse Oroş. S-a răcit şi se potriveşte.

Omul-scoabă rînji spre noi :

— Cum să nu se potrivească, dacă l-am tras eu !

Tot uitîndu-se prin încăpere dete cu ochii de mine şi fără să-mi ia prea mult seama izbucni :

— A ! şi dumneata erai aici ! N-aş fi bănuit că ai curaj să te aventurezi atît de departe de oraş, jurnaliştule... Ai venit la Teliu... Te-au trimis la Teliu comuniştii la care ai intrat slugă... Vrei să devii deputat de Teliu... Ha-ha-ha... Dumneata !... Dar ce legătură ai dumneata cu Teliu ? A ? Ce legătură ai dumneata cu Teliu nostru ?

Îmi părea rău că se afla în situaţia în care se afla, însă n-aveam ce-i face. Îi spusei, mai mult ca să umplu cu ceva timpul care ameninţa să rămînă gol între noi :

— Nici nu ne-ai spus seară-bună cînd ai venit aici, domnule Bosoancă. Te ştiam om bine crescut. Cel puţin aşa ţinea să mă convingă acum cîţiva ani, la Bucureşti, gazda dumitale, doamna Cigalia.

— Am fost. Ce-i adevărat, e adevărat. A fost o vreme cînd eram şi eu un om bine crescut, dar acum m-am cam sălbăticit. Din cauza dumneavoastră, a comuniştilor, m-am sălbăticit. Mereu fugărit... Dorm pe unde apuc... Mănînc pe unde se nimereşte.

Fără să țină seamă de spălăcita mea convorbire cu Bosoancă, Oroș le spuse Gînjilor :

— Vă rog să-l duceți în odaia de dincolo, și vă mai rog să-l păziți bine pînă la ziuă, să nu cumva să vă scape. Domnul Bosoancă e pentru noi o pradă de preț, ba chiar de mare preț.

Un Gînj smead își arată dinții albi :

— Cum o să ne scape ?

— S-ar putea, zise Țigănuș. Vulpea pe care ați prins-o e vulpe bătrînă. Și vulpea cu cît e mai bătrînă, cu atît e mai vicleană...

— Să încerce numai !...

— Cum încearcă, îl vede pe dracu...

Îl luară între ei și-l împinseră în cealaltă odaie unde, între timp, sanitarul Rezea aprinsese lampa. Nu le spusesem Gînjilor să-l lege fedeleș, dar atîta minte aveau și ei.

Oroș se uită la mine și la Țigănuș și ne spuse bucuros :

— Cred că, în sfîrșit, acum ne putem odihni.

— Ne putem odihni, zise Țigănuș, însă mie nu-mi prea arde de odihnă. Genunchiul... Mă supără, din ce în ce mai mult. Și acum a început să mă supere și fierbințeala.

— Fă-te că nu bagi de seamă.

— Am să mă fac și-am să mă și prefac, dar încep să cred că am să rămîn fără picior... Încep să cred că mă pot socoti de pe acum schilod.

Ne aciuasem în primărie odată cu căderea serii. Acum era trecut de miezul nopții. Straiele — tot învîrtindu-ne cu ele pe lîngă soba caldă — ni se mai uscaseră. Gînjii ne spuseseră nu o dată să ne ferim de ei dacă vrem să nu ne umplem de păduchi.

— Toată Moldova sufere de foame și e plină de păduchi. Săpunul e tot atît de scump ca aurul...

Nu-i luasem în seamă ori uitasem. Mă înfășurai în mantaua de piele și mă lungii pe dușumea, lîngă zid și în imediata apropiere a sobei. O armată flămîndă de insecte se năpusti asupra mea. Pielea începu să-mi ardă, să mă mănînce, să mă usture. Eram prea ostenit ca să mă mai bat și cu păduchii. Mă lăsai pradă lor în speranța că îndată ce se vor sătura mă vor lăsa în pace. În toate împrejurările, fie ele cît de grele, omul își face iluzii. Altfel omul n-ar mai fi om.

Ploaia continua să se reverse din cerul negru, să se prelingă pe ziduri, să zuruie în geamuri și să răpăie nestînjenită pe acoperișul primăriei. Vîntul îndoia ca și mai înainte arborii, și tot ca mai înainte îi răsucea și-i schingiuia fără milă.

Dinspre casa celor doi morți, care se părea a nu fi prea departe, se auzeau din cînd în cînd bocete. Cele două văduve osteniseră ori, poate, se îndeletniceau cu pregătirea colivei și a colacilor, dar vecinele le săriseră în ajutor :

— Aoleo... Oniță... De ce-ai murit, Oniță...

— Aoleo.... Anghele... De ce-ai murit, Anghele...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Prin întuneric, prin urgia vîntului și a ploii, vestea atacurilor date asupra noastră pe drum și la primărie se răspîndise repede, de la casă la casă. Despre rănirea gravă a tovarășului Țigănuș știau la Urlăvînt pînă și copiii. Și tot așa se știa la Urlăvînt și despre moartea în pădure a lui Anghel și a lui Oniță Buzui. Amîndoi — tatăl și fiul — își căutaseră moartea cu lumînarea. De ce ?

Unii săteni se așteptaseră la toate acestea, ba chiar la mai rău, alții însă nu merseseră cu gîndul atît de departe. Prinderea lui Bosoancă însă, în capcana Gînjilor, li se păruse aproape tuturora de necrezut.

— Auzi ! Să-l prindă pe Bosoancă !... Minune !... Mare minune !... Pînă acum nimeni n-a avut curajul să se lege de Bosoancă, să-i facă vreun rău lui Bosoancă, să pună mîna pe Bosoancă.

— Numai Gînjii erau în stare de isprava asta... Numai Gînjii...

— Afurisiți oameni mai sînt și Gînjii ăștia !...

M-am culcat iarăși, lungindu-mă pe jos, în apropierea sobei. Același lucru l-a făcut și Oroș. Înfășurat în cojoc, deși continua să fie chinuit de dureri, Țigănuș a izbutit să adoarmă. Încremenit pe un scaun, sanitarul, care cu puțin timp mai înainte astupase fereastra cu un țol, fuma, ca să-și alunge somnul. Oroș respira liniștit și poate și visa, pentru că din cînd în cînd bolborosea cuvinte greu de înțeles.

După o oarecare trecere de timp, soba s-a răcit și odată cu ea s-a răcit și aerul în odaie. Afară, nici ploaia, nici vîntul nu osteneau.

Cum somnul nici gînd nu avea să se lipească și de mine, am fost bucuros cînd, uitîndu-mă la ceas, am văzut că ne apropiasem de ziuă.

Veni primarul, de la care aflai că avea obiceiul să se trezească cu noaptea în cap. Oroș și Țigănuș se treziră și ei, iar eu ieșii pe prispă să-mi spăl mîinile și obrazul cu apă de ploaie. Cei trei Gînji stăteau ciuciți pe lîngă perete, cu armele între genunchi și dîrdîiau de frig. Îți făceau milă. Devotamentul lor pentru cauza căreia ne dedicasem întreaga viață era cutremurător. Regretai adînc că nu aveam cu ce-l răsplăti.

După ce mă spălai și mă ștersei cu batista, le mai dădui cîteva țigări și-mi aprinsei și mie una. Între timp Rezea făcu focul în soba de tuci și încălzi apă pentru ceai într-o cratiță împrumutată cine știe de la cine.

Nu aveam ceai, dar cele cîteva bucățele de zahăr trebuincioase pentru îndulcirea apei fierbinți nu ne lipseau. (De fapt nu-mi aminteam cine și cînd mi le dăduse. Le descoperisem după ce plecasem la drum în buzunarul mantalei de piele. Acum îmi prindeau bine.)

Pînă să se încălzească și să dea în clocot apa, pînă să pregătim și să bem ceea ce ne plăcea să numim ceai, se lumină de ziuă. Pe mine mă dureau dinții — lucru care nu mi se mai întîmplase de multă vreme — iar Clemente Țigănuș suferea îngrozitor din cauza genunchiului împușcat. Era vînăt tot, tremura și își ținea fălcile încleștate. Sfărîmai o țigare și mă apucai să mestec tutunul, gîndind că s-ar putea ca ni-

cotina să-mi amorțească durerile. Toți oamenii de la țară cred că nicotina adoarme durerile de dinți, dar nu este adevărat... *Nu este adevărat.* Știam lucrul acesta, dar clefăiam înainte ca un cal... ca un cal. Îmi veni în minte calul Vasea cu care făcusem armata la Bălți. Și dintr-o dată pe șesul neted al amintirilor mele începură să alerge herghelii întregi. Clipii de cîteva ori, să-mi limpezesc ochii și să văd mai bine. Și văzui mai bine. Caii aceia erau caii pe care îi cunoscusem, caii pe care îi dusesem noaptea la păscut, caii cu care mă dusesem la oraș și cu care mă întorsesem iarăși acasă, caii... erau acolo toți caii pe care umblasem călare. Unii dintre ei aveau aripi... Aceia erau caii pe care umblasem călare prin vis... prin vis... Acum nu mă mai speriam de vis... Visul trecea tot atît de repede ca viața... Viața trecea tot atît de repede ca visul...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Primarul se uită la mine și la Oroș și zise :

— Eu, tovarăși, socotesc că ar fi tocmai timpul să mergem, să nu lăsăm oamenii să ne aștepte, că nu șade frumos să-i chemăm și ei să fie la întîlnire de dimineață și noi să ne ducem tîrziu.

De obicei Oroș era destul de calm. Acum, auzind vorbele primarului, sări ca opărit :

— Vi se întîmplă să chemați oamenii la adunare și să-i lăsați să vă aștepte cu ceasurile ?

Primarul lăsă capul în jos și rosti cu gura pe jumătate :

— Uneori. Cînd vine tovarășul Zenobie Bușulenga, prefectul. Oamenii stau și așteaptă, stau și așteaptă și nu spun nimic.

— Așteaptă mult ?

— Pînă li se urăște.

— Și tovarășul Bușulenga ce zice ?

— Ce să zică ? Nu zice nimic. Vine în sat. Și cum vine trece în fugă pe la primărie și pe urmă se duce la părintele Lăstărescu. Acolo, cum îl vede, întinde preoteasa masă lungă și încărcată de parcă n-ar fi fost secetă și de parcă n-ar fi încă foamete. Gura lumii spune că tovarășului Bușulenga îi cam place cumnata popii, duduca Aglaie, văduva maiorului Achim Cuțu, acela care... știi dumneata...

— Da... da... acela care... Cunosc povestea, tovarășe primar, o cunosc și nu-mi face nici o plăcere să mi-o reamintesc.

Băurăm cîte o cană de apă dulce, călduță. Era bine. Trăiam. Mă dureau dinții, dar trăiam și mă duceam la ședință... Îl rugarăm pe Clemente Țigănuș să ne aștepte la primărie. După ședință...

— După ședință o să venim să-ți spunem ce-a fost și cum a fost. Nădăjduim să iasă cu succes.

Nu vru să ne asculte și ceru să fie ajutat să se îmbrace.

— Nu pot și nu vreau să lipsesc de la această ședință... Nu pot și nu vreau...

Nu avurăm destulă putere să ne împotrivim. Cîțiva Gînji care veniseră odată cu primarul îl ajutară să

se îmbrace și să se dea jos de pe masă. În spate Gînjii îi puseră o ghebă, ca să-l ferească de ploaie. Unul roșcat zise cu haz :

— O să te purtăm pe sus, tovarășe, ca pe-o mireasă. Nici n-o să simți.

Plecarăm pe șosea, călcînd prin băltoace, bătuți de ploaie și bătuți de vînt. Drumul către școală era nemaipomenit de păcătos. Noroiul acoperit de apă era adînc și nu aveai cum te feri de el, cuprindea toată șoseaua. Călcarăm orbește din băltoacă în băltoacă.

Vîntul și ploaia se ținură pas cu pas după noi cu înverșunare. Norocul era — dacă în asemenea împrejurări mai putea fi vorba de noroc — că școala către care ne îndreptam nu se afla prea departe. Înconjurat de Gînjii înarmați, în urma noastră venea Bosoancă. Nici un Gînj nu închisese ochii peste noapte. Toți păreau obosiți. Bosoancă, tot atît de obosit ca oricare altul dintre noi, mergea drept, cu pas mare și hotărît. Capul, vîrît pe jumătate în cușmă, și-l ținea sus și nu și-l ferea nici de vînt, nici de ploaie. Privindu-l, trebuia să recunosc că nu era un fitecine.

Ajunserăm la școală. Tinda, măruntă și îngustă. Sala însă era destul de încăpătoare. Bănci. Hărți întinse pe pereți. O masă și cîteva scaune și, în colț, tabla pătrată și neagră, nelipsita tablă pătrată și neagră din sălile de școală primară. Îl întrebai pe învățător, un bărbat slăbuț, păros :

— Bibliotecă nu aveți ?

— Ne-a ferit Dumnezeu de așa ceva.

— Te cheamă Boroiu ?

— Da, Boroiu. Metodiu Boroiu.

— Comunist ?

— Nu. Liberal.

Sala era supraîncărcată de oameni : bărbați, femei, copilandri. Dacă n-ar fi plouat atîta ploaie, s-ar fi aflat în jurul școlii aproape tot satul. Dar așa, venise numai cine avusese putere să înfrunte urgia. Cîteva muieri își alăptau pruncii. La intrarea noastră, unii săteni se ridicară și ne spuseră : „Bine-ați venit, tovarăși", alții rămaseră nemișcați în bănci și tăcură. Mă uitai la ei... Mă uitai... Mi se strînse inima și mă cuprinse o adîncă întristare. Aceștia erau *frații* mei. Aceștia erau tovarășii mei. Tăceau. Tăceau și ne priveau — pe mine, pe Oroș și pe Țigănuș — cu ochi mari, uscați, încărcați de suferință și de durere. Tăceau și ne priveau... Ne priveau... Chipurile lor erau păroase, slabe, albe ca hîrtia unele, galbene altele, galbene cum galbenă e sfînta ceară. Îmbrăcămintea în care erau înfășurate șubredele lor trupuri era veche, ponosită, purtată, cîrpită, tocmai bună de aruncat la gunoi. *Da, da. De o mie de ori da. Aceștia erau frații mei, aceștia erau tovarășii mei. În orice caz aceștia ar fi trebuit să-mi fie și frați și tovarăși și prieteni.* Toată viața jinduisem după prieteni și rareori avusesem parte de cîte unul.

Privii ploaia prin geamurile școlii și ascultai vîntul de afară. Toamna ciinoasă se afla abia la începutul ei. Nu puțini din sătenii care se găseau acolo, în sală, veniseră de la casele lor pînă aici desculți, prin noroiul vîscos și rece. Cînd ne văzuseră intrînd, țăranii se înghesuiseră să ne facă loc. O femeie cu obrazul veșted se grăbi să ne atragă atenția :

— Țineți-vă mai departe de noi, măiculiță. Poate nu știți că...

N-o lăsai să-și ducă spusele pînă la capăt și-i zisei :

— Ba știm. Știm totul, maică. Știm că nu aveți săpun.

Femeia se simți datoare să mă lămurească :

— Să nu care cumva să credeți că avem ce avem de lene. Dar n-avem săpun și nu avem nici cu ce ne schimba straiele. Vai și amar ! Nici o coajă de săpun în casă ! Și nici o sticlă de gaz, nici măcar o sticlă de gaz !... De nici unelea n-avem, dragii maichii, de nici unelea... Ne-au jupuit hoții. De cînd ne știm pe lume ne-au tot jupuit. Parcă ar fi fost țară în pradă, dragii maichii !... Să stîrpiți hoții, măiculiță... dragii maichii !... Să faceți ceva pentru noi. Să vă ajute Dumnezeu sfîntul să îndreptați țara... *Să îndreptați țara* și să ne faceți tuturora dreptate...

Tăcerea deveni adîncă, deplină. Nu mai auzirăm nici ropotul ploii, nici vuietul vîntului. Nu mai auzirăm nimic în afară de bătaia repezită a propriilor noastre inimi.

Femeia fu podidită de plîns. Bosoancă sta în picioare, lîngă tablă. Lăsă fruntea în jos. (Avea o frunte largă și înaltă, cu multe, cu foarte multe încrețituri.) Un Gînj albinet din fundul clasei spuse limpede :

— Domnul Bosoancă nu plînge. Pe domnul Bosoancă nu l-au trecut niciodată lacrimile. Domnul Bosoancă n-are lacrimi. Este adevărat că nici păduchi n-are...

De lîngă fereastră, un Gînj tuciuriu adăugă :

— N-are lacrimi, n-are păduchi, dar are pistoale. Ar fi timpul să nu mai aibă pistoale și să capete și el păduchi. Atunci o să se schimbe în om... Și-o să aibă și lacrimi. Lupii n-au lacrimi. Au colți. N-au lacrimi șerpii. Au venin.

Îmi veni să rîd. Și în același timp îmi veni și să plîng. Gînjii învățaseră bine lecția ! O învățaseră și o aplicau cu toată răceala necesară.

Gîndindu-se cam cum i-ar sta lui Bosoancă cu păduchi și cu lacrimi în ochi, unii rîseră, dar destui își strînseră fălcile. Nici nu rîseră, nici nu plînseră. Rămaseră tăcuți, împietriți parcă. Bosoancă ridică mîna, încercînd să ne arate astfel că ar avea ceva de spus.

— Zît ! i-o reteză un Gînj cu obrazul galben, tăbăcit de vînt. Nu te-am adus aici ca să vorbești. Te-am adus să te înfățișăm satului ca pe o sălbăticiune. Că sălbăticiune ești. Ieri l-ai împușcat în picior pe tovarășul Țigănuș. Azi-noapte ai vrut să-i mai împuști și pe alții. Nici acum și nici altă dată nu ți-a fost teamă să iei oameni pe suflet, să omori oameni... *să omori oameni.* Dar ce drept ai, tu, mă Bosoancă, *ce drept ai tu, mă, să omori oameni ?*

Mulți țărani din sală vorbiră, strigară, vociferară, cîțiva îl înjurară pe Bosoancă. După un timp, se potoliră. Prinzînd un moment de liniște, Bosoancă strigă :

— Îmi pare bine că ieri l-am rănit pe Țigănuș. Îi eram dator cam de multișor... Și îmi pare rău că azi-noapte am nimerit în gol. Îmi pare nespus de rău, puteți să mă credeți. Îmi pare nespus de rău că n-am nimerit pe nimeni...

Un Gînj smead care se afla în apropiere vru să-i astupe gura cu pumnul. Oroș îl opri la timp :

— Nu-l lovi ! Nu te atinge de el. O să-l ducem la oraș, la judecată. O să capete acolo ce i se cuvine.

— Așa e ! Așa trebuie să fie ! Pe Bosoancă trebuie să-l judece tribunalul... Trebuie să păzim legea... Toți trebuie să păzim legea.

— Pe Bosoancă s-ar cuveni să-l judecăm noi, că noi îl cunoaștem mai bine... Să-l judecăm noi... Chiar acum să-l judecăm noi...

— Nu... nu... Tribunalul să-l judece... Să nu ne încărcăm noi sufletul cu păcatele lui...

Se făcu liniște. Primarul deschise ședința și-i dădu cuvîntul lui Țigănuș, care, cu multă găreutate, se așezase pe un scaun.

— Oameni buni, spuse acesta, tovarăși, fraților, n-am să mă folosesc de prea multe cuvinte și n-am să mă întind de loc la vorbă, pentru că a vorbit pentru mine, și mie mi se pare că a vorbit pentru voi toți, *măicuța*. Pînă acum tuturor ne-a fost greu și-o să ne mai fie. Dar dacă noi ne-am zbuciuma și-am străbate satele îndeletnicindu-ne cu propaganda pentru folosul bogaților, cum o făceau vechii politicieni, Bosoancă, și toți cei de teapa lui Bosoancă, n-ar fi ridicat împotriva noastră nici măcar un deget. Noi însă — *noi, comuniștii — ținem cu săracii*. Voi toți sînteți săraci ! Spuneți-ne, tovarăși, din pricina cui colcăie păduchii pe voi ? Cine v-a ținut în sărăcie ? Și munca... munca cine v-a furat-o ?

— Bosoancă...

— Bosoancă și alții. Bosoancă și alții ca Bosoancă...

Murmure. Strigăte. Iarăși murmure și iarăși strigăte.

Rămăsesem cu ochii ațintiți asupra sălii. Unii strigau și se zbuciumau. Alții însă stăteau și acum tot nemișcați, nemișcați de parcă ar fi fost de piatră. *Aceștia nu erau cu noi. Aceștia erau împotriva noastră !* Nu cutezau să ne arate dușmănia lor pe față.

Dar dacă mă înșelam ? Dacă mă înșelam în amîndouă cazurile ? Dacă, Dumnezeule, mă înșelam ?...

Un glas puternic se ridică pe deasupra celorlalte :

— Altădată noi și alții ca noi am votat pentru Bosoancă. Și atunci cînd Bosoancă a făcut politică cu liberalii, și atunci cînd, lingînd unde scuipase multă vreme, s-a dat de partea legionarilor. Mulți ani Bosoancă ne-a dus cu vorba. Iar noi ne-am lăsat amăgiți, ne-am lăsat duși cu vorba de Bosoancă, ne-am lăsat prostiți de Bosoancă și-am votat pentru Bosoancă și pentru domnii cu care se-ncîrdășise Bosoancă. Și... atîția ani cu ce ne-am ales ?... Cu praful de pe tobă... Cu praful de pe tobă și nici măcar cu praful de pe tobă...

Glasurile, multe acum și toate iritate, se ridicau și se ciocneau, rostind însă aceleași și aceleași cuvinte :

— Cu păduchii... cu păduchii... Numai cu păduchii...

— Ba nu e adevărat... Nu e de loc adevărat...

— Nu numai o dată Bosoancă ne-a sărit în ajutor și ne-a ajutat.

— Ne-a ajutat ca funia pe spînzurat...

— Ca funia pe spînzurat...

După războiul purtat întîi cu rușii și mai pe urmă cu nemții, fusese secetă, fusese foamete, fusese frig și în casele sărace se iviseră păduchii. Acum, în ploioasa toamnă era încă foamete, era încă frig și pe alocuri mai erau încă păduchi... Și dacă mai erau, mai erau...

După Țigănuș vorbi Oroș, iar după Oroș le spusei și eu oamenilor din Urlăvînt cîteva cuvinte. De teamă să nu cădem în pălăvrăgeală, vorbeam puțin. Căutam ca ideile noastre să fie limpezi și sincere, să convingă și să atragă. Mulțumeam zeilor că nu mă dăruiseră cu talent oratoric. Un asemenea talent în munca mea propagandistică de la Teliu nu mi-ar fi fost de folos, ba poate chiar m-ar fi încurcat.

Țăranii adunați în școala din Urlăvînt m-au ascultat. M-au ascultat oare pentru că le-am vorbit limpede și din inimă ? Poate. Poate mă ascultaseră numai pentru că *atunci* și *acolo* mă vedeau pentru întîia oară. Nu știam ce gîndesc despre mine. Îi și simțeam însă că mă privesc ca pe o ciudățenie !... Un om venit tocmai de lîngă Dunăre să candideze la ei, la Teliu... Bosoancă !... Poate avea dreptate Bosoancă... Ce căutam eu acolo ?

După cei trei Gînji, vorbind cînd mai tare, cînd mai încet, s-au mai răcorit încă mulți alții povestind întîmplări cu șart din viața lor trecută. Fiecare, fără să știe, îmi vărsa pe masă material pentru un roman zguduitor. Dar cine și cînd să scrie atîtea romane ?

Tot timpul cît ținu ședința, Bosoancă rămase în picioare, își păstră fruntea sus, de parcă ar fi fost și n-ar fi fost vorba de el. Sta nemișcat, asculta și tăcea,

tăcea, asculta și se mira că țăranii se mulțumesc să-l lovească numai cu vorbe și că nimeni nu se năpustește asupra lui să-l înghesuie în zidul școlii, să-l stropșească, să-l fărîme, să-i ia viața. Dar sătenii aceia din satul Urlăvînt, care l-au lăsat să asculte, știau bine ce fac.

Către spartul tîrgului, tocmai cînd nu se mai aștepta nimeni să-l vadă, și-a arătat prea cinstitu-i obraz și părintele Lăstărescu. De cum intră în sală se îndreptă glonț spre Licu Oroș și-i spuse vesel :

— Să mă ierți, domnule Oroș, te rog să mă ierți c-am întîrziat. M-aș fi grăbit și aș fi venit mai devreme. Dar astăzi e... Duminică. Am fost la biserică și-am cîntat slujba... Sînt preot, de, și dacă sînt preot trebuie să rămîn pe mai departe preot.

Oroș ridică din umeri.

— De, părinte, ce să facem ? Înțelegem. Fiecare cu ale lui.

Părintele Lăstărescu mirosea a vin. Mustea tot de bucurie și de fericire.

— Am venit să vă poftesc la masă. V-a pregătit o masă grozavă cucoana preoteasă. O masă — ce să vă spun ! — ca pentru oaspeți rari și aleși cum sînteți dumneavoastră și tovarășii care vă însoțesc... O masă la pregătirea căreia nu s-a ținut seamă nici de secetă, nici de foamete, nici de lipsuri... Ce să mai spun ! O masă cum nu s-a mai pomenit de multă vreme...

Se grăbi să-i răspundă, cam înțepat, Clemente Țigănuș :

— Îți mulțumim, părinte, însă nu putem primi. Sîntem grăbiți. Sîntem tare grăbiți, părinte Lăstărescu.

— De ce, taică ? Nu intră zilele-n sac. Domnul Buşulenga, prefectul...

— Ştim. Domnul prefect Zenobie Buşulenga nu se grăbeşte niciodată... Şi cînd vine la masă mănîncă, nu se încurcă.

Părintele Lăstărescu se prefăcu a fi tare întristat. Lăsă buza şi spuse :

— Aprigi oameni mai sînteţi, domnule Ţigănuş ! Nici Domnul nostru Cristos, nici sfinţii apostoli n-au ocolit masa. La nunta din Cana Galileii... La nunta din Cana Galileii...

Adunarea, care pînă aci trăise destule momente dramatice, izbucni în rîs. Părintele Lăstărescu o fulgeră cu privirea, ne întoarse spatele şi plecă ridicîndu-şi sutana. Primarul spuse şi el cîteva cuvinte, ne încredinţă că cei mai mulţi oameni din Urlăvînt îşi vor da voturile lor comuniştilor şi încheie :

— Nu uitaţi, tovarăşi, că Urlăvînt e satul Gînjilor, iar Gînjii...

Bine ar fi fost ca satul de pe retezătură să fie numai al Gînjilor sau măcar să se afle sub influenţa Gînjilor, însă nu era chiar aşa. Din cei cinci bărbaţi — ori poate fuseseră mai mulţi dar noi numai atîţia putusem număra — care ne atacaseră cu focuri de armă în pădure, căzuseră doi, tatăl şi fiul, şi amîndoi erau din Urlăvînt. Cine ar fi avut puterea să ne convingă că şi ceilalţi, în afară de Bosoancă, nu erau tot de aci ? La adusul morţilor participaseră aproape sau poate chiar peste patruzeci de oameni. Legionari ? Liberali ? Ţărănişti ? În orice caz *nu erau de-ai noştri.*

Părintele Lăstărescu era liberal. Tot liberal era şi învăţătorul Boroiu. Făceau amîndoi, sub nasul Gînjilor, propagandă pentru Ţăpoiu, şi încă ce propagandă. Primarul îşi repetă fraza pe care n-o isprăvise :

— Nu uitaţi, tovarăşi, că Urlăvînt e satul Gînjilor, iar Gînjii...

Careva din fundul sălii îl întrerupse :

— Iar Gînjii i-au adus pe ăştia să ne împuşte... Să ne împuşte...

Noi eram *ăştia,* noi trei : Oroş, Ţigănuş şi cu mine.

În cîteva clipe orice urmă de veselie se şterse de pe toate chipurile. Mersei destul de departe cu gîndul. Mă aşteptai, de exemplu, ca sala să se împartă în două tabere şi taberele să se încaiere şi să se răfuiască sub ochii noştri. Nu se întîmplă aşa. Gălăgia abia iscată se stinse. Ţigănuş, căruia parcă îi pieriseră durerile, îşi pipăi pistolul. Palid la faţă, însă stăpîn pe sine, Oroş se ridică :

— Ne pare bine, ne pare nespus de bine chiar că înainte de a se încheia şedinţa, careva dintre dumneavoastră a ridicat problema celor doi morţi care au fost aduşi astă-noapte cu mare alai din pădure. Cunoaşteţi întîmplarea. Cu toate astea găsesc că este necesar să v-o înfăţişez şi eu aşa cum a avut ea loc, *întocmai aşa cum a avut ea loc.* Veneam călări, trei oameni, spre Urlăvînt, ca să stăm cu dumneavoastră de vorbă. Ne-am pomenit atacaţi. Ne-au fost ucişi caii de sub noi. Ne-am apărat. Doi dintre atacatori au căzut. Trei au fugit. Cei care au căzut sînt de aci, din Urlăvînt. Ştiţi cine sînt. Ştiţi şi în ce casă îi jelesc

de cu seară văduvele lor. Al treilea dintre cei ce ne-au atacat a fost domnul Bosoancă. Despre al patrulea și al cincilea atacator nu știm încă nimic. Așa este, domnule Bosoancă ?

Omul înalt și slab-scoabă își ridică și mai mult fruntea și răspunse :

— Da, așa este. Domnul Oroș a spus adevărul. Noi i-am pîndit, am tras și ei s-au apărat.

Sala fremătă o clipă. Pe urmă tăcu. Oroș întrebă :

— Atunci cine e vinovat de moartea celor doi Buzui ?

— Bosoancă ! Nimeni altcineva decît Bosoancă...

— Duceți-l la Teliu să-l judece tribunalul.

— La Teliu...

— La tribunal... la tribunal...

Adunarea, în pofida tuturor celor întîmplate, se încheie cu aplauze. Însă aplauzele... aplauzele veneau numai de la o parte din săteni. Mulți dintre ei rămăseseră, ca și la începutul ședinței, ca și în timpul desfășurării ei, cu buzele strînse și cu mîinile încremenite pe lîngă trup.

Acum se apropiase amiaza. Cerul rămăsese tot întunecat. Trebuia să plecăm.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Nu ținu nimeni seamă de ploaie și de vînt. Copiii cu picioarele goale, palizi și zdrențăroși, se apucară să

sară și să se joace prin bălțoace. Tot erau uzi, de ce să se mai ferească de ploaie și de noroi ?

Ni se aduse trei cai. Pe cel mai arătos dintre ei îl urcarăm ușurel pe Țigănuș. Încălecarăm și noi.

Înainte de a pleca din fața școlii din Urlăvînt, Oroș le spuse oamenilor :

— S-auzim de bine, numai de bine.

Uni își scoaseră căciulile și ne răspunseră. Alții tăcură.

Plecarăm. Îl sfătuirăm pe Țigănuș, pe care iarăși începuse să-l doară rana, să se țină cît mai bine în șa.

La casa familiei Buzui, pe lîngă care nu aș putea spune că am trecut nepăsători, cele două văduve își plîngeau cu glas tare morții. Cîteva vecine le ajutau. Din cauza ploii, a vîntului și a noroaielor caii mărunți și părăși, care ne fuseseră împrumutați de Gînji, mergeau destul de încet. Oroș îl ținea pe Țigănuș lîngă el. Mă apropiai de secretarul județeței și-l întrebai :

— Pe care drum ne întoarcem la Teliu ?

— Ocolim Gorna. O luăm pe la Șatra. Pe acolo drumul e mai lung însă mult mai lesnicioas decît acela pe care am venit.

Gînjii, înarmați, încălecaseră, îl luaseră între caii lor pe Bosoancă, și ne urmau îndeaproape.

— Să-l legăm, spuse un Gînj negricios, să-l legăm fedeleș.

— Cum o să-l legăm ? E om, zise un Gînj blond, și dacă e om să ne purtăm cu el omenește, să nu-l legăm.

— Ce mai încoa și-ncolo ! Hai, domnule Bosoancă, mînă măgarul. N-o să-ți facem nimic, așa că mînă măgarul.

Îl împinseră înainte. Ba chiar îl îmbrînciră d-a binelea.

Bosoancă se opri și protestă :

— Cum ? Pe jos ? Vreți să duceți pînă la Teliu un om ca mine pe jos ?

— Chiar atît de buni la inimă ca să te ducem în cîrcă, iaca, nu putem să fim, îi răspunse un Gînj oacheș, iar caii, caii i-ați împușcat.

Scena nu-mi plăcu, însă nu intervenii. Oroș se făcea că nu vede și nu aude. Țigănuș era preocupat de genunchiul care îl durea cumplit și de fierbințeala care-i năpădise trupul cu sudori.

Trecurăm tăcuți pe lîngă primăria în care dormisem somn iepuresc. Pe la ferestre văzurăm capete cu ochii zgîiți. Satul, care nu era numai al Gînjilor, ne privea cum plecăm.

Ieșirăm din Urlăvînt și începurăm a pogorî pe drumul strîmb și îngust de pe coastă. Peste noi și în jurul nostru ploaia răpăia și lipăia ca și mai înainte, iar vîntul îndoia arborii, îi răsucea, le schingiuia vîrfurile și ramurile. Cerul vînăt, aproape negricios, căzuse jos de tot, se lipise parcă de pămîntul negru și nu mai avea mult pînă să se facă una cu el. Caii lunecau, înaintau greu și încet, și, cu multă osteneală, abia se țineau pe picioare... abia se țineau pe picioare...

Pe cînd treceam la pas pe lîngă o văgăună — pe care la venire n-o văzusem din cauza vălătucilor de ceață ce ne învăluise — pe neașteptate Bosoancă se smuci cu vigoare dintre cai, zvîcni alături și-și dădu

drumul. Făcîndu-se ghem, se rostogoli și pieri printre stuhărișuri în văgăuna pe fundul căreia plutea, peste mocirlă, negura deasă. Gînjii, care numai la o asemenea întîmplare nu se așteptau, se pregătiră să tragă, iar Clemente Țigănuș ridică mîna să arunce o grenadă. Oroș avu timp să-i oprească :

— Nu ! Trebuie să-l prindem viu. Avem nevoie de Bosoancă, nu de cadavrul lui.

Cîțiva Gînji descălecară, ne întinseră frîiele și se prăvăliră în văgăună după fugar. Noi ceilalți pogorîrăm dealul, cu destulă greutate, călări. Ne găseam mereu în primejdie. În orice clipă caii mărunți puteau să cadă, să ne prindă sub ei, să ne stropșească. Licu Oroș își păstră întreg calmul însă Țigănuș, iritat probabil și de durerile pe care le simțea la genunchi, făcu spume la gură :

— Mama lui de tîlhar !... Mama lui de tîlhar !... Am greșit. Am greșit ca un nătărău. Ar fi trebuit să-l zobim și să-l ducem la Teliu legat fedeleș. *Pe dușman să nu-l crezi și să nu-l ierți. De dușman să nu-ți fie niciodată milă.* Mama lui de tîlhar !... Mama lui... Dușmanul trebuie tratat ca o fiară. Întocmai ca o fiară. Mama lui...

Cu cît îl înjura pe Bosoancă cu atît se înverșuna, se înrăia, se învenina. După ce, în sfîrșit, tăcu, se miră că nici eu, nici Oroș nu-l aprobam. Se supuse soartei. Înlăuntrul lui însă continua să fiarbă.

Ajunși în vale, ne-am pierdut, sub blestemata urgie a ploii și a vîntului, cîteva ceasuri scotocind fără nici un folos împrejurimile. Gînjii, care se socoteau sin-

gurii vinovați de fuga și dispariția lui Bosoancă, se adunară cu greu. Parcă le căzuse cerul de plumb pe umeri. Tăceau și priveau mohorîți în pămînt. Sub privirile mustrătoare și întrebătoare ale lui Oroș, li se dezlegară gurile.

— Parcă l-a înghițit pămîntul.

— Din nefericire, nu l-a-nghițit. Cu tîlharul ăsta o să mai avem mult de furcă.

— Bine ! O să mai avem de furcă, dar ce facem acum ?

Întrebarea Gînjului căzu în gol. Nu-i răspunse nimeni.

Gînjii au mai înjurat ce-au mai înjurat, am plecat iarăși la drum și către seară am ajuns, ca să zicem așa, cu bine la Șatra.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Pe cînd ne aflam cam prin mijlocul satului, dintr-o casă ceva mai mărișoară decît cele din jur, ieșiră supărați nevoie mare niște bărbați oacheși la față. Acoperindu-și creștetele cu o rogojină ca să se mai ferească de șuvoaiele ploii, se repeziră ca nebunii spre noi. Săltau rogojina cu mîinile în sus, ca să le vedem fețele încruntate, întunecate și mînioase, și strigau cît îi ținea gura :

— Opriți-vă ! Opriți-vă ! și poftiți în casă și nu ne ocoliți, oameni buni ! Și nu ne lăsați, oameni buni, pentru că numai în voi mai avem nădejde, tovarăși... *Numai în voi...*

Se văitau, se jeluiau și se frămîntau nenorociții de parcă le-ar fi dat moartea ocol. Deși eram mai mult decît grăbiți — genunchiul lui Țigănuș, pe el îl chinuia peste măsură de mult, pe noi ne umplea de îngrijorare — oprirăm caii din care ieșeau aburi și ne întrebam cam ce-ar fi putut să fie cu bărbații aceia oacheși, cu neliniștea și cu teama lor. Oroș ne spuse :

— Tovarăși, acum, pînă se-nnoptează, tot nu mai avem timp să ajungem la Teliu. Poate că ar fi bine să rămînem și să dormim aici. Vom vedea astfel ce este și cu oamenii aceștia și cum stăm și cu propaganda. Cîștigăm o zi.

— Propunerea nu e rea, zisei. Și cred că se cuvine să-i dăm ascultare, însă...

Mă gîndii la Țigănuș. Dacă ne petreceam o noapte la Șatra, întîrziam clipa în care l-ar fi putut examina un doctor... Poate Oroș mai avea și alte motive să rămînem aici o noapte... Niciodată nu știam deplin care sînt socotelile secretarului județenei. Uneori lua o hotărîre și, după ce ne-o înfățișa arătîndu-se pe larg care sînt temeiurile ei, la cinci minute o schimba.

Descălecarăm și le dădurăm oamenilor oacheși caii să-i adăpostească pe undeva, în vreme ce noi ne pregăteam să intrăm într-una din casele mai apropiate. Doi Gînji îl luară pe Țigănuș în brațe și vrură să-l aducă după noi. Țigănuș se împotrivi cu îndîrjire.

— Dacă puteți, apărați-mă de ploaie cu rogojina, însă duceți-mă la primărie. *Acolo* am eu treabă. Și după cîte știu... După cîte știu primăria nici nu e prea departe.

Ploaia nu ne slăbea, ploua mereu nu cu găleata, ci cu butoiul, iar vîntul, tot ca mai înainte, ne izbea și ne înfășura într-o pînză densă de apă.

L-am lăsat pe Țigănuș să fie dus, așa cum ceruse, la primărie, iar eu cu Oroș ne-am îndreptat, tîrșindu-ne picioarele, prin apa și noroiul drumului, spre casa în care fusesem poftiți. Aci ne aștepta în tindă o fată cu obrazul gălbui și cu ochii albaștri și nițeluș piezișii. O prinsei dintr-o dată în priviri și băgai de seamă că era îmbrăcată într-o rochie albastră și încălțată cu pantofi strîmți, negri, cu tocul înalt. Părul îl avea ca paiul orzului. Anii !... Să tot fi avut paisprezece... Pe cap purta lămîiță, și nu în joacă! Am văzut, cînd ne-a întins mîna și ne-a spus bun sosit, că păstra pe deget un inel. Nu era greu de priceput că ne aflam în fața unei mirese și că acolo avusese loc, cu puține ore înainte de sosirea noastră, o nuntă. Cine o spărsese și risipise nuntașii ? Și de ce ? Aveam să știm de îndată sau, poate, n-aveam să știm niciodată.

În odaie aerul era greu : mirosea puternic a băutură și a resturi de mîncare și cînd mireasa se apropie de mine mirosi și a busuioc uscat.

La un pas de mireasă, și ceva mai în spatele ei, sta în picioare o femeie înaltă, oacheșă, groasă și cărnoasă care ținea între dinți o lulea aprinsă. Cum ne văzu, scoase luleaua din gură și turui :

— Bine-ați venit, pupa-v-ar maica, bine-ați venit, mînca-v-aș...

Nu apucarăm să-i răspundem. Arătîndu-ne mireasa, adăugă cu grabă :

— Asta e Lurica, fata noastră, mîndria mea și-a lui Sturzea, floarea noastră și mireasa noastră, *nenorocita* noastră. Ne-a spart nunta hoțomanul ! Ne-a spart nunta și ne-a luat cu el ginerele... Ne-a furat ginerele... Hoțomanul...

Nici eu, nici Oroș și nici vreunul dintre Gînjii care se aflau cu noi nu înțelegeam despre ce hoțoman putea fi vorba. Văzînd că toți ceilalți tac, îmi luai îngăduiala s-o întreb :

— Lurica e mireasa ? Frumoasă mireasă ! Îi urăm din inimă fericire și noroc ! Dar ginerele ? Unde e ginerele ? Ziceai că vi l-a furat hoțomanul. Cine e *hoțomanul* și de ce hoțomanul v-a furat ginerele ? Asta n-am auzit să se mai fi întîmplat pînă acum : să fie furat ginerele, în chiar ziua nunții !... Știam că se fură miresele...

Femeia înaltă, oacheșă, groasă și cărnoasă trase un fum din lulea și după ce îl aruncă afară pe nări, spuse :

— Maică-măiculiță... Pupa-v-ar maica... Mînca-v-ar maica... Mai adineauri a trecut pe-aici hoțomanul de Bosoancă... Să tot fie un ceas de atunci... Parcă-l tăvăliseră dracii prin noroi, așa era de mînjit de sus și pînă jos. Era însoțit de părintele Calistrat Grămadă de la Schitul Molift. Se aflau călări. Și mai aveau cu ei încă doi cai. S-au oprit în șosea, în dreptul casei. L-au strigat pe ginere-meu, pe Minotar Harpalete, să se ducă la ei. Minotar Harpalete, băiatul nostru, a ieșit. Cum l-au văzut s-au repezit asupra lui, l-au ridicat pe sus, l-au pus călare pe-un cal, au plecat, s-au dus și duși au fost. Și acum fata mea, Lurica mea,

mîndria mea şi-a lui Sturzea, mireasa noastră şi nenorocita noastră a rămas fără ginere... Azi a fost nunta. Şi tot azi Lurica noastră a rămas fără ginere... Mireasă fără ginere !... Ce să facă o mireasă fără ginere ?

Oroş zîmbi :

— O s-o descurcăm noi şi pe-asta.

Un Gînj bălan întrebă :

— Ginere n-aveţi ! Dar vin, ceva vin v-a mai rămas ? Ori vi l-a luat şi pe-acela hoţomanul de Bosoancă ?

Femeia cu lulea se bucură.

— Avem, măiculiţă, cum să n-avem, măiculiţă ! O să vi-l dau să-l beţi, măiculiţă ! Poate ne ajutaţi să-l găsim pe Minotar, pe Minotar Harpalete, ginerele. Că acum se face sară şi după sară se face noapte şi cum o să-şi petreacă Lurica noastră, mireasa, noaptea fără ginere ? Noaptea nunţii fără ginere !...

Afară vîntul bătea mai departe. Ploaia ploua. Cu asprime. Cu îndîrjire. Cu mînie parcă.

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

CAPITOLUL II

Ţiganca deschise larg uşa odăii şi ne spuse :

— Poftiţi în casă. Cinstiţi-ne şi nouă casa, rumânaşilor. Cinstiţi-ne şi nouă casa... Pupa-v-aş ăla şi minca-v-aş aia... Cinstiţi-ne şi nouă casa...

O, Doamne, ce osteniţi eram ! Eram osteniţi de ploaie, eram osteniţi de vînt şi mai ales eram osteniţi de lungul şi greul drum plin de adînci noroaie. Cîte mai aveam de făcut ! Trebuia să secăm mocirlele, să îndepărtăm noroaiele... Trebuia... Dar cîte nu trebuiau...

N-am stat prea mult pe gînduri. Ascultînd poftirea, am intrat cu toţii în odaie. Apa curgea de pe noi gîrlă.

Odaia era cam scundă, însă de încăpătoare, nu aveai ce zice, era destul de încăpătoare. Soba de cărămidă se ridica pînă aproape de tavan şi, punînd mîna pe ea, descoperii cu plăcere că era călduţă. Patul mare, de fier, aşezat lîngă peretele orb, era acoperit cu un macat galben, de lînă. În mijlocul odăii, masa rotundă, în jur, scaune cu speteze.

Şi masa şi scaunele tot cu albastru erau acoperite. Albastrul acesta era culoarea iubită nu numai de

stăpînii casei în care ne aflam, ci de întregul sat... Albastru... Albastru... Albastru...

— Lurico maică, adu pîine și adu și vin pentru musafiri. Din ce-a mai rămas, Lurico, din ce-a mai rămas, c-a rămas destul, c-a venit hoțomanul și ne-a furat ginerele și ne-a spart nunta, Lurico maică. Și mîncarea a rămas nemîncată și vinul a rămas nebăut... Dacă nunta a fost spartă...

Lurica plecă, trecu în cealaltă odaie și la întoarcere ne aduse pîine. Plecă iarăși și, de data asta avu brațele încărcate cu niște butelci de vin. Carne nu așteptam să ne aducă și fata nici nu ne aduse. În satele Moldovei lipsea carnea, lipsea mălaiul și lipsea făina. Cu ce sacrificii găsiseră oamenii aceștia oacheși ceea ce le trebuia pentru o nuntă cu mulți nuntași ?

Pîinea nu apucase să se usuce. Era încă proaspătă și gustoasă. Ne prelungirăm plăcerea de a mînca legumind-o. Vinul acrișor, care ne întregea masa, îl sorbirăm picătură cu picătură.

Bucurîndu-ne nu numai de masă dar și de căldura odăii, merserăm și mai departe pe calea plăcerilor : aprinserăm țigări și începurăm să simțim cum ne revin încet-încet puterile. E mare lucru să ai la drum un codru de pîine și alături o ulcică de vin !

Tocmai cînd ne întindeam oasele dezghețate și eram gata să ne declarăm aproape fericiți, un ghebos cu fălci grase intră peste noi. Era și el, cum fusesem și noi mai înainte, ud pînă la piele. Se uită la noi și spuse :

— Tovarășul dumneavoastră rănit... Pe tovarășul dumneavoastră rănit l-am lăsat la primărie cu doi

Gînji. Încerca să vorbească la telefon cu Teliu și era supărat foc că la capătul firului nu găsea pe cine căuta. Mi-a spus să vă spun *să nu intrați la gînduri,* că dumnealui o să vină ceva mai tîrzior.

După ce zise acestea, se răsuci către femeia cu lulea :

— Zambilico, mai adu vin, să ciocnesc și eu cu oaspeții. Că oaspeții au fost trimiși la noi de stăpînire și noi am votat totdeauna cu stăpînirea. Și dacă am votat totdeauna cu stăpînirea, n-o să ne dăm tocmai acum în petic votînd contra.

În vreme ce muierea oacheșă, groasă și grasă, numită Zambilica, plecă să aducă vin, ghebosul zise miresei :

— Lurico, tu mai caută pîine. Călătorii arată osteniți. Să-i omenim, așa cum ne învață legea veche, să nu plece de la casa noastră

nici flămînzi,
nici însetați,
nici la gură ferecați.

Lurica veni iarăși cu pîine, iar Zambilica mai aduse vin.

Ghebosul o prinse pe Lurica de mînă și-i șopti la ureche :

— Să trecem dincolo, să tăifăsuim.

Oroș își luă mantaua și ne spuse :

— Nu vă supărați că vă las, însă nu mai pot aștepta. Trebuie să mă duc la primărie să aflu dacă Țigănuș a vorbit sau n-a vorbit cu Teliu.

Gînjii se ridicară.

— Mergem și noi cu dumneata, tovarășe Oroș.

— De ce ?

— Păi... Noi zicem că n-ar fi tocmai potrivit să te lăsăm singur...

Plecară. Și o dată cu ei plecă spre primărie și cîrdul gălăgios al bărbaților oacheși care rămăsese în adăstare, pe prispă. Bineînțeles, cîrdul plecă tot gălăgios, și tot sub rogojina care, chipurile, îi apăra de ploaie.

Mă pomenii că am rămas în odaie numai eu și femeia cu lulea, femeia groasă și grasă care nu-mi plăcea, femeia de care, nu știu pentru ce, mă temeam. Ca să ne treacă vremea mai ușor, o întrebai :

— Ia spune-mi ce s-a întîmplat de fapt cu ginerele dumitale, cu Minotar Harpalete ?

— Să vezi, zise Zambilica, să vezi dumneata, pupa-te-aș și mînca-te-aș, cum a fost tărășenia. Astăzi după-amiază, cu toată ploaia și cu tot vîntul, *nunta era în toi.* Doisprezece lăutari de-ai noștri cîntau și oftau, oftau și cîntau. Așa cîntau și așa oftau țiganii noștri, că pe toate țigăncile noastre le apucase plînsul... Pe toate... Pe toate... Chefuiau neamurile lui Sturzea, bărbatu-meu, și chefuiau neamurile lui ginere-meu, ale lui Harpalete. Eu, ca soacră-poamă acră, slujeam la masă. Cînd, rumânico, au picat, ca din cer, cei doi hoțomani...

— Bosoancă și părintele Calistrat Grămadă.

— Da, Bosoancă și părintele stareț de la Molift.

— Harpalete îl cunoștea mai de mult pe Bosoancă ?

— Vai, domnule tovarăș ! Se vede cît de colo că nu ești de prin partea locului ! Cine nu-l cunoaște în

Țara de Jos pe hoțomanul de boier Bosoancă ? A ? Cine nu-l cunoaște ?

— Bosoancă e... boier ?

— După pungă, Bosoancă e mai ceva ca un boier. Și după putere, Bosoancă e mai ceva ca un prefect. Te ai bine cu Bosoancă ? Ți-a pus Dumnezeu mîna în cap. L-ai călcat pe bătătură pe Bosoancă ? Nici benga nu te mai scapă teafăr din mîinile lui. Toată lumea îi știe de frică... Toată lumea... Toată lumea... De la Bosoancă a împrumutat Minotar Harpalete banii trebuitori pentru însurătoare. Cu banii lui Bosoancă a cumpărat-o Harpalete pe Lurica noastră, pe mireasa noastră, pe nenorocita noastră, pe garoafa noastră...

Mă prefăcui că nu cunosc nici unul din obiceiurile oamenilor oacheși și-o întrebai cu o deplină naivitate :

— Cum a cumpărat-o ?

— Cum se cupără ! Așa cum se cumpără și cum e obiceiul la noi. Din vechime. Noi de ce am crescut-o pe Lurica ? S-o măritățm, *să luăm bani pe ea, să luăm pe Lurica noastră, de la ginere, cît mai mulți bani.*

Rîse. Se uită galeș la mine și-mi mărturisi :

— Și pe mine m-a cumpărat Sturzea. Ah ! ce tînără eram cînd m-a cumpărat Sturzea ! Și ce subțirică la mijloc eram !...

Afară ploua. Ploua și bătea vîntul. Iar eu stăteam la adăpost cu nevasta ghebosului. Ce altceva puteam să fac decît să glumesc ? Spusei :

— Cu bani grei te-o fi cumpărat Sturzea. Cu bani grei, pentru că atunci, în tinerețe, trebuie să fi fost tare frumoasă.

Complimentul îi plăcu. Zîmbi :

— De ! Omul cînd e tînăr e și frumos. Mai pe urmă, cînd îmbătrînește, pune paie și-l pîrlește...

— Nu chiar așa...

— Ba chiar așa. Cine se mai uită la o bătrînitură ?

— Ei !... Dar dumneata nu ești chiar o bătrînitură.

Acum țiganca cu lulea rîse de-a binelea. Rîsei și eu. Țiganca zise :

— Pe mine m-a cumpărat Sturzea cu puțin.

— De ce ? Doar spui că erai frumoasă... Și, fără îndoială, erai...

— Eram, nu zic nu. Eram frumoasă de picam. Însă... Însă eram și cam deochiată, cam dată prea mult în stambă. Lurica... Altceva... Ca steaua din cer... Ca roua din cîmp... Pînă să se mărite, n-a fost bărbat care să se atingă de ea. Și tocmai cînd Harpalete se pregătea să-i devină bărbat, a venit hoțomanul de Bosoancă, l-a luat pe Harpalete cu el și ne-a spart nunta... Iar Lurica... Lurica a rămas ca și mai înainte... Ca roua din cîmp... Ca...

Lurica se întoarse și se duse lîngă Zambilica. Rochia albastră îi sta frumos pe trupul subțirel, și pantofii... Pantofii o strîngeau, pentru că pe toate miresele din lume la nuntă le strîng pantofii. Iar ochii... Ochii verzi, de la femeia cu lulea îi moștenise Lurica. Dar trupul ? Poate și trupul.

Dar nu ! Nu era cu putință. Femeia cu lulea avea cap de porc, fălci cărnoase, gușă umflată, iar șolduri-le ei se asemuiau cu niște saci plini... cu niște saci plini...

Zambilica văzu că umblu cu o țigare pe care nu o aprind pentru că am isprăvit chibriturile. Căută un chibrit și mi-l întinse. Îmi aprinsei țigara. Femeia cu lulea povesti :

— A venit Bosoancă. Parcă se tăvălise prin mocirlă. Fălos cum e, Bosoancă a tunat să iasă Harpalete afară. Cînd a auzit că-l strigă Bosoancă, ginere-meu a îngălbenit de parcă ar fi auzit că-l cheamă moartea. „Nu te duce !“ i-am spus. „Stai în casă și vezi-ți de nuntă și de treabă și nu te duce la hoțoman. Ce ? Ești sluga lui ?“ „Nu sînt sluga lui, maică soacră, mi-a răspuns băiatul, dar de dus trebuie să mă duc. Dacă mă cheamă Bosoancă, eu musai trebuie să mă duc la Bosoancă.“ Mai mult nu mi-a spus. A ieșit Harpalete din casă și-am ieșit și eu după el. Bosoancă aștepta în șosea lîngă părintele stareț. „Vino !“ i-a poruncit hoțomanul. Și atunci Harpalete și-a pus gheba pe spate și căciula în cap și nici n-a mai întors fața spre noi. Bosoancă l-a tras în sus și l-a ajutat să se așeze în șaua goală. Pe urmă au zbughit-o toți trei pe drumul mare care duce la Teliu... Ha ? Ce spui ? De cînd e lumea lume nu s-a mai pomenit așa dandana ! Nuntă fără ginere ! Nuntașii au făcut haz de necaz și s-au risipit. A ? Cine-a mai auzit de nuntă fără ginere ? Eu una pînă acum n-am auzit.

Lurica găsi că trebuie să spuie și ea ceva.

— A plecat... M-a lăsat... A plecat... A plecat de parcă de moarte ar fi fost luat, nu de Bosoancă !... A plecat și m-a lăsat singură-singurică... A plecat și m-a lăsat cum eram și mai înainte... Ca roua, cum zice mama, ca roua din cîmp...

Oftă. Şi nemaifiind în stare să îndure strînsoarea pantofilor, se aşează pe scaun şi şi-i scoase. După aceea plecă în cealaltă odaie, în ciorapi. După cîteva clipe se întoarse cu papuci moi în picioare şi o întrebă pe femeia cu lulea :

— Mamă, spuneai mai adineauri că la nuntă erau poftite neamurile soţului dumitale...

— Neamurile lui taică-tău, ale lui Sturzea şi neamurile lui Harpalete. Neam mare, neamul Harpaleţilor. Trei Harpaleţi au fost pe vremuri gîzi la scaunul domniei din Iaşi. Reteza gîdele un cap, lua un galben. Mai reteza un cap, mai lua un galben. Vremuri bune vremurile de altădată ! Cînd s-a scos din lege căderea capetelor, Harpaleţii au sărăcit. Strămoşii l-au slujit pe Domnul Ţării, ginere-meu, bietul, pe hoţomanul de Bosoancă. Trebuie să fi-nvîrtit multe Bosoancă şi cu ginere-meu, şi din cele ştiute şi din cele tăinuite... Altfel... Altfel Harpalete nu s-ar fi temut atîta de Bosoancă...

— Dar neamurile dumitale de ce n-au fost la nuntă ? Nu mi-ai spus niciodată nimic despre neamurile dumitale, mamă.

Luam parte, fără să vreau, la discutarea unor probleme de familie şi tot fără să vreau pătrundeam în taine care nu aveau nici o legătură cu viaţa mea. Dar oare într-adevăr nimic din toate acestea nu avea vreo legătură cu viaţa mea ?

— N-am neamuri prin părţile astea ale ţării. *Eu nu sînt de pe-aici.*

— Dar de unde eşti ?

— Nu ştiu. Din lumea mare. Sturzea nu m-a cumpărat de la părinţii mei, *m-a cumpărat de la bulibaşa.* Părinţii mei muriseră.

Ploaia răpăia pe acoperiş, vîntul ofta şi se văita pe lîngă ferestre. Cu paşi mari, prin văzduhul rece şi ud, pe sub cerul mărunt se apropia înserarea.

Dar nimeni n-a văzut tălpile înserării
aşa cum nimeni n-a văzut tălpile cu care
umblînd prin nesfîrşire
Dumnezeu calcă din stea în stea,
aşa cum nimeni n-a văzut mîinile lui Dumnezeu,
acele mîini cu care el a făurit lumea,
în numai şase zile,
şase zile...
Dar cu ce fel de ceasornic
au fost măsurate acele şase zile ?

— Hai, bea ! Şi noroc, domnule ! Noroc şi sănătate să-ţi dea Dumnezeu, domnule tovarăş. Sănătate să-ţi dea Dumnezeu.

Băui un pahar. Băui două. Între timp femeia grasă trase un chibrit şi aprinse lampa. Pe cînd duceam la gură al treilea pahar îmi adusei aminte că băusem şi mai înainte, cu Oroş şi cu Gînjii, şi mă oprii. Nu-mi plăcea să fiu văzut ameţit de băutură şi cu atît mai mult nu-mi plăcea să fiu văzut beat... Şi încă de cine !...

— E bun vinul, zisei, e chiar foarte bun, dar nu mai beau. Nu sînt obişnuit cu băutura şi cît am băut îmi ajunge.

— Un pahar mai mult...

— Tocmai paharul acela...

Totuşi, băui şi paharul acela — al patrulea — şi dintr-o dată odaia se umplu de umbre ciudate. Ori poate mi se păru mie că se umple. *Tot una era.* Acum era tot una. *Intram în vis.* Pe nesimţite băusem mai mult decît trebuia şi acum *stam ghemuit pe scaun.* Fumam. Eram tare ostenit. Nu eram chiar bătrîn dar nici prea departe de bătrîneţe nu mă aflam. *Stam ghemuit pe scaun şi, în acelaşi timp, mă plimbam prin odaie şi eram tînăr, tînăr...* Abia un copilandru. Fluieram vesel. Gîndeam vesel şi, fapt straniu, simţeam că întregul meu trup e vesel, ba chiar neobişnuit de vesel.

Vesel...
Vesel...
Vesel...

De care parte a porţii de aur mă aflam ? *Dincolo* eram ori *dincoace ?* Poate mă aflam tocmai la mijloc, pe prag. Poate de aceea mă simţeam uşor ameţit, pentru că mă aflam pe prag...

Auzeam cu urechile bărbatului ghemuit pe scaun răpăitul ploii şi vuietul vîntului de afară. Şi, *în acelaşi timp,* cu urechile băieţandrului care se plimba prin odaie auzeam...

Nu ! De o mie de ori, nu ! Nici dacă aş şti că mă jupuiţi de viu n-am să vă spun ce auzeam. Şi n-am să vă spun nici ce vedeam în clipa aceea... Nici ce vedeam şi nici ce auzeam.

— Muiere cu lulea, te lăudai că mai ai vin. Umple-mi paharul. Şi nu lua în seamă ceea ce ţi-am

spus. Umple-mi paharul... Al cincilea pahar, mi se pare... Ori poate al şaselea... Totuna...

Mi l-a umplut. Ochi mi l-a umplut. Şi cum l-am văzut plin l-am şi dat peste cap. Dacă e să beau... cel puţin să beau...

Mă gîndii... Mă gîndii... Şi după ce mă săturai de gîndit, îi zisei femeii cu lulea :

— N-ai vrea să vii mai aproape ? Vino mai aproape de mine, că n-am să te mănînc.

— Ba da, voi veni, însă numai după ce voi mări lumina lămpii.

Mări lumina lămpii, se apropie de mine. O privii. O privii pînă îmi îngheţă gura. Da. Pînă îmi îngheţă gura. O privii pînă simţii că buzele mi s-au schimbat în sloiuri de gheaţă. *Ochii aceştia.* Ochii aceştia i-am mai văzut ! Unde ? *Şi glasul acesta* l-am mai auzit. Unde ? Şi mai ales cînd ? Cînd ? Cînd ?

Tot sufletul urla în mine... tot sufletul...

Ceea ce gîndeam nu putea fi decît o nebunie. Ploaia ! Vîntul ! Răpăitul şi vuietul de afară ! Negura şi vinul ! Vinul şi visul. Trebuia să cutez să întreb. Eram niţeluş ameţit. Mă prefăcui beat, beat de-a binelea — poate că şi eram beat de-a binelea, dar nu voiam s-o recunosc — şi-o întrebai :

— Ascultă, nu cumva ai trăit odată, mai de mult, cînd erai copilandră, pe lîngă Dunăre ?

— Am trăit. Şi pe lîngă Dunăre şi pe lîngă alte mari rîuri. Am umblat mult. Cînd eram tînără am colindat aproape toată ţara. Nu singură, că noi n-avem obiceiul să umblăm singure. Trăiam într-o şatră mare.

Am colindat țara cu șatra... Și-am trăit și pe lîngă Dunăre... De ce să nu fi trăit ?

— Dar atunci... atunci cînd ai trăit pe lîngă Dunăre, știi... *pe vremea primului mare război*... Nu cumva ai muncit cu una, Chira, cu Dudulică, cu Tănase Fier Rău și cu toată șatra lui Dudău la Clocociov, la boier Arizan ?

Femeia groasă și grasă, cu lulea, nu se miră de loc de întrebare și-mi răspunse simplu :

— Păi, cum să nu. Am muncit la mulți boieri, dar *atunci în timpul războiului* am muncit la boier Arizan, numai la boier Arizan de la Clocociov... Nemții nu ne lăsau să mai umblăm prin țară, așa că ne-am statornicit și-am muncit acolo, pe moșia boierului Arizan cît a ținut războiul, tot timpul cît a ținut războiul.

Rîse mai tare de cum rîsese mai înainte, și cum mă uitam cu ochii măriți la ea, văzui că toți dinții din față îi avea de aur. Îmi păru rău că trăiesc sau, mai limpede spus, îmi păru rău că mai trăiesc. Aș fi vrut să fiu iarbă, piatră, copac, orice, numai om n-aș fi vrut să fiu... Numai om nu... Numai om nu...

Zambila nu-și dădu seama că se intîmplă ceva neobișnuit cu mine și vorbi mai departe :

— Ce mai boier, boierul Arizan ! Avea un ochi adevărat și un ochi de sticlă. Oleoo ! Maică-măiculiță ! Ce ne mai bătea cînd îl apucau pandaliile! Cu harapnicul ne bătea. Și mai abitir ca bulibașa ne bătea ! Și ce mai de nemți veneau la curte, la boier ! Numai ofițeri... Și ce mai petreceau ofițerii cu noi, fetișca-

nele... fetișcanele care — înțelegi dumneata — nu mai eram de mult fetișcane...

— Zambilo, ia uită-te mai bine la mine... Uită-te mai bine la mine și spune-mi dacă-ți amintești cine sînt... Dacă într-adevăr îți amintești cine sînt...

— Cam de cînd mi-ai picat în casă cu Oroș și cu Gînjii mă tot uit la dumneata. Și parcă te-aș cunoaște, și parcă nu te-aș cunoaște ! Dar parcă mai mult te-aș cunoaște, după căutătură, și nu știu de unde să te iau. Nu știu de unde să te iau și n-am de unde să te iau... Nu... Dar, dar... Ia stai nițeluș, omule. Parcă abia acum încep să te văd... Stai, să-ți mai văd ochii... Căutătura... Stai, să-ți văd mai bine buzele... Stai să-ți văd mai bine urechile... Urechile... Ei, da... Căutătura e aceeași... Și urechile, mici și aproape lipite de cap...

Căzu într-o întristare adîncă de parcă ar fi văzut moartea venind și oprindu-se cu brațele deschise în fața ei, s-o îmbrățișeze... s-o ia... s-o ducă...

— Ochii... Ochii îi cunosc... îi știu... Cunosc și urechile... Dar buzele... buzele le-a înnegrit și le-a plesnit vîntul. Nu le mai cunosc, omule, nu le mai cunosc de loc, nu le mai cunosc...

Zisei, ca să zic ceva :

— Vîntul !... Buzele mi-au plesnit din pricina vîntului. Numai din pricina vîntului mi-au plesnit buzele.

Amîndoi duhneam a vin și-a tutun acru. Ne uitam unul la altul, rîdeam fără nici un motiv, ne îmbrînceam. Ce mai încoa și-ncolo : ne prosteam din ce în ce mai mult. Zambila îmi luă palma și, chiorîndu-se, începu să mi-o cerceteze :

— Palma ți-o cunosc. Ți-am mai ghicit și altădată în ea.

— Nu. Nu mi-ai ghicit. Chira mi-a ghicit în palmă. Numai Chira. Tu nu mi-ai ghicit niciodată. Te făceai că nu știi să ghicești...

— Ba ți-am ghicit și eu în palmă, omule. Ți-am ghicit și eu în palmă, dar *ai uitat*. Sînt ani de atunci ! Și bărbații sînt mult mai uituci decît femeile. Mult, mult mai uituci.

Femeia își adună și își limpezi mințile, îmi privi îndelung palma, zîmbi mîhnită și se uită la mine cu milă, cu o milă care mă fărîma și mă omora.

— Mă... Tu n-ai avut noroc. N-ai avut noroc. Mă... Ți-ai scos inima din piept, ai desfăcut-o și-ai arătat-o oamenilor. Și oamenii au scuipat în ea... Mă... Ai iubit... Pe cine ai iubit !... N-ai avut noroc... Băiete... *Nici acum n-ai noroc*. Ți se pare că ai ! Uite... a început să ți se usuce inima. Măi băiete, băiete, *o să ți se usuce de tot inima*. Măi, și ochii au să ți se usuce. Dar înainte de a ți se usca, o să-ți mai curgă multe lacrimi din ei. Of !...

Din ochii uscați...
Din ochii uscați...

Mai departe vorbi în țigănește, vorbi într-o limbă țigănească veche, care nu era folosită de către cunoscătorii ei decît rareori. Cuvintele sunau ritmic și ascultîndu-le mi se păru că aud un descîntec misterios, ori poate un sfîșietor cîntec de dragoste neîmplinită. Mă gîndii s-o rog pe Zambila să mi-l tălmăcească. Mă răzgîndii. Zambila s-ar fi făcut că nu mă aude și nu

mi-ar fi răspuns. Oricum, vorbea ca beată. Poate că și era. Băuse mai mult decît mine. Dar de unde știa ea ce mi se întîmplase mie ? Și mai ales de unde știa ea *ce-o să mi se întîmple mie* în zilele sau în anii care aveau să urmeze ? De unde ?

— Ai băut, zisei, ai băut cam mult și nu-ți dai seama ce vorbești. Nu știi de loc ce vorbești, Zambilo... Zambilo...

Doi bani nu strică pe vorbele mele, nici măcar doi bani. Îmi căută iarăși ochii și după ce se uită cîteva clipe în adîncul lor, se trase îndărăt. Tulburată, mă întrebă cu glasul de altădată, *chiar cu glasul ei de altădată*, pe care nu-l uitasem... Pe care nu-l uitasem :

— Tu... dumneata... n-oi fi *acela*...

Simții că buzele mi se usucă și că gura îmi devine amară, că inima îmi devine amară. Băusem. Prinsei curaj și zisei :

— Tu iubisardáma-man ?

— Sár-te-na iubisardém-tut !.. Ai plecat. După cîte îmi aduc aminte, la oraș ai plecat. Dar stai, omule, nu te împăuna. Pentru că... Știi ceva ? *I-am iubit și pe alții*. Pe mulți. Pe mulți i-am iubit ! Nici nu mai știu pe cîți i-am iubit, mă. Din pricina asta Sturzea m-a cumpărat de la bulibașă pe ieftin...

Iar rîse. Gura, plină de dinți. Și toți dinții Zambilei — dinții ei de acum — erau de aur, de aur curat. Hohoti. Hohotul îi clătină pîntecul mare, gras, gros, osînzos :

— Te țin minte. Însă tu ai plecat... la oraș... și ai ajuns ce-ai ajuns... Ha-ha-ha... Nu m-aș fi așteptat !

Lua-te-ar benga !... Erai argat la boier Arizan... Și-acum... Acum *ai ajuns boier*...

Adevărat. Îi fusesem slugă lui boier Arizan. Slugă cam necredincioasă, dar slugă... Nu-i ieșea din cap că am ajuns boier și dacă nu-i ieșea, nu-i ieșea, și pace. Deveni acră și rea și-mi spuse fără nici o cruțare :

— Știi de ce am venit atunci noaptea la tine, la conac ? De milă... Că de găsit, găseam eu băieți cîți vream. Băieți mult mai chipeși și mult mai voinici. Însă mi s-a făcut milă de tine. Erai trist, trist... Gălbejit... șchiop... neajutorat... singur... Singur-cuc... Și acum... *ai ajuns boier*. Trebuie să te fi zbătut mult... În palma ta despre asta nu scrie nimic. Dar totul îți stă scris pe obraz. Mää ! Mää ! Crezi că merita să te zbuciumi și să-ți dai atîta osteneală ? Ha-ha-ha... Viața... Ha-ha-ha...

Viața...
Vine vîntul și-o aduce...
Vine vîntul și-o ia...

— Poate merita, poate nu merita. Nu știu. Și dacă nu știu, nu știu...

— Nu merita, omule. Ascultă-mă pe mine : nu merita.

Tăcui. Tăcu și Zambila. Tăcu și se gîndi. Și după ce se gîndi un timp spuse :

— Într-o noapte, acolo, pe cîmp... Ții minte ? Răsărise luna. Și tu... Mă... Tu m-ai rugat să-ți cînt. Îți mai aduci aminte cîntecul ?

— Da. Te-am rugat să-mi cînți. Țin minte că mi-ai cîntat, însă cîntecul l-am uitat. L-am uitat, Zambilo. E cam multișor. Cam multișor... Și dacă l-am uitat, l-am uitat...

Îmi repetam singur vorbele, ca un papagal...

Îmi veni să ies afară, în ploaie, să mă dezbrac, să mă întind gol în noroi, și să mor de îndată. Mă stăpînii. Rămăsei pe loc și zîmbii... zîmbii, ca să-i arăt Zambilei că acum mi-e tot una, că nu-mi mai pasă de loc de ceea ce se petrecuse altădată cu mine și cu ea, că acum mie nu-mi păsa de loc că timpul trecuse peste noi, ne măcinase, ne îmbătrînise, ne urîțise, ne înrăise, ne...

Femeia grasă și osînzoasă cu dinți de aur se uită iarăși la mine, de data asta nu numai cu milă, ci și cu un ușor dispreț :

— Ai mai uitat și altceva, nu numai cîntecul *acela*. De ! Cînd omul aude prea multe cîntece, nu mai ține minte nici unul. Iar tu... mă... tu trebuie să fi ascultat multe cîntece, grozav de multe cîntece, mă... Într-un fel erai destul de dat dracului...

Deveni, cum ar fi trebuit să mă aștept, nerușinată. Se vîrî în mine, mă ciupi, mă înghionti, mă împinse cu umărul. Duhnind îngrozitor a tutun ieftin și a vin acru, ca și mine de altfel, îmi spuse cu amar reproș :

— Cîntecul acela... Eu, băiete, *cîntecul acela nu l-am uitat*.

O podidi plînsul. Fără îndoială că plînsul o podidi din pricina beției, numai din pricina beției. Muierea, ca orice muiere, odată pusă pe plîns, plînse... plînse...

Plînse mult. Plînse pînă-şi uşură inima. Pe urmă începu să cînte încet, numai pentru mine, ca odinioară :

Ne ciumide-ma'ndo drom,
Mundarél-tu murorom
Thai sinél-tu la sureása
Richnél-tu la toléasa...

Acum nici unuia din noi nu-i mai veni să plîngă. Dimpotrivă. La amîndoi ne veni să rîdem. Zambilei i se uscară ochii într-o clipă. Şi tot într-o clipă se uscară şi ochii mei. Mi se păru că am devenit de piatră şi mi se păru că ard ca focul. Mă uitai la Zambila. Zambila se uită la mine. Şi dintr-o dată ne dădurăm amîndoi drumul. Hohotirăm. Căutîndu-mi o scuză pentru starea în care mă aflam, zisei :

— Din cauza vinului. Am băut cam mult.

— Poate, spuse Zambila. Poate. Însă eu cred că mai e şi altceva la mijloc, nu numai vinul. Da... da... Mai e şi altceva la mijloc.

Îşi veni cea dintîi în fire şi-şi luă luleaua.

— S-a stins... Mi s-a stins luleaua...

Luai chibritul de lîngă sobă. Glumii:

— Îngăduie-mi să ţi-o aprind...

— Ce să-mi aprinzi ?

— Luleaua...

— Da, luleaua ! Dacă ai chibrituri poţi să-mi aprinzi luleaua... Dar inima... şi mie mi s-a uscat de mult, omule. Mi s-a zbîrcit şi mi s-a uscat... Ca iasca mi s-a uscat inima.

N-avea nici un rost să-i mai pun întrebări. Totuşi nu izbutii să mă stăpînesc :

— Dar numele meu... Numele meu ţi-l mai aminteşti ?

Zambila rămase pe gînduri cîteva clipe. Pe urmă spuse cu oarecare mîhnire :

— Nu. Numele ţi l-am uitat, însă pe tine te-am ţinut minte. Totodeauna te-am ţinut minte. Pricepi ? *Totdeauna.* Am crezut că te-ai pierdut în lume, c-ai murit şi că n-am să te mai întîlnesc niciodată... Pricepi ? Niciodată...

Rînjii şi spusei cu răutate :

— Cum vezi, n-am murit...

Zambila nu-mi luă în seamă rînjetul.

— Pentru murit e destul timp. *Nu trebuie să ne grăbim să murim. Şi nici să chemăm moartea. Pentru că... Pentru că vine ea şi singură...* Moartea vine singură... Cînd vrea ea, vine.

Se gîndi... se gîndi... Se vedea bine că o chinuie ceva. Ceva ce-ar fi vrut să spună şi nu îndrăznea. O îndemnai :

— Calcă-ţi pe inimă şi spune-mi ce ai de spus !... Spune-mi tot ce ai de spus...

— Mă gîndeam... Mă gîndeam că ar fi fost mai bine dacă mureai... Dacă mureai... Ar fi fost mai bine...

— Poate, zisei. Poate. Dar de ce crezi tu că ar fi fost mai bine ?

— Nu mă mai vedeai. Şi nici eu nu te mai vedeam.

— Numai pentru asta ?

— Ţi se pare că e puţin ?

— Nu, nu mi se pare. Totuşi...

Carnea mă duru. Mi se păru că mă dor şi oasele. Scheletul întreg mi se păru că mă doare. Pînă acum

nu avusesem niciodată această senzație, dar acum o aveam din plin. *Mă dureau oasele din care era alcătuit scheletul meu, toate oasele mă dureau, toate, toate...* Mă podidiră iarăși lacrimile. O întrebai aproape șoptit :

— Atît de tare ne-a schimbat vremea ?

— Da, ne-a schimbat. Timpul și-a bătut joc de noi și ne-a schimbat. N-ai văzut că abia ne-am recunoscut ? N-au trecut de atunci nici măcar treizeci de ani și noi abia ne-am recunoscut... La urma urmelor, ce sînt treizeci de ani ? Mai nimica... mai nimica...

— Toate sînt mai nimica... mai nimica. *Toate...*

În speranța că fumul amar o va ameți și-o va amăgi din nou, trase adînc din lulea. Îmi aprinsei și eu a nu mai știu cîta țigară. Acum fumul amar îmi plăcu. Îmi păru rău că tutunul nu mă îmbată cu adevărat, că nu mă amețește, că nu mă doboară, că nu mă adoarme pentru totdeauna. Zîmbii încă o dată, însă acum zîmbii în silă, în mare silă și-o întrebai pe Zambila :

— Ascultă, *iubito, crezi într-adevăr că dacă te-aș săruta* în drum și m-ar vedea țiganul tău, m-ar tăia cu cuțitul și m-ar vinde cu cîntarul ? Așa spune cîntecul, nu ? Acum îmi dau seama că n-am uitat cu totul dulcea voastră limbă...

— Așa, așa. Acum... Acum Sturzea nu te-ar tăia. Altădată da... Altădată în mulți și-a spălat cuțitul Sturzea, pentru mine. Pentru mine, pricepi ? Dar acum... Acum n-ar mai zice nimic.

Cînd rosti „pentru mine", ridică fruntea. Și dintr-o dată trecui dincolo de pragul de aur și dincolo de poarta de aur și o văzui pe Zambila ca atunci, pe

deal, la armanul boierului Arizan, sub lună. Zisei limpede, ca și cum niciodată n-aș fi vorbit altă limbă :

— *Ceanés váres ánda-un* Dudulică ori Tănase ?

— *Canci ! Hasardi-le ánd-i lumea sóldui...*

Nu mai știa nimic nici despre Dudulică, nu mai știa nimic nici despre Tănase Fier Rău. Amîndoi se pierduseră prin lume ! Nimic nu mai știa Zambila nici despre șatra în care își petrecuse copilăria și tinerețea. Nimic. Și nici nu dorea să mai știe...

Gușterul...
Ce-a fost, a fost,
Ce n-a fost, n-a fost
Și nici n-o să mai fie,
N-o să mai fie...
Gușterul...
Gușterul alb...
Gușterul galben...
Gușterul verde...
Gușterul...

Ghebosul intră în odaie cu Lurica de mînă. Amîndoi aveau ochii umezi și mari. Băuseră, nu glumă. Băuseră pînă se turmentaseră.

— Am băut, Zambilico... Am băut cu Lurica... Dacă Harpalete a plecat !... Ce să facem ? Am băut și noi. Am băut...

— Și noi am băut, zise Zambila. Eu am băut vin iar el — și țiganca mă arătă cu degetul — el și-a băut mințile... A vrut să mă sărute, Sturzeo... Așa cum sînt

acum... Așa cum arăt acum... Să nu-ți vină să mori de rîs ?

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Prin ploaia care nu-și slăbise urgia, prin vîntul care sucea și răsucea arborii, Oroș și Gînjii îl aduseră — ferindu-l de ploaie cu rogojina — pe Clemente Țigănuș. Cum mă văzu, acesta din urmă se grăbi să-mi spună :

— Am izbutit, în sfîrșit, să vorbesc cu Teliu, și să aflu că la Temeiu se petrec lucruri foarte neplăcute... Lucruri foarte neplăcute...

Pe mine mă îngrijorase Gorna. Îl întrebai pe Țigănuș :

— Dar la Gorna ? Ai aflat cumva ce se petrece la Gorna ?

Țigănuș tăcu, însă de răspuns îmi răspunse Oroș :

— Nici la Gorna nu stăm bine.

Îl culcarăm pe Țigănuș pe pat și aci, Zambila, care se dezmeticise, îi spălă rana cu apă caldă și-i legă strîns genunchiul cu o fîșie de pînză curată. Cînd mă arătai mirat de priceperea ei, femeia îmi spuse cu simplitate :

— Mai știm și noi cîte ceva. Bărbații și feciorii noștri se încaieră între ei destul de des, pentru te miri ce și atunci își rup pielea cu harapnicele, se înțeapă cu furcile, se ciopîrțesc cu cuțitele. După ce se sparge încăierarea, alergăm la ei, îi aducem acasă și-i oblojim. Ce să le facem ? N-avem cum să-i dezbărăm

de vechile lor apucături. Și poate nici n-ar fi bine să-i dezbărăm. Așa se mai călesc și ei... Se mai călesc... Viața e destul de grea, și dacă nu ești călit...

Se uită la genunchiul lui Țigănuș și dădu din cap :

— Genunchiul ăsta împușcat nu-mi place. A început să obrintească și să miroasă urît. Și cînd o rană începe să miroasă urît...

Adăpostindu-se de ploaie pe prispă, unde se mai ferea și de vînt, Gînjii păzeau drumul și păzeau și casa lui Sturzea în care ne aflam.

Pînă tîrziu de tot, Zambila ne hrăni pe toți cu pîine și ne cinsti cu vin. Numai lăutarii lipseau și ginerele, ca nunta să înceapă din nou de la capăt. Noi, la Harpalete nu ne gîndeam, însă Lurica... Lurica numai la el își avea gîndul :

— Vine...
— Nu vine.
— Vine...
— Nu vine.
— Vine...
— Nu vine...

Acum, după cît se părea, înduioșarea îi trecuse cu totul Zambilei. Rîdea cu gura pînă la urechi, arătîndu-și mereu dinții de aur, ne tutuia pe toți, ne da să bem și ea însăși — fără îndoială ca să ne îndemne pe noi — bea ulcică după ulcică, ulcică după ulcică...

Și noi, și noi la Ilinca,
și noi la Ilinca,
să bem vinul cu ulcica,
și noi la Ilinca...

— Păcat că hoţomanul de Bosoancă ne-a stricat nunta, mă, păcat c-au plecat lăutarii, mă, aş fi jucat cu voi de brîu... Hai, beţi, veseliţi-vă, mă, Lurico... Lurico... Zi-ne tu un cîntec, Lurico. Începe tu să joci, Lurico... Ca să avem şi noi după cine ne lua...

Lurica n-avea chef de cîntat. Nici de jucat n-avea chef Lurica... Acum, cînd căpătase convingerea că ginerele nu se va întoarce prea curînd, nu mai avea chef de nimic. Cît sporovăisem eu cu Zambila, ea băuse în odaia de dincolo cu ghebosul. Băutura o ameţise, o moleşise şi-i umpluse capul cu amăgiri şi cu năluciri. Se clătina pe picioare şi mă temeam să nu adoarmă şi să cadă. Între timp, pe prispa casei în care ne găseam şi în curte, în plină ploaie, se adunase o mare parte din sat. Îi strînsese acolo vestea sosirii noastre, însă şi nădejdea că nunta spartă s-ar drege şi-ar începe iarăşi de la cap cu piinişoare calde, cu varză fiartă, cu ulcele pline de vin...

— L-au găsit pe Harpalete ?

— Nu l-au găsit pe Harpalete.

— S-a-ntors Harpalete ?

— Nu s-a-ntors. A plecat cu Bosoancă şi cu stareţul de la Molift şi nu s-a mai întors.

— Atunci nu mai e rost de mîncare...

— Nici de băutură nu mai e rost...

— Nunta spartă, rămîne nuntă spartă.

Dezamăgiri peste dezamăgiri. Foamea rămînea mai departe foame. Setea de băutură rămînea mai departe sete de băutură. Cerul era duşmănos şi duşmănos era şi pămîntul.

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

Ascultă, Zambilo, în timpul războiului pe voi nu v-au ridicat să vă trimită *acolo,* spre răsărit ?

— Nu. I-au trimis *acolo* numai pe şătrari. Pe noi, care-am avut aici case, ne-au lăsat în pace. Dacă mai ţinea războiul, poate ne ridicau şi ne trimiteau şi pe noi acolo... Acolo unde şi-a-nţărcat dracul copiii...

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

Zambila se uită lung la mine, se uită... se uită... şi deodată mă întrebă :

— Dar ce-ţi veni, mă, să mă-ntrebi dacă am fost sau n-am fost şi noi trimişi *acolo ?*

— Nu ştiu. Mi-a venit aşa să te-ntreb şi te-am întrebat. Îţi pare rău ?

— Puteai să nu mă-ntrebi. Ştii bine că toţi cei ce-au ajuns acolo, acolo au rămas şi-acolo s-au topit în pămînt. De întors nu s-a mai întors nici unul.

— Am auzit că totuşi cîţiva s-au mai întors.

— Poate... Cîţiva...

Îmi umple ulcica. Şi-o umple şi pe-a ei. Ciocnim. Ne urăm unul altuia viaţă lungă — de ce ? — şi noroc... mai ales noroc. Dar Zambila nu duce ulcica la gură. Îşi lasă capul în jos şi o varsă pe jumătate.

— *Să fie pentru sufletul lor... Pentru sufletul lor...*

— Poate Chira, poate Dudulică, poate Tănase Fier Rău... Poate să fi scăpat...

— Nu știu... Hai să mai bem. Morții cu morții... Viii nu viii... Harpalete !... Bietul Harpalete și biata Lurica... Dar ce te făcuși, Lurico ? Unde ești, Lurico ?... Unde ești, suflete ?...

Abia mai izbuteam să mai respirăm în odaia aceea care se umpluse pînă la refuz de oameni oacheși și de fum acru și tare de tutun.

— Unde ești, tovarășe secretar? Să ne trăiești, tovarășe secretar !... O mie de ani să ne trăiești, tovarășe secretar !...

— Și *dipotatul* să ne trăiască, și *dipotatul*.

— Bine că ați mai venit și pe la noi, tovarăși.

— Sînt bune și alegerile la ceva... Vă obligă să mai ieșiți prin țară, să vedeți *cu ochii voștri* ce se întîmplă și să auziți *cu urechile voastre* ce mai vorbesc oamenii... Că oamenii spun multe, vrute și nevrute...

Văzîndu-ne dispuși să-i ascultăm cu răbdare, tăbărîră pe capul nostru cu fel de fel de chestiuni. Se făcu harababură atît de mare, că nu mai furăm în stare, cu toată bunăvoința, să înțelegem nimic. Auzeam totul, însă de înțeles nu mai înțelegeam nimic. Ajunse în urechile noastre, cuvintele se loveau unele de altele, se sfărîmau. Ghebosul se răsti la ei, îi înjură și-i pofti să tacă. Dacă nu... să plece. Să se ducă încotro vor vedea cu ochii.

Ghebosul îi amenință nu numai cu vorba, ridică și pumnul. Hărmălaia mai dură cîteva clipe, pe urmă se stinse. Cîțiva ieșiră mai în față. Unii erau tunși și rași, însă cu mustață. Alții, mai în vîrstă, purtau plete lungi, pe spate, și bărbi stufoase, încîlcite ori cîrlionțate. La vederea lor, lui Oroș — care îi cunoștea — i se lumină fața.

— Ei... care e necazul ?

— Necazul ? Bine-ar fi să fie numai unul. Necazurile sînt multe, iar unele dintre ele sînt și mari... Necazuri multe și mari, tovarăși...

— Să le auzim.

— Ne fură de ne sting românașii, tovarășe secretar... Ne fură de ne sting și nu mai știm cum să ne apărăm de ei. Parcă noi am fi rumâni și parcă ei ar fi țigani, zău, tovarășe *dipotat*...

— Ne sparg noaptea casele și fură tot ce găsesc în ele, tot fură.

— Cum plecăm după lucru prin alte sate, cum ne sparg noaptea casele și ne fură tot, tot. Ne sting cu furatul...

— Ne lasă despuiați, tovarășe secretar.

— Goi-pușcă ne lasă, goi-pușcă, tovarășe *dipotat*...

— Ne jecmănesc țolișoarele, lucrușoarele, mîncărica ne-o iau, tovarăși, pînă și mîncărica ne-o șterpelesc.

Era vădit că secretarul județenei cunoștea totul mai dinainte. Îi ascultă ce-i ascultă, le făcu semn să tacă și-i fulgeră c-o întrebare :

— Și dumneavoastră... dumneavoastră nu faceți nimic ? Nu opuneți nici o rezistență ? Nu încercați să vă apărați ?

De cînd se știau veniți pe lume, toți oamenii stăpînirii îi suduiau, îi luau peste picior, îi băteau și le pretindeau bacșișuri. Nici unul nu-i scotea din „mă“

și „tu". Și acum... Acum secretarul județenei — atotputernicul Licu Oroș, secretarul județenei — le spusese *dumneavoastră* !... *chiar dumneavoastră*... Ca la boieri...

— Păi... noi... ce putem noi să facem ? Ne adunăm și ne ducem în alai la prefectură și ne plîngem.

— Foarte bine... Foarte bine, zise Oroș ușurat. E foarte bine că vă plîngeți. Nu trebuie să-ndurați nedreptatea, trebuie să vă plîngeți... Trebuie să cereți ca toată lumea să se poarte bine cu dumneavoastră și nimeni să nu vă fure, nimeni, nimeni, nimeni!

Oamenii oacheși se uitară la el. Și pe chipurile lor nu se ivi nici o lumină. Nu le plăcu răspunsul.

— Nu e bine, *tovarășe partid,* de loc nu e bine.

— De ce nu e bine ?

— Pentru că, tovarășe secretar și tovarășe partid, domnul prefect Bușulenga cum ne vede, cum ne ia la goană. Zice : „Cum o să vă fure românii pe voi ? Nu se poate ! De cînd e lumea lume, se știe că țiganii îi fură pe români, nu românii pe țigani !" „La noi la Șatra, domnule prefect Bușulengă și domnule boier Bușulengă, pupa-ți-am aia și mînca-ți-am ăla, lucrurile stau altfel". „Cum stau altfel, mă, cum stau altfel ?" ne întreabă dumnealui. „Iaca, zicem noi, satul nostru e sat țigănesc, întemeiat de strămunii noștri pe vremea lui Cuza. Avem pămînturi, avem case. Pămînturile ni le muncesc în parte românii. Iarna, noi ne odihnim în casele noastre, ne trăim viața în satul nostru. Și primăvara înhămăm caii la căruțe, suim nevestele și copiii și sculele în căruțe, colindăm țara.

Dregem care și căruțe,
Pluguri dregem,
Seceri ascuțim,
Cazmale ascuțim,
Securi și topoare ascuțim,
Sîntem fierari de meșteșugul nostru,
Creștem lîngă nicovală,
Cu ciocanul în mînă creștem,
Și foalele, puf-puf, alături.
Și noi lîngă foale creștem,
Lîngă foale și lîngă baros,
Lîngă baros și lîngă nicovală,
Lîngă cort creștem, lîngă cort,
Lîngă focul în care suflă foalele...

Ne întoarcem iarna acasă cu bucate și cu bănișori. Pe la marginea satului și-au făcut case zece-doisprezece hoți. Noi plecăm. Lăsăm cîțiva bătrîni în sat. Românașii nu pleacă. Se bulguie la avutul nostru. Vin noaptea, ne sparg casele, ne fură de ne topesc. Așa că zicem noi, domnule prefect Bușulengă, și domnule boier Bușulengă, nu e bine." „Ba e bine, zice boier Bușulengă, e chiar foarte bine. Să-i mai fure și românii pe țigani, că destul i-au furat pînă acum țiganii pe români."

Omul, mulțumit că i se îngăduise să-și verse focul, tăcu îndelung. Oroș — care știa totul, dar care aci, în fața oamenilor, se prefăcea că nu știe nimic — îi mai ceru o lămurire :

— Și prefectul, după ce vă aude plîngerile, ce măsuri ia ? Ia vreo măsură, sau face pe surdul ?

— Nu ia nici o măsură. Ne batjocorește și ne gonește. „Plecați de-aici — ne zice — plecați de-aici, că mirosiți urît, plecați numaidecît !“... A ?! Ce spui, *tovarășe partid,* și ce spui, tovarășe secretar, de-așa podoabă de prefect ? Ce zici de-așa Bușulengă ? Boier mare, nu ? Voi, tovarăși, cînd vă duceți acum la Teliu, să-l luați nițeluș la refec, să-l siliți să ne facă dreptate și nouă, țiganilor, dacă dreptatea e a noastră, a țiganilor...

După ce isprăvi de vorbit bătrînul pe care-l chema Nenu — avea barbă lungă și cîrlionțată ca de rege asirian — oamenii oacheși se înghesuiră iarăși unii într-alții, vorbiră iarăși mai mulți deodată. Iarăși îi ascultam fără să înțelegem mare lucru. Din cînd în cînd cîte unul o mai dădea și pe țigănește. Atunci învălmășeala cuvintelor era și mai de nepriceput ca înainte.

Totuși, ca oamenii oacheși să nu-și piardă încrederea în noi, ne prefăceam că înțelegem totul, că ne interesează totul.

— Jandarmii... Jandarmii, în loc să ne păzească de hoți, se înțeleg cu ei și își împart prada, *adică ce-au furat de la noi*... De la noi, sărmanii... De la noi, nenorociții... Scăpați-ne de hoți și scăpați-ne și de jandarmi, că și jandarmii tot hoți sînt, pupa-v-am ăla și mînca-v-am aia...

Văzînd că Sturzea trecuse în altă odaie să bea ce-o mai găsi prin damigene, Zambila îi rugă să ne lase-n pace. Unii o ascultară, ieșiră și continuară să facă gălăgie pe prispă. Alții n-o luară de loc în seamă, se

înghesuiră și mai tare în noi și ne potopiră cu întrebări :

— Ce-o să faceți cu noi *după alegeri* ? O să ne lăsați ori n-o să ne lăsați să ne cîștigăm viața colindînd țara și lucrînd unde vom găsi de lucru ?

— Unii spun c-o să ne tundeți, c-o să ne radeți bărbile, și-o să ne scurtați mustățile.

— Alții zic c-o să ne porunciți să ne ducem copiii la școală. De ce să ne ducem noi copiii la școală ? Nu vrem să-i facem *meneștri*... Că dacă-i facem *meneștri,* nu mai au ochi pentru noi, ne uită... Și noi nu vrem ca puradeii noștri, după ce vor crește mari și vor ajunge *meneștri,* să ne uite...

— Satul vorbește multe... Și dacă vorbește, vorbește ! Gura satului, cum s-o astupi ? Mai bine să n-o astupi. Printre minciuni gura satului mai spune din cînd în cînd și cîte-un adevăr.

Țigănuș, întins acum pe un pat tare, pe scînduri, acoperit cu o rogojină, asculta și tăcea. Genunchiul spart îl durea. Fierbințeala trupului îi creștea. Broboane de sudori îi umpleau fruntea. Oamenilor oacheși, care puneau întrebări peste întrebări, le răspundea Oroș. Unora le mai răspundeam și eu. Fumau toți din lulele mari, roșcate, de pămînt ars, dar nu fumau tutun. În toată țara tutunul devenise o raritate și nu se ajungea la el decît pe sub mînă, cu preț de speculă. În loc de tutun oamenii din Șatra, ca și de prin alte sate de altfel, fumau frunze de floarea-soarelui, bine uscate și sfărîmate în palmă. Fumul era ascuțit, acrișor și îneca pieptul. Abia mai respiram. (Țigările mele de tutun adevărat îi mirau pe toți

care mă vedeau fumînd. „De unde și le-o fi procurînd și cu ce preț ?") Văzîndu-i cum se chinuie, Zambila își pierdu răbdarea și îi luă la ocări, cînd pe țigănește, cînd pe românește. Cu unii merse și mai departe : îi apucă de umeri și-i împinse violent către ușă, lovindu-i cu genunchiul în turul pantalonilor plini de petice colorate.

După ce nu mai rămase nici unul în odaie, stăpîna casei trase zăvorul. Sturzea, care revenise în odaie, o privi tot timpul cu ochi plini de iubire. Pînă la urmă nu izbuti să se mai stăpînească.

— Grozavă muiere mai am, domnilor ! spuse. Puternică muiere mai am, tovarășilor ! Și cînd te gîndești c-am luat-o aproape pe nimic... Aproape pe nimic. Am luat-o aproape pe nimic, pentru că nu mai era fată mare. Se cam dăduse în stambă cu mulți...

Zambila, Lurica și Sturzea trecură în odaia cealaltă. Rămași între noi, mai băurăm cîte o ulcică de vin — Zambila ne lăsase o bărdacă întreagă — ne dezbrăcarăm și ne culcarăm cu păduchi cu tot în paturile de scînduri tari și acoperite cu rogojini aspre, pregătite de fapt pentru ginere și pentru mireasă. Să se tot zbîntuie și să se tot tăvălească în ele.

Adormirăm de îndată. Numai Țigănuș rămase treaz, cu gîndurile, cu durerile și cu sudoarea lui. Îl simțeam prin somn cum se răsucește și se zbate în apropierea mea.

Către ziuă ne trezirăm și ne pregătirăm de drum. Zambila ne petrecu pînă la poartă. Lurica dormea. Sturzea dormea. Înainte de a încăleca, îi întinsei mîna și-i spusei :

— *As de véslea,* Zambila.

— *Géa de véslea,* tu, cum te-o fi chemînd, *géa de véslea.*

Avuserăm destule greutăți cu Țigănuș pînă îl văzurăm călare. Abia se ținea. Lăsai frîul liber și izbii calul cu călcîiele, să-l silesc să meargă mai repede. Aș fi vrut să fie un cal fermecat, să aibe aripi și să zboare.

N-avea aripi, era un biet căluț țărănesc, și abia înainta prin noroi și prin apă.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

— Nici azi nu ne iartă ploaia, tovarăși.

Lovit din toate părțile de ploaie și de vînt, Oroș, cu capul în jos, îmi răspunse :

— Nici azi, și... poate... nici mîine...

De la Șatra o parte din Gînji își întoarseră caii către Urlăvînt, însă șapte dintre ei rămaseră să ne însoțească pînă la Teliu.

Cei mai tineri dintre Gînji își răsuceau mustățile ude și fluierau. Pînă atunci nu-i văzusem atît de veseli. Mă lămuri Țigănuș, care abia se ținea pe cal lîngă mine :

— Aseară...

Tăcu. Mi se păru că s-a răzgîndit. Îi dădui ghes :

— Ei ! Ce s-a întîmplat aseară ?

— Aseară... pe cînd bărbații aceia ni se plîngeau în casa lui Sturzea de cîte necazuri au, nebunaticii ăștia umblau de zor pe la nevestele lor.

— De unde știi ?

— Eu știu totdeauna tot.

Crezui că glumește. Mai tîrziu aveam să aflu că-mi spusese adevărul.

Merserăm mai departe, prin ploaie și prin vînt, tăcuți.

La Teliu, aflînd de sosirea noastră, prefectul Zenobie Bușulenga ne căută la sediul județenei. Veni cu mașina — o mașină mare, neagră, o mîndrețe de Ford — și cum dete cu ochii de noi, se minună de halul în care ne aflam. Își mări ochii și își îndulci glasul :

— Dar ce v-a apucat, tovarăși, să luați drumul în piept și să colindați satele pe o asemenea vreme ? O să-mi spuneți : alegerile...

— Nici n-avem ce altceva să-ți răspundem, zise Oroș.

— Alegerile ! Mare lucru ! *Dumneavoastră credeți că cetățenii trebuie convinși.* Romantism, tovarăși, curat romantism. Ca să nu zic greșeală, greșeală gravă... Cîte alegeri n-a cîștigat Bușulenga, săracul ! Și le-a cîștigat fără să-i lămurească pe oameni, și fără să-și dea osteneala să cucerească inimile oamenilor. Niciodată Bușulenga — da, Bușulenga ăsta pe care-l vedeți acum în fața dumneavoastră — n-a pierdut un scaun. Păi bine, tovarăși, dacă n-am pierdut eu alegerile atunci, cînd nu eram decît un amărît de burghez, tocmai acum o să le pierd ? *Tocmai acum, cînd sînt comunist ?* Dictatura proletariatului. Dictatura proletariatului îmi dă dreptul să tai și să spînzur... Și dacă așa stau lucrurile, cum o să pierd eu niște

prăpădite de alegeri în prăpăditul județ Teliu ? Trebuie să punem șaua pe oameni și să-i călărim bine... Dictatura proletariatului...

Oroș îl privi cu ochi reci.

— Fii drăguț, prefectule, te rugăm, fii drăguț și nu ne vorbi *nouă* despre *dictatura proletariatului.* Mai bine împrumută-ne pentru o jumătate de oră mașina. Avem nevoie să-l ducem numaidecît la spital pe tovarășul Țigănuș... Iar în ceea ce privește *dreptul dumitale de a tăia și spînzura, de a pune șaua pe oameni și de a-i călări în numele dictaturii proletariatului, o să-ncercăm să te lămurim cît de curînd...* Da... da... Cît de curînd... Cît de curînd...

Bușulenga lăsă moartă povestea cu tăiatul și cu spînzuratul, cu pusul șeii pe oameni și cu călăritul. Sperînd s-o lase moartă și Oroș, se grăbi să-l întrebe :

— Dar ce i s-a-ntîmplat tovarășului Țigănuș ? A căzut de pe cal ? Și-a scrîntit o mînă ? Un picior ? Ori, Doamne ferește, și-o fi frînt vreo coastă ?

Știa să se prefacă, însă nu chiar atît cît își închipuia. Îl întrebai :

— Cum ? N-ai aflat ? Un om ca dumneata să nu afle...

— Poate-am aflat, poate n-am aflat. De ce vă supărați ? Am pus și eu o întrebare...

Țigănuș sta întins unde-l așezasem, pe o bancă de lemn, în biroul lui Oroș, de la județeana de partid. Trupul îi ardea și fața îi fusese iarăși năpădită de rîuri de sudoare (înainte de a-l lungi pe bancă îi scosesem hainele leoarcă, îl descălțasem, îl înfășurasem într-o pătură, îi aprinsesem o țigară și i-o dădusem s-o fu-

meze). Barba nerasă de cîteva zile îi crescuse aspră, țepoasă.

— Vă trebuie mașina ! Înțeleg ! V-o împrumut cu plăcere. E la mijloc un caz de forță majoră. Nu vă pot refuza. Așa că... Așa că v-o împrumut cu dragă inimă, deși... deși eu sînt de aceeași părere cu cei care susțin că *nevasta și mașina nu se împrumută nimănui și niciodată*...

Îl luarăm pe Țigănuș pe brațe și-l duserăm, bine înfășurat în pătură, la mașină. Se osteni și Bușulenga, fără să-l fi rugat, să ne deschidă ușa somptuosului automobil.

Mașină mare mașina prefectului ! Mare și nouă, un Ford negru, ultimul model. Pe ce cale ajunsese oare în stăpînirea lui ?

Ne urcarăm și noi în mașină. Oroș lîngă șofer, eu alături de Țigănuș. Orașul mohorît și dărăpănat îl străbăturăm repede prin ploaie și prin vînt. În sfîrșit, ajunserăm la spital. Șoferul opri. Oroș sări din mașină și rugă portarul, care luase poziție de drepți de cum îl văzuse, să aducă doi sanitari cu targa. Sanitarii veniră, îl scoaseră pe Țigănuș din mașină și-l întinseră cu grijă pe targă. Se vedea cît de colo că sînt de meserie. Oroș îmi spuse :

— Te rog să rămîi dumneata cu tovarășul Țigănuș. Eu mă reped să-l caut pe doctorul Darvari... Numai să dea Dumnezeu să-l găsesc...

Țigănuș îi spuse lui Oroș :

— În drum, ai grijă și interesează-te dacă tovarășul Lalu a plecat la Schitul Molift, așa cum i-am dat eu indicații.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Spitalul ! Nici nu mă așteptam ca într-un orășel atît de sărac și atît de prăpădit ca Teliu să dau peste o clădire atît de mîndră la înfățișare. Vara, parcul vast din jurul spitalului trebuie să fi fost un adevărat rai. Acum însă, în plină toamnă, arborii erau toți negri și goi. Vîntul neostenit îi sucea, îi răsucea și încerca în toate chipurile să-i smulgă din pămînt. Ploaia, care se prăbușea asupra ținutului de aproape două săptămîni, schimbase întregul parc într-o baltă tulbure, plină de gunoaie, noroioasă. Mă uitam împrejur și, spre disperarea mea, eram silit să-mi mărturisesc că tot ce vedeam era grozav de urît... grozav de urît... Morga, o clădire mică, neagră, cu ferestre înguste, era lipită de unul din pereții spitalului. Întorsei capul să n-o mai văd, și mergînd în urma tărgii pe care se afla întins Țigănuș pătrunsei în holul spitalului.

După ce ajunserăm în sala de primire și pașii începură să sune puternic pe dalele de piatră, mă bucurai că nu mă mai bate vîntul și că nici ploaia nu mă mai înfășoară în mantia ei de apă. Mă bucurai să constat că, pe dinăuntru, spitalul era încăpător și confortabil.

Unul din sanitarii care purtau targa îmi spuse :

— Dumneata, dacă vrei, așteaptă aici, pe bancă, pînă îl aduce tovarășul Oroș pe doctor. Noi, între timp, o să ne ocupăm de pacient și-o să-l pregătim pentru ceea ce s-ar putea să urmeze.

— Adică... Să urmeze... Ce-ar putea să urmeze ?

— Orice... Noi, mai mult nu ştim. Orice...

Îl duseră pe Clemente Ţigănuş într-o odaie, traseră uşa după ei, îl dezbrăcară la piele, îl spălară, îl curăţară de păduchi, îl dezinfectară şi-l pregătiră pentru operaţie. (Toate acestea mi le spuse unul din sanitari, care ieşise pe sală să fumeze o ţigară, în aşteptarea lui Oroş şi a doctorului Darvari.)

Cum nu-mi găseam astîmpărul, începui să mă plimb de-a lungul coridorului. Mă gîndii apoi că în odăile acelea se află bolnavi şi mă speriai singur de zgomotul pe care-l făceam, bocănind.

Pe cînd mă pregăteam să merg în vîrful picioarelor pentru a nu supăra pe nimeni, se deschise încet o uşă, iar în deschizătura ei se ivi un obraz rotund şi bălan de toată frumuseţea.

— Psst ! Psst !... Domnu... Psst ! Psst...

Privii în toate părţile şi nu mai văzui pe nimeni. Deci mie mi se adresa chemarea. Făcui semn că nu înţelegeam pentru ce sînt chemat. Surîzînd, vesela muieruşcă mă lămuri :

— Aici în odaie ne aflăm numai două... Eu, Mia... şi cu Miţa... Ai auzit dumneata de noi... Nu se poate să nu fi auzit. Noi... Noi am fost bolnave, dar ne-am vindecat. Acum, amîndouă sîntem vindecate... Doctorul Darvari ne-a vindecat...

Văzînd că tac şi că încă nu înţeleg ce vrea de la mine, fata adăugă, fără îndoială ca să-mi dea curaj să trec la fapte :

— Nu te sfii, domnule. Nu te sfii, pentru că nu există nici o primejdie ! Doctorul care ne-a vin-

decat îşi ia şi el partea. Ştiu şi *Moravurile*... Toată lumea ştie şi toată lumea tace... Hai ! Vino...

Vrusei să scap. Nu mă pricepui cum şi aruncai la întîmplare o întrebare :

— Prefectul ştie ? Mi-e teamă de prefect, de Buşulenga...

— Cum să nu ! Tocmai dumnealui să nu ştie ? Cînd se cherchelează, vine şi dumnealui pe la noi, cu toate că e însurat şi are nevastă tînără.

— A... prefectul are nevastă tînără ? Nu ştiam.

— Atunci nu sînteţi de pe-aici ?

— Nu. Nu sînt de pe-aici.

— De un an şi mai bine domnul Buşulenga are nevastă nouă, tînără. E niţeluş cam zărghită, dar încolo... Încolo e frumoasă... A patra nevastă, dacă nu cumva a cincea : o englezoaică. Trăia la un boier la Teliu, îi creştea copiii. Una roşcată. Peste un an-doi, domnul Buşulenga o lasă şi pe-asta... Pe toate cîte le ia le lasă. Zice să nu-mbătrînească lîngă dumnealui, lîngă dumnealui să rămînă cît sînt tinere, iar de îmbătrînit să-mbătrînească lîngă alţii... Hai ! Vino... vino...

Iar mă chemă. Se miră că nu răspund chemării şi că surîsu-i nu mă ademeneşte.

Mă uitai la ea mai departe. Tăcui mai departe. Fata se supără foc şi-mi spuse :

— Fricosule... Eşti un fricos şi jumătate, fricosule...

Auzind-o, mă temui să nu-mi strige cine ştie ce ocări ori măscări (din partea unor astfel de femei te poţi aştepta la orice, ele nu mai au ce pierde)

și mă întorsei în sala cea mare. Acum se înserase. De undeva se ivi o femeie de serviciu, întoarse butoanele și aprinse luminile. Tot uitîndu-mă cînd într-o parte, cînd în alta, văzui un bust de bronz stînd neclintit ca toate busturile într-o nișă adîncă. Mă apropiai și-l privii. Bustul mă surprinse. Nu era, cum s-ar fi putut să mă aștept, o lucrare de dispreţuit. Curios, căutai semnătura sculptorului și mirarea îmi pieri : Romanelli. Autorul *Dorobanţului* de la Turnu și al *Femeii cu umbrelă* de la cimitirul Bellu din București !

Nu pot să trec mai departe fără să încerc să descriu bustul fie și numai în linii mari : O față grasă, rotundă, un nas vulturesc ; buze subțiri și ochi ascunși sub sprîncene stufoase, vicleni. Gîtul : gros, încreţit, prins în gulerul înalt cu colțuri întoarse.

Iată și inscripția aurită de pe soclu :

Albu Dolea-Cruntul
1834—1912
a ridicat
cu ajutorul bunului Dumnezeu
acest spital
pentru ușurarea sufletului său
în zilele domniei preagloriosului și
multînțeleptului rege
Carol I

„Un boier a întemeiat un spital. Alt boier a zidit o școală. Au fost și latifundiari care au trimis copii de țărani săraci la învățătură pe cheltuielile lor.

Au fost... Ei și ? Ce dacă au fost ? Ne văzusem nevoiți să sfărîmăm moșierimea. O și sfărîmasem cu numai un an și ceva înainte. Acum îi zdrobeam și-i nimiceam rămășițele. Cît despre boierul acesta am să mă duc mîine la Dolea să-i văd satul.“ Apoi gîndul îmi lunecă spre *Femeia cu umbrelă*. Cunoscusem modelul ! Era o curtezană care în tinerețe fusese o minune de frumusețe și-i pozase lui Romanelli pentru această statuie. Printr-un ciudat capriciu al soartei, în timp ce mai vieţuia, statuia i se degrada și i se dărăpăna. (De fapt, timpul degradează totul, dărăpănează și pînă la urmă nimicește totul. Dar noi nu băgăm de seamă, sau ne prefacem că nu băgăm de seamă. Altfel viața ar fi greu de îndurat.) Întîmplarea făcuse s-o revăd chiar cu cîteva zile înainte de plecarea mea din București spre Teliu. O văzusem la renumitul restaurant „Continental“. Vai ! Era scurtă, groasă, părosă. (Pe lîngă ea Zambila era o adevărată zînă.) Ochii, înecați în osînza obrazului puhav, abia își clipeau pleoapele. Picioarele, butuci. Nu voi greși spunînd că m-am mirat cum de-o suporta scaunul. Hulpavă, înfuleca dintr-o farfurie adîncă mazăre cu carne, iar pe la colțurile încreţite ale gurii i se scurgeau pîraie de unsoare și de zeamă. La aceeași masă cu ea se găsea — scoasă în lume pentru a doua sau a treia oară — o tînără șuie, cu țîțe obraznice spărgîndu-i bluza. Tinerica era vopsită izbitor la chip. Îi dădusem, cum obișnuiam de cîte ori o întîlneam, respectuos, bună ziua. Mestecînd, îmi arătase fetișcana cu ochii, și-mi spusese cu gura pe jumătate plină :

— Dacă ai timp, treci dumneata diseară pe la mine. Tot acolo stau, pe Echinoxului. Aș putea să-ți mai arăt cîteva scrisori ale lui Don Manuel de Braganza și diplomele mele de frumusețe de la Nisa. Iar dacă vei dori, o să-ți mai arăt încă o parte din scrisorile celuilalt : ale suedezului. Știu că te interesează hîrțoagele mele și că ți-ai băgat în cap ca după moartea mea să-mi scrii romanul, romanul vieții mele. Dar cum o să-l scrii dacă mă vezi atît de rar, și cînd mă vezi aproape că mă ocolești ?

Într-adevăr, altădată, pe cînd eram reporter la *Credința* — ziar de prînz care punea accentul pe senzațional — mă interesase, și nu puțin, arhiva *Femeii cu umbrelă*. Scrisorile de care-mi pomenea acolo în restaurant le văzusem, le citisem, după unele luasem o sumedenie de notițe.

Timpul ! Mereu mă loveam de el ! Cu mulți ani în urmă, cînd încă nu avusese loc cel dintîi război mondial, doi regi și-o disputaseră la Nisa pe rafinata *Femeie cu umbrelă*. Ziarele vremii — le răsfoisem și pe acelea cu patimă — erau pline de aventurile ei înșiruite pe coloane întregi, de cuvintele ei strălucind de spirit, de fotografiile ei...

Maritza de Bucarest...
Maritza de Bucarest...
Maritza de Bucarest...

Ce femeie, și pe bun drept, n-o invidiase ? ! Fusese o frumusețe, o mare frumusețe a unei anumite epoci și a unei anumite lumi.

Cel dintîi război o adusese acasă. Mașina, a doua în țară după cea a curții regale, șofer cu uniformă și cu barbă. Plimbări dimineața la șosea. Cîteva luni de glorie. Numai cîteva luni. Bucureștiul e un oraș ciudat. Nu îngăduie să viețuiască în sînul lui gloriile. Le devorează repede... destul de repede...

— Cucoană Mariță, o întrebasem glumind, ce-ți mai face statuia ?

— Așteaptă, maică, așteaptă să mă culc sub ea, însă am de gînd s-o las să mă aștepte încă mulți ani de acum înainte... Cum vezi, nu mă grăbesc să mor... N-am nici un interes să mor, maică, nici un interes...

— Am trecut pe lîngă ea acum cîteva zile. A crăpat vîrful umbrelei.

— Dacă te uitai mai bine, vedeai că și poala rochiei a crăpat în două-trei locuri, poate chiar în mai multe. Romanelli e de vină, *il mascalzone !* N-a lucrat în marmură curată. A cîștigat o avere cu statuia. Don Manuel, *o generoso,* l-a îmbogățit. Don Manuel de Baraganza a fost un rege, un adevărat rege. Pretindea florentinul că e îndrăgostit de mine ! „Lucrează, îi spuneam, și scoate-mi ochii bine. Pentru dragoste îl am eu pe Don Manuel, am Coasta de Azur, am Parisul ! Cum o să mă uit la un sărăcan ca tine ?“ Mascalțonul lucra și ofta, ofta și lucra și iar ofta. Îl lăsam să ofteze.

— Pe mulți i-ai cam lăsat să ofteze, coană Mariță...

— Regimente, maică, regimente...

Lumea din restaurant începuse să se uite la noi. Cînd vrusei să mă înclin și să plec, *Femeia cu um-*

brelă îmi arătă cu degetu-i unsuros farfuria adîncă din care mînca :

— Bună mazărea ! Gustoasă ! Ți-o recomand, dacă nu suferi cumva de stomac ori de ficat, ori de...

N-o lăsai să mai înșire și alte boli și i-o retezai :

— Slavă Domnului, coană Mariță, nu sufăr de nimic. Sînt sănătos ca piatra.

— Atunci, maică, o să trăiești mult, să știi... *O să ajungi ca mine...*

Să ajung ca ea !... Adică o căzătură, o dărîmătură... De ce nu ! Dacă nu mori în tinerețe, ori măcar în plină maturitate, atunci ajungi chiar dărîmătură.

Trecusem de tinerețe. Eram gata să trec și de maturitate. Să mor ? Era cît pe-aci să mor alaltăieri în pădure. Nu murisem. Trăiam. Trăiam și fumam. Trăiam... Trăiam și mi se făcuse foame... Și aș fi vrut să mănînc ceva... Și n-aveam ce. Dar trăiam...

I-am spus, cum se obișnuiește, „sărut-mîna", am plecat și m-am așezat la o masă depărtată și ascunsă, în colț, după un stîlp.

Timpul !... Doamne !... Să nu mai vorbim de timp !...

Ploaia și vîntul...
Ploaia și vîntul...
Ploaia și vîntul...

Așadar, mă aflam la Teliu, în spital, și-l așteptam pe Oroș să vină cu doctorul Darvari, după care plecase, și să ne ducem toți trei să vorbim și să vedem ce s-ar putea face pentru îmbunătățirea stării lui

Țigănuș. Dacă mai putea fi vorba de vreo îmbunătățire.

La capătul coridorului, după ce m-am depărtat de bustul lui Dolea-Cruntul, mi-au căzut privirile pe un tablou-fotografie. Vă spun drept, dacă n-aș fi văzut aievea, altădată, la noi, la Omida, ceva asemănător, aș fi tresărit. Dar așa... Am privit lung și adînc faetonul din tabloul-fotografie. Era un faeton cum se aflau multe în țară pe la începutul veacului : roțile, patru, cauciucate ; două locuri moi în față, pentru boieri ; un scăunel pentru vizitiul în uniformă, la spate. În faeton, cu joben pe cap și cu bici în mînă, tolănit, Albu Dolea-Cruntul. Pe scăunel, vizitiul. *Caii lipseau.* Faetonul alerga. Se vedea după spițele roților și după picioarele celor doisprezece români înhămați, șase de-o parte și șase de-alta, de-a lungul oistei. Țăranii, ca toți țăranii din vremea aceea, desculți, cu cămășile rupte, cu căciulile tocite pe cap. Dedesubt, inscripția unui caligraf priceput : *„Boierul Albu a restaurat biserica din Dolea ridicată de slăviții săi înaintași. Recunoscători, țăranii îl duc la oraș. La faeton s-au înhămat singuri, din dragoste și respect pentru moșierul și stăpînul lor."*

Cineva se opri în spatele meu și spuse :

— Te uiți la fotografie ? Interesantă. Nevesti-mi nu-i venea să creadă. E englezoaică. Am adus-o și i-am arătat-o. Interesantă... Interesantă...

— Da, îi răspunsei, fotografia e interesantă, tovarășe prefect, chiar foarte interesantă. Ar merita să fie luată de aici și pusă la vedere într-un muzeu.

Lîngă prefect sta zîmbind un bărbat încă tînăr, cu mustăcioară.

— Să-ţi prezint pe doctorul nostru, tovarăşul Darvari, poreclit *măcelarul*. Are mînă bună, însă cam grea.

Doctorul îmi întinse mîna spunînd :

— Doctor Darvari. Horaţiu Darvari.

La cîţiva paşi de noi, Oroş încerca să se mai scuture de ploaie. Doctorul se depărtă grăbit, se duse să se schimbe şi să-l examineze pe Ţigănuş.

— Pot să plec ? îl întrebă Buşulenga pe Oroş. Ştiţi... N-aş vrea să mă las aşteptat. Nevastă-mea, femeie tînără, englezoaică...

— Nu e nevoie să te scuzi, prefectule. Du-te sănătos. Du-te acolo unde eşti aşteptat...

— Vedeţi... noi... Noi ăştia care ne-am căsătorit şi ne-am recăsătorit înainte de... cum să vă spun... mai înainte de căderea fascismului, avem dificultăţi cu nevestele. Ele nu înţeleg ritmul nostru *nou* de muncă, nu pricep activitatea noastră *nouă*... Au încă mentalitatea veche. Greu, greu să le scoţi dintr-ale lor. Şi astă-seară, nu ştiu cum s-a nimerit, dar am fost poftiţi la o mică sindrofie. Vă urez noapte bună. Transmiteţi-i din partea mea multă sănătate *tovarăşului* Ţigănuş. Şi adăugaţi că-i urez grabnică însănătoşire. Grabnică şi deplină însănătoşire.

Oroş tăcu. Îi răspunsei eu :

— Noapte bună.

Şi niţeluş enervat îl întrebai pe Oroş :

— De ce-aţi întîrziat atît ? Prefectul ?

— Nu. Doctorul. Am mobilizat tot activul de partid şi l-am trimis în căutarea lui. Abia l-au descoperit. Ce mai oraş şi Teliu ăsta ! Ce mai oraş ! Pe doctor abia l-am găsit la Tîrnavu, la ferma de peste rîu. Se înfierbîntase. L-am smuls cu multă, cu foarte multă greutate de la masa de joc. Altfel e chirurg priceput. Ne poartă însă pică : „Dacă nu veneaţi la putere dumneavoastră, comuniştii — mi-a spus de nu mai ştiu cîte ori — făceam carieră strălucită. Mă îmbogăţeam şi ajungeam şi profesor universitar.“

Rîsei. Rîsei şi-i spusei lui Oroş :

— De ! E cam adevărat, ba chiar adevărat întru totul. Multora, venind noi la putere, le-am stricat carierele. Dar puteam face altfel ? Mă tem că nu. Tare mă tem că nu.

Doctorul Darvari ne chemă de la capătul coridorului. Cînd ajunserăm lîngă el ne spuse :

— Vă rog să intraţi să-l vedeţi pe domnul Ţigănuş. Trebuie să vă sfătuiţi cu dumnealui şi să-mi comunicaţi ce hotărîre aţi luat, ca să ştiu ce am de făcut. Cazul e mai grav decît mi-am închipuit, Da, da, *mult mai grav decît mi-am închipuit.*

Ne-am grăbit şi am pătruns în sala de operaţii. Aci l-am găsit pe Clemente Ţigănuş întins pe o masă metalică. Piciorul lovit de glonţ, dezgolit pînă sus, era vînăt, iar genunchiul se umflase cît buturuga. Cînd ne văzu lui Ţigănuş i se lumină faţa :

— Doctorul Darvari zice că trebuie să-mi reteze piciorul. Susţine morţiş că n-are altă soluţie, că *n-are nici o altă soluţie*.

Oroș murmură :

— Cam disperată soluție... cam disperată...

Darvari venise după noi. Auzise totul. Scînci, ca un cîine care aștepta să fie bătut :

— N-am încotro, domnule Oroș. Pe cuvîntul meu că n-am încotro și sînt dator să vă aduc la cunoștință că orice întîrziere cît de mică duce la agravarea stării pacientului. Mai mult : îi pune în pericol viața... Chiar viața.

Îi aprinsei lui Țigănuș o țigară. Omul trase un fum și o stinse strîngînd-o între degete. Se uită la noi.

— Ce ziceți ?

Îi răspunse Oroș :

— S-ar putea ca doctorul să aibe dreptate.

Țigănuș tăcu cîteva clipe. Pe urmă spuse simplu :

— Gata, doctore. Am auzit că în oraș ți se spune *Măcelarul*. Măcelărește-mă... Măcelărește-mă, dacă nu ai altă soluție !

Glumea, însă fața i se albise ca varul.

— Am să te măcelăresc cu artă, *domnule tovarășe*, cu toată arta de care sînt în stare... Dar măcelărindu-te am să-ți salvez viața.

Țigănuș suspină :

— Cu artă, fără artă, dar vorba e că voi rămîne fără picior.

Doctorul se justifică :

— E inevitabil, tovarășe. N-am nici o altă soluție, nici una... Și cred că veți fi de acord cu mine cînd voi spune că, totuși, e mai bine fără un picior decît fără viață...

Viața are margini...
Viața n-are margini...
Viața are margini...

— Îmi plăcea să dansez, zise Țigănuș. Iar logodnicei mele îi plăcea cum dansam. Mai înainte, dacă aveam timp, colindam împreună balurile... Ne plăcea la amîndoi să dansăm. Dansam și ne mai întîlneam cu alți tovarăși. Ne întîlneam și vorbeam... Ei !... Cîte nu vorbeam noi pe la baluri... Și cîte nu puneam la cale...

— Pentru dans, găsește logodnica dumitale altul, glumi prostește doctorul Darvari. Cît despre întîlnirile cu caracter politic, cred că acum nu mai aveți nevoie de camuflajul balurilor. Acum nu mai aveți nevoie de nici un camuflaj.

Zîmbi acru și adăugă :

— Acum sînteți stăpînii țării, aveți toată țara la dispoziție... Toată țara... Toată țara !

Țigănuș îl cunoscuse pe Darvari de cum venise, cu un an și ceva în urmă, la Teliu. Știa multe despre doctor, poate chiar prea multe, și nu-l simpatiza. Acum simți nevoia să se ridice și să-l pălmuie. Se stăpîni, își mușcă buzele și tăcu. Doctorul sună. După cîteva clipe intrară trei sanitari și două surori în halate albe. Ne retrăserăm lăsîndu-l pe Țigănuș în grija lor. Pe coridor Oroș, care mergea înaintea mea, întoarse capul și mă întrebă :

— Crezi că se putea evita amputarea ?

— Nu știu, tovarășe Oroș, n-am cum să știu.

Ne gîndeam la Țigănuș. Ne mai gîndeam însă și la altceva.

— Mîine va trebui să mă reped negreşit pînă la Gorna, spuse Oroş. După plecarea noastră, primarul din Urlăvînt a luat măsuri şi a restabilit legătura telefonică cu oraşul.

— A comunicat ceva important ?

— Da. Cei doi morţi de la Urlăvînt au fost îngropaţi cu scandal. Oamenii lui Bosoancă s-au încăierat cu Gînjii...

— Ceva morţi ?

— Din fericire, numai cîţiva răniţi.

— Dar la Gorna ? S-a mai întîmplat ceva nou la Gorna ?

— S-a întîmplat, de ce să nu se întîmple ? Noaptea trecută, o ceată de necunoscuţi au atacat cu focuri de armă primăria şi l-au rănit la umăr pe tovarăşul Erete.

— De fapt ce voiau ?

— Să dea foc primăriei şi să-l omoare pe primar.

Acum doctorul Darvari îl *adoarme* pe Clemente Ţigănuş. Acum se pregăteşte să-i taie piciorul mai sus de genunchi. Acum...

Mă plimbam îngrijorat prin sala de aşteptare a spitalului din Teliu cu Licu Oroş. Secretarul judeţenei îmi spuse :

— Cred că ar fi bine ca mîine dimineaţă dumneata să iei maşina prefectului şi să pleci spre sud, la Izvoare.

— La Izvoare ! Da. Însă am motive puternice să mă duc întîi la Temeiu.

Oroş rămase surprins că-l contrazic. Aspri vocea :

— Dacă ţii negreşit să te omoare chiaburii din Temeiu, du-te. Însă eu te sfătuiesc să te abţii. Nu ne ajunge că i-au scos din circulaţie pe Ţigănuş şi pe Erete ? Şi apoi, mă sileşti să ţi-o spun, răspund faţă de conştiinţa mea şi răspund şi faţă de partid de viaţa dumitale. Dumneata trebuie să ieşi din alegeri nu numai biruitor, dar şi întreg, sănătos şi întreg...

— Viaţa mea ! Nu merită să-ţi dai osteneala să mi-o aperi. Mai-mai că mi-am trăit-o. Şi cîtă mi-a rămas, te asigur, nu preţuieşte prea multe parale. Poate nu preţuieşte nimic. Nimeni nu ştie, şi dacă nimeni nu ştie, nimeni nu ştie.

În timp ce eram foarte plictisit de tot ceea ce vedeam şi de tot ceea ce se întîmpla şi vorbeam cu Oroş, intră peste noi în sală un bărbat înalt, blond, cu mustaţa galbenă ca tutunul şi cu ochelari negri. (Trebuie să spunem că în perioada de care ne ocupăm aici mulţi, foarte mulţi oameni purtau ochelari negri.) Noul-sosit avea aruncată pe umeri o largă şi lucioasă manta de ploaie. Se vedea de la întîia aruncătură de ochi că mantaua era de calitate şi era nouă-nouţă. Acum şapca era dată uşor pe ceafă. În urma bărbatului cu ochelari negri călca sfios tovarăşul Liescu, activist la judeţeană. Arătîndu-ne, îi spuse :

— Tovarăşii pe care-i cauţi. Toţi tovarăşii pe care îi cauţi.

Omul cu ochelari negri şi cu şapcă se apropie fără nici o grabă de noi. Nu ne dete bună seara. Rămase cu şapca pe cap şi cu ochelarii negri pe nas. Nu-şi

scoase mănuşile. Pe mine se prefăcea a nu mă vedea. Lui Oroş îi întinse mîna înmînuşată.

— Dă-mi voie, tovarăşe... Bărbuţă. *De la Centru*... Mosorel Bărbuţă...

— Îmi pare bine, îi răspunse cu glas uscat Oroş. Îmi pare bine...

Oroş nu-şi feri mîna. Bărbuţă i-o strînse într-a lui şi i-o scutură de parcă ar fi vrut să i-o smulgă din umăr. Ca să-şi justifice brutalitatea, rosti dur :

— Să ne strîngem mîna tare. *Muncitoreşte*. Da. *Muncitoreşte*. Ca vechi şi buni tovarăşi ce sîntem.

Destul de jenat de comportarea „tovarăşului de la Centru", Oroş mă prezentă. Bărbuţă îmi întinse un singur deget, înmînuşat şi acela. Nici nu apucai să i-l prind în mînă, că se şi întoarse către secretarul judeţenei.

— N-am putea să găsim pe aici pe undeva o odaie ? Ar fi nevoie să ţin cu dumneata o şedinţă *între patru ochi*. Aduc instrucţiuni... de la Centru. Instrucţiuni foarte... foarte importante.

— De ce între patru ochi ?

Bărbuţă mă fulgeră cu priviri rele şi-i răspunse secretarului :

— S-ar putea ţine şi între şase. Dacă doreşti. Numai dacă doreşti....

Undeva se deschise o uşă. Ieşi din sala de operaţii un sanitar, se apropie de noi şi cînd ajunse la un pas se opri. Zise :

— Domnul doctor Darvari şi-a adus aminte că v-a lăsat să aşteptaţi aici. Cere scuze pentru uitare. Vă roagă să poftiţi în biroul domniei sale. Vă roagă

să aşteptaţi acolo sfîrşitul operaţiei. Zice că în biroul dumisale e mai comod, aşa zice.

— Nu face nimic, răspunse Oroş. Bine că şi-a adus aminte acum. Şi-l întrebă : cum merge operaţia ?

— N-a început încă. Acum se procedează la adormire şi, nu ştiu pentru ce, dar tovarăşul Ţigănuş se lasă greu la adormire.

Sanitarul ne conduse pînă în dreptul unei uşi.

— Aici e biroul domnului doctor Darvari. Poftiţi înăuntru. Şi dacă vreţi să fumaţi, fumaţi, că şi domnul doctor Darvari fumează şi mirosul tutunului nu-l supără.

Intrarăm. Şi pe cînd ne uitam în jur spre a face cunoştinţă cu odaia în care aveam să ţinem şedinţa „între şase ochi", văzurăm că pe pereţii mohorîţi ai încăperii se aflau spînzurate nu mai puţin de patru portrete-fotografii. Toate patru fuseseră mărite mai de mult în acelaşi atelier primitiv. Toate patru erau păstrate sub sticlă şi în rame aurite. Sticla fusese pătată de muşte. Şi tot de muşte fuseseră pătate şi ramele.

Oroş, care mai trecuse pe aici cu cine ştie ce alt prilej, mă lămuri :

— Văd că te interesează portretele. Sînt ale celor patru medici care au fost şefii acestui spital înainte de întîiul război mondial.

(Înainte de primul război mondial !... După primul război mondial !... Între cele două războaie mondiale !... După cel de-al doilea război mondial !...

De ce socoteam oare, cu toții, mersul implacabil al timpului cu războaiele care avuseseră loc ?)

Ne dezbrăcarăm de mantalele grele și ude, pe care abia le mai puteam suferi, și le agățarăm într-un cuier. Bărbuță, ca și cum el și nu doctorul Darvari ne-ar fi fost gazdă, ne îndemnă să luăm loc și ne arătă scaunele. Pe urmă lungi gîtul, și rosti tainic :

— M-a trimis special, de la Interne, tovarășul...

Rosti încet, cît se putea de încet un *nume mare* de care mulți numai auzindu-l se și speriau.

— Tovarășul... Tovarășul a primit multe rapoarte. Nu e mulțumit de loc, *dar de loc,* de felul în care lucrați aici. Ba, de ce-aș ascunde-o ? e chiar îngrijorat. Chiar foarte îngrijorat. Moi. Sînteți moi. Alarmat, a trimis după mine și cînd m-am înfățișat, mi-a ordonat : „Tovarășe Bărbuță, te duci la Teliu, imediat, dar imediat, și cum ajungi acolo le vîri tovarășilor cîte un ardei iute sub noadă".

Tovarășul cu care ne amenința numitul Bărbuță era vestit nu numai pentru duritatea apucăturilor sale, dar și pentru plasticitatea limbajului pe care-l folosea.

— „Să înțeleagă, tovarășe dragă, cum stau lucrurile. Nu se mișcă cum trebuie prin județ. N-au lipit destule afișe pe garduri. N-au răspîndit destul de bine broșurile. Gazetele nu le-au distribuit în toate colțurile județului la timp. Și cu arestările... Ce să-ți mai spun, dragă tovarășe Bărbuță ? Ce să-ți mai spun ! E o harababură la Teliu cum nu s-a mai pomenit. Și mai ales, scumpe tovarășe Bărbuță, tovarășii de la Teliu nu au strîns șurubul. Frate dragă,

nu se pricep să strîngă șurubul. Șurubul ! Înțelegi ? Șurubul !... Bușulenga se plînge în fiecare zi de Oroș. Tu ești Oroș, nu? Bușuleanga raportează că Oroș nu-l lasă *să scoată untul din oameni.* Da, da, să scoată untul din oameni... Cît despre Țigănuș... Bușulenga zice c-ar mai fi făcut cîte ceva, dar nu îndeajuns... Nu îndeajuns... Trebuia să aresteze oameni... să aresteze cît mai mulți oameni... Cît mai mulți... Cît mai mulți..."

Tovarășul Licu Oroș îl întrerupse :

— Șurubul... *Să strîngem șurubul...* Să arestăm oameni... Dar partidul... Comitetul Central... Nu ni s-a dat nici o indicație să strîngem șurubul și nici să îngăduim arestarea oamenilor pe denunțuri neîncălite și neadevărate sau pe simple bănuieli... Comitetul Central...

Mosorel Bărbuță dădu semne de enervare și supărare. Nu-l lăsă pe Oroș să-și ducă fraza pînă la capăt. Își muște adînc mustața galbenă ca lămîia și își înfipse ochelarii negri în ochii limpezi, sleiți de osteneală și de nesomn, ai secretarului județenei. Aproape că răcni :

— Dar tovarășul... — și iarăși rosti numele mare — tovarășul de la Interne ce este ? Nu e Partid ? Nu e Comitet Central ? Nu e ?...

Oroș nu se lăsă intimidat. I se uită lui Bărbuță drept în față și-i spuse calm și simplu :

— Să nu discutăm această problemă acum și aici. Înțelegi ?

— Da, răspunse Bărbuță. Adică nu. Înțeleg și nu prea înțeleg. Eu... eu... Eu am venit aici trimis de...

Oroș i-o reteză :

— Spune-ne pînă la capăt tot ceea ce ți s-a ordonat să ne spui. O să te ascultăm cu atenție și, indiferent de ceea ce o să-ți iasă din gură, n-o să te întrerupem. Te asigurăm că n-o să te întrerupem.

Surîse și adăugă :

— Hai !... Dă-i drumul. Sîntem nerăbdători să te ascultăm pînă la urmă... Pînă la urmă. Dă-i drumul. Spune-ne totul. Și repede... repede...

Lui Mosorel Bărbuță i se încălzirăși i se roșiră obrajii de parcă ar fi primit cîteva perechi de palme. O clipă crezui că o să-și ia haina și șapca din cuier și o să plece, să se repeadă la primul telefon, să cheme Internele și să ne reclame, punîndu-ne în cîrcă cine știe cîte ticăloșii născocite. Omul se stăpîni, rămase și ne vorbi cînd mai tare, cînd mai încet, mai bine de un ceas.

Ne înarmarăm cu răbdare și-l ascultarăm atenți. Pe măsură ce vorbea, omul cu ochelari negri făcea spume la gură și se ciupea din ce în ce mai nervos de mustățile scurte și galbene. Atît eu cît și Oroș îi priveam ochii spălăciți — lături de pește — în rarele clipe în care își scotea ochelarii și și-i ștergea cu batista albă, de mătase. Îi priveam ochii spălăciți și încercam să citim în ei... Încercam... De izbutit însă nu izbuteam. Ochii spălăciți ai lui Mosorel Bărbuță erau prea spălăciți.

Spre disperarea noastră, fericit ascunsă sub surîsuri încurajatoare, Mosorel Bărbuță trăncăni mult și ne spuse destule : cu care dintre *șefi* a luat masa, cîte nădejdi își puneau cei ce-l trimiseseră în ajutorul

pe care urma să ni-l dea el în desfășurarea și reușita campaniei electorale, *cum și cînd* trebuie să strîngem șurubul... Cui și cînd să-i cerem — ori să-i îngăduim — să facă arestări și ce arestări anume. Stărui mult, mult de tot asupra arestărilor. „Arestările, sublinie Bărbuță, arestările sînt esențiale în lupta de clasă pe care o ducem împrotriva dușmanului. Dușmanul prinde frică de noi și ne stînjenește mai puțin sau de loc."

— Curaj, deci, tovarăși, curaj. Sînt cu voi. Acum m-a cam pălit oboseala. Mă duc la prefect. Tovarășul Bușulenga m-a invitat să iau masa la el. Și pe o vreme de lipsuri ca asta, cînd te invită cineva la masă nu poți să-l refuzi. De altfel, trebuie să știți că i s-a telefonat de la Interne, din București, să aibă grijă de mine „ca de ochii din cap". Cred că de dormit o să dorm tot la prefect. Mi-a spus că are o cameră confortabilă și că mi-o pune la dispoziție... Știți... sînt... *sînt om important*. De la Centru... Nu pot să dorm oriunde. *Un om ca mine trebuie să fie bine păzit*... Dușmanul de clasă...

Licu Oroș îl întrebă :

— Ai venit cu trenul ?

— Cum să viu cu trenul ? Se poate ? Cu mașina care mă așteaptă la poartă am venit. Un Buyck. Negru.

Ne despărțirăm. Din nou îi strînse mîna lui Oroș, tare, muncitorește, și din nou mie îmi întinse un singur deget.

După ce-l văzurăm plecat, răsuflarăm ușurați :

— Cum îți place ?

— Îmi place. Grozav de mult îmi place, tovarăşe Oroş.

— Îl cunoşti ?

— De mult. De pe vremea războiului. În partid a intrat acum un an.

Deşi ştia că nu are de ce să se mire, Oroş clătină din cap şi zise ca pentru sine :

— Repede urcă treptele ! Repede de tot ! Om important ! Maşină nouă, neagră ! Şi încă ce maşină !

Cum îl văzusem, îmi pierdusem buna dispoziţie. Nu mai fusei în stare să mă stăpînesc şi zisei insinuant :

— De ce să nu le urce ? Cu o lună înainte de a fi primit în partid s-a căsătorit cu Ozana Coman... Cu tovarăşa Ozana Coman...

— Bună tovarăşă, spuse Oroş. Am fost cu ea într-un proces. Stam amîndoi pe banca acuzării şi ne uitam unul la altul. Acolo ne-am cunoscut. Pe tovarăşul Coman îl cunoscusem înainte de arestare.

— Cum a murit ?

— Cine ? Coman ?

— Da.

— L-au împuşcat la margine, între oraş şi Văcăreşti, sub eternul pretext că ar fi încercat să fugă de sub escortă. Pe mulţi i-au împuşcat în felul ăsta. Ţineau omul la cercetări pînă se înnopta. Atunci îl trimiteau *sub escortă* la Văcăreşti. *Pe drum...*

— Cunosc... S-a întîmplat cu mulţi.

Se lăsă între noi tăcerea. De cîte ori ne apucam să vorbim despre trecut se pogora între noi tăcerea.

Arestări. Procese. Bătăi. Ani de închisoare. Şi iar arestări. Iar procese. Iar bătăi. Iar ani de închisoare...

Afară ploaia răpăia cu aceeaşi străşnicie. Şi cu aceeaşi străşnicie vuia vîntul...

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

Auzirăm maşina lui Mosorel Bărbuţă plecînd. Îi spusei lui Oroş :

— Mosorel Bărbuţă activează de şapte-opt luni la un sector în Capitală. L-am văzut pe la şedinţe. Mi s-a părut a fi cam guraliv. Încolo ce să-ţi mai spun ? De dragul tovarăşei Ozana, tovarăşii mai închid ochii şi mai trec cu vederea slăbiciunile lui Bărbuţă. Altfel omul se agită, se vîră, greu să scapi de el. Aşa cum spuseşi mai adineauri : individul o să facă mare carieră. Acumulează relaţii peste relaţii. Vorbeşte cînd trebuie şi vorbeşte şi cînd nu trebuie. Se sileşte să fie principial. Îţi strînge mîna muncitoreşte... Te-ai uitat la mîinile lui ?

— M-am uitat.

— N-a ţinut în viaţa lui în mînă o unealtă. Cînta la un restaurant, în orchestră, flautist.

— Asta, zise Oroş, n-ar avea nici o importanţă. Din nefericire nu avem cum fabrica oameni. Am ieşit puţini din ilegalitate. Au avut grijă... *foştii*... Au avut grijă să ne rărească rîndurile... Din cei care s-au apropiat de noi, pe unii i-am ales, pe alţii i-am respins, i-am trecut, cum s-ar spune, prin ciur. Pe cei ce nu s-or pierde pe drum o să-i treacă partidul,

cînd va sosi timpul, și *printr-o sită deasă, de mătase.* Pînă atunci... Pînă atunci n-avem ce face, muncim cu cine putem și trebuie să răbdăm și pe de-alde Bărbuță. Ah ! dacă am avea o fabrică... O fabrică de oameni buni, cinstiți, harnici, devotați partidului...

Nu aveam cum să-mi închipui atunci ce va însemna, peste cîțiva ani numai, *sita deasă de mătase*, de care vorbea cu atîta bunăcredință Oroș. Fumam. Mă gîndeam la Mosorel Bărbuță și la mulți alții care se asemănau cu Mosorel Bărbuță și mă gîndeam mai ales la Clemente Țigănuș. Rămăsese fără picior... Fără picior.... Fără picior... Cineva bătu în ușă.

— Intră.

Doctorul Darvari părea tare ostenit. Își scoase cu mișcări încete halatul și își aprinse și el o țigară. (O țigară adevărată, din tutun adevărat, o țigară rară și scumpă, ca și țigările mele de altfel.) Începu să tragă din ea cu sete. La privirile noastre pline de întrebări, răspunse aproape în silă :

— I-am amputat piciorul deasupra genunchiului. Sper că nu se vor ivi complicații. Peste patru-cinci ore îl puteți vedea. Peste șase ore revin și eu. Acum mă duc să mă recreez... Și să-mi sfîrșesc partida.

— Și cu ploaia cum faci ? Pleci prin ploaie ?

— De ce să plec prin ploaie ? I-am telefonat prefectului să-mi trimită mașina. Mai tîrziu vine și dumnealui cu *tovarășa,* cu englezoaica, la Tîrnavu. Aduc încă un partener.

— Nu știam că prefectul joacă, spuse Oroș, nu știam de loc.

Doctorul Darvari rîse. Și cînd rîse gura i se întinse pînă la urechi. Rar văzusem gură de om atît de largă și atît de urîtă. Îi răspunse lui Oroș cu răutate :

— Joacă și cîștigă. De ce să nu joace ? E oprit ? Te pomenești că vă gîndiți să opriți și jocul de cărți ? ! După ce ați oprit atîtea, după ce ați confiscat atîtea...

— Nu e oprit, zise Oroș, deocamdată nu e oprit. Puteți să jucați cît vreți, pe cîte parale vreți...

— Omul trebuie să se mai și distreze, răspunse Darvari, nu numai să muncească... Să tragă într-una la jug, ca boul...

— Să se distreze jucînd cărți pe bani ?

— De ce nu ? Eu cred că fiecare trebuie să fie liber să facă tot ce vrea *cu banii lui și cu viața lui.*

— De ! replică Oroș. Este și acesta un punct de vedere.

Doctorul își stinse țigara, se îmbrăcă și plecă.

Timpul pe care îl mai aveam de așteptat trecea greu. Dacă am fi știut că putem dormi, ne-am fi culcat, însă ne dădeam seama că în noaptea aceea somnul se va mulțumi numai să ne dea tîrcoale... numai să ne dea tîrcoale...

Oroș, citindu-mi parcă gîndurile, mă întrebă :

— Nu cumva te bate gîndul să te duci mîine la Dolea ?

— Aș vrea să mă opresc un ceas-două la Dolea și după aceea să mă duc la Blajini, să mai stau de vorbă cu oamenii. Mi-au plăcut mult de tot oamenii din Blajini.

— Și cu Temeiu ? Tot mai plănuiești să te aventurezi pînă la Temeiu ?

— Da. De la Blajini o să mă duc la Temeiu.

— Faci cum vrei însă eu îți amintesc că te-am sfătuit să nu te vîri singur în gura lupilor. S-ar putea să te omoare. Cu chiaburii, în împrejurările de față, nu e joacă. Au devenit fiare, nu altceva, fiare de codru.

Rîse și adăugă :

— Și pe bună dreptate. După alegeri o să le luăm totul. Nu le dăm pace pînă nu-i lăsăm pe toți în sapă de lemn...

— Tocmai pentru că lupta cu chiaburii nu e joacă, țin negreșit să stau de vorbă cu ei și, la nevoie, chiar să mă încaier cu ei.

Supărat, Licu Oroș ridică din umeri.

— Dacă ții negreșit... Eu, cum vezi... Nu te împiedic. Îți spun numai că ar fi bine totuși să te mai gîndești. Se spune că noaptea aduce sfaturi bune. Să lăsăm să treacă noaptea.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Ploaia zuruia, ca și mai înainte, pe acoperișul de olane roșcate al spitalului, în ferestrele largi și înalte. Burlanele șușuiau. Neostenit, vîntul aprig se repezea în crengile arborilor, le sucea, le răsucea și vuia.

Din cînd în cînd, fără să vreau, îmi cădeau privirile pe portretele din perete : „Dr. I. Culoglu". Chip uscățiv. Ochii sașii. Barbă și mustăți ca Alexandru Ioan Cuza. Pe nas ochelari. Decedat 1902... „Dr. A. Maimarol". Barbă lungă.... lungă. Nas borcănat. Mustăți rare. Decedat 1906... „Dr. D. Georgian-Bălan". Chelie. Ras. Mustățile subțiri, cu vîrfurile ascuțite în sus. Decedat 1912. „Dr. Gusti Xantu". Fălci mari. Ochelari groși, prinși după ureche. Barba lipsă. Lipsă mustățile. Decedat 1918.

Scosei carnetul și notai în el, pe scurt, însă cu rigurozitate, întîmplările zilei. (Am păstrat multă vreme carnetul acesta și l-am răsfoit nu o dată. Acum un an l-am căutat și nu l-am mai găsit. Poate l-am pierdut. Poate l-am rătăcit prin arhiva mea...) După ce isprăvii, mă uitai iarăși la portretele atîrnate de perete. Crezînd că am nevoie de o lămurire, Oroș mi-o dădu :

— Pe cei care au dirijat spitalul după 1918 nu i-au mai atîrnat pe pereți. Și nici nu cred c-o să-i mai atîrne... Doctorii boieri ! Ha-ha-ha...

— Poate că au fost prea mulți. După războiul încheiat în 1918 lucrurile s-au mai schimbat și la București și în provincie.

— Oameni ! Oameni care au fost... Doctori !... Doctori de provincie... Cine mai știe de ei ? Au murit cei pe care nu i-au putut vindeca... Au murit cei pe care i-au vindecat... Pînă la urmă au murit și ei, doctorii... Le-au rămas și li s-au învechit portretele în această cancelarie de spital de provincie...

Licu Oroș tăcu. Pe urmă reflectă cu glas tare :

— Vezi dumneata, tovarășe, a fost un timp cînd nu eram pe lume. Și va veni un timp cînd iarăși nu vom mai fi... nu vom mai fi...

Sentimental ! Iată-l, așadar, pe Oroș sentimental... Melancolic... Nu l-aș fi bănuit în ruptul capului. Dacă l-ar fi auzit Mosorel Bărbuță, ce-ar mai fi rîs !... Ar fi rîs. Pe urmă s-ar fi încruntat și-ar fi raportat la cadre : „Tov. Licu Oroș, secretarul județenei din Teliu... A căzut în melancolie... A pierdut simțul luptei de clasă...“ Apăruseră în viața noastră, aproape dintr-o dată, nenumărați oameni duri. La început te uitai la ei cu mirare și te întrebai de unde au ieșit, unde au fost mai înainte și cu ce anume s-au îndeletnicit. Purtau ochelari negri, haină de piele, tunici închise pînă sus ca să nu fie nevoie de cravata burgheză, ghete sau chiar bocanci, și șapcă... eterna șapcă... Ochelarii negri te împiedicau să le vezi ochii, mantaua de piele și șapca — mai ales șapca — atestau originea sănătoasă, muncitorească sau țărănească. (Manta de piele purtam și eu, dar cînd am băgat de seamă că o poartă prea mulți și că purtatul unei asemenea mantale are un anumit înțeles, am lepădat-o.) Mai pe urmă îi recunoșteai. Nu avuseseră nimic comun cu șapca, dar acum o purtau, o purtau cu ostentație și purtatul șepcii le dădea, după părerea lor, dreptul de a fi duri cu alții, de a simula intransigența și de a practica, pe cît era posibil, pe spinarea altora intoleranța. În ceea ce mă privește, aproape toți tovarășii cu care lucram mă întrebau :

— Tu de ce nu porți șapcă ?

— Dacă nu am purtat mai înainte, de ce aș purta acum ?

— Tocmai pentru că n-ai purtat mai înainte, trebuie să porți acum. *Trebuie să te topești în clasa muncitoare.*

— Și purtatul șepcii m-ar ajuta ?

— Fără îndoială că te-ar ajuta.

— Nu cred. De vreme ce de la cincisprezece-șaisprezece ani port vara pălărie și iarna căciulă, am să rămîn tot la pălărie și căciulă.

Gîndurile sînt capricioase. Sar de la o întîmplare la alta. Așa îmi adusei iarăși aminte de boierul de la Dolea. Îl întrebai pe Oroș :

— Despre boierul acela de la Dolea, *Cruntul,* dumneata știi ceva ?

— Mi s-au povestit multe despre el acum doi ani, cînd am fost chemat din Maramureș, unde îmi am obîrșia, și mi s-a dat muncă aici.

— Spune-mi ce știi despre el sau măcar o parte...

— Se pare că Albu Dolea-Cruntul a făcut parte dintr-un neam vechi, cu hrisoave de la Gheorghe Ștefan sau de la Petru Rareș. Nu știu bine. Totdeauna i-am cam încurcat pe domnii Moldovii. La Dolea să vezi case boierești !... Pridvoare !... Paraclis !... Om bisericos a fost. Schitul Molift e ctitoria lui. Biserica din Dolea ctitoria strămbunilor. Cînd venea la Teliu, îi plăcea să-și facă intrarea în oraș, cum l-ai văzut în fotografia de pe sală, în faetonul tras de țărani. În 1907, cînd cu răscoalele, țăranii au încercat să-i ardă curtea. Albu Dolea, cu fiul său și cu cîteva slugi, i-au ținut pe răsculați la respect cu focuri de armă. Țăranii n-au izbutit să-i ardă decît hambarele de la conacul din cîmp. La două-trei zile

de la arsul conacului, a fost adusă la Teliu armata. Apărat de armată, Albu Dolea-Cruntul a prins cîțiva țărani și i-a spînzurat de nucii din grădină. Sînt tot la locul lor acei nuci și dau în fiece toamnă roade. Pe alți săteni i-a fugărit pe cîmp, cu ciinii, și i-a împușcat. Țăranii împușcați au fost lăsați să putrezească pe cîmp, neîngropați. Tîrziu de tot, pe la începutul verii, li s-a îngăduit rudelor să le culeagă rămășițele și să le îngroape.

— Și mai tîrziu, după răscoale, nu i s-a întîmplat nimic boierului ?

— Nu i s-a întîmplat nimic. Dolea-Cruntul a murit abia acum cîțiva ani de bătrînețe. Pe fiul său însă, la numai un an după răscoale, l-a adus calul acasă spintecat și legat de șa. Albu Dolea i-a ridicat statuie pe mormînt. La picioarele statuii, pe soclu, un grup de țărani. Zîmbesc țăranii și-i întind tînărului spice de grîu și flori. Mă gîndesc — zise Oroș — că în unele cazuri oamenii mint nu numai cît trăiesc, mint și după ce mor, mint prin statuile lor.

Călcînd ușor, ca o umbră, veni în cancelarie o soră și ne spuse :

— Acum, dacă vreți, puteți să-l vedeți pe tovarășul Țigănuș. Dar vă rugăm să nu-l obosiți cu vorba. E istovit. Ca după operație. Totdeauna după operație oamenii sînt istoviți... Unii sînt atît de istoviți că îndată după operație mor...

Ne luarăm după ea și ajunserăm într-o odaie albă. Țigănuș ne aștepta întins pe pat și acoperit, aproape pînă sub bărbie cu obișnuita pătură aspră și cenușie, de spital. Cum ne văzu, ne zîmbi și ne rugă :

— Aș vrea să-mi aprindeți o țigară... O țigară... O țigară bună, de tutun adevărat.

Sora își încruntă sprîncenele și se împotrivi :

— Încă nu, tovarășe, încă nu. Mai ai răbdare.

Țigănuș clătină din cap și se resemnă :

— Mă rog, dacă nu e voie, nu e voie !

Zîmbi iarăși silit și adăugă :

— Așa am ajuns acum : să ascult orbește de-o soră de caritate !

Îi prinsei mîna între mîinile mele. Crezu că vreau să-i iau pulsul.

— Inima ? Nici o grijă. Nu mă lasă ea inima tocmai acum ! Știe că am nevoie de ea. Inima mea știe că acum am nevoie, am mare nevoie de ea. Dar, să vă spun drept, îmi pare rău de picior. *Îmi plăcea să dansez... Îmi plăcea să dansez...*

Ni se recomandase să stăm puțin lîngă patul lui Țigănuș și să avem grijă să nu-l obosim. Călcînd consemnul, rămăsesem mai mult de un ceas. Cînd, în sfîrșit, plecarăm, era trecut de miezul nopții. În drum spre județeană, îl auzii pe Oroș :

— Bagi de seamă ? S-a rărit ploaia. Pînă mîine dimineață se risipesc norii.

Mi se urîse de atita ploaie, de atîta vînt și de atîta cer întunecat. Mă bucurai, numai că nu bătui din palme ca un copil.

— O să vedem iarăși fața soarelui !

— Ar fi bine. *Activiștii noștri s-ar mișca mai ușor prin județ, ar face mult mai multă treabă decît fac pe ploaie și pe vînt.*

Eu mă gîndisem numai la măreția soarelui și la frumusețea unor zile cu soare. Oroș însă făcuse imediat legătura între *ziua cu soare* și posibilitatea care se deschidea activiștilor noștri *de a se mișca mai ușor prin județ și de a aduce astfel un spor muncii noastre politice*. Mi se făcu rușine. Mi se păru — în comparație cu Oroș — că nu am să ajung niciodată *să gîndesc destul de politic*. Dar dacă Oroș era cel care, exagerînd, cădea în greșeală ? Nu. Oroș nu putea să cadă în greșeală. Trecuse prin pușcării, și un comunist trecut prin pușcării nu greșește, sau, dacă greșește, aceasta se întîmplă rar, foarte rar. Așa am crezut noi în acei primi ani de după război. Mai tîrziu însă, viața a dovedit că lucrurile nu stăteau chiar așa. Mie mi se reproșa mereu, cînd de unul, cînd de altul din tovarășii cu care munceam :

— Vezi, în timp ce noi sufeream la închisoare, tu trăiai în libertate. Erai ziarist, scriitor... scriai... publicai... cîștigai parale... Frecventai teatre și cafenele... Luai masa la restaurante de lux... Cunoșteai și probabil iubeai femei frumoase... Te plimbai prin țară... Mai plecai și prin străinătate... Cu alte cuvinte, îți trăiai viața... Pe cînd noi...

— Recunosc toate aceste grave păcate, tovarășe Bod, le recunosc — așa cum ți-am mai spus de cîteva ori — dar acum ce-ai vrea dumneata să fac ca să mă spăl de ele ?

Tovarășul Bod tăcea. Avea părul alb și fața slabă și palidă. Era uscat și înalt. Se asemuia cu un sfînt bizantin. Îl respectam pentru trecutul lui — doisprezece ani de pușcărie și patru de lagăr — și nu cutezam

să-i semnalăm, necum să-i criticăm erorile. Îl respectam și pe acelea. Se gîndea mult... mult... Și pe urmă îmi răspundea la întrebare :

— Totuși... Tu erai liber, pe cînd noi... Noi sufeream la închisoare...

— Bine. Adevărat. Dar spune-mi cu ce aș putea plăti, acum, păcatele făptuite atunci ?

Aici tovarășul Bod se înfășura îndelung în tăcere, iar cînd socotea că am așteptat îndeajuns îmi da răspunsul care totdeauna era același :

— Știi dumneata. Nu e nevoie să-ți spun eu ce ai de făcut. Știi dumneata...

Cu un an în urmă, în miezul iernii, viscolise îngrozitor trei zile în șir. Zăpada înecase orașul. Nu mai umblau nici mașinile, nici tramvaiele, nimic. Era greu să ieși din casă. Viscolul te dărîma, te orbea. Într-a doua zi de viscol, seara, a sunat telefonul :

— Aici e Bod. Mîine la ora opt dimineața ședință la sediu. Nu se admite nici o motivare. Absolut nici una.

— Dar, tovarășe Bod...

— Am spus, nu se admite nici o motivare.

Telefonul s-a închis. M-am culcat. Casa în care locuiam era înghețată. Era înghețată și odaia în care lucram și dormeam. M-am culcat. Am adormit. Frigul m-a trezit. Se apropia dimineața. Era ora patru. M-am îmbrăcat. Am luat un baston ca să am în ce mă sprijini. Am plecat. Nămeții, pînă la brîu și chiar mai sus de brîu. Pîrtie ? Nici urmă de pîrtie. Făceam cîțiva pași. Cădeam. Mă ridicam. Plecam mai departe. Iar cădeam. Iar mă ridicam. Cerul, vînăt. Văz-

duhul, vînăt. Vijelia vîntura zăpada şi mă orbea. De la mine pînă la sediul unde fusesem chemat erau cam doi kilometri. I-am străbătut în cinci ore. Ajuns, am urcat scările imobilului de-a buşilea. Bucuros că am ajuns la etajul cinci unde se afla sala de şedinţe, m-am scuturat cît am putut mai bine de zăpadă şi am intrat înăuntru. Se aflau acolo vreo douăzeci de oameni, dintr-o sută cîţi fusesem chemaţi. Fumul, provenit din ţigările aprinse ale tovarăşilor care izbutiseră să ajungă la şedinţă înaintea mea, putea să fie tăiat cu cuţitul în felii, atît era de gros. În fund, la masa prezidiului, sta liniştit pe scaun şi fuma tovarăşul Bod. I-am dat bună ziua. Nu mi-a răspuns. A deschis un fel de catalog, s-a uitat la ceas şi mi-a trecut acolo numele şi ora sosirii. M-am aşezat şi eu pe un scaun. Şi am aşteptat... Am aşteptat într-o tăcere de moarte pînă la ora douăsprezece. Între timp, mai veniseră patru-cinci tovarăşi. La ora douăsprezece fix, tovarăşul Bod s-a ridicat în picioare şi ne-a spus :

— V-am chemat într-adins pe un timp atît de cîinos la această şedinţă de raion, pentru a afla care dintre dumneavoastră — *membrii noi de partid,* care n-aţi trecut ca noi prin puşcării — sînteţi devotaţi Partidului şi răspundeţi la chemarea LUI şi care nu.

După ce a rostit aceste cuvinte, tovarăşul Bod a declarat şedinţa închisă şi ne-a poftit să ne ducem pe la casele noastre. N-am mai avut curajul să înfrunt încă o dată doi kilometri de viscol şi de zăpadă pînă acasă. M-am dus la nişte prieteni care locuiau în apropiere, m-am încălzit şi-am dormit la ei. Pe urmă,

m-am îmbolnăvit şi am zăcut vreo două săptămîni. Am fost bucuros că m-am ales numai cu atît. Pe atunci, şi chiar mai tîrziu, toate acestea mi se păreau firesti. Noi vedeam partidul în tot ceea ce era frumos şi luminos. Accentele negative nu contau. Aveau să dispară cu timpul. Şi cele mai multe dintre ele au şi dispărut. Peste cîteva luni — venise primăvara — tovarăşul Bod, într-o şedinţă, şi-a făcut autocritica.

— Ştiţi, atunci, cînd cu viscolul, nu trebuia să vă chem la *şedinţa aceea de încercare.* Îmi pare rău, dar aşa sînt eu : *cam stîngist.*

De cîte ori vedeam că un tovarăş vechi greşeşte, sau îşi dă la iveală vreo slăbiciune, sufeream îngrozitor. Aveam impresia că mi se dărîma un idol... Încă un idol... Şi — Doamne ! — acum pot s-o mărturisesc : *aveam destui.*

Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...
Vîntul şi ploaia...

De gardul clădirii în care se instalase de aproape doi ani judeţeana de partid erau legaţi cîţiva cai. Dacă noaptea nu ar fi fost atît de neagră, aş fi putut să număr caii şi să aflu că erau şapte, şapte cai mărunţi, păroşi, plini pînă la urechi de noroi şi de spumă. Dar nu i-am numărat.

— Gînjii... îmi şopti tovarăşul Oroş, care se părea că avea ochii mai buni decît ai mei. Gînjii... Ne aşteaptă.

În odaia în care lucra de obicei Licu Oroş găsirăm, uzi leoarcă şi ciuciţi pe lîngă pereţi, şapte Gînji. Cînd

ne văzură se ridicară în picioare. Deterăm mîinile cu ei. Oroş îi întrebă :

— Ce s-a întîmplat ? A ? Ce s-a întîmplat, tovarăşi ?

Îi răspunse vag un Gînj blond :

— Necazuri mari, tovarăşi, necazuri mari.

Ştiam şi eu, şi tot atît de bine ştia şi Oroş, că deseori Gînjii erau înclinaţi spre exagerare şi făceau din ţînţar armăsar. Secretarul judeţenei zîmbi blajin :

— Poate nu chiar atît de mari, ia gîndiţi-vă, poate că necazurile nu sînt chiar atît de mari.

Gînjii îşi descreţiră frunţile. Rîseră. Unul negricios zise :

— De...

După ce rosti acest scurt cuvînt, Gînjul negricios îi făcu semn lui Oroş că prezenţa mea acolo îi stînjenea. *Eram eu tovarăş cu ei, dar, se părea, numai pînă la un anumit punct...* Mai departe ei nu-l vedeau decît pe Oroş. Pentru ei Oroş era totul, Oroş era partidul. Ca să le uşurez situaţia, spusei :

— Pe mine, tovarăşi, vă rog să mă iertaţi. Am avut o zi grea şi sînt frînt de osteneală. V-aş mulţumi dacă mi-aţi îngădui să mă duc în odaia de alături şi să încerc să dorm. Dar ce zic eu să încerc ? De cum o să mă întind, o să adorm şi o să dorm tun pînă dimineaţa.

Parcă le luai o piatră de moară de pe inimă. Răsuflară uşuraţi şi se grăbiră să-mi ureze noapte bună. Le mulţumii, le întorsei urarea şi plecai.

Caldă şi destul de bine luminată de becul care atîrna de tavan, odaia mă cîştigă de cum îi trecui

pragul. Se aflau acolo nu mai puţin de patru paturi mari, de fier, aşezate la rînd, lipite unul de altul şi acoperite cu pături aspre, cenuşii, însă groase, care fără îndoială ţineau de cald. Urme de perne, de căpătîie sau de cearceafuri nu găsii. Eram învăţat să dorm oriunde şi oricum, numai să fi avut timp de dormit. Acum aveam timp de dormit. Mai mult : în odaie era cald. Ploaia încetase. Vîntul, istovit şi el, abia mai adia. Sătui, păduchii, de care încă nu avusesem cum scăpa, mă lăsau în pace. Dar mai tîrziu ?...

Îmi scosei mantaua de piele în care umblasem toată vremea şi o atîrnai în cuier. Spînzurai tot în cuier căciula roşcată. Bocancii îi pusei lîngă soba de tuci, fierbinte, în care mai pîlpîiau două-trei spărturi de lemn. Mă dezbrăcai şi de haină. Începu să mă mănînce pielea şi, cu frică, îmi adusei aminte că şi în primăria de la Urlăvînt luasem păduchi, de la oamenii cărora le vorbisem despre o viaţă mai bună şi chiar despre fericire... chiar despre fericire...

Tocmai pe cînd mă gîndeam ce aş putea să fac ca să nu intru cu păduchii în pat, veni Oroş :

— Vrei să te speli ?

— Da. Poate lepăd şi păduchii.

— Vino după mine.

Mă dusei după secretarul judeţenei. Deschise o uşă. Răsuci un buton. Îmi descoperi raiul : o sobă în care ardea focul, o cadă, săpun, un prosop, un cearceaf, o sticlă cu petrol.

— Ar fi bine să-ţi cureţi hainele afară, mîine dimineaţă, iar acum să-ţi schimbi rufăria, bineînţeles dacă ai... Nu uita, după ce te speli, să te ungi cu gaz.

— Mulțumesc pentru sfaturi. Cît despre rufe, am. Am două-trei schimburi.

Peste un ceas intrai în pat, curat și moleșit, îmbrăcat într-o pijama aproape nouă, mirosind puternic a petrol, însă cu tot somnul lumii pe mine.

În somnul în care căzui repede, poate că și sub impresia cu care plecasem de la spital, mi se păru *că mi-am pierdut picioarele, că le-am uitat la baie sau că mi le-a retezat doctorul Darvari.* Mă speriai și începui să tremur... Nu cutezai să întind mîna să mă pipăi, să mă încredințez dacă într-adevăr mi-am pierdut picioarele sau dacă totul nu este decît o nălucire. Din somn, cu frica în mine, lunecai de-a dreptul într-un vis limpede, într-un vis neobișnuit de limpede.

Mi se păru... Mi se păru că mă aflu la noi în sat la Omida, pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului. Și mi se năzări că am murit. Băgai de seamă că sînt mort și... auzii cum sînt jelit de neamuri. Auzii cum mă plînge mama :

— Băiatul meu ! Băiatul meu !

Dintre toate cîte mă jeleau, mă căina cel mai frumos mama. Povestea cum m-a născut în zorii unei zile de octombrie, pe cîmp și în ploaie, cum m-a alăptat, cum m-a crescut.

Nu, asta nu se poate — îmi spusei — n-are cum să mă mai jelească mama. Demult a murit. Demult. O moartă, cum să jelească ? O moartă își vede de mormîntul ei, și atît.

Se opriră vaietele, plînsul încetă. Încetară pînă și suspinele. Se uscară ochii de lacrimi. Și se înrăiră.

Ochii li se înrăiră neamurilor. Și gurile li se înrăiră. Începură să se certe.

— Să cumperi tu scînduri pentru sicriu. Eu luminările o să le cumpăr.

— Eu ? Să cumpăr eu scînduri ? Dar cît a trăit, ce mi-a dat mie mortul ? Cu ce m-a miluit pe mine mortul ?

Ținu multă vreme cearta și fu destul de urîtă. Plictisit să le tot aud ciorovăiala, mă ridicai, așa mort cum eram, deschisei gura și le spusei :

— Dragii mei dragi, aveți dreptate. Ce v-am dat eu vouă cît am trăit ? Nimic nu v-am dat. Am trăit departe de voi și rareori, cînd v-am revăzut, nu v-am spus nici măcar o vorbă bună.

Mă ascultară cu gurile căscate. Toți mă ascultară cu gurile căscate. Și nu se mirară. Nimeni nu se miră de nimic în vis. Unii nu se miră de nimic nici în viață. O rubedenie mă întrebă :

— Mortule, cu ce să te îngropăm ? N-am găsit lefcale în buzunarele tale. Pe toate le-am scotocit. Le-am întors chiar pe dos. Am dat numai peste niște hîrtii mîzgălite.

— Despuiați-mă. Despuiați-mă. Împărțiți-vă hainele între voi și îngropați-mă gol. Gol am venit pe lume, gol vreau să plec din lume.

O soră îmi spuse :

— Nu se cade. O să lăsăm pe tine cămașa și lumînările.

Le mulțumii tuturor. Mă culcai la loc. Închisei ochii. Și gura mi-o închisei. Mă dezbrăcară. Mă descălțară. Mă înfășurară într-o rogojină. Mă luă unul mai voinic

la spinare. Mă duseră numaidecît la cimitir. Cunoșteam drumul cimitirului. Îl cunoșteau și ei. Toți oamenii cunosc drumul cimitirului.

Înainte de a mă azvîrli neamurile în groapă, mă cădelniță de trei ori părintele Tomiță Bulbuc. Spuse chiar o rugăciune. Scurtă.

— Mai îngînă o rugăciune, părinte. Să i se ierte păcatele lui frate-meu. Pe acolo pe unde a umblat, o fi făcut păcate cu duiumul...

— Îi ajunge, răspunse părintele Bulbuc, care acum era cu totul gîrbov. Și adăugă : cînd era mic, afurisitul ăsta se strîmba și scotea limba la mine. De cîte ori mă vedea se oprea din mers și scotea limba la mine.

Îmi adusei aminte de copilărie. De anii mei tineri îmi adusei aminte. De iubirile care mă dogorîseră și mă mistuiseră îmi adusei aminte. Și de tot zbuciumul prin care trecusem. Îmi amintii de toți și de toate. Și mă înduioșai prostește de propria-mi soartă. Ca să nu fiu un mort duios, vrusei să scot — ca odinioară — limba la popă, să-l supăr. Nu izbutii să mi-o mișc. Încremenise. Și gura îmi încremenise. Vedeam tot ce se petrece în jurul meu, deși peste ochi îmi căzuseră pleoapele înghețate. Auzeam chiar tot ce se șoptea, dar... nu mă puteam mișca. Mă împăcai și cu nemișcarea.

Aruncară țărînă peste mine. Prin lutul gros care mă acoperea îmi văzui neamurile cum se depărtează. Auzii cum clopotele bisericuții cu sfinți fără ochi tăceau. Pentru întîia oară de cînd mă știam auzii tăcerea. Mă bucurai. Și gîndii : la primăvară o să

aud cum crește deasupra mea iarba. Pînă acum n-am auzit cum crește iarba. Mai e mult pînă la primăvară. Pînă atunci o să am parte de liniște. De o liniște deplină. Deplină. Și iarăși mă bucurai. Din puțin se bucură un mort. Uneori și un viu se bucură din te miri ce ! Pomii nu se bucură nici de florile lor.

Dar tăcerea nu ținu mult. Pămîntul se desfăcu în dreapta mea ca o ușă. Năvăli peste mine și mă înfășură lumină albă ca argintul. Și prin această lumină veni către mine tata. Tot mîhnit era, așa cum îl văzusem ultima dată. Mîinile îi erau tot albe, numai că le crescuse nițeluș unghiile. Și barba îi crescuse de parcă n-ar fi fost rasă de-o săptămînă. Se uită la mine. Se uită mult și, cînd se sătură de uitat la făptura mea, mă întrebă :

— Ai venit și tu ?

Tăcui. Se închină de trei ori. Deschisei ochii. Buzele începură să-mi tremure.

— Da, tată. Am venit.

Iarăși se uită lung la mine. Lung și adînc.

— Te-au îngropat desculț. Ți-au luat ghetele. Și hainele ți le-au luat.

— Nu face nimic. Aici nu e frig. Și nici ghimpi nu cred să fie pe tărîmul acesta. Nu vedeam nici soare, nici lumină, nici stele nu vedeam. Nici focuri. Și nici măcar lumînări aprinse. Totuși, lumină albă, de argint, ne lumina.

— Frigul a rămas deasupra, pe pămînt. Și ghimpii tot deasupra pe pămînt au rămas.

Făcu semn cu capul că așa este și nu altfel. Și adăugă cîteva cuvinte la care și eu mă gîndisem dar nu le rostisem încă :

— Și foamea, băiete. Și foamea a rămas tot pe pămînt, deasupra.

— Da. Și foamea a rămas deasupra, pe pămînt.

— Ești trist.

— Și tu ești trist. Deși știam că aici nu se află întristare.

— Se află. Se află încă, dar... Ridică-te... Să te duc la neamuri.

M-am ridicat. Ușor ca o umbră eram. Ca o umbră. M-a luat de mînă. De gheață era mîna tatei. Și mîinile mele erau de gheață. De gheață era și trupul lui. Și trupul meu era tot de gheață.

Pămîntul se desfăcu încă o dată în fața noastră.

Și merserăm unul lîngă altul, ținîndu-ne de mînă, învăscuți în lumină albă, de argint. Prin lumina albă de argint. Prin lumina albă de argint merserăm împreună. Întorsei capul o clipă. Și văzui cum, la un pas în urma noastră, cădeau perdele de întuneric.

Și merserăm. Și merserăm. Tăcuți. Și ajunserăm deodată într-o încăpere mare, largă cît lumea...

Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...
Lumea n-are margini...

O găsirăm pe mama. Părul, ca firul orzului îi era. Cum îl știusem îi rămăsese părul. Și ochii, cum îi știusem îi avea, albaștri-verzui. Și mîinile albe... albe. Și degetele, lungi. Se uită la mine mama. Și văzui că

mîinile ei nu mai au bătături. Se apropie de mine încet. Mă îmbrățișă. Mă sărută pe gură. De gheață era gura ei. Gura mea tot de gheață era. Nu-i auzeam suflarea. Nici ea nu-mi auzea suflarea mie. N-aveam suflare. Nu. Nici unul dintre noi n-avea suflare. N-avea. Dar prinsei puteri. Simții că am prins puteri. Îmi vorbi :

— După ce te-am născut, acolo pe cîmp, te-am alăptat. Doi ani te-am alăptat. Viață din viața mea ți-am dat atunci. Acum îți dau, fiul meu amar, moarte din moartea mea.

Cîntai. Și ea cîntă odată cu mine. Cîntarăm amîndoi într-un glas :

Moarte din moartea mea...
Moarte din moartea mea...
Moarte din moartea mea...

Mă înclinai adînc în fața ei. Mă înclinai adînc, cum nu mă înclinasem niciodată în fața ei, acolo, sus, deasupra.

Și văzui că lîngă ea se juca, gol, un băiat micuț. Nu plîngea. Nu rîdea. Se juca. Își număra degetele. Acesta era jocul. Acesta. Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte.

— Șapte zile am trăit.

— Îl cunoști ? mă întrebă tata.

— Nu-l cunosc. Nu l-am văzut niciodată.

Copilul îmi spuse :

— N-aveai cum să mă vezi. M-am născut și am venit aici înainte ca să te fi arătat tu pe lume.

— Dar unde eram eu înainte de a mă fi ivit pe lume ?

— Erai în negură. Mulți nu vin niciodată pe lume. Rămîn pentru totdeauna în negură.

— Și nu li se urăște acolo ?

— Nu li se urăște. Nu știu ce e lumina. N-are cum să li se urască.

Mama zise :

— Cîrtițele dușmănesc soarele. Neavînd cum să-l alunge de pe cer, și-au făcut, singure, închisori în pămînt. Cîrtițele se simt bine în adînc, în pămînt.

Frate-meu Alexe îmi spuse :

— Vine și bunicul. Tu nu l-ai văzut încă.

— Nu. Pe tatăl tatei nu l-am văzut.

Mă uitai către zarea apropiată. Bunicul ieși din alburiul ei de argint și se îndreptă spre noi. Era întocmai cum mi-l închipuisem. Mi-am spus în gînd :

„Așa aș fi arătat eu la bătrînețe, dacă aș fi apucat să îmbătrînesc."

Veni și bunicul de la Cîrloman cu barba lungă și gălbuie. Și veni și cumplita bunică. Și unchiul Tone veni. Toate neamurile de sub pămînt veniră să mă vadă. Neamurile care mă cunoscuseră și neamurile care trăiseră înainte, cu mult înainte ca eu să mă fi închegat din negură. Îi spusei tatei :

— Sînt așa de mulți ! Aș vrea să le văd tuturor chipurile. Nu pot să le văd nici măcar creștetele. Atît sînt de mulți. Atît sînt mulți.

— Vino cu mine.

Și iar mă luă de mînă. Și iar mă dusei cu el. Cîțiva pași numai mă dusei cu el. Ajunserăm lîngă un plop. Mi-l arătă. Era plopul din aria noastră. Plopul bătrîn.

— Parcă l-am doborît cu securile, îi spusei. Îmi aduc bine aminte. L-am doborît cu securile, atunci cînd am căutat comoara. N-am găsit comoara căutată.

— Comoara pe care o caută omul uneori o găsește, alteori nu o găsește.

— Plopul l-am ars. O iarnă întreagă am făcut foc din trunchiul lui. Din ramurile lui. Din rădăcinile lui.

— L-am ars. Pe vatră l-am ars, îmi răspunse tata. Dar să știi : o vînă din rădăcinile lui s-au întins pe sub sat pînă aici. Și a odrăslit aici. Și a răsărit aici. Și a crescut aici plop nou din plopul cel vechi. Uite ce mîndru e ! Vezi-l ce înalt și ce alb e plopul !

Era alb plopul. Alb ca argintul... Am tăcut. Mi-am lipit urechea de trunchiul lui. Mi-am ciulit urechea spre crengile lui. Spre frunzele lui mi-am încordat auzul. Și acolo auzul meu era mai ascuțit decît îl avusesem deasupra, cît umblasem pe scoarța pămîntului.

— Așteptî să-i auzi frunzele sunînd ?

— Da, tată. Asta aștept. Aștept să sune plopul. Aștept să sune frunzele. Și ramurile aștept să sune. Și vîrful să se legene. Și să sune. Să sune.

Îmi răspunse. Cu glas trist îmi răspunse. Și eu cu auz trist îi ascultai răspunsul :

— Fiul meu amar, află, aici frunza plopului nu sună. Nu se clatină și nu sună.

Am strigat. Cît m-a ținut glasul am strigat :

— De ce m-ai adus aici ? De ce m-ai adus aici ?

Mă cuprinse frica. Pătrunse frica înlăuntrul meu. O simţii cum se încolăceşte ca un şarpe în jurul inimii mele de gheaţă. Şi acest şarpe al fricii era fierbinte. Şi această fierbinţeală mă făcu să tremur şi să-l întreb încă o dată pe tata :

— Spune-mi, de ce m-ai adus aici, dacă ştiai că plopul nu-şi sună frunzele şi nu-şi clatină ramurile ? De ce m-ai adus aici, dacă plopul nu-şi clatină vîrful subţire ?

— Suie-te în plop. Şi cînd ajungi în vîrf, uită-te de jur împrejur cît vezi cu ochii. Uită-te bine.

Ştiam ! Ştiam de pe vremea cînd trăisem acolo sus, pe acoperişul lumii, că în plop nu te poţi urca decît cu picioarele goale. Îi spusei tatei :

— O clipă. Să mă descalţ.

— Ai uitat că eşti desculţ ?

Uitasem. M-am căţărat sprinten. Ca o veveriţă m-am căţărat, sprinten, pînă în vîrf. Nu m-am temut că vîrful e subţire. Nu m-am temut că vîrful se va rupe cu mine. Am ajuns în vîrf. Am potrivit creştetul meu lîngă creştetul plopului. Şi vîrful subţire nu se clătină. Şi nici o frunză nu sună. Nici una.

În toate părţile m-am uitat. Şi am văzut că zarea era rotundă. Şi am văzut că zarea era albă. De argint alb era zarea. Şi de la zare la zare, am văzut chip de om lîngă chip de om. Bălani erau unii. Oacheşi erau alţii. Erau şi smezi. Şi roşcovani erau în mulţimea aceea. Erau şi mărunţi. Şi înalţi erau. Dar toţi — umbre. Umbre slabe. Şi m-am gîndit : cînd au trăit acolo, deasupra, slabi erau, palizi erau, galbeni erau. Şi acum, aici, dedesubt, sînt slabi, sînt palizi,

sînt galbeni. Nu le spusei nimic. Nici un cuvînt nu le spusei. Iar ei tăcură. Nu-mi făcură măcar un semn. Nu se întristară. Nici nu se bucurară. Se uitară la mine cu ochi mari. Şi peste ochii lor nu cădeau pleoape. Şi ochii lor erau reci şi limpezi... Şi cu aceşti ochi mari şi limpezi şi reci îndelung se uitară la mine. Şi îmi aruncai privirile în jos şi văzui cum lîngă trupul plopului, lîngă tata, venise şi se aşezase bunicul. Şi lîngă bunicul venise şi se aşezase mama. Şi la picioarele ei se juca, în albul argintiu, fratele meu Alexe, care trăise acolo sus, deasupra, de unde eu venisem numai cu puţin înainte, doar şapte zile.

Bunicul deschise gura şi grăi. Şi grăind, mă arătă cu degetul acolo unde mă aflam, în vîrful plopului :

— El este. Din neamul nostru se trage. Recunoaşteţi-l !

Atît spuse. După ce tăcu se auzi vuiet mare. Şi vuietul încetă. Şi mulţimea aceea nesfîrşită pieri.

Pogorîi din plop, lăsîndu-mă să lunec. Şi cînd ajunsei jos, pieri şi plopul. Pieri şi bunicul. Şi mama pieri. Pieri şi frate-meu Alexe. Rămăsei numai cu tata. Mă luă de mînă. Şi iarăşi îmi spuse :

— Vino !

— Vin.

Făcurăm cîţiva paşi şi ne oprirăm. El bătu cu piciorul în pămînt. Şi se desfăcu pămîntul. Şi prin deschizătură îşi scoase capul Ursus, cîinele nostru colţos, lăţos. Îmi mirosi picioarele. Apoi mi se uită în ochi şi se gudură.

Pogorîrăm trepte multe. Nu mai ştiu cîte. Nu le-am numărat. Poate că nici nu mai ştiam să număr. Poate.

Într-un tîrziu ajunserăm. Aici lumina era verde. Ca iarba cîmpului în mai. Verde. Și verzi erau zările. Și sub zările verzi alergau cai albaștri, cu cozi zbîrlite, cu coame zbîrlite. Caii alergau. Alergau. Și tropotul nu li se auzea. Ne simțiră. Întoarseră capetele. Ne văzură. Și doi dintre ei veniră. Pînă lîngă noi veniră. La un pas de noi se opriră. În fața noastră se înclinară. Ingenuncheară. Purtau șei goale în spate. Încălecarăm.

— Ține-te bine de coamă, îmi spuse tata.

Mă ținui bine de coamă. Mă aplecai de-a lungul coamei. Îmbrățișai gîtul calului cu mîinile. Și deodată caii zbucniră. Alergau. Așternuți drumului alergau. Ca nălucile alergau. Și merserăm. Și merserăm. Și dintr-o dată zarea se schimbă. Dintr-o dată zarea deveni neagră. Și cîmpul pe care alergam se schimbă. Cîmpul pe care alergam deveni negru. Și caii se opriră. Bătură din copitele nepotcovite în pămînt. Se deschise pămîntul. Ieșiră patru oameni. Și toți patru, goi erau. Desculți erau. Grași erau. Și fiecare dintre ei ținea în mînă un bulgăre mare de pămînt. Și fiecare dintre ei ducea bulgărul de pămînt la gură. Și fiecare dintre ei mușca din bulgărul de pămînt adînc. Apoi fiecare dintre ei mesteca pămîntul cu fălcile-i mari. Apoi fiecare dintre ei, cu opintiri grele, înghițeau pămîntul mestecat. Și iarăși mușcau din pămînt. Și iarăși mestecau pămîntul în gură. Și iarăși îl înghițeau. Mereu. Mereu. Și bulgării de pămînt nu se micșorau. De loc nu se micșorau.

Îi priviî. Îi privi și tata. Îi priviră și caii. Tata se întoarse spre mine :

— Știi cine sînt ?

Și eu le spusei pe rînd numele. Și pe cînd le spuneam numele îl arătam pe fiecare cu degetul :

— Boier Gogu.

— Boier Noti.

— Boier State.

— Boier Pienaru.

— Nu i-ai uitat.

— Nu, tată, nu i-am uitat. Dar nu-l văd pe boier Jim.

— Acela încă nu a venit aici.

Caii se întoarseră și alergară. Se așternură drumului și alergară. Ca nălucile alergară.

— Încotro mă mai duci, tată ?

Vru să-mi răspundă. N-apucă să-mi răspundă...

Auzii ușa scîrțiind. O mînă răsuci butonul. Ca o apă galbenă, spălăcită, năvăli peste mine lumina. Deschisei ochii. *Mă scuturai de vis. Ieșii din vis.* Mă mișcai și-l văzui pe Oroș. Mă întrebă :

— Dormeai ?

— Dormeam. *Și visam.* Îmi pare așa de rău că m-ai trezit... Aș fi vrut să aflu cum avea să se sfîrșească visul.

— Să nu-ți pară rău. Visul era frumos ?

— Frumos. Cum nu se poate mai frumos.

— Dacă-l visai pînă la capăt, poate că sfîrșea urît. Așa, îți închipui cum vrei sfîrșitul.

— Sînt lipsit de închipuire.

— Ți se pare, îmi spuse Oroș. Ți se pare. Capetele tuturor oamenilor sînt pline de închipuiri. Uneori chiar prea pline.

Îmi era cald și bine sub pătură. Aș mai fi dormit, în orice caz aș mai fi lenevit. Oroș îmi mirosi intenția și mă înțepă :

— Scoală-te ! Avem multe de făcut pe ziua de azi.

Sării din pat, mă spălai la baie — acum apa era rece și tot rece era și soba — și, uitîndu-mă într-o oglinda atîrnată în perete, îmi răsei barba repede, barbă în care văzui pentru întîia oară că îmi răsăriseră fire albe. Mă îmbrăcai. Căciula roșcată se uscase. Mi se uscaseră și bocancii și chiar mantaua de piele. Ah ! Și ce plină era de noroi ! Parcă mă tăvălisem cu ea într-un smîrc. Mă apucai s-o șterg cu o cîrpă. Noroiul uscat se sfărîma în firișoare de praf negru.

Acum în întreaga clădire a județeni se făcuse frig. Deși nu eram încredințat că îmi va răspunde, îl întrebai pe Oroș :

— Ce se mai aude cu cei șapte Gînji misterioși ? Au plecat ?

— Acum un ceas. Toți șapte.

Pentru că îmi răspunse la întrebare, cutezai să merg mai departe :

— Ceva noutăți ?

— Una singură.

— Care ?

— Pe drumul îngust și cotit ce duce către schitul Molift, a fost găsit Minotar Harpalete...

— Ce-o să se mai bucure Lurica !

Și o imitai, zîmbind, pe Zambila :

— „Lurica noastră ! Fata noastră ! Mireasa noastră ! Nenorocita noastră"...

Oroș zise :

— Nenorocita noastră ! Se potrivește. *Acum* chiar că se potrivește. *Nenorocita noastră*...

— Cum adică ?

— Gînjii l-au găsit pe Minotar Harpalete împușcat în ceafă de la un pas. Împușcat în ceafă și părăsit ca un cîine în marginea drumului... În ploaie și în vînt... În ploaie și în vînt...

CAPITOLUL III

Auzind despre neașteptata și ciudata moarte a ginerelui Zambilei, un timp rămăsei tăcut. (Totdeauna cînd auzeam o veste neașteptată rămîneam tăcut. Așa mi se întîmplă și acum.) Ieșii totuși din tăcere și-l întrebai pe Oroș :

— Nu cumva cunoști cam cîți ani număra Harpalete ?

— Cred că nici treizeci.

— Păcat de el ! Mai putea să trăiască ! Mai putea să trăiască și s-o fericească pe Lurica...

— Fără îndoială că mai putea să trăiască, însă era amestecat în prea multe.

— Socotești că Bosoancă avea motive să-l trimeată pe cealaltă lume ?

— Nu numai un singur motiv.

Făcui un cap mirat. Oroș continuă :

— În timpul guvernării legionare omul de cea mai mare încredere al lui Bosoancă a fost Minotar Harpalete, *legionarul* Minotar Harpalete. Tînărul alcătuise o ceată de cămăși verzi cu care cutreiera Moldova de sus. Jefuiau case ovreiești, dădeau foc, omorau oameni. Patronul căruia i se aducea partea grasă nu era altul decît Bosoancă.

Oroș tăcu. Și deodată ne surprinse pe amîndoi liniștea. Ne uitarăm în aceeași clipă pe fereastră și ne bucurarăm. În sfîrșit ! Lunga și ciinoasa ploaie de miez de toamnă încetase. Vîntul nu se oprise, însă se mai potolise.

După ce mă văzu îmbrăcat, Oroș deschise ușa și strigă, rostind un nume. Veni o femeie de serviciu. Femeia avea ochi fumurii, osteniți și părea tare în vîrstă. Obrazul îi era și el ostenit și blajin... ostenit și blajin...

— S-ar putea, zise Oroș, să ne înlesnești cîte un pahar de ceai ? Ni s-a făcut foame, tovarășă Ariclia, ni s-a făcut foame, de parcă ne-ar fi mas șoarecii în pîntece.

Obrazul femeii rămase tot blajin însă dintr-o dată se mohorî de parcă Oroș i-ar fi cerut marea cu sarea.

— Și zahăr de unde să iau, tovarășe Oroș ? L-am isprăvit de-o săptămînă. Și în oraș... În oraș nu se mai găsește nimic de-ale mîncării. Nimic-nimicuța nu se mai găsește în oraș, nimic-nimicuța, tovarășe secretar.

— O să bem ceaiul fără zahăr. Numai să fie fierbinte.

— Fierbinte, da. Am și pus ceainicul la foc.

Plecă și după cîteva clipe se întoarse aducîndu-ne două căni de tinichea smălțuită, pline. Ne zimbi cu zîmbetul deplinei fericiri.

— Am mai găsit un colț de pîinișoară ! Numai un coltișor...

(Un colț de pîinișoară ! În vremuri obișnuite, un colț de pîinișoară nu înseamnă mare lucru, aproape că nu înseamnă nimic, dar *pe timp de foamete* un colț de pîinișoară este echivalent cu viața. Anul care trecuse fusese pentru întreaga țară, dar mai ales pentru Moldova, un an de cumplită secetă, un an de foamete. Mulți oameni pieriseră de foame și de frig. Acum anul fusese ceva mai bunișor, dar noi tot mai întîlneam prin sate familii flămînde, copii cu pîntecele umflate, cu mîinile și cu picioarele subțiri.)

Îi mulțumirăm femeii pentru bucata de pîinișoară uscată și sorbirăm cu nesaț ceaiul. Fiertura avea gust aspru, aproape amărui, dar parcă ne spăla de tot răul care se mai afla în noi, de cocleala nopții, de osteneala care încerca mereu să pună stăpînire pe noi.

Tovarășa Ariclia vru să plece și se îndreptă spre ușă. O deschise. În prag se opri și se întoarse. Zise, aproape șoptit :

— Tovarășe secretar, se află aici, cam de vreo jumătate de ceas, tovarășa Domnica. Ar dori să-ți aducă la cunoștință ceva care o neliniștește și îi apasă sufletul.

— Poftește-o.

În odaia în care ne aflam intră o femeie tînără, cu ochi limpezi, dar cu obrazul răvășit de istovire și de nesomn.

— Să mă ierți, tovarășe Oroș, eu... eu nu obișnuiesc să vorbesc despre ceea ce văd și despre ceea ce aud în casa stăpînilor. Însă acum... Acum trebuie să vorbesc... Simt că dacă nu v-aș vorbi aș muri...

Oroș o rugă să nu aibe teamă de nimic și să ia loc pe scaun. Femeia se așeză, sfioasă, își strînse picioarele, își potrivi fusta. Mîinile roșii și umflate și le puse pe genunchi să și le odihnească. Se vedea că nu se pricepe cum să înceapă. După un timp grăi totuși :

— Acum, tovarășe secretar, acum simt nevoia să-mi calc pe inimă. Eu, știi dumneata, lucrez la Tîrnavu. Știi dumneata. Cunoști dumneata pe *domnul* Tîrnavu. Ne-ai vorbit o dată la o ședință despre domnul Tîrnavu și despre oameni ca domnul Tîrnavu. Și ne-ai spus că țara e plină de oameni ca domnul Tîrnavu și că toți acești oameni sînt împotriva noastră, a săracilor, și ne vor răul și chiar ne fac rău. Și n-am uitat, tovarășe secretar. Nimic din ce ne-ai spus atunci la ședință n-am uitat. Și n-am uitat, fiindcă n-am putut să uit. Și dacă n-am putut să uit...

Oroș se posomorî :

— Te înjură, tovarășă Domnica ? Spune-mi. Te înjură, nu ? Ori poate că te și bate... Așa au fost stăpînii de cînd lumea și unii dintre ei așa au rămas chiar pînă în zilele noastre.

Femeia surîse cu un surîs nespus de trist.

— Mă înjură. Cum îi vine la gură mă înjură și mă spurcă. De bătut, însă — ce e-al lui, e-al lui — nu mă bate. Poate că ar vrea să mă bată, dar acum nu mai cutează. Însă nu ca să mă plîng că mă înjură domnul Tîrnavu am venit eu la dumneata. Sînt învățată cu înjurăturile. Toți stăpînii la care am lucrat m-au înjurat. Unii m-au și bătut. Mai înainte de război, cînd slujeam la tovarășul Bușulenga... Ah !... Doamne ! Cîte nu mi-a pățit sufletul !... Domnul Tîr-

navu mă înjură, cum să nu mă înjure... Însă nu-i nimic. O să se sfîrşească şi cu înjurăturile. Eu zic aşa, că o să vină o vreme cînd o să se sfîrşească şi cu tot ce e rău şi urît... Cu tot ce e rău şi trist... Da... O să vină şi un asemenea timp.

Apoi, încet, încet de tot, ca şi cum s-ar fi spovedit, vorbi mai departe :

— Azi-noapte... Azi-noapte a fost masă mare la domnul Tîrnavu, masă mare, cu joc de cărţi. Cîţi bani s-au vînturat pe masă ! Doamne-Doamne ! A venit şi tovarăşul Buşulenga cu doamna. Tovarăşul Buşulenga l-a adus şi pe tovarăşul acela blond cu ochelari negri. Ştii dumneata, îl cunoşti dumneata, tovarăşe Oroş. Şi tovarăşul acela cu ochelari negri *se lăuda mereu că e de la Centru,* că ţi-a spus că a fost trimis să-ţi vîre un ardei undeva... Iartă-mă... Aşa spunea... Iar Tîrnavu şi alde Buşulenga rîdeau cu lacrimi. Au jucat, Doamne ! Ce-au mai jucat ! Ce-au mai chefuit ! Şi după ce au chefuit, de credeam că-şi pierd minţile, iar au jucat. Şi iar au vînturat bani. Mulţi. Atita bănet n-am văzut. *De cînd sînt n-am văzut atîta bănet.* Tovarăşul Buşulenga şi domnul acela cu ochelari negri de la Centru l-au jumulit pînă la urmă pe doctorul Darvari. Leţcaie nu i-au lăsat. Nici de tutun. Dumneata, tovarăşe Oroş, poate înţelegi. Eu nu pricep şi de aceea am venit la dumneata să-ţi spun. Să-ţi spun şi să te întreb : *ce fel de tovarăş e Buşulenga ? Şi ce soi de om* e domnul acela cu ochelari negri care se laudă mereu, în gura mare, că e de la Centru ?... Adică de unde de la Centru ? De la Bucureşti, nu ?

Oroş o întrebă :

— Şi altceva, în afară de chef şi de joc, ce-au mai făcut ?

— N-au mai făcut nimic. Credeam eu că la urmă au să se certe cu doctorul, însă nu s-au certat. Cucoanele au trecut în altă odaie. Şi ei, bărbaţii, toţi patru, *s-au sfătuit.* A vorbit Tîrnavu. A vorbit domnul doctor Darvari. A vorbit Buşulenga. Şi a vorbit şi domnul acela, de la Centru. Şi ştiţi ce au hotărît, tovarăşe Oroş ? Au hotărît să...

Spuse repede şi parcă înfricoşată tot ce auzise în casa lui Tîrnavu, prin uşa rămasă întredeschisă, pe cînd se pregăteau cafelele.

Oroş îi strînse mîna. Femeia mai rosti :

— Mă întorc în grabă acasă. Se trezeşte cucoana. Îi servesc ciocolata cu lapte la pat. Că în casa domnului Tîrnavu se găsesc de toate, nu ca aici, la dumneata, tovarăşe Oroş, unde văd că e sărăcie lucie...

— Să i-o serveşti, tovarăşă. Mai este nevoie să i-o serveşti un timp. La pat chiar. E nevoie să mai înduri, să mai ai răbdare. *Toţi trebuie să mai îndurăm şi să mai avem răbdare... Altfel...* Altfel nu se poate. Pierdem tot ce am cîştigat.

— Mai rabd. Mai aştept. Mi-e mare nădejdea. *Cît soarele,* tovarăşe Oroş, atît de mare mi-e nădejdea, cît soarele.

După ce rosti cuvintele „cît soarele", tovarăşa Domnica zîmbi. Soarele era semnul nostru electoral şi cine vota soarele vota pentru noi, pentru comunişti. Zîmbirăm şi noi. Tovarăşul Oroş îi spuse :

— Dacă mai afli ceva, să vii să-mi spui. Să nu întîrzii și să nu te sfiești... Îndată ce afli ceva important, vii și-mi spui.

— Am să viu, tovarășe secretar, am să viu degrabă.

Plecă așa cum venise, strecurîndu-se pe lîngă ziduri ca o umbră.

Tovarășa Domnica spusese, desigur, adevărul. Dar ce se întîmpla dacă alți oameni, de prin alte case, veneau la partid cu informații ticluite ori cu pîri nedrepte ? Întrebat, Licu Oroș îmi răspunse că e sarcina lui să știe a deosebi adevărul de născocirea răutăcioasă sau interesată, de pîra nedreaptă izvorîtă din dușmănie.

— Bine. Dumneata, să zicem, ești în stare de asta, dar ce ne facem cu cei mai puțin ageri la cap ?

(În chiar clipa în care rostisem fraza, nu credeam în ea, adică nu credeam că Oroș poate despărți adevărul de minciună, așa, de la prima vedere. O ! De cîte ori nu fusesem mințit ! De cîte ori nu fusesem înșelat ! De ce n-aș fi fost mințit și de ce n-aș fi fost înșelat și de acum înainte ?)

Secretarul județenei nu-mi răspunse. Se mulțumi să ridice din umeri. Pe urmă se uită la ceasul prins în perete care, ticăind în cutia lui veche de lemn, *măcina* cu aprigă neîndurare timpul și zise :

— Șapte ! Abia șapte ! Pînă la opt n-aș avea cu cine vorbi la București, chiar dacă aș rupe firul telefonului.

Spusei rîzînd :

— Nu se cade să-l rupi, tovarășe Oroș. Au grijă alții.

— Acelora o să le rupem noi curînd gîtul... deși ale unora sînt groase...

— Nu-mi place cum ai vorbit acum.

Secretarul județenei își înălță sprîncenele.

— De ce ?

— Ai vorbit cum ar fi vorbit tovarășul Țigănuș.

Oroș rise cu gura plină.

— Crezi că am început să mă asemui cu el ?

— Da.

— Îmi pare rău. O să încerc să mă dezbăr. Nu vreau să mă asemui cu nimeni. Vreau să rămîn Oroș.

— Asta, îi spusei fără sfială, asta va fi foarte greu, tovarășe Oroș. Foarte greu.

Se întinse pe unul din paturi. Închise ochii. Simțeam după felul cum respira că nu doarme. Obrazul însă i se liniștise. Căutînd să păstrez tăcerea, mă apropiai de fereastră. Vînătă era fereastra. Îmi veni, nu știu cum, în gînd, că ferestrele au totdeauna culoarea zilei. Văzui gardul rar de stacheți de care fuseseră legați caii Gînjilor. Dincolo de gard, strada, casele vecine. Clădirea județenei era așezată pe deal. Ultîndu-mă pe fereastră era ca și cum aș fi avut în palmă întregul oraș Teliu, cu casele, cu ogrăzile, cu ulițele lui. Bietul Teliu !... Totuși, chiar așa cum arăta, era un oraș, ba chiar un oraș capitală de județ. (Închisei ochii și în clipă îl văzui crescînd și înflorind sub guvernarea noastră.)

Prin dreptul clădirii județenei, pe stradă, trecu un copilandru purtat de mînă de bunică. Avea ghiozdan

la șold copilandrul. Apoi bocăniră pe pietrele sparte ale trotoarului pașii unei muieri grase, cu o uriașă paporniță goală. Înțelesei că în oraș lipsea iarăși pîinea. Iarăși lipsea piinea. Și nu numai pîinea lipsea. Lipseau cartofii. Carnea lipsea. De zahăr, nici pomeneală. Nu se găsea pic de petrol. Pierise pînza. Se făcuse nevăzută încălțămintea. Vagoanele încărcate cu făină, care plecaseră din Galați spre Teliu cu două săptămîni în urmă, se rătăciseră. Cu toate cercetările făcute la cererea lui Oroș, nu li se da de urmă. Se rătăciseră și cisternele cu petrol. Vagoanele cu cartofi fuseseră trase undeva, într-o stație de pe Bărăgan, pe o linie moartă. Putrezeau cartofii acolo, în ploaie, în vagoanele descoperite. Stamba și încălțămintea ajunseseră în mîinile speculanților care vindeau la prețuri mari, pe sub mînă, mărfuri. Pe sub mînă găseai și zahăr, și petrol, și carne. De fapt, *pe sub mînă se găseau de toate*. Se luară măsuri drastice. Dușmanii se grăbiră să ne vorbească de rău și mai mult decît înainte.

— Iată cum guvernează comuniștii !... Negustorul cinstit e numit speculant. S-a dus... S-a dus libertatea cetățeanului. De acum înainte, dacă nu-i vom doborî pe comuniști, va fi vai și amar de viața noastră... Vai și amar... Vai și amar...

Trebuie să-i doborim acum, la alegeri. Țara trebuie să le arate la aceste alegeri că nu e cu ei, *că e împotriva lor*.

Uneltele lui boier Pierre Țăpoiu sabotau, cleveteau. Sabotau și cleveteau și oamenii țărăniștilor, printre care se aflau destui pistolari ce purtaseră

pînă de curînd cămăși verzi. Cum avusesem prilejul să văd — chiar cu ochii mei și chiar la fața locului — nici unii, nici alții nu se sfiau să folosească armele de foc împotriva noastră. Nu-i speriau omuciderile. Și dacă omuciderile nu-i speriau, de ce alte fapte ticăloase s-ar mai fi temut ?

În urma muierii grase se apropia, mergînd pe mijlocul drumului, un bărbat care, după îmbrăcăminte, părea a fi de la munte. Călărea un cal mărunt, porumbac. Calul porumbac al omului cu căciula mare, făcută dintr-o întreagă piele de miel, îmi aduse dintr-o dată aminte de *albastrul cal din vis*, pe care călărisem alături de tata. *Ce repede alergau caii albaștri ! Ca vîntul ! Ca gîndul alergau.*

Retrăii clipă cu clipă visul. Îmi păru rău că neamurile se certaseră lîngă leșul meu, însă nu mă mîhnii că mă dezbrăcaseră, nici că mă îngropaseră în cimitirul de la Omida desculț. Avuseseră dreptate. Erau atît de sărace rubedeniile ! Erau atît de sărace ! Se certaseră. Dar dacă era vorba de certuri la căpătîiul unui mort, și nu în vis, ci în viață, *în viața adevărată*, apoi văzusem destule, ca să mă scîrbesc de făptura omului. Totuși, nu mă scîrbisem. Îmi erau prea dragi oamenii și în dragostea mea pentru ei ajunsesem să cred că *pentru oameni era făcut* pămîntul, și că tot *pentru oameni* izvora lumina din soare. (Ceea ce, de fapt, nu avea nici o legătură cu adevărul.)

Acum strada spre care priveam era goală. Nu mai ploua. Vîntul se potolise. Cerul devenise vînăt. Oare în ce lună mă aflam ?

Mă lăsai dus de gînd, iar gîndul alergă în urmă.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Cu mulți ani în urmă și tot într-o zi vînătă, cu vînăt cer, umblam hai-hui pe desfundatele străzi și străduțe ale Bucureștilor.

Venisem iarăși la București, de cum se isprăvise războiul — pentru a cîta oară ? — și tot nu-mi găsisem norocul ! Nu e vorba, nici nu mi-l căutasem, știind din auzite că cine îl caută cu prea mare stăruință nu-l găsește niciodată.

Deși nu aveam nici casă, nici masă și nici măcar straie mai ca lumea pe mine, îmi cășunase că sînt îndrăgostit. Să mori de rîs — ori de plîns — nu altceva ! În realitate ce era la mijloc ? Nu mare lucru. Îmi căzuse drag un obraz neobrăzat de fată pe care împrejurările vieții mă făcuseră să-l pierd. Pierzîndu-l, știam că n-o să-l mai întîlnesc... Că n-o să-l mai întîlnesc...

Albina Gogiumantu — căci așa se chema frumoasa — își plimba chipul ușor prelung și surîzător pe vechile și frumoasele străzi ale unui oraș italic. O blestemam în versuri amare și tot în versuri amare îi mărturiseam și dragostea mea nătîngă. Ea, bineînțeles, habar n-avea nici de bestemele mele și nici de amoroasele-mi mărturisiri. Dacă ar fi aflat s-ar fi apucat cu mîinile de pîntec și ar fi rîs... ar fi rîs pînă la leșin. Mie, la București, vîntul tehui îmi biciuia obrazul. Soarele blajin îl mîngîia pe al ei. Îmi

era ciudă pe Albina Gogiumantu. Îmi era ciudă pentru că întîlnirea cu sandalele ei îmi retezase calea spre largul lumii și mă legase de București. Plecase și — împotriva oricăror așteptări, căci numai tîrfă nu era — devenise signora de Trebbia... Pricepută, descurcăreață și poate și nițel vicleană, dar altceva mai mult nu. Ea știuse să-și afle norocul ! Ce fel de noroc ? Aveam s-o aflu mai tîrziu. Povestea întreagă s-ar putea s-o înșir în altă carte, bineînțeles dacă timpul mi-o va îngădui.

Ca dintr-o zare de ceață veni din adîncul aducerilor aminte năluca Albinei. Ca într-o zare de ceață pieri. În juru-mi rămase Bucureștii, București oraș răsfirat, cu grădini, cu parcuri, cu mahalale și maidane, un București vesel și un București trist. După ce mă stabilisem în cuprinsul lui, ajunsesem destul de repede să-l cunosc pe degete, cum cunoscusem altădată satul nostru Omida, de pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului.

Nu făceam nicăieri purici. Din cartier în cartier îmi mutam mereu sălașul. Dămăroaia mă alungase. De Grant mi se făcuse silă. Nu-mi mai plăcea Popa Nan. Mi se făcuse lehamite de Tei. De la cea din urmă gazdă din Obor o zbughisem într-o noapte pe fereastră și sfîrșisem a mă aciua tocmai pe Inocentă. Cinci odăi, cinci chiriași. Într-a șasea proprietăreasa, iar într-a șaptea chițimeică — eu. Chirie nu plăteam. Nici măcar o para nu plăteam chirie.

— Nici un ban nu-ți pretind, băiete. Nici un ban !

Mă uitasem la ea și mă cam speriasem. Țipasem aproape :

— Cum nu-mi pretinzi bani, cucoană, cum nu-mi pretinzi ? Atunci ce-o să vrei de la mine ? Ceva tot o să vrei. Nu vrei bani, dar ceva tot o să vrei...

— Ho, nebunule ! Oprește-te !... N-o să-ți cer ceea ce-ți închipui că o să-ți cer. O să te pun să ții curățenie în odăile celorlalți chiriași. Îți ajunge ? De măturat cred că știi să mături.

— Așa da. Niciodată nu m-am dat în lături de la muncă, n-o să mă dau nici acum. Cinci odăi de ținut curat... Un fleac...

Casa din Inocentă avea grădină. Proprietăreasa, văduva Zăvoraș, se plimba cu bastonul în mînă prin fața ferestrelor.

— Nu primesc chiriașe, iar chiriași numai dacă făgăduiesc să nu-mi vină cu muieri în casă. Îți trebuie și găsești una să vrea... Du-o pe maidan. Te prinde derbedeul ei ? Izbești cu șișul și fugi. Nu vrei să te ostenești să cauți ? Are maica. Îți dă maica...

— Nu-mi trebuie, cucoană, nu-mi trebuie de la dumneata. Și... parcă era vorba...

— Lasă vorba... mai bine zi : Nu te prinde, Stane, că e noaptea mare...

După ce curățasem odăile celor cinci chiriași, într-o dimineață plecasem destul de devreme de acasă. Ah ! Ce bine să hoinărești !

N-aveam stăpîn,
Nici pletos, nici spîn,
Cum n-avea nici vîntul
Care ocolește pămîntul...

Dădusem o raită pe la Obor să schimb două vorbe cu văru-meu Teleagă, care tot mai slujea la Moroiu, la circiumă, nădăjduind că pînă la urmă Moroaica o să-l ia de bărbat. Nu-l găsisem. O întrebasem pe Moroaica :

— Unde e văru-meu, țaică ?

— La Drăgășani, după vinuri... După vinuri și după țuică.

— Ce-am auzit să fie-ntr-un ceas bun.

— Dar ce-ai auzit ?

— Nunta. Pe cînd nunta ?

Moroaica făcu niște ochi cît felinarele.

— Care nuntă, mă, care nuntă ?

— Văru-meu Teleagă...

— Văru-tău Teleagă e un prost și jumătate. Crede că dacă mă drăgostesc din cînd în cînd cu el o să-l iau și de bărbat ? Nu sînt chiar atît de toantă să-l fac om pe prăpăditul de văru-tău... Natantolul trage nădejde ca spînul de barbă. Degeaba. Nu, băiete, nu-l fac eu om pe nătărăul de văru-tău.

Teleagă, sau prostul de văru-meu, nu era chiar așa de prost cum îl crezuse Moroaica. Plecase de la Omida în timpul nemților și, ajuns la București, intrase slugă la domnul Moroiu, cîrciumar. După război, văru-meu Teleagă, văzînd că povestea cu Moroaica nu ajunge la împlinire, o părăsise, se înrolase în aviație și în scurt timp devenise as. Zbura mai sus decît oricare altul. În mîinile lui aeroplanul era ca o sfîrlează, se sucea, se răsucea, se da peste cap.

N-o mai întrebai nimic pe Moroaica. Îi spusei „iepure" și o lăsai în pace. Ea se sui pe gard, mă blestemă, mă ocărî pînă mă pierdu din ochi.

Pașii lăsați în voie mă purtară din uliță în uliță pînă prin preajma Ateneului.

Dați un leu pentru Ateneu...
Dați un leu pentru Ateneu...

Ajunsei aci abia către amiază. Forfota de pa Calea Victoriei mă încînta și mă amețea ! Pe această strîmtă, strîmbă și faimoasă stradă, și la acea oră de cumpănă a zilei, ieftinele Chevrolette și Forduri se încrucișau într-o adevărată harababură cu luxoasele Packarduri și Cadillacuri. Ici-colo mai vedeai, rare, vechi Rollsuri sau înalte Steyere în care, dacă voiai să te urci trebuia să folosești scara. Toate, dar absolut toate, cuprinse parcă de demență, clacsonau și fluierau, scîrțîiau și scrîșneau. Auzul !... Dar cine mai avea auz sănătos ? Trăiam în zgomotul de la București și ne închipuiam că trăim în zgomotul New York-ului... *America !...* Fusese un timp în care mă gîndisem dacă n-ar fi bine să emigrez peste Atlantic și să lucrez în cinematografie... (Cînd ești tînăr îți trec prin minte ideile cele mai absurde, visurile cele mai năstrușnice. Bine că nu mai sînt tînăr ! Bine ? Da, într-adevăr bine ! N-aș mai vrea să fiu niciodată tînăr !)

Printre mașinile vechi și noi, ieftine ori luxoase se mai vedeau încă muscali grași, cu fețe spîne, puhave și zbîrcite, cu rînzele răsfrînte, îmbrăcați în mantale albastre, de catifea, cu șepci cu cozorocul lucios

și cizme înalte lustruite oglindă, încercînd să-și strecoare, printre atîtea automobile, trăsurile elegante în care transportau către șosea o lume ușoară și ușurică, fericită că a scăpat de urgia războiului de curînd încheiat, lume într-o ureche, lovită parcă de streche.

— Hei, Mișka ! Liber ?
— Liber, coane.
— La Flora.
— Hei, Timi ! Liber ?
— Liber, coane.
— La Chauteaubriand !
— Diii !... Diii...

Biciul plesnea. După ce echipajul trecea de Palat, cai aveau loc să-ntindă mai repede pașii. Mai repede !... Mai repede !... Toată lumea Bucureștilor era grăbită. Grăbită să bea. Grăbită să mănînce. Grăbită să iubească. Grăbită să înșele. Grăbită să moară. Toate cimitirele erau pline de morminte proaspete... De morminte proaspete... De morminte proaspete... Proaspete... De morminte proaspete în care se descompuneau morți proaspeți... Morți proaspeți și morminte proaspete...

Ceea ce vedeam pe Calea Victoriei era așa-zisa lume bună. Lumea bună a Cetății de scaun și chiar a țării. O vedeam cum *trăia*. Nu mă întrebam *din ce trăia*. Știam. Năzuiam oare și eu să intru în această lume bună ? Într-un fel, da, însă îmi era rușine să mi-o mărturisesc.

Adia vînt de toamnă. La noi acasă, la Omida, pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului vîntul de toamnă venea un miros de cîmp, de pămînt jilav,

ușor ostenit de roadele pe care abia le dăruise oamenilor. Aci, la București vîntul de toamnă împrăștia miros de ganguri mucede, de canale stătute, de gunoaie intrate în putrezire, de rîncede resturi de alimente.

— Liber, Ivane ?

— Liber, coane.

— La Minovici.

La vila Minovici de la capătul dinspre Băneasa al șoselei Kisseleff, peste un ceas și jumătate — două, ajungeam și eu, pe picioare, chiar dacă nu mă grăbeam. Și nu mă grăbeam niciodată, pentru că niciodată și nicăieri nu mă aștepta cineva. Turnul vilei Minovici era înconjurat de clopoței care, atunci cînd vîntul adia, sunau, scoțînd melodii fanteziste, plăcute auzului rafinat. (Stăpînul acestei vile cu clopoței a murit de mult, ca toți stăpînii. Vila există și azi. Cînd bate vîntul clopoțeii sună, dar cine să-i asculte ? Sîntem grăbiți cu toții.)

De lucrat, pe vremea aceea — care acum mi se pare atît de îndepărtată — lucram numai noaptea, iar de trăit trăiam din te miri ce, mai mult ca pasările cerului decît ca oamenii. La lumina becului mîzgăleam pogoane de hîrtie. Pe unele foi însăilam versuri sprintene ori greoaie — după cum îmi cădeau din condei — iar pe altele povestiri, una mai sălbatică decît alta. Uneori îmi închipuiam că aș avea darul zugrăvirii pe cartoane, ca răposatul meu văr Iancu Brătescu, pictorul. Atunci ore și ore umblam cu cartoane și cu vopseli, schițam din memorie portretele cunoscuților, peisaje care îmi plăcuseră, iar

uneori încercam și compoziții. Dar, pe cînd lucram, dintr-o dată îmi aduceam aminte de maeștrii pe care îi admiram. Ce însemnau pe lîngă operele lor, bietele mele încercări ? Mă cuprindea deznădejdea și distrugeam tot ceea ce lucrasem, pentru ca a doua sau a treia noapte să iau totul de la capăt. (Orice muncă omenească se poate lua de la capăt, dar viața nu.)

— Ai căpiat ! mă certa văduva Zăvoraș, gazda. Îți scoți ochii citind toată noaptea, ori înșirînd pe hîrtie dracu știe ce !... Adu-ți aminte că ești băiat mare și că n-ai intrat la călugărie.

— Dar cam ce-ai vrea dumneata să fac, cucoană Zăvoraș ?

— Ce să faci ?... Ce să faci !... Pe mine văd că mă ocolești de parcă m-ai ști ciumată ori, ferească sfîntul, bolnavă de sfrenție !... Ia o fată și culc-o pe maidan !... Geme *Inocenta* de fete. Și dumneata... dumneata îți pierzi vremea cu mîzgălitul pe hîrtie și te afumi singur, de ai să ajungi ca o pastramă. Măăă !... O să te omoare păcătosul de tutun... Om tînăr ! Flăcăuaș... Stă singur și fumează ! Puah !...

— Ceva tot trebuie să mă omoare. De ce să nu fie tutunul acest *ceva ?*

Căzusem, de pe cînd aveam caș la gură, în robia fumatului. Sugeam cu sete din țigară. Iar fumul țigării, viermuiala străzilor, larma — cînd plină de turbare, cînd catifelată — a Cetății de scaun îmi luau parcă toate gîndurile și mi le topeau într-o stare de plăcută amăgire...

În drum pe Calea Victoriei către Șosea mă oprisem la grilajul palatului regal să văd cum se schimbă

garda. Tocmai pe cînd holbam ochii mai tare, mi s-a lăsat o mînă pe umăr. Totodată, o voce pe care o cunoșteam destul de bine, rosti :

— Zgîiești ochii la muzicanți și fumezi ca un șarpe...

— Da, întocmai ca un șarpe, domnule Dioclețian.

Mă examină din ochi și exclamă cu nemulțumire de parcă i-aș fi pricinuit cine știe ce pagubă :

— N-ai mai venit pe la mine...

— N-am avut timp. Zău că n-am avut timp, domnule Dioclețian. Și dacă n-am avut timp, n-am avut...

Căzu în cursa vocii mele prefăcute și se repezi să mă întrebe cu interes :

— Dar ce-ai făcut ?

Ochii îmi sclipiră și pe gură mi se întinse rînjetul, un rînjet rău, urît, batjocoritor, dezgustător :

— Am tăiat cîinilor frunză.

Nu se supără, cum mă așteptam, ci mă zdrobi cu neluarea în seamă.

— Las' că știu eu... Primăvara !... Primăvara e de vină... Te-a furat orașul... Și fetele de pe Inocentă... Stai ! Nu roși ! Pezevenghiule ! E dreptul tău. Cînd eram tînăr aveam și eu o drăguță pe Campoduci... Pe Campoduci să fi văzut tu fete !...

— Le-am văzut, domnule Dioclețian. Chiar aseară m-am plimbat pe Campoduci cu două de braț.

— Și cum ți s-au părut ?

— Cam nespălate, cam nepieptănate.

Cuvintele mele nu-i plăcură domnului Dioclețian, dar tăcu.

Muzica militară se apucă să cînte în grădina palatului. Vîntul aspru se trezi, se înteți și începu să-i clatine domnului Dioclețian pălăria de artist, cu boruri largi, ca de umbrelă, ieșită de mult din modă.

— Da, da... Te-a furat orașul... Te-a furat și *te-a rafinat*...

— De ce crezi că m-a rafinat ?

— De vreme ce nu-ți mai plac fetele de pe Campoduci...

— Nu mi-au plăcut niciodată.

— Ești lipsit de gust.

— Se poate.

Mă luă de braț. Îl urmai. Ne strecurarăm cu destulă dibăcie printre automobile și muscali. Îl întrebai :

— Mergem cumva în Cișmigiu ?

— Ce-ți veni cu Cișmigiul ?

— Dar atunci unde ?

— La porcul de Bordea...

— Nu merg. Nici legat nu merg la Bordea. Nu m-a poftit niciodată în casa lui.

— Bordea *nu poftea în casa lui pe oricine. În casa lui, Bordea nu poftea decît artiști de marcă*. Tu n-ai expus pînă acum nici o lucrare, n-ai publicat nici o carte... Cu alte cuvinte, *încă n-ai devenit cineva*.

— Încă n-am devenit cineva !... Și ce dacă ? Nu m-a poftit, nu merg. *Nu pot* să merg.

Dioclețian se opri din mers și rîse, rîse de era gata să se prăpădească de atîta rîs.

— *Acum* poți să mergi...

— De ce ? Ți-am spus că de vreme ce nu m-a poftit, nu merg. Dumneata nu știi că nepoftitul n-are scaun ?

Mă oprii și fui gata să mă despart de Iuga Diocleţian, să-l înjur și să fug. El însă deschise gura larg, larg de tot și izbucni într-un rîs tunător și răutăcios. Băgă repede de seamă că se uită trecătorii la el și se potoli. Zise :

— *Acum* poţi să mergi la Bordea și fără poftire. N-o să te porcăie și n-o să te dea afară. Iar pederastul din el n-o să se lege de tine. *A murit !*

— Cum a murit și cînd ? Părea croit să trăiască o mie de ani. Mînca. Bea cît șapte. Dormea pe săturatelea. Îi plesnea obrazul de sănătate...

— Da, e adevărat, părea foarte sănătos. A murit de *inimă*... Eu unul mă și aşteptam. Cu excesele și cu destrăbălările la care se deda, mai ales în ultima vreme, mult nu mai putea s-o ducă.

N-am mai ezitat. Nu mai aveam nici poftă să ezit și nici motive. Bordea mort ! Bucureștii aveau ce cleveti cel puţin trei zile. A murit Bordea ! Bordea escrocul ? Da. A murit Bordea escrocul. Bordea pederastul ? Da. A murit Bordea pederastul. Subtilul om de artă Bordea ? Da. Acela. Acela și nu altul. Diocleţian îmi întorsese spatele și plecase. M-am luat repede după el să nu-l pierd din ochi. L-am ajuns. Am trecut amîndoi prin faţa hotelului Imperial. Lăsînd în urmă Calea Victoriei, palatul regal și grădina cu sălcii plîngătoare a Ateneului, am apucat-o la stînga pe Știrbei Vodă.

Cum în epoca aceea îmi trăiam anii încercărilor, ai dibuirilor și ardeam în taină nu numai de dorinţa de a deveni scriitor, dar și de aceea de a scoate din mine un pictor, mă duceam uneori și pe la omul ciudat

care era și mai ciudatul pictor Iuga Diocleţian. De cîte ori mă prindea prin atelierul lui punea mîna pe mine și nu mă lăsa pînă nu-i pozam.

— Sînt sărac lipit pămîntului, băiete, n-am după ce bea apă și de la o vreme n-am cu ce-mi plăti modelele. Și tocmai acum sînt nevoit să prezint niște schiţe pentru biserica de la Fundulea. Trag nădejde să capăt comanda, fac presiuni, promit șperţuri, mai mă dedau și la codoșlîcuri, mai mint... Porcul de Bordea, cu legăturile lui, dacă ar vrea să pună o vorbă bună, m-ar salva. Dar nu vrea, ticălosul ! Nu vrea. Și mă lasă pradă foamei. O să mor de foame.

Îl înjura de-l spurca pe Bordea, nu e vorbă, îi mai spurca și pe alţii și nu uita nici feţele bisericești. Mă plictisea cu clevetirile lui și nu o dată i-o spusesem de la obraz.

— Eşti cam zdrenţăros la gură, domnule Diocleţian. Să nu te superi, dar trebuie să ţi-o spun. Eşti grozav de zdrenţăros la gură. Parcă n-ai fi boier, parcă ai fi om cules din gunoaie. Și... cînd te aud vorbind, uneori mi-e silă... Mi-e pur și simplu silă... Grozav de silă... Zugrav de biserici și să vorbeşti aşa cum vorbeşti !

— Fac parte din *lumea bună*, băiete. Nu uita că răposaţii mei părinţi au fost boieri, boieri curaţi, boieri adevăraţi, boieri de baştină. Boieri ! Vorbesc ca boierii și mă port ca boierii... Nu mă sperii de cuvinte... N-am nici o prejudecată...

Își bătea singur joc de boieria lui. Atunci mi se făcea milă de el. Îmi potrivea niște straie colorate pe umeri ;

— Astăzi o să fii Sfîntul Dumitru.

— Alaltăieri am fost Sfîntul Pafnutie, mîine o să mă pui s-o fac pe Sfînta Paraschiva...

— Pentru sfinte îmi pozează nevasta.

— Dar domnişoara ? Ce mai face domnişoara Diocleţian ?

— De ce-mi scormoneşti rana ? Ştii că nu vreau să mai aud de ea... De cînd a fugit de-acasă nu mai vreau să aud de ea...

— Oraşul...

— Oraşul acesta schimbă oamenii cinstiţi în pungaşi, în tîlhari, şi transformă fetele cuminţi în tîrfe.

— Atunci trebuie să te superi pe oraş, nu pe domnişoara Gigi.

— Taci ! Taci şi nu-mi otrăvi inima. Şi aşa mi-e inima destul de otrăvită. Taci şi aşează-te să-mi pozezi. Fii Sfîntul Dumitru.

Îl ascultam. Mă aşezam să-i pozez pentru Sfîntul Dumitru.

— Stai ! Am uitat. Pe Sfîntul Dumitru l-am zugrăvit acum o lună. Mi-ai pozat acum o lună pentru Sfîntul Dumitru. Astăzi să-mi pozezi pentru Arhanghelul Mihail.

— Fie ! Dacă am intrat în horă, trebuie să joc. Am să-ţi pozez şi pentru Arhanghelul Mihail.

Pleca. Zăbovea. Se întorcea cu alte straie vechi pe braţ şi-mi schimba veşmîntul. Acum, după ce îmi dădea o sabie s-o ţin în mînă, îmi lega pe umeri şi două aripi de carton. Erau grele aripile. Trebuia să le îndur şi rămîneam ore întregi neclintit pînă cînd îl zugrăvea Diocleţian pe Arhanghelul Mihail.

— Să vii şi mîine. Să-mi pozezi pentru Satana...

— Am eu cap de satană ?

— Dar ce, cap de arhanghel ai ?

— Nu, n-am.

— Atunci de ce-mi faci mizerii ?

Da drumul la înjurături. Şi mă înjura pînă se sătura de înjurat.

Dacă mă întîlnea pe stradă, puteam să mă socotesc un om pierdut : nu mai scăpam de el. Avea obiceiul să mă tîrască prin tot oraşul. Îmi mărturisea umilit :

— Mi-e frică să umblu singur. Mi-e frică. Şi, pe deasupra, nu-mi place.

Astfel, prinzîndu-mă pe Dorobanţi, mă apucase de braţ şi mă dusese tocmai pe Bonaparte, unde mă pomenisem împins din stradă direct într-un gang care ducea la o casă măruntă, în care, după cum ştiam mai dinainte, de la alţii, locuia renumitul poet Balcanski. Pe poet îl cunoşteam din vedere. Îl văzusem — şi nu o dată — încă în timpul războiului prin cafenele. Îl salutam respectuos şi-mi răspundea. În timpul războiului cel mai des îl văzusem la Cafeul Imperial din apropierea palatului. Era înfricoşător de slab, aproape scheletic, purta părul lung, pe spate şi mustăţile cu vîrfurile răsucite în sus. Obrazul îl avea plin de adînciturі, iar fruntea înaltă, limpede. Mîinile îi erau subţiri, osoase, de o stranie frumuseţe, deşi nu le da o îngrijire deosebită, mîini de pianist ori de violoncelist de geniu, cum îi plăcea uneori să spună. „Aşa mîini trebuie să fi avut Paganini." Niciodată nu ieşea din casă fără baston. (De altfel era şi moda bastoanelor.) La *Imperial* lua totdeauna loc la o masă care îi era

rezervată lîngă fereastra cea mare dinspre Calea Victoriei. Privea trecătorii și trecătoarele prin ochelari. Totdeauna m-am întrebat : Vede el oare mișcarea străzii sau nu ? Eram aproape încredințat că nu. Poetul se uita mereu în adîncul fîntînii sufletului său... Mereu... Mereu... De acolo izvorau amplele lui poeme epice, stanțele, sonetele, rondelurile gingașe. Acolo l-am văzut de nenumărate ori, la *Imperial,* ori pe stradă... Pînă ce într-o zi nu l-am mai văzut. Dar nu... Nu vreau să povestesc aci moartea și înmormîntarea lui Balcanski... A fost o înmormîntare stranie, ca întreaga lui viață.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Mă gîndii la Balcanski, la viața și la moartea lui Balcanski, mai ales la *moartea* lui Balcanski. Cuvîntul *moartea* — scris și subliniat pe carnetul în care notam zilnic pe scurt ce mi se întîmplă la Teliu — îmi aduse iarăși aminte de morții din pădure, de cei doi bărbați din Urlăvînt, tatăl și fiul care, împreună cu Bosoancă și cu alții ne pîndiseră, ne ieșiseră în cale și încercaseră să ne omoare cu focuri de arme. Știam că morții aceia ne fuseseră dușmani pe cînd trăiseră, știam că încercaseră să ne omoare și că numai întîmplarea ne scăpase cu viață — pe mine, pe Oroș, pe Țigănuș. Totuși, cu cît treceau mai multe ore de la moartea lor, cu atît părerile de rău mă chinuiau mai mult. Ce bine ar fi fost ca *acolo,* în pădure, să nu se fi întîmplat nimic, nimic... nimic... *Să nu se fi întîmplat* ! Sigur, ar fi fost bine să nu se fi întîmplat nimic. Dar se întîmplase... se întîmplase... se întîmplase...

— Aoleooo... Anghele... Anghele...
De ce-ai murit, Anghele...
— Aoleooo... Oniță... Oniță,
De ce-ai murit, Oniță...

Anghel murise pentru că fusese împușcat de unul dintre noi, cei trei, cei trei, care, trăgînd, ne aflasem în legitimă apărare... Iar Oniță... Oniță murise și el tot pentru că fusese împușcat de unul dintre noi.

Poate că ar fi fost mai bine dacă mă împușca Anghel pe mine... Dar de ce să fi fost mai bine ? Nu, nu putea să fie mai bine... Nu avea cum să fie mai bine...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Acum e toamnă. În prăvălia ei din gura tîrgului, Orzu nu mai mănîncă stafide grecești, nici smochine. Mănîncă struguri brumării. Struguri copți. Brumării. Mă ceartă :

— Dar ce-ți veni cu moartea ? Dă-o-ncolo ! Tot vine ! Chemată, nechemată, vine. Mai bine să n-o chemăm.

— Să n-o chemăm, zic, dar tu, de cînd nu te-am mai văzut, te-ai îngrășat și te-ai îngroșat grozav. Aproape... Aproape să nu te mai recunosc...

— Mișu...

Nu înțeleg ce vrea să-mi spună. Întreb :

— Care Mișu ?

— Mișu... Mișu Haginaie, băiatul frizerului unde te bărbierești de cîte ori mai vii pe la noi, pe la Rușii de Vede...

— Și ce e cu băiatul frizerului ?

— Păi... din cauza lui m-am îngroșat și m-am îngrășat.

— Ce vrei să spui ?

— Cu el...

— Așadar, ai să mai naști un copil ?

— Al șaptelea, tu, al șaptelea...

Rîde cu gura pînă la urechi. Rîde. Rîde. Și mie îmi vine s-o strîng de gît, s-o omor, să nu mai rîdă cum rîde. Să nu mai rîdă...

— Și orașul... Ce-o să zică orașul ?

— Treaba lui... Dar ce ? Atunci cînd mi-a murit armeanul a venit orașul să-l împiedice să moară ? N-a venit nimeni. Și dacă venea, tot aia era. Nimeni nu-l scăpa de la moarte pe armeanul meu... Nu vrei să mănînci și tu struguri ?... Sînt mai dulci ca mierea, tu...

— Nu. Bag de seamă că numai la mîncare te gîndești.

Înghite boabele de struguri și rîde... rîde de se prăpădește. Și mie iarăși îmi vine s-o strîng de gît, s-o omor, să nu mai rîdă cum rîde, să nu mai rîdă în nici un fel, să nu mai rîdă de loc...

— Mai mă gîndesc eu și la altceva, dar Mișu... Mișu...

— Ai să te măriți cu el ?

Iar rîde.

— Ce-ți veni cu măritișul ?

Pînă să apuc să-i răspund intrară în dugheană niște țărani. Cerură lumînări... *Lumînări de nuntă.*

— Să fie albe și mari, să aibe fundulițe... Facem nuntă mare tinerilor.

În spatele țăranilor care cer lumînări de nuntă — trei, doi bărbați și o femeie — se ascund, rușinați parcă, un băiat și-o fată. Băiatul e țigănos la față și are ochii negri... Iar fata e blondă cu ochi albaștri... albaștri...

— Orzule, ia uită-te la fată. Vezi ce ochi are ?

— Am văzut. Și m-am speriat : *ochii mamei.*

Negustoreasa se duce lîngă mireasă, se uită adînc în ochii fetei, o întreabă :

— Cum te cheamă pe tine ?

Fata surîde... surîde arătîndu-și dinții albi, sănătoși, mari, și răspunde :

— Nana, Nana mă cheamă...

— Dar și pe mama tot Nana o chema...

Le vinde lumînări mari, albe, de spermanțet, lumînări de nuntă, cu fundulițe. Pleacă țăranii... Cei în vîrstă întîi iar după ei tinereii... Tinereii care se țin de mînă.. Tinereii care au o viață întreagă înaintea lor... O viață întreagă ? Ce înseamnă o viață întreagă ? Viața poate fi lungă. Viața poate fi scurtă. Dar ea este totdeauna întreagă.

Orzu mănîncă iarăși struguri brumați și reci și după ce se satură, sau i se pare numai că s-a săturat, izbucnește :

— De ce trăiesc eu ? De ce mai trăiesc ? Armeanul mi-a murit și eu trăiesc. Am șase copii de la armean și cu unul de la Mișu, pe care o să-l nasc în curînd, șapte... Armeanul mi-a murit fără să mă sărute și nici Mișu nu mă sărută. Vine, închide ușa prăvăliei, trage obloanele, punem zăvorul. „Hai, tanti Orzu." „Hai, Mișule." Mă-nghesuie pe cîte-un sac cu mălai, pe cîte-un sac cu cartofi. „Mai hai o dată, Mișule." „Nu, tanti Orzu, am ostenit." „Sărută-mă, Mișule." „Nu, tanti Orzu, nu trebuie." Mă duc seara acasă. Le fac copiilor de mîncare, îi spăl, îi adorm. Soacră-mea stă să cadă-n coadă, bătrînă, ce să-i faci ? Muncește cît poate, dar nu mai poate mult. Adorm copiii. Adorm și eu. Uneori visez. Mă visez la școală, în sat la Omida, tu. Se face că sînt fetișcană, tu, și că mă scoate profesorul la lecție și nu știu și mă bate cu nuiaua, și plîng și plîng și mă trezesc plîngînd, tu. Și plîng, și plîng și mi-e dor de armeanul meu, care-a murit, și de Mișu care vine pe la mine, pleacă și mă lasă singură. Și adorm de atîta plîns și cînd mă trezesc, tu, mi se face foame și mănînc, mănînc și viu la prăvălie și iau ziua de la cap și *parcă iau viața de la cap,* tu... A ? Ce zici ? *Asta să fie viața ?* Pentru asta să fi venit noi pe lume ? Spune-mi, tu, că tu știi.

— Nu știu, Orzule, nu știu. Poate. S-ar putea ca *asta* să fie viața și, de asemenea, s-ar putea ca *pentru*

asta să fi venit pe lume. Zic și eu *poate*, dar de știut nu știu, Orzule, și dacă nu știu, nu știu...

— Ia și mănîncă struguri, tu, sînt brumării și sînt reci și sînt dulci, tu.

Iau cîteva boabe de struguri, le duc la gură, le sparg între dinți, le mestec...

— Într-adevăr, Orzule, strugurii sînt dulci.

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Acum, adus de Dioclețian, aveam să-l văd pe marele poet chiar în propriu-i bîrlog.

Dioclețian intră în casa lui Balcanski și odată cu el intrai și eu. Salonul era plin pînă la refuz, om lîngă om, așa că sosirea noastră n-o luă nimeni în seamă. Bucuros, mă stîrcii lîngă ușă. Afară seara căzuse cenușie peste oraș.

Un bătrîn slab-scoabă, cu ochelari pe nasul uriaș, vulturesc, îmbrăcat excentric, prezida o adunare alcătuită dintr-o sumedenie de tineri, stînd, ca un copil, într-un fel de balansoar vopsit în verde. Înghesuit într-un colț, un băiețandru scurt, gras, umflat ca o minge, citea un sonet. Cînd tînărul isprăvi lectura, maestrul întinse degetul și spuse imperial :

— Dă-mi-l, Harapnicescule, dă-mi-l...

Își aruncă ochii peste sonet, scoase un uriaș creion din buznar și tăie toate cele patru strofe.

— Ești genial, tinere, *genial !* Vei fi Shakespeare sau Dante. Și, dacă te vei sîrgui, s-ar putea să te apropii de mine. Ba chiar să mă ajungi. Poate să mă

și întreci. Însă din acest sonet nu e bun decît ceea ce eu am lăsat neșters. Atîta și numai atîta...

Întinsei cu neobrăzare gîtul să văd mai bine *ce nu șterse* maestrul. Mă mirai și nu prea. Neșters rămăsese doar cuvîntul *sonet*. Ba nu. Mai rămăsese neșteарsă și semnătura: I. Harapnic-Harapnicescu.

Mă văzu. Pe cînd mă înclinam în față-i, mă arătă din ochi lui Dioclețian.

— Tînărul, se pare că tu l-ai adus, nu ? Scrie ?

Iar Iuga Dioclețian minți cu bună știință :

— Nici prin gînd nu-i trece, iubite maestre.

— Atunci pentru ce l-ai adus în imperiul literelor ?

— Pictează, maestre. Și nu pictează de loc rău.

Mulțumit că totuși nu i-a intrat în casă un băiețandru oarecare, maestrul își răsuci vîrfurile destul de răsucite ale mustăților și, măsurîndu-mă cu ochii lui sfredelitori, grăi :

— Vei fi un Michelangelo, tinerelule. Un Lionardo vei fi. Sau poate *numai* un Rafael. Se vede după luminile care joacă fulgere în ochii dumitale verzi ca verdea iarbă a primăverii. Începînd de mîine, să vii să-mi faci portretul. Am să te plătesc cu aur, cu aur curat am să te plătesc, tinere, cu aurul cel mai curat.

— Vă mulțumesc, maestre.

Maestrul mă auzi. Ori poate nu mă auzi, pentru că vorbi mai departe ca și cum nu m-ar fi auzit :

— Astfel, agățat de pulpana redingotei mele, vei intra și dumneata în nemurire. Pentru că deși contemporanii mă detestă, posteritatea o să mă adore, o să-mi înalțe statui după statui, și o să mă ridice în

slăvi... Pînă la lună. Pînă dincolo de lună... Pînă dincolo de stele...

Vorbise uitîndu-se pe deasupra capetelor noastre, undeva, la un cer înstelat, pe care numai el îl vedea. Plecă fruntea, mă privi drept în ochi și spuse foarte clar :

— Dumneata, tinere, te vei plimba cu nepoții dumitale de mînă prin oraș, le vei arăta statuia mea și le vei spune : „Eu l-am cunoscut pe acest sublim maestru, eu am strîns mîna acestui sublim maestru, mîna cu care și-a scris nemuritoarele-i poeme..."

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Îl admirai și-l iubii pentru acest dulce și tragic joc și mă jurai în gînd să fac totul pentru ca amintirea maestrului sublim să nu se piardă. (Un jurămînt pe care — ca pe atîtea altele — nu l-am ținut.)

Generos, maestrul îmi întinse mîna care era numai piele și oase. I-o strînsei cu recunoștință și mă înfiorai. Mîna maestrului era rece ca gheața. Nu cumva maestrului îi muriseră mîinile ? Nu cumva maestrul se afla *chiar în pragul morții ?* Pentru că mîinile lui frumoase, de culoarea fildeșului, erau reci, tot atît de reci ca mîinile unui mort.

Cineva se strecură greu printre musafiri, ajunse lîngă mine și-mi șopti la ureche :

— Sărută-i mîna... n-auzi ? Sărută-i mîna...

Nu sărutasem niciodată mîna unui bărbat. Nu sărutasem nici măcar mîna popii Tomiță Bulbuc, mînă

pe care i-o sărutaseră aproape toţi bărbaţii, toate femeile şi toţi copiii din satul nostru Omida. Am îngroşat obrazul şi m-am prefăcut că nu aud. Bătrînul maestru se miră că nu respect vechiul obicei al casei, dar nu se supără. Continuînd să se legene în balansoarul său, spuse, adresîndu-se unui băiat deşirat şi palid, cu ochelari, îmbrăcat în straie tocite de vechime, negre :

— Melhisedec ! Tu, rege al poeziei şi strălucit fiu al meu, fii gata.

— Sînt gata, iubite tată şi ilustre maestre, totdeauna sînt gata să te ascult şi să te slujesc.

Zicînd acestea, Melhisedec, strălucit fiu al poetului şi *rege* al poeziei, puse mîna pe hîrtie şi pe creion. Maestrul mă rugă să mă aşez pe covorul peticit de la picioarele sale şi după ce îi ascultai porunca mă privi printre gene şi începu a vorbi rar, cîntat, legănîndu-se ca un copil care se rîzgîie, se mîngîie şi se joacă de unul singur deşi în juru-i are atîţia admiratori :

Dacă eşti pictor să pictezi,
Să tot suspini, de eşti vioară,
Ta-ra-ra-ra, de eşti fanfară,
În artă trebuie să crezi.

Ce vezi pictează, ce visezi.
Ur-ur-urù, de eşti fanfară,
Violoncel te vreau, vioară,
În artă trebuie să crezi.

De-ţi intră bivolii-n livezi
Cu furca să-i goneşti afară.
O ! Zugrăveşte-n ziua clară
Cîte le vezi şi le visezi.
Violoncel te vreau, vioară...

Tinerii tăceau. Tăcea şi Diocleţian. Şi eu tăceam. În salonul maestrului, din pricina înghesuielii, era cald. Dar nu ştiu de ce dintr-o dată m-a luat cu frig. Emoţionat peste măsură, m-am uitat împrejur şi mi-am dat seama că pe toţi cei ce se aflau acolo — oameni foarte subţiri unii, destul de grosolani alţii — îi luase cu frig. Doamne !... Ce se întîmpla ? Asistam înmărmuriţi, *la naşterea unui rondel, la ivirea pe lume a unei opere de artă...* Doamne ! Ce se întîmpla, Doamne ? Mi se părea că balansoarul este de aur. Palat împărătesc, de aur mi se părea că este mărunta şi modesta locuinţă a maestrului.

Cu toate că trecusem prin atîtea fără să clipesc, mi-am dat încă o dată seama că eram un om slab. Îmi venea să plîng şi a trebuit să mă bat mult cu lacrimile ca să nu-mi năvălească între pleoape.

Maestrul, după ce-şi dictă rondelul, căzu şi el într-o tăcere adîncă. Era sleit ca o femeie după naştere, întocmai ca o femeie după naştere, numai că pruncul nou născut, rondelul, nu ţipa, rămînea scris de mîna lui Melhisedec pe foaia de hîrtie. A doua zi avea să fie trimis la tipar şi abia după tipărire urma să-şi înceapă viaţa, *viaţa nemuritoare*. Clipele de emoţie se topiră, se risipiră.

— Magnific, maestre...

— Extraordinar... extraordinar...

— Ce inspiratic...

— Și plecînd de la cine ?

Ochii tuturor se îndreptară spre mine. Mă ghemuii și mai mult. Mă făcui și mai mic. Aș fi dorit să se despice pămîntul și să mă înghită.

Se auziră și cîteva glume. Răsunară și rîsete. Gazda, ieșită dintr-o transă și pregătindu-se să intre într-alta, grăi :

— Melhisedec ! Rege al frumuseților, ai notat totul ?

— Fără greșală, tată.

— Atunci spune-mi cum e vremea afară ?

— Plouă. Cerul e negru și plouă, iubite maestre.

— Notează, scump fiu al meu...

Și iarăși căzu parcă în transă și iarăși începu a se legăna și a vorbi rar, șoptit, cîntat :

Mă trag din insule din Sud.
Visez zăpezile din Nord.
Nu m-am plimbat prin vreun fiord,
Și nici pe mările din Sud...

Îmi bate inima. Aud
Cum urcă pasageri pe bord.
Merg spre zăpezile din Nord,
Spre insuli de mărgean, în Sud ?

Un mărunțel cu glas nărud,
Mă-mbie șvarțul să-l abord.
Aprind havana. Către Nord
Întind urechea, către Sud :
Sînt Marsyas ! Gemînd m-aud...

Acum, înfiorat cum eram, mi se păru că sînt martor nu la nașterea unui simplu rondel ci la *facerea lumii*. Chiar la facerea lumii ? Da. La facerea lumii. Oare un poem, fie el chiar de scurtimea rondelului, nu cuprinde o lume întreagă ? „Am să scriu — îmi spusei în gînd — într-o zi am să izbutesc și eu să *creez lumi noi, frumuseți noi, lacrimi noi*... Lacrimi ! Lacrimile sînt poeme. Durerea ni le scrie pe obraz, bucuria le șterge."

Auzii glasul tremurat, slab, al maestrului scofîlcit și uscat :

— Ai notat totul, fiule iubit ?

— Fără greșeală, tată.

— Atunci, tu, care ești nu numai rege al poeziei ci și al generozității, tratează mosafirii cu cele mai alese bunătăți...

— Îndată, maestre scump, îi voi trata îndată.

În oraș circulau fel de fel de legende cu privire la casa maestrului, la familia maestrului, la salonul literar al maestrului, la orgoliul său, la geniul său, la generozitatea sa. Le cunoșteam pe toate. Unora le dam crezare, altora nu.

Melhisedec dispăru pentru cîteva clipe și se întoarse din bucătărie purtînd în mîini, cu solemnitate, o tavă mare rotundă, de aramă coclită.

— Poftiți ! Luați și ospătați-vă. Ospătați-vă din belșug, pînă la sătură și chiar pînă la sat... cînta pe nas regele poeziei, și chiar pînă la sat...

Melhisedec servi tuturor, începînd cu maestrul, cîte o scobitoare înfiptă într-o măslină și cîte un du-

micat de pîine, *cîte un singur dumicat de pîine.* (Mărturisesc că așa ceva nu mai văzusem niciodată și nicăieri.)

Pe cînd mestecam prețioasa gustare și nu mă îndu-ram s-o înghit, maestrul grăi :

— *Măsline ! Din insulele din Sud pe care le-au stăpînit străbunicii. Pîine, de pe moșiile pe care le-au stăpînit bunicii...* Bogată a fost familia Balcanski și bogată a și rămas...

Acum toată lumea care îi venise în casă se grămădi în jurul lui. Unii îl lăudau pentru versurile pe care le dictase dintr-o singură răsuflare lui Melhisedec, alții pentru minunata gustare. Maestrul, legănîndu-se în balansoar, plutea parcă în nori de fericire... În nori de fericire... La plecare — trecuse de mult miezul nopții — scoase din buzunar un pietroi roșu de sticlă. Mă chemă lîngă el și mi-l dărui.

Îl luai și mă înclinai adînc, mulțumindu-i. Maestrul declamă cu convingere :

— Rubin... *Valorează milioane...* Să vii mîine să-ți pozez, Lionardo... Dacă portretul reușește, am să-ți dărui un smaragd.

Înainta de a părăsi modesta casă a bătrînului maestru, Melhisedec schimbă cîteva vorbe pe șoptite cu Dioclețian.

Pe stradă îmi întrebai prietenul :

— Meștere, nu știi ? Cam cîți copii are maestrul ?

— Nouă. Numai nouă. Opt băieți și o fată.

— Și cu ce-i ține ?

— Numai Dumnezeu știe. Trăiesc cu toții din ce le pică la întîmplare de la unul sau de la altul. Uneori le lipsește din casă pînă și coaja de pîine. Dar asta n-are nici o importanță. Familia știe că Balcanski e un poet de geniu și că geniul trebuie să sufere în viață dacă ține ca după moarte gloria sa să capete o strălucire veșnică.

— Dar, în definitiv, dumneata ce crezi despre poetul Balcanski, domnule Dioclețian ? Nu mi-ai spus niciodată. Este, într-adevăr, un geniu ?

— Ar fi putut să fie, îmi răspunse Dioclețian, însă orașul ăsta păcătos își mănîncă cu o mare voluptate și cu o și mai mare nerușinare valorile. I-a mîncat pe mulți. L-a mîncat și pe Balcanski.

Mă gîndii la poeziile bătrînului pe care abia îl părăsisem, la proza lui aproape necunoscută de marele public, la piesele lui nejucate de nici un teatru. Mă oprii din mers, îl oprii și pe Dioclețian și-i spusei :

— *Omul acesta a avut geniu.*

— Cu atît mai mare e vina acestui oraș deșuchiat față de el.

Începu să plouă mărunt. Convorbirea cu Dioclețian mă întristase. Răsuflai ușurat cînd, despărțindu-se de mine, îmi declară că vrea să rămînă singur într-o cafenea.

Mă dusei pe *Inocentă,* la gazdă și mă apucai să desenez cu îndîrjire. Cum nu credeam că voi ajunge nici Michelangelo, nici Lionardo și nici măcar Rafael, multă vreme nu mai avui curajul să calc prin casa bătrînului maestru. Omul pe care îl iubeam, dar de a

cărui vrajă mă temeam, poate mă și uitase. Cîți nu-i călcaseră, între timp, pragul ?

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Strivit de osteneala atîtor drumuri făcute toate pe vreme rea, Oroș adormise și de cum adormise căzuse într-un somn adînc. Mie îmi era totuși teamă să nu fac vreo mișcare greșită, vreun zgomot care ar fi putut să-l trezească. Ne așteptau nu una, două, ci multe, încă destul de multe zile grele. Orice clipă în care Oroș găsea odihnă era binecuvîntată. Ora era șapte și jumătate. Dimineața nu avea nici o frumusețe. Să mai doarmă Oroș, să mai doarmă pînă la opt. Măcar pînă la opt. Pe urmă...

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Într-o altă zi, iarna — era înainte de amiază și Capitala se afla îngropată sub munți de zăpadă — Dioclețian, întîlnindu-mă, îmi spuse :

— Hai cu mine, *arhanghele*... Hai cu mine și nu mă-ntreba unde te duc...

— Totuși, încotro ?

— Nu mai încerca să mă tragi de limbă, *îngere*, că n-o să izbutești. Vino cu mine și-o să-ți placă.

— Și dacă nu mi-o plăcea ?

— Dacă nu ți-o plăcea ?!... Ei... Dacă nu ți-o plăcea, nu ți-o plăcea.

Dar nu mi-a spus numai atîta : m-a înjurat cum puțini mă înjuraseră pînă atunci. Ne-am împăcat numai după ce i-am întors cu dobîndă toate vorbele rostite. Mă asculta și rîdea... Rîdea să se prăpădească... Rîdea să se prăpădească dar nu se prăpădea...

— Acum mergi ?

— Merg, nene Dioclețian, de ce să nu merg ? Merg.

Îl urmai. Nu era ceva nou pentru mine. Îl mai urmasem de nenumărate ori. Merserăm pe Calea Victoriei. Pe urmă o luarăm spre Piața Amzei. Cunoșteam bine piața. Se aflau acolo cîteva lăptării ținute de niște macedoneni. La nenea Mișu Cacsu iaurtul era minunat, iar la Coste Biț puteai, pentru cîțiva gologani, să bei lapte dulce fierbinte pînă îți umflai burta.

Trecurăm prin Piața Amzei și, la stînga, pătrunserăm într-o străduță care mirosea a gunoaie, a ganguri mucede, a zarzavaturi vechi intrate în putrezire. Bănuii că mă duce în cine știe ce casă spurcată în care are el vreo întîlnire cu cine știe ce deochiat și-l întrebai cu oarecare teamă :

— Nene, mai avem mult de mers ? Mi-au cam înghețat picioarele și n-aș vrea să mă aleg cu niscaiva degerături.

— Cîțiva pași... Numai cîțiva pași și o să ajungem la căldurică... La căldurică și la... destinație.

Un gard înalt de uluci. Poarta strîmbă era pe jumătate deschisă. Dioclețian îmi porunci :

— Aici. Ia-o înainte, *îngere*...

O luai înainte. Strecurîndu-ne cu stîngăcie printre munții de zăpadă din curte, ne pomenirăm în

pragul unei case. Aci, fără să bată în ușă, Diocleţian intră în sălită. Intrai și eu. (Intrînd îmi repetam în gînd : „Am dat de dracul... Am nimerit într-un ascunziș de... stricați.") Ne scuturarăm de zăpadă și pe cînd încercam să ne ștergem cît mai bine pe picioare, auzirăm un glas slab întrebînd din odaie :

— Cine e acolo ?

— Eu, maestre, eu, Diocleţian. Sînt cu un ucenic de-al meu.

Se lăuda. Nu-i eram ucenic. Sfinți slăbănogi și sfinte pămîntii și strîmbe, ori arhangheli cu aripi de hîrtie mă simțeam și eu în stare să zugrăvesc tot atît de bine sau tot atît de rău ca și el.

Glasul bărbatului din odaie se învioră :

— Poftiți, poftiți...

Cînd intrai în scunda și puțin luminata odaie și văzui dintr-o ochire tot ceea ce era de văzut se încrîncenă carnea pe mine. Pe un pat larg, de scînduri, acoperit în parte cu niște saltele zdrențuite, zăcea o umbră de om cu obrazul topit de suferință. Între spinarea lui și perete cineva îngrămădise cîteva perne din care curgeau fulgii, niște fulgi vineții, soioși, murdari. Pe trupul lui alcătuit numai din oase și din piele, ciudatul bărbat la care fusesem dus de Iuga Diocleţian purta o haină gălbuie, tare obosită și tare ponosită. Picioarele întinse pe pat îi erau acoperite cu o pătură vînătă și aspră. Avea o frunte neobișnuit de înaltă și mult încrețită. Sub ea îi ardeau ochii rotunzi, mari, negri. Pe obrazul slab barba nerasă de cel puțin o săptămînă îi crescuse țepoasă. Tot atît de țepoasă îi crescuse și mustața. În ciuda obrazului

topit, buzele îi rămăseseră tot groase, tot cărnoase. Erau însă albe, plesnite, de parcă ar fi umblat de curînd prin viscol. Într-un colț, pe un scăunel, un băieţandru ceva mai tînăr ca mine spăla niște pensule într-o găleată. Pe lîngă pereți se aflau o mulțime de cartoane de diferite mărimi.

După ce se uită cîteva clipe la noi, umbra de om care zăcea în patul acela grăi slab :

— Ia loc, Diocleţiene. Ia loc și dumneata, tinere.

Nu se mai uită la mine și mă simții ușurat. Niciodată pînă atunci nu întîlnisem niște ochi în care să simt concentrată atîta putere și care să mă tulbure într-o atît de mare măsură.

— Ei, Diocleţiene, ia spune-mi : ce noutăți îmi aduci ?

— Multe, maestre, multe... Numai să ai răbdare să le asculți pe toate.

În ochii rotunzi și mari fulgerară lumini.

— Hai, golește-ți sacul, Diocleţiene.

Spre nedumerirea mea, care mă copleși dintr-o dată uriașă, însă nu și a băieţandrului care spăla pensulele, ieși pe neașteptate la iveală *un alt Diocleţian*, un Diocleţian pe care nu-l cunoscusem și pe care nici măcar nu-l bănuisem. De sub fața zbîrcită, proaspăt rasă și fără mustăți, ca de actor bătrîn, a zugrăvitorului de sfinți și de sfinte, de arhangheli și de diavoli, ieșise pe neașteptate la vedere *un rît galben și hidos de porc*. Buzele i se țuguiară și i se umplură de bale, nasul i se lungi, ochii îi deveniră libidinoși și vicleni și i se ascunseră în adîncul capului.

Ciudatul boier Bordea, tînărul sculptor Kiru — despre care mulți spuneau că ar avea geniu și că în ultima vreme îi devenise lui Bordea favorit — poetul decadent Mercu și poetesa Clelia Vulf, ministrul Finanțelor și cucoana politicianului Richard Tanas, căruia gurile rele îi spuneau în derîdere Richard Inimă-de-Leu, familia violonistului Buntaș, patru fete și toate patru ca și nevastă-sa, iubărețe peste măsură... Toate le cunoștea Dioclețian de-a fir-a-păr. Toate le povestea. Și cu ce șart ! Îți venea să-l împușți, nu altceva. Aproape toate numele celebre ale Capitalei i se vînturau, i se învălmășeau prin gură și i se rostogoleau afară, îmbăloșate, printre buze.

Nu tocmai eu eram omul care să se sperie de cuvinte. Dar atunci mi-am dat pentru întîia oară seama că uneori cuvintele pe care mi le închipuiam a fi de piatră, de aur ori de foc puteau fi și de noroi...

Ascultîndu-l pe Dioclețian vorbind, mi se făcu rușine de mine însumi. De fapt, *mi se făcu rușine că sînt om*, și dacă aș fi avut cum, mi-aș fi astupat urechile să nu mai aud ceea ce se rostea acolo cu gura plină.

Cu voia sau fără voia mea auzii totul. Roșii și mă uitai în pămînt. Bolnavul care zăcea de ani răstignit pe patul lui de pătimire, care cunoștea lumea despre care pălăvrăgea Dioclețian, și care părea setos să afle cît mai multe, se amuza vădit și, tot vădit, *încerca să rîdă*. Lăsai rușinea la o parte și ridicai ochii ca să nu scap această expresie a chipului său care de obi-

cei părea de sfînt. Îi întrezării printre buze dinții, care îi rămăseseră la locul lor albi și frumoși. Se chinui mult pînă să surîdă. Își adună toate puterile și făcînd un efort suprem izbuti. Surîsul i se scrise pe întregul obraz însă nu ținu decît puțin, cam atît cît ține un fulger, și se stinse. Răsuflă de cîteva ori greu, de parcă surîzînd ar fi urcat un munte, și cînd se mai liniști, nu fără o ușoară părere de rău, zise :

— Putrezește buna noastră societate, Dioclețiene. Ha ! Ce zici ? Putrezește. Iar în locul ei o să apară o altă lume, *o lume nouă*. O lume...

Iuga Dioclețian, iritat, i-o tăie :

— O să răsară. Nu zic nu. Dar lumea aceea *nouă*, de care vorbești dumneata, eu n-o s-o mai apuc. Iar dacă totuși va fi s-o apuc, pentru mine va fi prea tîrziu, voi fi prea bătrîn... Prea bătrîn ca să mă mai bucur și prea bătrîn ca să mă mai întristez... Dar pînă atunci ce să fac ? Vreau să trăiesc și trebuie să trăiesc. Și ca să trăiesc sînt nevoit să mă aranjez cu escrocii de azi, cu peștii de azi, cu pungașii de azi, cu politicienii de azi, cu alte cuvinte *cu pușlamalele de azi...*

Rîtul libidinos și urît de porc care mă dezgustase dispăruse într-o singură clipă. Acum fața zugravului de biserici se asemuia iarăși cu obrazul scofîlcit și acrit al unui actor îmbătrînit înainte de timp, care nu l-a jucat pe Hamlet și care n-a luat prea multe aplauze pe scenă.

Imaginea bunei lumi a Capitalei, de care vorbise cu o atît de deplină cunoaștere Dioclețian, pierise din

odaie. Pierise din odaie și liota de escroci evocată de același Dioclețian. Acum bolnavul vorbea în șoaptă, atît de în șoaptă, încît mi se păru că ar putea să-și dea sufletul cu fiecare din vorbele ce-i ieșeau anevoie din gură.

— Iarna se prelungește iar eu, cum știi, nu pot îndura frigul. Și așa sînt cam pe trei sferturi înghețat. Mi-ar mai trebui niștre lemne, Dioclețiene. Ai putea să-mi faci rost ? O să plătesc de îndată ce o să izbutesc să vînd un carton — două.

— Întîi... întîi trebuie să caut ceva bani...

— Banii... Mereu banii... O să-ți dau bani de îndată ce vînd ceva... Sper să vînd chiar zilele acestea.

Înainte ca Dioclețian să apuce să mai spună un cuvînt, ușa se deschise cu violență și năvăli peste noi un boier blond, cu cioc, purtînd pe cap pălărie cu boruri largi. Boierul blond era scurt, gros, lat în spate. Cineva care l-ar fi asemuit cu un butoi cu bere n-ar fi greșit prea mult. Pe trup purta un surtuc îmblănit, iar în picioare galoși. Bineînțeles că era înmînușat, și din cauza nervozității de care probabil suferea, tot învîrtea în mînă un baston noduros de parcă s-ar fi apărat cu el de niște cîini răi pe care numai el îi vedea. Ca orice boier care intră în casa unui sărac, omul nostru nu-și dăduse osteneala să-și scoată galoșii în sălița și nici măcar să se scuture mai ca lumea de zăpadă. Pătrunsese în odaie peste noi fără să bată la ușă. Se uită la bolnav, se uită la Dioclețian și, în cele din urmă, se uită și la mine. Privirea lui, care întîrzie cîteva clipe pe șoldurile mele mă scîrbi. Îi

pricepui îndată înțelesul și strîmbai din nas. Își dădu seama că nu eram din tagma care-l interesa și mă lăsă în pace. Își întoarse ochii în cealaltă parte și se preocupă numai de bolnav.

— *Bonjour, maître !...*

Bolnavul, cu ochii în flăcări, îi răspunse :

— *Bonjour, stăpîne.*

Bondocul cu cioc se răsuci ca un spîrnel către Dioclețian și-i propti vîrful bastonului în burtă.

— Povestește în continuare ce-i spuneai damblagiului despre mine. Mă bîrfeai, nu ? Mă înjurai, nu ? Mă calomniai, nu ? Bîrfește-mă, ratatule... Înjură-mă, ipocritule... Calomniază-mă, ticălosule... Îmi face plăcere să mă ungi cu balele tale, bisericosule. Mă mir că nu ți-ai lăsat barbă. Mă mir că nu ți-ai atîrnat cruce de gît. Mă mir că nu te-ai călugărit. Cum ești ca și văduv, ajungeai sigur episcop. Poate că, ticăloșindu-te și mai mult, ajungeai chiar mitropolit... În țara românească totul, absolut totul e posibil... Totul... Totul...

Dioclețian apucase cu amîndouă mîinile capătul bastonului și încerca să scape de apăsarea lui. Însă bondocul îl împingea cu tot mai multă putere, ca și cum ar fi avut în mînă o suliță cu care voia să-l străpungă pe clevetitorul cu obraz zbîrcit și cu chelie.

— Murdărește-mă !... Cîrtește-mă !... Țap gălbejit !... Într-o zi tot o să mă șterg undeva cu pielea ta... Dar nu... N-o să mă șterg... Pielea ta e prea aspră, prea scorțoasă și prea janghinoasă ca să fie bună de așa ceva...

Diocleţian tăcu. Bondocul se sătură de joacă. Lăsîndu-şi victima în pace, se întoarse către maestru şi-l întrebă :

— In spune-mi, mortăciune, ce vaxuri ai mai mîzgălit de cînd nu te-am văzut ?

— Cîteva peisaje... şi cîteva naturi moarte, *stăpîne*.

(Omul vorbi iarăşi încet şi rar, ca dintr-un fund de butoi sau, mai curînd, ca dintr-un fund de mormînt.)

— Peisaje !... Naturi moarte !... Naturi moarte !... Ce altceva decît *naturi moarte* putea să zugrăvească o ***mortăciune*** ca tine ?... Dar să le văd !... Să le văd !... Băiete ! Să le văd !...

Bondocul bătea din picioare, înjura furios printre dinţi, lovea duşumeaua cu bastonul, gîfîia. Faţa i se roşise şi ochii îi ieşiseră din cap. Barbişonul îi tremura. Mă temui că-i va plesni inima şi va muri într-o clipă, acolo, sub ochii noştri. Gazda, care se pare că-şi cunoaştea bine clientul, rămînea liniştită.

Ucenicul lăsă pensulele de-o parte şi ascultă porunca. Luă cinci cartoane de lîngă perete şi se apropie cu ele de fereastră.

— Poftiţi aici, domnule Bordea, la lumină.

Bordea se repezi. Dintr-o dată, ca prin farmec, dispăru din el orice urmă de brutalitate. Cu nespusă gingăşie luă din mîinile băiatului cartonaşele, şi le examină unul cîte unul pe îndelete. Examinarea dură. In tot acest timp, boier Bordea tăcu. Toată faţa lui însă exprima bucuria, satisfacţia, plăcerea, admiraţia. Tăcurăm şi noi şi, pe furiş, aruncarăm cîte-o privire

cartonaşelor. Bordea le aşeză pe marginea ferestrei şi cum îşi luă mîinile de pe ele, deveni iarăşi vulgar şi brutal pînă la dezgust. Faţa i se crispă. Glasul i se aspri.

— Ţi le cumpăr, *mortăciune*. Pe toate cinci ţi le cumpăr, deşi sînt nişte vaxuri ! Nişte vaxuri, mă, *damblagiule*, nişte vaxuri cum numai tu ştii să pictezi pe lume !...

Scoase din buzunar un pumn de bancnote mototolite şi le aruncă omului care nu se mai putea mişca din pat.

— Ţine ! Să mai trăieşti ! Auzi, mă ? Mai trăieşte ! Şi mai mîzgăleşte cartoane, mai mîzgăleşte pînze, cum îţi vine mai bine. Poate mai ies nişte vaxuri ca astea, să caşte lumea gura la ele şi peste o jumătate de mileniu. Şi să spună : *ăla le-a pictat. Damblagiul. Însă boier Bordea le-a achiziţionat.* Boier Bordea şi-a încîntat cel dintîi ochii cu ele. Boier Bordea le-a pus la păstru pentru eternitate. Fără boier Bordea artistul pierea. Fără boier Bordea opera i se pierdea... Fără boier Bordea... Fără boier Bordea viaţa Capitalei n-ar avea nici un chichirez...

Vorbise pentru *Damblagiu* ? Vorbise pentru Diocleţian ? Nu ştiu, însă mie mi s-a părut *atunci* că vorbeşte numai *aşa*, ca să vorbească. Poate n-aveam dreptate. Poate vorbise pentru mine, să ţin minte şi să scriu mai tîrziu despre el. Nu ştii niciodată ce-o să lasă din oamenii tineri pe care-i cunoşti... Poate o să-ţi lasă din ei prieteni şi admiratori. Poate o să-ţi lasă din ei duşmani înrăiţi, mai curînd duşmani înrăiţi...

Pictorul, care în ultimii ani ai vieții își zugrăvise tablourile cu pensula legată de mînă, murise cu cîteva luni mai înainte.

Acum, după cum aflasem de la Diocleţian, *se isprăvise şi cu boier Bordea*, se mutase şi boier Bordea pe lumea cealaltă. Pe boier Bordea avea să-l ducă la cimitir un întreg alai de artiști. Pe pictor îl însoțise la Bellu boier Bordea, ucenicul și o femeie necunoscută. Dricul era tras de doi cai chiori.

— Ce porc ! zicea Diocleţian mergînd, ce mai porc a fost la viața lui acest boier Bordea... A murit !... Și înainte de-a muri nu l-a lăsat inima să intervină, așa cum îmi făgăduise, să mi se dea comanda zugrăvirii bisericii de la Fundulea... Știi cum a murit?

— De unde vrei să știu ? În ziare nu s-a scris nimic.

— Nu s-a scris nimic ! Este adevărat că pînă acum nu s-a scris nimic, dar o să se scrie... He-he-he !.. Ce-o să se mai scrie despre boier Bordea !... Ce-o să se mai scrie !... Poate și tu o să scrii cîndva despre moartea și înmormîntarea lui boier Bordea !

— Crezi ?

— Află de la mine cum a murit. *S-a trezit din somn la miezul nopții, speriat, pentru că visase că murise.* A sculat-o și pe coana Mița și i-a cerut o lumînare. Coana Mița îl știa om ciudat... Nu s-a mirat. Credea că vrea să petreacă cu ea, cum mai petrecuse... S-a dus la bucătărie și i-a adus una.

Pe atunci grevele erau dese și oricînd te puteai pomeni că uzina electrică nu mai funcționează. Pentru

orice eventualitate în fiecare casă se găseau lumînări de rezervă.

— Boier Bordea a aprins lumînarea, s-a închinat și s-a culcat la loc în pat, a înghițit de două-trei ori în sec, a dat ochii peste cap și s-a dus. Odată dus, dus a fost... Și cînd cineva se duce acolo unde s-a dus boier Bordea acum, nu se mai întoarce niciodată... niciodată...

— Om norocos ! A avut parte de moarte ușoară. Unii se chinuiesc cu lunile, ba chiar cu anii... Se chinuiesc și se roagă : „Ia-mă, Doamne ! Ia-mă Doamne!"

— Viață ușoară... Moarte ușoară...

— După cîte am aflat, Bordea n-a avut o viață ușoară. Se zice că a mai stat și pe la pușcărie.

— Pușcăria lui Bordea, — glumă, pension, nu pușcărie.

Diocleţian scuipă scîrbit, din mers. Era vînăt de supărare.

— Porcul ! Muri ! Își luă tălpășița și se duse frumușel acolo unde nu mai e nici bucurie, nici întristare, iar pe mine mă lăsă muritor de foame. Potlogarul !... Porcul !... Bestia !...

Mie, boier Bordea nu-mi făcuse nici bine, nici rău. Nu-l văzusem decît o dată, atunci cînd îl vizitasem pe *Damblagiu* cu Diocleţian. Nu aveam deci nici pentru ce să-l înjur, nici pentru ce să-i iau apărarea. Simții totuși că vocabularul zdrențăros al lui Diocleţian mă plictisește și ținui să i-o spun :

— După cîte știu, Bordea n-a fost porc, domnule Diocleţian. Boier Bordea n-a fost chiar porc. Iar dacă totuși o fi fost, pe mine mă miră că dumneata, *tocmai*

dumneata, vezi în toți oamenii porci... Și pentru că am ajuns să-ți fac mărturisirea aceasta, trebuie să merg mai departe și să-ți spun că, într-o zi, atunci cînd în casa pictorului damblagiu l-am cunoscut pe boier Bordea, *ți-am zărit și dumitale rîtul*. Da, da, ți-am zărit rîtul de porc, în momentele în care îi povesteai bolnavului cancanuri din lumea bună. Ți-am văzut rîtul. *Dumitale* !... Dumitale care zugrăvești sfinți și îngeri și-i pictezi lui Dumnezeu ochi albaștri și barbă galbenă, nepieptănată... Auzi !... Barbă galbenă, nepieptănată... Dumnezeu cu barbă galbenă și încă nepieptănată...

Așteptam să se oprească din mers, să mă suduie, să mă apuce de urechi ori chiar să-mi tragă cîțiva ghionți, fără să se sinchisească de trecătorii care foiau în jurul nostru și care ne-ar fi văzut. Dar, împotriva așteptărilor, Dioclețian nu-mi luă în seamă cuvintele. Și nici tonul. Se mulțumi să mă privească batjocoritor și să-mi spună :

— După ce-ai să mai crești, ori poate abia după ce-o să îmbătrînești, o să observi că tu însuți, în unele împrejurări, ai căpătat rît de porc. Pînă atunci, mai șterge-ți nasul, mucosule, și nu încerca să faci pe deșteptul cu mine, că nu se prinde.

Vorbele lui mă arseră. Îi strigai :

— Eu ? Eu n-o să am niciodată rît de porc, domnule Dioclețian. *O să fac totul ca să nu capăt niciodată rît de porc.*

Scofîlcitul care se lăuda deseori că-i sînt ucenic, rîse cu poftă :

— He-he-he !... O să faci totul !... O să faci totul ca să nu capeți rît de porc ! Nu cumva îți închipui că eu am vrut ? Nu. N-am vrut, băiete... Cu toate astea !... Ei ! Viața ! Viața ne dăruie la toți — sau, dacă vrei, aproape la toți — mai devreme sau mai tîrziu, rîturi de porci. În tinerețea lui, boier Bordea a fost curat ca lacrima. A fost cinstit. A fost inteligent. După ce s-a întors de la Paris cu buzunarele doldora de diplome, mulți au văzut în el un viitor mare profesor de universitate, un viitor mare ministru, un viitor mare prim-ministru... Și cînd colo !... Toate, mă, toate harurile lui s-au dus pe apa Dîmboviței. I-a rămas inteligența, o inteligență strălucită, care l-a ajutat să devină escroc și șantajist, scatofag și pederast, să lunece din ce în ce mai jos, să se prăvălească din ce în ce mai adînc în mocirlă. Orașul *acesta*, așezat din vechi timpuri pe mlaștini și pe cursul subțire al unui pîrîu, e grozav de nesățios, *mănîncă oameni, mănîncă mereu oameni*. Afurisitul !... Măcar de i-ar mînca înainte ca oamenii să apuce să se porcească. Dar nu ! *Bucureștiul întîi porcește omul și pe urmă îl mănîncă*...

— Nu-ți împărtășesc de loc părerile, domnule Dio...

Zugravul de biserici se opri din mers, mă prinse de nasturele hainei și mă sili și pe mine să mă opresc. Credeam că mă pocnește și tocmai mă pregăteam să-i ripostez cînd îl auzii spunîndu-mi cu un reproș moale:

— Nu-mi împărtășești părerile ! Nici nu ți-a căzut capul de la gură și nu-mi împărtășești părerile !... Dar ce știi tu ? Ce-ai apucat tu să afli pînă acum *despre lume*? A? Ai putea să-mi spui?

Era greu să-l lămuresc acolo în stradă că trăisem multe și cunoscusem destule și că, în ce privește cunoașterea oamenilor, nu eram chiar atît de naiv cum păream sau cum îmi plăcea uneori să par. Găsii că deocamdată e mai potrivit să bat în retragere. Mormăii :

— Nu mare lucru, nene Diocleţian, nu mare lucru.

Diocleţian mirosi că-l mint. Cu voce coclită rosti :

— Mă... Mi se pare că... Da, mă, da... *Mi se pare că și tu, deși n-ai încă vîrsta, ai început să te porcești.* Și nu mă mir. Lumea în mijlocul căreia trăiești... Modul în care trăiești... Felul în care vorbești și încerci să te obrăznicești...

Diocleţian se depărtă de mine și-și reluă mersul. Mă ţinui după el. Mai mult : îmi potrivii pasul după al lui. Tăcui. Tăcui și căzui pe gînduri. N-avea dreptate. *Dar dacă totuși avea ?* Inima începu să mi se zbată nebunește în piept. Nu. *Mai curînd să mor decît să mă porcesc.* Mai curînd să mor... Acum. Chiar acum să mor. Acum, nu altădată. Acum. Chiar acum. *Dar de ce să mor ?* De trăit e greu. De murit... De murit e destul de ușor. Nu. Asta nu era adevărat. Nu era ușor să mori. Nu era ușor să trăiești, dar nici să mori nu era ușor... Trebuie să ai mult curaj ca să trăiești, dar trebuie să ai și mai mult curaj ca să-ţi dai singur moartea...

Zugravul de sfinţi și de biserici simţi că sînt tulburat. Rîse fără nici un chef și mă bătu pe umăr :

— Hai, vino-ţi în fire. Am pălăvrăgit amîndoi ca niște prostănaci.

— Dar dacă totuși ai spus adevărul ?

— Dacă tu crezi că am spus adevărul, e cu atît mai bine. Ai timp să te fereşti...

— Să mă feresc ? De ce ?

— De porceală... Să te fereşti să nu capeţi rît de porc...

— Cum să mă feresc ?

— Ei ! Asta e mai greu de spus în cîteva cuvinte.

Pe cînd mergeam mai departe pe lîngă Diocleţian, nu știu de ce dar dintr-o dată mi se păru că port în spate un sac încărcat cu pietroaie.

Lumea n-are margini...
Viaţa are margini...
Lumea n-are margini...

Toamnă ! Îmi adusei aminte că deasupra pămîntului se află cerul. Ridicai ochii. Într-adevăr, deasupra pămîntului se afla cerul. Iar cerul, deși toamnă, era albastru și numai ici-colo acoperit de petice de nori. De-a lungul străzii Știrbei Vodă fluiera vesel vîntul. Mă bucurai că vîntul fluieră vesel. Uneori vîntul fluieră trist. Alteori fluieră supărat. Dar acum... Acum, pe străzile Capitalei, vîntul fluiera vesel... vesel... de parcă ar fi venit de la o nuntă, ori s-ar fi dus la o nuntă...

Lumea n-are margini...
Viaţa are margini...
Lumea n-are margini...

Undeva, departe de palatul din centru, tocmai pe Dealul Spirii, se auzeau cînd rare, cînd dese, împușcături. Orașul de scaun, cu toate că-și mai pusese zor-

zoane — vitrine noi, cîteva clădiri reparate și date cu vopsea proaspătă — rămăsese, de fapt, tot jerpelit, tot sărăcăcios, tot așa cum îl cunoscusem în timpul războiului atunci cînd peste cuprinsul lui stăpîneau nemții. Trotoarele erau tot sparte. Noaptea întunericul năvălea, ca și mai înainte, asupra cartierelor mărginașe. Pe marile bulevarde și pe Calea Victoriei mai ardeau însă din loc în loc cîteva becuri. Dar, așa cum era, orașul își avea dulceața lui, tristețile lui, farmecele lui. Pe mine unul mă și robise. Voiam să-mi trăiesc viața, atîta cît o voi avea, în acest oraș, să zugrăvesc acest oraș pe pînzele mele, să-l descriu în cărțile mele. (Năzuiam să devin scriitor, pictor... să umplu fagurii zilelor mele cu mierea dulce a artei.)

Împușcăturile se întețeau și se auzeau din ce în ce mai puternice, și mai apropiate. Bucureștenii se obișnuiseră cu ele încă din timpul ocupației germane și aproape că nici nu le mai luau în seamă. Tulburările, grevele se țineau lanț și tot lanț se țineau și represiunile... Represiunile... *Represiunile*... Ori de cîte ori aveau loc represiuni, indiferent unde, îmi aduceam aminte de 1907, de răscoalele din 1907, și de *represiunile* din 1907. Îmi înghețа șira spinării și trupul mi se acoperea de sudori reci ca sudorile morții.

Dioclețian se opri. Zise :

— Aici a locuit boier Bordea...

Lumea n-are margini..
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

— Știu. De trecut pe la poartă i-am trecut, însă în casa lui n-am călcat niciodată. Nici eu nu m-am înghesuit, nici el nu m-a poftit.

— Mai bine, zise Dioclețian, acum îți pot spune. Dacă veneai, îți ieșea nume rău. Răposatul...

— Cunosc !... Cunosc. Nu-ți mai răci gura degeaba, că n-am chef să te ascult. Știu despre Bordea tot atît de multe ca și dumneata. Tot orașul vorbește... Tot orașul știe... Cu amănunte...

Poarta era larg deschisă și în curtea vastă, acoperită cu pietriș mărunt, spălat îndelung de ploi, se aflau adunați laolaltă peste patruzeci de oameni. Pe cei mai mulți îi știam din vedere, de pe Calea Victoriei, ori de prin cafenele. Dacă te plimbai pe Calea Victoriei, înainte de prînz și către seară, vreme de o săptămînă, ajungeai să cunoști bine cam tot ceea ce se chema lumea subțire și lumea artistică a orașului, toate celebritățile. Celebrități ! Aproape numai celebrități ! Nu ajunsesem să mă salut cu celebritățile, însă mă mîngîiam cu gîndul că nu e timpul pierdut. Va veni și ziua aceea. Numai să fiu sănătos... Sănătos ! Tocmai că nu prea eram... Și nu o dată mă temusem că voi pieri înainte de a-mi trăi tinerețea.

Casa răposatului era o casă boierească, obișnuită, de modă veche, fără etaj. Pe dinafară n-avea nici o frumusețe deosebită. Era o casă care sugera liniștea și îndemna la liniște. Pe dinăuntru... Pe dinăuntru auzisem că e o minune, numai capodopere : tablouri, statuete, covoare vechi, mobilă cum rar se putea găsi prin alte case cu renume. Auzisem numai, de văzut nu apucasem să văd. Multe nu apucasem eu să văd.

(Aveam să văd mai tîrziu chiar mai mult decît tînjisem.)

În fața casei se afla tras dricul pompos — de la Costescu, celebrul dricar de case mari — cu șase cai mascați, împodobiți și ei cu negru ca și cioclii care dădeau ocol funebrului și ridicolului vehicul. Ceva mai departe, în curte, lenevea o fanfară militară. Muzicanții căscau de le trosneau fălcile ori fumau țigări negre, cu fum aspru și tare. În prag, sta rezemată și cu mîna la gură o femeie între două vîrste, cu obrazul frumos, blondă, cu ochi albaștri. Părea că e stăpîna casei și, totuși, părea că nu e. Părea a fi văduva răposatului și părea a nu fi. Avea sfieli și îndrăzneli care derutau. Pe obrazul ei însă nu se vedea nici urmă de lacrimă. Buzele groase și proaspăt vopsite îi dăruiau, în ciuda atmosferei sumbre pe care o împrăștiau în jur cioclii și dricul, un aer de ușoară și plăcută veselie, abia ascunsă... abia ascunsă...

Dioclețian își împietri obrazul ca să-i dea gravitatea de rigoare, se apropie de ea și se înclină :

— Sărut mînușițele, coană Mițo... Și zi așa : dete ortul popii și bietul boier Bordea !... Înghiți gutuia tocmai cînd se aștepta mai puțin, și tocmai cînd și noi — amicii și admiratorii săi — ne așteptam mai puțin.

Coana Mița rămase mai departe rezemată de ușă.

— Ce-aș fi putut eu să-i fac, domnule Dioclețian ? Mereu îl sfătuiam să se potolească. Și el mereu îmi răspundea : „De ce să mă potolesc ? Ce ? O să mor eu ? Cum o să mor eu ? Eu n-o să mor niciodată. Dumnezeu nu mă vrea iar dracului îi e scîrbă de

mine." Și uite-l acu, țaică !... *A murit !... A murit, și e mort, și așteaptă să-l ducem la gară*... Asta e : mortul așteaptă să-l ducem la gară.

Dioclețian tresări și o întrebă :

— De ce la gară ? Rostul morților e să fie duși la cimitir, nu la gară. Ce să caute un mort la gară ?

Coana Mița zîmbi dulceag :

— Ei, nu te mai preface și dumneata că nu știi ! Răposatul mi-a lăsat vorbă să-l îngrop la el la moșie, la Stolnici. Zicea că vrea să putrezească și să se odihnească *în pămînt curat*. Așa zicea mereu, cînd în glumă, cînd în serios : că odată mort vrea să se odihnească în *pămînt curat*. Trebuie să-i fac voia, deși acum, fiind mort, aș putea să nu i-o mai fac...

— Toți cei ce duc viață deșuchiată vor să fie îngropați în pămînt curat. Pămîntul curat spală de păcate... Cel puțin așa se zice din bătrîni.

Mortul... Nevasta ori țiitoarea mortului... Lumea aceea pretențioasă care se afla acolo, dricul, cioclii... Mă cuprinse *urîtul* și încetul cu încetul începu să mă apese. Căscai ochii, mă uitai în jur și băgai de seamă că toți cei ce se aflau acolo prin preajma dricului se plictiseau de moarte. Cioclii se foiau pe lîngă coana Mița, de parcă pe ea și nu pe boier Bordea aveau s-o așeze cu tot dichisul în dric. Unul, mai galonat parcă decît ceilalți cuteză s-o întrebe :

— Nu punem mortul în dric, doamnă ? Nu pornim la gară ? Ce mai așteptați și ce mai așteptăm ? Mi se pare că vreți să-l îngropați la moșie, la Stolnici... Și pînă acolo e drum, nu glumă, chiar cu trenul e drum, nu glumă... Pe urmă... Pe urmă de la gară la cimiti-

rul din Stolnici — așa ni s-a spus — e drum, nu glumă...

— De pus în dric, puteți să-l puneți, deși nu ne zorește nimeni, însă de pornit la gară nu avem cum porni. Nu ne lasă dumnealui... Și dacă nu ne lasă dumnealui, nu ne lasă...

Îmbrăcat în uniformă neagră, cu sabie la șold, comisarul de poliție Rachieș încremenise lîngă poartă. Dioclețian scoase din buzunar o cărticică cu coperți mohorîte, zîmbi către mine și către coana Mița și spuse :

— Atunci e bine. Dacă nu plecăm numaidecît, e bine. Mă duc să-l mai văd o dată pe răposat. Am timp să-i citesc la cap o rugăciune...

— N-ar fi rău. Să știi însă, domnule Dioclețian, că i s-au mai citit.

Într-un colț, cu breviarul în mînă, părintele Beer, de la biserica Sfîntului Iosif, tocmai isprăvise de citit pe șoptite o rugă.

— Două rugăciuni la omul mort nu strică, cucoană Mițo, cum nu strică două mese la omul viu și sănătos. Două mese ori două butelci cu băutură veche și tare.

— De stricat, nu strică. Boierul meu însă, și cu rugăciune, și fără rugăciune, tot acolo unde trebuie să ajungă, o să ajungă. Tartacot îl aștepta de multă vreme. Acum îl are. De ce să-ți mai strici dumneata ochii și gura degeaba ?

Scofîlcitul zugrav de biserici vîrî în buzunar cărticica de rugăciuni și schimbă vorba.

— Ei, coană Mițo, la Stolnici, cum a fost recolta anul ăsta la Stolnici ? Bună, nu ?

— Păi dacă știi, dacă știi c-a fost bună de ce mă mai întrebi, domnule ?

Vîntul se înteți, se izbi de ziduri, prinse pe aripile lui gunoaie și bucăți vechi de jurnal și le învîrteji. Oamenii care se aflau în curtea lui Bordea și așteptau să se înșiruie după dric scoaseră batistele și-și feriră ochii de praf. Dincolo de Dîmbovița, către Dealul Spirii se auziră iarăși împușcături răzlețe. Acum însă împușcăturile erau mai dese ca înainte și parcă mult mai ordonate. Le auzeam cu toții însă nu le luam în seamă.

Dioclețian se gîndi cine știe unde și uită să fie grav. Fața zbîrcită, de actor bătrîn și ratat i se lumină a zîmbet :

— Bine, coană Mițo, dar de ce spui dumneata că nu ne lasă domnul comisar Rachieș să ducem mortul la gară ? Nu pricep. Zău nu pricep. *Uite, să înțeleg mortul dacă înțeleg...*

Molipsindu-se de la Dioclețian, coana Mița uită și ea să-și păstreze tristețea, zîmbi, chiar rîse și spuse :

— Mortul n-o să învieze cît o fi lumea lume, domnule Dioclețian. *Odată mort, mortul e bun mort...* Cît despre domnul comisar, dumnealui nu e vinovat cu nimic. Cumnată-mea !... A ei e vina că întîrziem atîta. A reclamat... Zice că...

Coana Mița n-avu timp să-și ducă pînă la capăt spusele. Pe cînd se pregătea să ne povestească ce anume s-a petrecut cu cumnată-sa, se năpusti în curte o duzină de polițiști. În fruntea polițiștilor se agita o

muiere — și încă ce muiere ! — care de la prima ochire părea nemaivăzut de arțăgoasă și de bătăioasă. Avea înfățișarea aspră, de bărbat născut și crescut în pădure, plesnea de sănătate, era voinică și oacheșă, ca o căldărăreasă. Sprincenele îi erau groase și zburlite, iar obrazul grăsuliu și ușor bătucit de vînt. Îmi veni să pufnesc în rîs și-mi trebui multă putere să mă stăpînesc. Nu rîdea și nici măcar nu zîmbea nimeni. Năzgîmba purta cu nerușinare, în loc de straie muierești, pantaloni bufanți, militari, bocanci și o tunică veche, ofițerească. În mînă învîrtea mînioasă o vînă de bou. Pe cine voia oare să lovească ? Pe cei ce mîncaseră pînă la sațș și nu o dată la masa lui Bordea și acum nu se gîndeau să verse o singură lacrimă de părere de rău ? Nu-mi dădeam seama.

Diocleţian, care mă adusese la casa acestui mort faimos, găsi că e datoria lui să mă scoată din nedumerire :

— Reclamanta ! Doamna Agripina Didu, zisă și tanti Teleleica... Moșiereasă... Soră bună cu boier Bordea... Aprigă... N-aș vrea să mă prindă noaptea cu ea între patru ziduri și cu atît mai puțin sub aceeași plapumă... Mai ales sub aceeași plapumă...

— Te cred !... Scofîlcit și slăbănog și fără vlagă cum ești !...

— Măgarule...

Rămaserăm cu vorbele aci. Alte drăgălășenii nu mai schimbarăm, deși eu, ieșit din starea de plictiseală care mă stăpînise un timp, căpătasem poftă de vorbă, de rîs, ba chiar și de ceartă.

Mortul se afla tot în casă — apucasem să intru și să arunc o ochire — întins în sicriu, descoperit, cu ciocul pieptănat, cu ochii închiși, cu obrazul palid. *Părea vesel.* Părea chiar a ne spune: „*O făcui... O făcui și pe-asta... Eu, care-am făcut atîtea în viață, o făcui și pe-asta.*“

În curte, dricul, caii mascați, cioclii. Diocleţian avea în buzunar cărticica de rugăciuni și se gîndea la... Nu. Nu pot spune aci la ce se gîndea Diocleţian, dar, uitîndu-mă la el, îi văzui rîtul, știam la ce se gîndește. Mi-o spusese singur o dată și nu era nevoie să mi-o repete. N-aș mai fi îndurat. Mă înfiorai. Va să zică, chiar în asemenea împrejurări unii oameni se gîndesc la... Dar, de fapt, de ce să nu se gîndească? Mă descoperii, nu pentru întîia oară, căzut în ipocrizie. (Poate că avea dreptate Diocleţian. Poate că nu eram mai bun decît alții. Poate mă pregăteam și eu, pe vrute ori pe nevrute să capăt rît de porc.) Vîntul adună un pumn de gunoaie, le răsuci și, învîrtejindu-le, mi le aruncă în ochi. Din întîmplare ? Bineînțeles că din întîmplare.

Comisarul Rachieș uitase de noi. Privea numai spre polițiștii care pătrunseseră în curte odată cu boieroaica și cînd văzu ce puternice ajutoare îi venise, se simți stăpîn pe situație. Scoase sabia din teaca-i de tinichea, o ridică cu vădită mîndrie în sus și răcni :

— Toți țivilii, inclusiv cioclii, inclusiv țiitoarea răposatului, zisa cucoana Mița, pe două rînduri, lîngă zid ! *Procedăm,* în conformitate cu legea, *la perchezițle.* Muzicanții, ca militari, sînt scutiți de formalitate. S-a auzit ? S-a auzit ori nu s-a auzit ? !...

Literaţii şi artiştii veniţi aci să-l conducă pe răposat pînă la gară intrară în forfotă. Unii se arătară indignaţi şi protestară cu vehemenţă. Alţii rîseră şi se supuseră spunînd că era firesc ca la moartea unui bărbat atît de ciudat ca boier Bordea, care trecuse şi prin puşcării, să aibă loc şi nişte întîmplări neobişnuite. Un băieţandru, cam de vîrsta mea, mărunţel, pirpiriu, cu nasul mare, răsucit, cu faţa sfrijită, plină de bubuliţe vinete şi de adînciturі, la care pînă atunci abia îmi aruncasem o dată sau de două ori ochii, se apropie de Diocleţian :

— Asta le întrece pe toate ! Ce spui, Diocleţiene ? Dacă Bordea ar putea să deschidă pentru o clipă ochii, ar face mare haz, iar comisarului i-ar da un bacşiş boieresc. Diseară am să însemn în *jurnalul* meu întîmplarea.

Nu-mi plăcu băieţandrul. Mi se păru că pentru vîrsta lui crudă e prea plin de ifose. Nu-mi plăcură bubuliţele care-i spuziseră obrazul. Nu-mi plăcu nici glasul acela piţigăiat, ca de scapet, care-mi zgîrie auzul.

Zugravul de biserici nu-l luă în seamă, însă îl întrebă :

— Ia spune-mi, mă, Schimbaşule, tu ştii ce s-a petrecut aici : ce e cu poliţiştii ăştia ?

— Ce să fie ? Mă mir că n-ai aflat încă, tu care le afli pe toate înaintea tuturor, ba chiar a cafenelelor !... Azi dimineaţă, auzind că i-a murit fratele, a venit val-vîrtej de la moşie, c-a roajdă de maşină, sora lui boier Bordea, renumita gusă Teleleica, moştenitoarea *după lege* a răposatului. I-a cerut coanei

Miţa, ţiitoarea, *bijuteriile de familie*. Coana Miţa i-a răspuns că nu ştie nimic că răposatul avea într-adevăr nişte bijuterii, care s-ar fi putut să fie cele despre care era întrebată, dar că ei, Miţei, aceste bijuterii nu i-au fost date pe mînă niciodată. Atunci Teleleica s-a apucat să le caute şi le-a căutat pînă a-ntors casa cu fundul în sus. De găsit însă, nu le-a găsit. Atunci a lăsat ruşinea la o parte, a făcut un scandal monstru şi a sesizat Parchetul, iar Parchetul, pentru început, a trimis la faţa locului poliţia.

— Da, da, îngînă Diocleţian, înţeleg... Bijuteriile de familie ale lui Bordea, bijuteriile mortului !... De cîte ori moare un bogătaş se întîmplă ceva şi cu bijuteriile lui, cu *bijuteriile de familie*... Bine că n-am avut familie care să-mi lase moştenire niscaiva bijuterii... Dar de ce a fost bine ? Poate că era mai bine altfel...

Mă uitam cînd într-o parte, cînd în alta şi vedeam tot, sau aproape tot ce se petrecea în curtea casei, însă de ţinut mă ţineam mereu prin apropierea lui Diocleţian şi eram bucuros că nu mă sucăleşte nimeni cu nici o întrebare. Îmi pierise pofta de vorbă şi — ferească Dumnezeu ! — dacă aveam să mai întîrzii acolo aveam să-mi pierd şi pofta de mîncare iar pînă la urmă poate şi pofta de viaţă. Mă mohorîi. Nu ştiu cum se făcu dar presimţii că avea să mi se întîmple tocmai lucrul de care mă temeam. Băieţandrul bubos şi pricăjit mă cîntărea de la cîţiva paşi din ochi. El mie nu-mi plăcea. Dar eu lui ? Îl auzii întrebîndu-l pe Diocleţian :

— Da *ăsta* cine mai e ?

Mă arătă cu degetul. Zugravul de biserici se lăudă din nou :

— Un ucenic de-al meu...

— Da, ce, *tu* ai ajuns să ai ucenici ? Ce să-nveţe ucenicii de la unul ca tine ? Cum se omoară puricii ? Hă-hă !... Hă-hă !

În curtea cu dric, cu mort, cu ciocli, cu cai mascaţi rîsul băieţandrului pricăjit sună fals, însă de supărat nu supără pe nimeni. Toţi erau cu ochii pe comisarul Rachieş.

— Tot obraznic ai rămas, Schimbaşule, tot obraznic. Şi prevăd că n-ai să te vindeci de boala obrăzniciei niciodată.

După ce spuse toate acestea, Diocleţian se aplecă spre piţigăiat şi-l înjură încet, printre dinţi, de bunică, de mamă, de surori. (Mai tîrziu am aflat că avea două, una siteavă şi alta mută de-a binelea.)

Schimbaşu nu se sinchisi de cele ce auzise. Rosti calm :

— Obrăznicia, sau ceea ce numeşti tu obrăznicie, îmi stă în caracter. Să ştii însă, Diocleţiene, că oricît m-ai înjura şi m-ai calomnia, eu n-o să recunosc niciodată că tu ai măcar o fărîmă de talent... Ai oarecare meşteşug... oarecare tehnică... Dar talent...

— Talent ? Tîmpitule ! Eu n-am pretins niciodată că am talent. Eu am geniu, mă, geniu ! Ai înţeles ? Aşa cum Balcanski e un geniu al poeziei, eu sînt un geniu al picturii... Un geniu... Înţelegi ?... Dar n-ai să înţelegi, orice ţi-aş spune. În priceperea artei eşti tot atît de mărginit ca mulţi alţii.

Schimbaşu păli, se trase cîţiva paşi îndărăt şi-i dădu cu tifla :

— Geniu ! Tu eşti geniu ! Dacă te-ar auzi curcile, şi ele ar rîde de tine, Diocleţiene. Geniu am *eu*. Nici Balcanski n-are geniu, nici tu n-ai geniu... La ora asta, în România, eu sînt singurul om de geniu... Singurul ! Asta, zugravule, asta trebuie să-ţi intre bine în cap... A ! să nu uit, a mai fost unul : Damblagiul... dar acela a murit...

După ce afirmă că el, Schimbaşu are geniu, rosti un cuvînt urît. Pe urmă încă unul şi încă unul. Zugravul de biserici, în loc să se supere, îi zîmbi :

— Într-o zi o să-ţi rup gîtul, Schimbaşule.

— Cum ?

— Uite aşa, ca la un pui de găină...

Mă depărtai să nu mai aud cuvintele groase şi grase pe care şi le aruncau unul altuia. Era ca şi cum s-ar fi jucat cu nişte mingi, ori mai curînd cu nişte pietroaie. Ochii îmi fugiră către comisarul Rachieş, care începuse percheziţia. Pe bărbaţi îi căuta mai mult de formă, prin buzunare, trecea cu amîndouă mîinile de-a lungul trupurilor, le lua pălăriile din cap, se uita la ele şi era deznădăjduitor să-l vezi cum de fiecare dată fluiera lung-prelung a pagubă. Femeilor, după ce le cerea cu eleganţă scuze, le deschidea poşetele, în care nu găsea nimic. Pe unele, mai tinerele, berbantul încercă să le şi pipăie. Una îi zîmbi şi se lăsă pipăită. Alta, cu doi negi mari pe obrazul drept, îl repezi, îl ocărî şi-l pocni peste mînă. Comisarul Rachieş, atins se pare în demnitatea lui de slujitor

al statului răcni. Pînă la urmă ieşi o ciorovăială ca la uşa cortului.

Ne veni, în sfîrşit, rîndul. La mine şi la Schimbaşu comisarul nici nu se uită. Îşi întoarse faţa cu mustăţi bogate către cucoana în pantaloni şi zise :

— Nu găsesc, cucoană, nu găsesc la nimeni nici o bijuterie. Şi dacă nu le găsesc, nu le găsesc şi pace... La dumneavoastră nu sînt. Nu sînt nici la ciocli. Unde să le mai caut ? Sau poate credeţi că le-o fi ascuns careva în şezutul cailor ?

Rîzînd, comisarul Rachieş apucă coada unui cal mascat şi o ridică în sus.

— Poftim ! Caută-le dumneata, că eu aici nu-mi bag mîna.

Teleleica se încruntă, se învineţi, şuieră ca o şerpoaică :

— Nu glumi ! Cu mine, comisarule, dumneata să nu-ţi permiţi să glumeşti. Auzi ? Să nu-ţi permiţi să glumeşti ! Că eu numaidecît te reclam la ministru şi te las fără pîine. Eu... Eu sînt soră de fost deputat. Frate-meu, răposatul Bordea, a fost cineva în ţara asta, a fost şi deputat şi dacă nu murea ajungea ministru. Poate ajungea chiar prim-ministru... Dumneata, comisarule...

— Iartă-mă, cucoană. *Ştiu şi eu cine a fost răposatul. Nu o dată i-am răsfoit dosarul...* Dar dacă bijuteriile pe care le reclami nu sînt... nu sînt ! De unde vrei dumneata să le scot ?

Cucoana se apropie şi, agitînd cu şi mai mare furie vîna de bou, îşi înfipse privirile în ochii lui Rachieş :

— Nu ştiu. Ceea ce ştiu este că trebuie să-mi găseşti bijuteriile. Să le scoţi din pămînt, din piatră seacă, dar trebuie să mi le găseşti. *Cît despre mort — che-he ! — nu pleacă el din curte pînă nu-mi găsiţi bijuteriile.* Altfel... Altfel vă ia mama dracului. Vă arunc poliţia în aer cu prefect cu tot. Pînă la primul-ministru ajung cu jalba. Nu sînteţi buni decît de luat sperţuri de la pungaşii de buzunare şi de la cocote. Netrebnicilor ! Janghinoşilor ! Puşlamalelor !...

Atraşi de dric, de ciocli, de caii mascaţi, de poliţişti şi mai ales de gîlceava care se pornise şi care se înteţea mereu, trecătorii se îngrămădiseră în stradă, ascultau şi se uitau pe poarta larg deschisă în curte şi la ceea ce se petrecea acolo. Mulţi făceau haz. Rachieş îşi dădu seama de situaţia ridiculă şi oarecum periculoasă în care se afla şi o sfecli. Mai găsi totuşi ceva putere în făptura lui pentru a spune moale, cu gura pe sfert :

— Nu ne mai insulta şi dumneata, doamnă, că nu merităm... Nu ne mai insulta şi nu ne mai calomnia, că nu sîntem culeşi de prin gunoaie, sîntem slujbaşi ai statului şi nu ne facem decît datoria... datoria... datoria...

Comisarul rămăsese cu acest cuvînt în gură şi-l mesteca mereu.

Atunci, fără să mai asculte vreo poruncă din partea cuiva sau vreun îndemn, patru ciocli împodobiţi cu uniformele de rigoare intrară în casă, apucară voinicește sicriul în care se afla întins mortul, îl scoaseră afară şi-l aşezară cu multă băgare de seamă în dric. (Cu atîta atenţie şi cu atîta gingăşie

umblară cioclii cu mortul, de parcă acesta ar fi fost încă viu și ar mai fi fost încă în stare să-i certe, să-i înjure, să-i lovească ori, mulțumit de comportarea lor, să le dea grase bacșișuri.)

Șeful cioclilor, care dăduse mereu semne că-și pierduse răbdarea, se duse la comsiar și-l întrebă :

— A ? Ce spui, domnule comisar, acum putem porni ? Țiitoarea răposatului ne-a atras atenția că dacă mai întîrziem, *mortul o să piardă trenul.* Au comandat vagon special. Și dacă nu pleacă acum, pierde trenul și pînă mîine după masă mortul nu mai are alt tren în direcția Stolnici, că Stolnicii sînt așezați pe o linie secundară... Și pe linia aceea nu circulă decît un tren pe zi.

Comisarul, care între timp se mai scuturase de teamă, vorbi aspru, adresîndu-se nu numai celui ce-i pusese întrebarea, ci tuturor celor ce ne aflam acolo în curtea din strada Știrbei Vodă :

— Am zis ! Mortul nu părăsește curtea pînă cînd nu găsim bijuteriile. Cu toate că v-am percheziționat, s-ar putea ca bijuteriile să se afle la unul dintre dumneavoastră. Dacă *cine le are* nu le dă de bună voie, vă percheziționez din nou, pe toți, și, de data asta, *pînă la piele*. Ceea ce spun acum este valabil și pentru partea femeiască.

Schimbașu uită că e mărunt și puțin la trup, se repezi vitejește spre comisar și i se vîrî sub nas. Înălțîndu-se pe călcîie și privindu-l drept în ochi, îi spuse în bătaie de joc :

— Mai caut-o o dată pe coana Mița. Caut-o bine pe sub fuste. Coana Mița nu se supără dacă îi umblă

cineva pe sub fuste. Dimpotrivă. Un domn ca dumneata... Caut-o pe sub fuste... Acum...

Un altul, în care recunoscui pe caricaturistul Rață, glumi :

— Nu sînt la coana Mița, comisare. Dumneaei *este ce este* și răposatul a *luat-o de unde a luat-o,* ca țiitoare. Are ea destule păcate, păcate muierești, dar de furat, nu fură. Pun mîna în foc pentru cinstea dumneaei în această privință... numai în această privință...

Atițat de neizbîndă și iritat la culme, însă în același timp dezumflat, comisarul zise aproape milogindu-se :

— Atunci, domnule Rață, dumneata unde crezi că sînt bijuteriile ?

Rață rîse și grăi într-o doară :

— La mort ! *Dacă vreți să găsiți bijuteriile, percheziționați mortul.* Era escroc. Boier galanton, om de artă și escroc cum altul pînă la el n-a mai cunoscut Capitala. A făcut și pușcărie pentru escrocherii. Sînt convins *că înainte de a muri și-a furat chiar el bijuteriile. Le-a furat ca să le ducă cu el în mormînt.* Cucoanei Mița nu s-a îndurat să i le lase, iar soră-si nici gînd. Nu-și mai vorbeau de peste douăzeci de ani. Ia uitați-vă la ea : moșiereasă în pantaloni. Ia stai, cucoană, stai să te încondeiez...

Zicînd acestea, caricaturistul deschise repede albumul pe care-l purta în permanență la subsuoară și începu s-o încreioneze.

Femeia îmbrăcată bărbătește îi întoarse spatele. Rață îi mulțumi batjocoritor :

— Bravo ! Bravo ! Voiam să-ţi desenez obrazul. Mi-ai întors adevăratul dumitale obraz !

Din cîteva linii, Raţă schiţă pe foaia albă un dos uriaş, boieresc, un dos gras, nerușinat, sătul şi urît mirositor. Comisarul se apropie de el.

— Să ştii, domnule Raţă, *că asta ar fi o idee,* o idee care i-ar sta bine mortului... Ia să-ncercăm, că-ncercarea moarte n-are... încercarea moarte n-are...

Apoi le strigă cioclilor :

— Urgent ! Scoateţi sicriul ! Coborîţi sicriul din dric. Aşezaţi-l jos ! Aşa... Aşa...

Cioclii apucară sicriul, îl traseră afară din dric şi-l aşezară pe pietrişul mărunt şi plin de gunoaie al curţii. Vîntul se juca prin salcîmii pe jumătate desfrunziţi, se hîrjonea cu gunoaiele şi hîrtiuţele din curte şi se încurca şi prin firele barbişonului blond şi mirosind încă a colonie al mortului.

Toţi cei aflaţi acolo rînjiră ca fiarele şi se buluciră în jurul sicriului lui Bordea, plini de o nemaipomenită curiozitate.

Fără să se simtă stînjenit de înghesuială, Rachieş se aplecă şi scotoci cu de-amănuntul buzunarele hainei în care era îmbrăcat cadavrul. (Mulţi oameni cu stare aveau obiceiul să lase cu limbă de moarte să fie înmormîntaţi îmbrăcaţi în haine vechi. „Cele bune să se dea de pomană săracilor." Aşa-i ceruse coanei Miţa, cu ani în urmă şi poate numai în glumă, boier Bordea iar Miţa nu uitase.) Bineînţeles, comisarul nu descoperi nimic. Vrînd cu orice chip să găsească bijuteriile, el se încăpăţînă să percheziţioneze mortul mai departe. În cele din urmă ajunse să dibuie şi sub

pernă. Capul docil al mortului se clătină. Odată cu capul mortului se clătină şi barbişonul blond. Faţa grasă, care acum era palidă, aproape gălbuie, rămase nemişcată. Neclintiţi rămaseră şi ochii închişi. Urmăream mîna lui Rachieş, o mînă lată, cu degete scurte şi groase, însă îi urmăream şi chipul pe care dezamăgirea se scria din ce în ce mai adîncă. Pînă cînd, deodată, faţa comisarului tresări, mustaţa începu să-i joace şi ochii i se luminară. Ne dădurăm seama că tocmai cînd se aştepta mai puţin, sau nu se mai aştepta de loc, Rachieş descoperise, *spre marea lui uimire, sub perna mortului,* înfăşurate într-un tulpan înflorat, *bijuteriile pe care le căuta.* Strigă vesel şi repezit către femeia în pantaloni :

— Acestea sînt bijuteriile, doamnă ?

Sora mortului luă legăturica şi cercetă cu priviri lacome conţinutul :

— Să zicem. Hai, încheie legiuitul proces-verbal. Să zicem că sînt astea şi să isprăvim dandanaua...

Coana Miţa se apropie de comisar :

— Acum putem pleca la gară cu mortul ?

— Desigur, mult-stimată doamnă, desigur. Odată ce bijuteriile buclucaşe au fost găsite... Puteţi pleca. Noi rămînem aici să încheiem actele... Că fără să încheiem actele nu se poate.

Bucuroşi că, în sfîrşit, urîta tărăşenie cu furtul bijuteriilor de familie lua sfîrşit, cioclii puseră iarăşi sicriul în dric, cu nesfîrşită grijă şi, de data aceasta, îl şi acoperiră. Careva spuse „dii" ! şi caii bătrîni şi stîrbi — cai de dric — împopoţonaţi cu valtrapuri negre, porniră. Muzicanţii militari se rînduiră după

obicei și la un semn al dirijorului care mergea în frunte atacară cu vigoare cunoscutul marș funebru.

Du-l...
Du-l...
Că de lume e sătul...

Aerul vibră trist. În salcîmul bătrîn de lîngă poartă un stol de vrăbii ciripi, se sperie și zbură. Zvrr... Zvrr... Mi se păru că odată cu vrăbiile zboară și timpul și că o dată cu timpul trece, se topește și se risipește și viața mea.

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Schimbașu îl văzu plîngînd pe ultimul efeb al boierului Bordea — era un tînăr pictor talentat — și rîse tare. Rîsul acestuia căzu cam ne la locul lui și repede fu înăbușit de scrîșnetul pe nisip al roților dricului.

Undeva, departe, la o biserică, sună rar, din întîmplare, o pereche de clopote. Către Dealul Spirii se auziră din nou împușcături. Pocnetele ajungeau la urechile noastre moi, ca trecute prin vată. Locatarii caselor din apropiere deschiseră ferestrele și se înghesuiră să se holbeze la convoiul în care luasem și eu loc departe de Dioclețian și ceva mai spre coadă. Schimbașu se furișă lîngă mine și, ca să mi se bage în suflet, îmi aruncă o întrebare răstită și trufașă, ca de la stăpîn la slugă :

— Știi cum mă cheamă ?

— Da, știu... Aflai mai adineauri de la Dioclețian cînd te înjura și te făcea cu ou și cu oțet.

— M-ai citit ? Să nu cumva să-mi spui că nu... Să nu cumva...

— Te-am citit. Calmează-te. Te-am citit și te-am răscitit.

Ochii de viezure cu pleoape roșii, cu gene bolnave, roase parcă de o boală fără leac, îi sclipiră. Fericirea — *o fericire întreagă, absolută, cum nu mai văzusem la nimeni, niciodată* — i se scrise pe obrazul chinuit. Se năpusti spre mine cu altă întrebare :

— Și ce crezi ? Ce crezi tu despre literatura mea ? *Cinstit...*

Vrui să-l fierb. Rîsei. Mă întristai. Iarăși rîsei. Fața i se umplu de adînciturі. Nu. Nu eram un om tare. Mă pomenii pălit de milă. Mi se făcu milă de Schimbașu, de orgoliul lui care-mi părea a fi nemăsurat de mare și mi se făcu milă și de mine. Din puțin îmi izvorau bucuriile și tot din puțin îmi izvorau și tristețile !

Zisei moale :

— Mi-a plăcut povestea aceea cu bivolii. Dar...

Băiețandrul cu obrazul plin de bubulițe vinete mă apucă de braț, mi-l strînse, mă opri. Se răsti ascuțit :

— Dar ce ? Ai vreo rezervă ? Vreo obiecție ? Îndrăznești ? Îndrăznești tu ? Cap de văcar !... Să nu care cumva să îndrăznești, că...

Cîțiva dintre cei aflați în coada cortegiului trecură pe lîngă noi. Schimbașu mă ținu strîns de braț, să nu încerc să-i scap și mă trase pe trotuar.

Părăsisem Calea Victoriei și intrasem pe Calea Griviței. Pe aci prăvăliile erau mărunte, întunecoase, unele dintre ele adevărate dughene de mic și mizerabil tîrg de provincie. Toate aveau ușile date la perete, toate așteptau clienți. Iar clienții... Clienții erau destul de rari. Într-o cîrciumă în care dacă ai fi ținut să intri trebuia să cobori o scară, un bețivan cînta răgușit :

Și-are, mă,
Și-are, mă,
Și de ce să n-aibă, mă !...

Nu mă supărai pe tînărul prozator și-i spusei :

— Povestea aceea cu bivolii mi-a plăcut. Dar de la primele rînduri se vede că ești crescut la oraș, că nu te-ai scăldat niciodată într-o gîrlă, că n-ai încălecat niciodată pe un bivol, că n-ai apucat niciodată un asemenea animal de coarne. Ai scris negru pe alb că bivolii erau potcoviți. Cine a văzut bivoli potcoviți ?

Îi făcui tot felul de obiecții, unele îndreptățite, altele nu, în tot cazul îmi dădui destulă osteneală ca să-l irit, să-l fac să sufere și, în felul acesta să-i mai tocesc mîndria, să-i mai micșorez orgoliul.

Mă ascultă. Și-mi dădui de îndată seama că pe măsură ce mă asculta, omul turba. Adică se întîmpla cu el tocmai ceea ce dorisem să se întîmple. După ce tăcui, băiețandrul îmi șuieră în urechi :

— Tot ceea ce mi-ai spus poate să fie adevărat. Dar *nu are nici o importanță*. Eu am un talent neobișnuit, *am geniu*, așa să știi. Confrații, cînd aud asta din gura mea, mă iau peste picior, dar tu, tu trebuie

să știi, eu am geniu. Și chiar în țara asta păcătoasă eu am să devin celebru și chiar ultra-celebru. Răposatul după al cărui trup rece și împuțit mergem acum cunoștea *acest adevăr*.

— Care adevăr ? Că ai geniu ?

— Da. Că am geniu. E un adevăr care va răzbate greu în public dar care pînă la urmă nu se poate să nu răzbată.

Din cauza mortului, a dricului, a cailor cu valtrapuri, a vorbelor pe care le auzeam, mi se făcu rău și mi se umplu gura de salivă acră. Scuipai în țărîna care acoperea pavajul vechi și spart. Pe urmă — uitînd cu totul că mă aflu în mijlocul unui convoi funebru, rîsei aproape cu hohote și după ce mă săturai de rîs, ori numai mi se păru că m-am săturat de rîs — îi spusei :

— Adineauri îl batjocoreai pe Dioclețian pentru că și el pretindea că are geniu.

— L-am batjocorit. Și pe drept cuvînt. Dioclețian e un biet idiot. *În țara asta și la ora asta numai eu am geniu*. Tu nu poți să înțelegi asta. Pentru că ai cap de văcar. Pentru că ești gușat... Pentru că... Pentru că abia ai venit ieri-alaltăieri de la coada vacii...

Îl lăsai să-mi spună tot ce-o vrea. Îmi spuse și cînd mă mai slăbi din strînsoare, plecarăm mărind pașii. Ajunserăm iarăși în mijlocul convoiului care, ca orice convoi funebru, era obligat să se oprească pe la răspîntii pentru ca preoții — nu știu de unde ieșiseră —, trei la număr, să rostească rugăciuni. În trăsura popilor și înghesuită între ei — trăsură care venea în dată după dric — se afla și coana Mița... Cona Mița...

Îi arătai lui Schimbaşu din mers pe cei ce urmau dricul şi-l întrebai :

— Dar ei ? *Ei ce cred despre geniul tău ?*

Mi se păru că Schimbaşu nu se aştepta la o asemenea întrebare din partea *capului de văcar* care eram. Se roşi într-o clipă la faţă şi, aproape înnecat de mînie, mi-i descrise pe toţi. Pe scurt : poeţii, chiar cei mai vestiţi, nu erau decît nişte brînzoi. El, Ludovic Schimbaşu, dacă ar fi vrut, ar fi dictat într-o singură noapte unui stenograf mai multe şi mai bune poezii decît scriau toţi aceştia, acasă la ei, în cîţiva ani.... Cît despre prozatori... Despre prozatori e mai bine să nu vorbim... Prozatorii însăilează neghiobii care nu interesează pe nimeni. Nici unul n-are vigoare. Nici unul nu ştie preţui valoarea cuvintelor. Nici unul... În afară, bineînţeles de el, Schimbaşu, care are nu talent ci geniu. Trecurăm şi la plastici.

Drumul pînă la gară era lung. Timp aveam. Schimbaşu se folosi de împrejurare şi vorbi fără să se oprească, vorbi cu atîta patimă încît mă sperie şi mă dezarmă. Acum, că-l cunoşteam cît de cît şi presupunînd mai dinainte cam ce avea să-mi spună, îl întrebai totuşi :

— Nici măcar Antoniţă n-are talent ? Eu unul îl admir. Îmi plac mai ales portretele de copii pe care le expune, feţele acelea limpezi, cu ochi mari, deschişi asupra lumii, plini de mirare...

— De cînd te-am văzut mi-am dat seama că eşti un prostănac. Da, da... Nu-ţi face nici o iluzie. Nu glumesc. Eşti un prostănac fără pereche şi-ai face bine dacă nu ţi-ai mai pierde vremea pe aici, dacă te-ai

întoarce la coada vacii, acolo de unde-ai venit, măi ţărănoiule, mai bine nu veneai... ţărănoiule...

Spusei dulce, nu ca să-i fac plăcere, ci ca să-l întărît şi mai mult, să-l zgîndăr, să-l fac iarăşi să înebunească :

— N-avem vacă... La noi acasă, la ţară, n-avem vacă. Şi dacă n-avem, n-avem... Aşa că n-am să mă mai întorc acolo, *geniule*.

Schimbaşu mă fulgeră cu privirile încărcate de mînie şi hotărî :

— Să aveţi ! E neapărată nevoie să aveţi o vacă, măcar o vacă... E neapărată nevoie să aveţi o vacă, măcar una, ca să nu te întorci acasă degeaba.

Tăcui. Şi tăcînd mă gîndii la multe. Mă gîndii şi la ceea ce-mi spusese tînărul prozator care publicase prin reviste şi ziare patru sau cinci schiţe şi care susţinea, cu atîta îndîrjire, că are geniu. Poate avea. De unde şi cum puteam eu să ştiu că nu are ? Mie îmi spusese : „Eşti un prostănac". Poate eram. Poate nu eram. Dar dacă într-adevăr nu eram prostănac, ce căutam după dricul acela în care se afla un mort de care nu mă lega nimic, un om pe care, cînd fusese viu, îl văzusem o singură dată, în casa *Damblagiului*? Îmi pierdusem acolo, după dric, cîteva ceasuri care făceau parte din viaţa mea, cîteva ceasuri cu care nu aveam să mă mai întîlnesc niciodată. (De altfel, cu nici o oră trăită nu te mai întîlneşti.) Auzii sunîndu-mi în urechi vocea atît de dezagreabilă şi de piţigăiată a lui Schimbaşu.

— Ştii ceva ? M-am gîndit : nu face să te întorci la ţară dacă nu aveţi vacă. Mai bine rămîi aici, la oraş,

că tot ai venit, rămîi aici și spînzură-te. Frînghia o să ți-o dau eu. Săpunul trebuie să-ți dai osteneala să ți-l cauți singur...

Rîsei. Schimbașu îmi văzu dinții. Se sperie.

— Ai dinți de lup... Ai dinți de lup... Abia acum am băgat de seamă... Ai dinți de lup... Pe cînd eu...

Îmi arătă dinții. Erau negri, sparți, strîmbi, înfipți în gingii vinete de nesănătate.

Îmi stinsei rîsul, mă încruntai la el și-i spusei cu toată seriozitatea :

— Am să mă spînzur. Astă-seară. Spune-mi numai unde stai și pe la ce oră aș putea să te găsesc acasă ca să-mi dai frînghia.

Băiețandrul holbă ochii la mine ca și cum n-ar fi înțeles ce-i spusesem. După cîteva clipe ridică din umeri, mă părăsi și se duse lîngă o doamnă grasă, cu trei rînduri de guși sub bărbie și care purta pe cap o pălărie cu margini mari, încărcată de flori ca un coș. Doamna gîfîia de atîta mers și-și ștergea într-una sudoarea care îi izvora pe frunte. Schimbașu mă arătă cu degetul și se apucă să spună-n gura mare cît de neghiob e ucenicul cel nou al neisprăvitului de Dioclețian.

Muzica militară cînta mereu același marș funebru, trist, strident, obosit. Ascultîndu-l, îți pierea cheful de viață. Poate din cauza marșului funebru, poate din alte cauze pe care nu avui cum să le deslușesc, căzui în mîhnire și simții că mi se umple gura de cenușă.

Ne apropiam de Gara de Nord. Aci larma orașului era în creștere. Îmi încordai auzul. Vrusei să aflu dacă

s-au potolit sau nu împușcăturile din Dealul Spirii sau de prin alte părți ale orașului. Se potoliseră. Oricum, eu nu le mai auzeam...

Hotelurile de pe Calea Griviței erau toate suspecte, răpănoase, adevărate dărăpănături cu ganguri ude, întunecoase și curți mucede. Servitoarele din cartier și fetele cu condicuță galbenă priveau de pe trotuare sau de pe la ferestre strada, convoiul nostru mortuar ori peticul de cer de deasupra orașului, petic de cer care acum era albastru și pe care nu se mai zărea nici o urmă de nor.

Ludovic Schimbașu părăsi cucoana cu trei guși care rîdea cu nerușinare, veni lîngă mine și spuse :

— Văd că te cunoști cu multe din fetișcanele de pe trotoar... Craiule. N-aș fi bănuit că ești un adevărat crai...

— Mă cunosc. Mai mănînc cu ele... mai mă și culc... Ai ceva împotrivă ?... Dacă ai ceva împotrivă, spune-mi. Nu de altceva, dar ca să știu.

Se încruntă. Obrazul i se zbîrci. Bubulițele vinete de pe obraz plesniră și singerară.

— Nu cumva să te pună dracu să scrii ceva despre cartierul ăsta !... Nu cumva să te pună dracul...

— De ce ?

— Pentru că... Pentru că intenționez eu să-l înfățișez într-un roman, într-un roman care fără-ndoială va fi nepieritor... nepieritor ca tot ce a ieșit și va mai ieși de sub condeiul meu...

— Să fii sănătos, bobocule. L-a descris în chip magistral Leon Vanici care... cu talentul și cu experiența lui... He-he-he... He-hi-hi...

Schimbaşu turbă :

— Cum ? Unde ?

— În romanul *Calea Griviţei.* Am citit manuscrisul... E formidabil... Înţelegi ? For-mi-da-bil ! Apare la *Socec.*

— La *Socec* ai spus ?

— La *Socec.*

Se apucă de pîntec şi începu să se jelească :

— Ah ! Ticălosul !... M-a nenorocit, ticălosul !... Ah ! Nemernicul... M-a nenorocit, nemernicul... M-a nenorocit... Şi... Închipuieşte-ţi... şi eu voiam să-mi intitulez romanul tot... Calea Griviţei... E un titlu bun *Calea Griviţei,* nu ?

— Nu face nimic, zisei, isprăveşte romanul şi publică-l. Lumea va citi romanul lui Leon Vanici şi îl va citi şi pe al tău. Apoi va zice : Dintre cele două romane apărute recent despre Calea Griviţei, cel mai bun e al lui...

— Al cui ?

— Al tău, bineînţeles. Tu ai geniu, Leon Vanici n-are decît talent... Este adevărat că talentul lui Vanici e excepţional, dar pînă la geniu...

— Mai mă iei şi peste picior... Cap de...

Lumea se uita la noi curioasă. Mulţi credeau că-l plîngeam sau că-l înjuram pe mortul cu barbişon din sicriu. O ţaţă groasă care privea strada şi convoiul funebru din pragul unei case deochiate, mă arătă cuiva care-i sta alături :

— Uite-l şi pe...

Îmi spuse numele întreg. Era tanti Sarica Bau. Mă făcui că nu era vorba de mine, că n-o cunosc şi-mi văzui mai departe de drum.

Du-l...
Du-l...
Că de lume e sătul...

Un roman despre Calea Griviţei şi intitulat chiar *Calea Griviţei !* Ideea nu era de lepădat. De unde îi venise lui Leon Vanici gîndul ? De cînd venise în ţară, adică de vreo doi ani, locuia pe Calea Griviţei într-un hotel sordid de întîlniri fugare. Nu era noapte în care în acest hotel să nu se petreacă scandaluri, încăierări, sinucideri, crime. Leon Vanici ajunsese să cunoască pe toată lumea din cartier şi să fie cunoscut. Romanul, scris pe viu, era într-adevăr o capodoperă. (Ce s-a întîmplat mai pe urmă cu Vanici şi cu *Calea Griviţei,* vom vedea mai tîrziu. Bineînţeles dacă vom mai avea zile să scriem şi povestea lui Vanici.)

În sfîrşit, ne ajută Dumnezeu şi ajunserăm la gară. Circulaţia se opri. De cînd e lumea lume, *morţii au întîietate* asupra viilor. Trecurăm cu mortul — pe care patru civili îl duceau la spinare — prin sala de aşteptare înţesată ca totdeauna de oameni, şi ieşirăm, mai la lărgime, pe peron. Aci asistarăm, descoperiţi, la o scurtă rugăciune pe care cei trei preoţi o rostiră la repezeală şi la urcarea sicriului în vagon. Cîţiva prieteni de-ai casei se suiră şi ei în tren cu cucoana Miţa. Ceilalţi, bucuroşi că trista lor obligaţie a fost împlinită, mai aşteptară cîteva minute pînă ce trenul fluieră şi plecă din gară şi făcură calea-ntoarsă.

Acum mă ţinui, ca şi la venire, pe lîngă zugravul de biserici care purta — n-am ştiut niciodată pentru ce — numele împărătesc de Diocleţian. La rîndul lui, Schimbaşu se ţinu scai de mine. Peste oraş se lăsa calmă şi fumurie înserarea. Trecurăm iarăşi pe lîngă fetele care ne chemau cu mare stăruinţă să ne desfătăm cu ele. Schimbaşu se temu să nu fie batjocorit şi se ascunse după mine. Una îl zări totuşi şi zise :

— Uite ce obraz bubos are ăla...

Alta... Nu. N-am să mai transcriu aici nimic din cîte-mi auziră atunci urechile. Schimbaşu a murit de mult sau, mai precis, a fost omorît de mult şi n-are cum să se mai supere, el care era atît de supărăcios, dar eu, *eu mai trăiesc şi scriu şi trebuie să am grijă mereu să nu spun tot ce ştiu.*

Ne apropiarăm de Calea Victoriei. Prin larma obişnuită a oraşului, larmă cu care urechile noastre erau învăţate, auzirăm iarăşi împuşcături, cînd mai dese, cînd mai rare. Acum împuşcăturile păreau a fi mult mai aproape decît înainte.

La numai cîţiva paşi înaintea noastră mergeau pictorul Antoniţă şi caricaturistul Raţă, şi vorbeau între ei agitaţi şi indignaţi.

— Se trage în carne vie, zicea Antoniţă, pe lîngă Dîmboviţa. N-ar fi rău, dragă Raţă, să mergem într-acolo. Deşi se lasă seara, poate schiţăm ceva...

Diocleţian îşi luă un aer de protector şi mă întrebă :

— N-ai vrea să mergem şi noi, dar nu să-i vedem pe împuşcaţi, că de morţi sînt sătul pe ziua de astăzi, ci să luăm cîte-o ceaşcă de ceai ori cafea, după cum ne-o fi pofta ?

Drumul, mortul, marşul funebru, fetele dulci şi deocheate de pe Calea Griviţei, larma oraşului, discuţiile cu băieţandrul pirpiriu şi piţigăiat, toate se adunaseră laolaltă, toate mă obosiseră şi mă flămînziseră. Îi răspunsei cam în silă :

— Cu plăcere, domnule Diocleţian, chiar cu mare plăcere.

Schimbaşu îl fulgeră pe zugrav cu privirile şi se oţărî la el :

— Pe mine nu mă inviţi ? De ce eşti porc şi nu mă inviţi şi pe mine ? Zgîrcilă !...

— Dacă vrei... Te invit şi pe dumneata, *dacă* vrei.

— Vreau. Dar nu pentru că aş simţi nevoia să beau o cafea. Ci aşa, ca să te silesc să mi-o comanzi şi să-ţi fac pagubă de bani. Dacă nu pot să-ţi fac bine, măcar să-ţi fac rău, cît mai mult rău cu putinţă.

Trecurăm pe lîngă Terasa Oteteleşeanu. Clădirea veche, mirosind ca totdeauna a gunoaie putrede şi a mucegai, nu ne îmbie. Mai merserăm tăcuţi cincisprezece-douăzeci de paşi şi ne oprirăm la *Brasserie de la Paix*. Ne uitarăm după Antoniţă şi după Raţă, care îşi continuau drumul spre Dîmboviţa. Trecătorii începură să se împiedice de noi. Arătîndu-ne uşa localului, Diocleţian spuse :

— Zic să intrăm aci.

Ludovic Schimbaşu strîmbă din nas. Ne lăsă să înţelegem că se aştepta să fim invitaţi la *Capşa*. Din dorinţa de a-l contrazice grăii :

— Să intrăm. Nici nu se putea să ne poftească într-un local mai plăcut. Aici cîntă Ciolacu, iar eu sînt

mort după vioara lui... Dacă ne-ai fi poftit la Capșă, nici n-aș fi mers. Local scump și mort, pentru fantomele oamenilor *care au fost*...

Schimbașu înghiți cu greu cuvintele mele, dar le înghiți. Dioclețian se prefăcu a nu mă fi auzit.

Intrarăm grămadă. Braseria, deși în centru, era una dintre cele mai sordide din oraș. De cum intrarăm, strîmbarăm din nas. (Eu n-ar fi trebuit să strîmb din nas, declarasem cu o clipă înainte că-mi place, totuși strîmbasem, atît era de greu aerul.) Mirosea violent a dospeală acră și a urină. Căutarăm trei locuri bunicele și negăsind ne așezarăm la o masă destul de aproape de estrada orchestrei. Faimosul Cristache Ciolacu, nevăzînd parcă nimic din ceea ce se petrecea în jur, cu ochii pe jumătate închiși, cu capul culcat pe vioară, cînta o romanță veche. Ascultam și tăceam. Și eu tăceam, și Dioclețian tăcea. De teamă să nu-l repeadă careva din clienți, tăcea pînă și guralivul Schimbașu. De tăcut tăcea însă se răsucea mereu pe scaun și scaunul vechi, uzat, scîrțiia. În timp ce tăceam, fumam și ascultam, mă întrebai în gînd : „Ce-ar fi dacă Dioclețian ar avea dreptate ? Ce-ar fi dacă într-adevăr ar fi început să mă mînjească și pe mine orașul ? Și, adică de ce nu ? Fusesem, ca să zic așa, prieten cu o scîrnăvie de om ca Diplomatul, nu o dată mîncasem, băusem și dormisem în deochiata casă a Elvirei Cîrlan... *Decît să mă văd cu rît de porc ar fi... ar fi mai bine să mor, să mor chiar de pe acum.* Memoria îmi jucă o festă. Tocmai cînd n-o doream de loc îmi adusei aminte de cîntecul care începea așa:

Are-n lume norocel
Cine moare mititel...

Frate-meu Alexe murise de mic. Murise cînd avea numai șapte zile. Murind deci pe cînd era numai o spumă de om, cu ce se alesese ? *Care-i fusese norocul?* Eu trăiam. Ei, și ? *Care era norocul meu și unde era norocul meu ?* Să mor ! Trebuie să mor chiar acum. Dar de ce să mor ? Poate ar fi mai potrivit să încerc să mă salvez. *Să mă vindec de tot ceea ce mi-a bolnăvit sufletul. Și să mă salvez.* Dar *cum ?*“

Observai cu amărăciune că la această întrebare nu eram în stare să-mi dau nici un răspuns, să mă gîndesc adînc și într-un timp destul de scurt să ajung la o hotărîre clară. Oricum, viața pe care o ducem, oamenii în jurul cărora trăim, întîmplările pe care le vedeam petrecîndu-se în jurul meu și cu atît mai mult acelea la care, vrînd-nevrînd, luam parte, puneau pe întreaga mea ființă o pecete pe care mai tîrziu nu voi izbuti s-o șterg atît de ușor. Capătul vieții ! Nimeni nu știe cînd va ajunge la capătul propriei sale vieți. De ce aș ști eu, tocmai eu ? Însă, stai băiete, stai băiete, stai băiete... Nu te pripi... Pentru ce crezi tu că viața pe care ai dus-o cam din timpul războiului pînă acum a fost mai păcătoasă decît a altora ? Ce tot îndrugi despre peceți și despre semne ?! Ai fost prieten cu căzătura care purta o sută de nume și căruia tu îi spuneai — ca și alții de altfel — Diplomatul. Diplomatul era asasin, era pește, era pederast, era hoț, era... Dar ce nu era și ce nu fusese Diplomatul ? Întîmplarea sau, dacă vrei, viața te-a pus în legătură cu

el. Tu n-ai voit-o. Nici el n-a voit-o, dar așa s-a întîmplat. Te-ai molipsit cumva de la Diplomat ? Nu te-ai molipsit. N-ai căpătat nici unul din viciile lui... Nici unul... Totuși... Totuși, ce ?... Ce ?

Sub Schimbașu scîrțîia supărător scaunul vechi. Mirosul de urină și de acră dospeală mă făcu să cad într-un fel de lîncezeală. Fumul din jurul nostru deveni tot mai sufocant și tot mai acru. Dacă mi-aș fi pus mintea cu el, aș fi izbutit să-l tai în bucăți cu cuțitul. În braserie era o continuă forfotă, intra lume și ieșea lume, lume pe care n-o cunoșteam și lume pe care o cunoșteam. Printre atîtea și atîtea chipuri îl deslușii pe acela al criticului literar Caton Boeriu. Era, ca totdeauna, însoțit de pitcoacea lui, romanciera Tania Tulpină care acum trăia cu reporterul Melic de la *Universul*. După ei își făcură apariția pictorul Antoniță și caricaturistul Rață. Ne grăbirăm să le facem loc și amîndoi artiștii se așezară la masa noastră. Mă înghesuii în Schimbașu. Din straiele și din trupul lui, care probabil nu mai cunoscuse apa și săpunul de săptămîni de zile, emana o grea adiere. Era limpede, băiatul n-avea gazdă, dormea pe unde apuca, ori, mai bine spus, pe unde era îngăduit. Cunoșteam locurile. Trecusem și eu pe acolo în timpul ocupației germane.

Văzîndu-i pe Antoniță și pe Rață, chelnerul nu așteptă să fie chemat ci veni de îndată să ia comenzile. („Respectăm și servim artiștii... Respectăm artiștii !", aceasta era lozinca, de toți știută, a localului.) Caricaturistul ceru o cafea mare, amară (am aflat mai tîrziu că era diabetic) iar Antoniță un pahar cu o

porție dublă de rom. După ce sorbiră, Rață din cafea iar Antoniță din rom, amîndurora li se descleștară gurile :

— Asasinii ! Iată ce-au făptuit... Iată ce-au făptuit !... Asasinii !... Asasinii...

Antoniță ne arătă albumul. Mai mult de o duzină de oameni zăceau fără suflare împrăștiați pe pămînt. Unii erau culcați pe o parte, cu genunchii la gură, iar alții fuseseră prinși de moarte cu fața în jos și cu brațele întinse în lături. Aceștia din urmă semănau cu niște cruci. Privind morții aceia, îți venea să crezi că, după ce fuseseră împușcați, cineva venise și-i așezase așa într-adins, în vedera unui mai puternic efect.

Ne uitarăm. Ne uitarăm și tăcurăm. Altceva... Doamne !... Doamne !... Altceva ce puteam face ? (Poate aveam ce face, dar nu ne trecea prin cap ce anume, sau ne trecea prin cap dar nu găseam în noi destulă forță, ori, mai curînd, destulă credință ca să trecem la acțiune. Perioada aceasta de timp a fost foarte zbuciumată însă pentru cei mai mulți dintre oameni fără nici un fel de orizont, *vreau să spun fără nici un fel de orizont pe care să se fi văzut scrisă cît de cît vreo nădejde*. Atunci m-am format și eu, și amărăciunea adunată în inimă în anii aceia încă n-a dispărut cu totul. Cît despre oamenii împușcați, mai văzusem destui înainte și-am mai văzut mulți și după aceea.)

Minunata orchestră, neținînd seama de foiala și de zgomotele din cafenea, cînta înainte. Suspinau dulce viorile. Ascultîndu-le, mulți simțeau că li se topește

inima în piept. Cucoanele vopsite de pe la mesele din jur se îndopau cu prăjituri. Şi după ce isprăveau de mîncat îşi ştergeau uşurel buzele, ca să le poată vopsi mai bine, din nou. Bărbaţii sorbeau cafele, beau ceai ori rom, sau ce li se mai năzărea. Se găseau băuturi de toate soiurile şi încă din belşug. Beau şi vorbeau, depănînd întîmplări neobişnuite ori simple fleacuri. Unii, sătui peste măsură de atîta mîncare consumată rîgîiau fără să se sfiască.

— Azi, la Curse, au cîştigat iarăşi caii lui Marghiloman...

— Caii lui Marghiloman cîştigă destul de des la curse, dar Marghiloman, Marghiloman ca om politic a devenit un cadavru. Se zbat cîţiva vechi admiratori de-ai lui să-l salveze, dar...

Nu-nvie morţii, e-n zadar, copile...

— Marghiloman a devenit un cadavru, pentru că au pierdut nemţii războiul. Dacă îl cîştigau, Marghiloman ar fi fost prim-ministru pe viaţă în ţara românească. Aşa să ştii dumneata, domnule. Cine cîştigă devine erou. Cine pierde... Cine pierde, pierde şi ajunge trădător...

De ce fuseseră oare împuşcaţi oamenii aceia pe care îi schiţase la repezeală, aproape pe întuneric, Antoniţă ? Pentru ce muriseră ei şi cine le ceruse să moară ? De la braseria în care cînta de ne seca sufletul Ciolac şi pînă la locul în care zăceau reci, trupurile celor ucişi, nu erau mai multe de trei-patru sute de paşi. Pe morţi îi păzeau poliţiştii, să nu vină rudele sau prietenii lor, să-i ridice. *Morţii, lăsaţi să*

zacă acolo care cum căzuse, trebuiau să-i înspăimînte pe cei vii. Cu moartea lor trebuia să-i înspăimînte pe cei vii şi să-i cumînţească, să nu se mai ridice împotriva stăpînirii.

Mă întrebai dacă într-adevăr împuşcările acestea de oameni, în plină stradă, înspăimîntă pe cineva... Nu s-ar fi putut spune. Grevele nu încetau.

După ce Antoniţă îşi închise albumul, Raţă ne puse şi el sub ochi cîteva schiţe. *Caricaturistul nu-i desenase pe morţi, ci pe cei care uciseseră.*

Comisarii ! Comisarii de poliţie şi subordonaţii lor !... Mă uitai... Mă uitai... La început mi se păru destul de ciudat ceea ce prinsese Raţă în fuga condeiului : comisarii aveau fiecare obrazul lui, mustăţile lui, înfăţişarea lui, totuşi pe undeva toţi semănau la chip cu Ferdinand, cu regele... Toţi... Toţi micii asasini se asemuiau cu asasinul cel mare, cu acela care dăduse poruncă să se tragă în carne vie... *în carne vie...*

Antoniţă goli al doilea pahar dublu de rom. Pe urmă mai ceru unul, şi mai mare, şi-l goli repede, din numai cîteva înghiţituri şi pe acela. Acum obrazul pictorului se făcu galben de tot. Ochii — ciudat lucru — îi deveniseră mai negri, mai vioi, mai aprinşi decît înainte. Pe noi ne vedea şi parcă nu ne vedea. Din cînd în cînd rostea, automat parcă, acelaşi cuvînt :

— Asasinii !... Asasinii !... Asasinii !...

Acum orchestra lui Cristache Ciolac cînta *Steluţa*, iar o cîntăreaţă cu dinţi laţi, cu rînză mare, rotundă

și cu bani de aur, turcești, în urechi, răcnea cuvintele :

Tu care ești pierdută în neagra veșnicie
Steluță mult iubită a sufletului meu
Și care-odinioară erai așa de vie
Pe cînd trăiam pe lume tu singură și eu...

Războiul trecuse ca un tăvălug de foc peste țară, lumea se schimbase — sau poate nu se schimbase și numai mi se părea mie așa — devenise mai nervoasă, mai grăbită să-și trăiască viața, ori să și-o consume, dar romanțele sentimentale de altădată rămăseseră tot vii, tot pline de dulceață și de farmec chiar cînd nu erau tocmai bine cîntate.

Tu care ești pierdută în neagra veșnicie...

La o masă ceva mai departe de noi criticul Caton Boeriu își sorbea pe îndelete cafeaua. După fiecare sorbitură își aducea parcă aminte de ceva neplăcut și ofta discret. Tania Tulpină fuma și se făcea că nu bagă de seamă că reporterul Melic, așezat alături, îi umblă cu îndrăzneală pe sub fuste. Destul de aproape de masa lui Caton Boeriu se afla o alta la care clienții stăteau și mai înghesuiți, aproape claie peste grămadă. Amestecătură... Muzicianul Castiglione, cu părul cenușiu și creț, sculptorița Buhu, ziaristele Lucia Coraliu și Aida Max și doi tineri care încercau, ca și mine, poezia : Daniel Aluniș și Miki Crișan. Pe amîndoi tinerii îi protejau, îi scoteau în lume și îi mai și hrăneau cele două jurnaliste, peste ale căror chipuri timpul își începuse lucrarea de veștejire. Oare

numai bărbații au dreptul să întrețină femei ? Se poate și dimpotrivă. Poezia lui Aluniș, pe care confrații îl porecliseră Primitivul, era, ca să zicem așa, inspirată din folclor. Tinerelul scotea un descîntec de boală sau de dragoste din celebra culegere a lui G. Dem. Teodorescu și-l „prelucra" schimbînd ici-colo un cuvînt. Profesorul Bob Murgu scrisese chiar un studiu despre el, și în cercurile literare i se prevedea un mare viitor. Miki Crișan se inspira din cea mai proaspătă poezie engleză :

Iubita mea de-acum e Margareta
Și vine la-ntîlniri cu bicicleta...

Trăise un an la Londra cu o bursă căpătată nu mai știu de la cine și de cînd se întorsese în țară nu vorbea decît despre Marea Britanie... Marea Britanie în sus, — Marea Britanie în jos, ceața din Maria Britanie, gazonul din Marea Britanie... Caii din Marea Britanie... Femeile din Marea Britanie... Și așa mai departe... și așa mai departe...

Antoniță bîigui :

— Cartoanele astea... cartoanele astea... poate că... Poate că într-o zi vor face parte din istorie... Din... Istorie...

Nu prea înțelegeam ce voia să spună, capul îmi devenise greu și, de fapt, nici nu voiam să înțeleg.

Peste oraș, peste lume și chiar peste sufletul meu căzuse amurgul. Pe urmă căzuse seara. Acum era noapte, noapte deplină. Cafeneaua era luminată de cîteva becuri. Clipind des în fumul gros și acru al localului, mi se păru că pe drumul pe care apucasem

să merg de la un timp îmi pierdusem sufletul. Dar în ce zi mi-l pierdusem și în ce loc ? Nu știam... Nu știam... Nu știam. Și nu știam nici ce este aceea suflet. Nu știam... Nu știam... Nu știam... Dacă nu știam, nu știam...

Chelnerul, o deșirătură roșcovană cu negi pe nas, ne aduse al doilea rînd de cafele. Aprinserăm iarăși țigări și începurăm să ne afumăm. Schimbașu trase fumul adînc în piept și-l slobozi printre buze, ca din greșeală, drept în ochii mei. Îmi veni să mă ridic, să iau scaunul pe care ședeam și să i-l rup în cap. Mă stăpînii. Mirîndu-mă că găsesc în mine atîta putere, zimbii și-i spusei *mulțumesc*... Mă sfredeli cu ochii lui mici și strîmbi, cu pleoape roșii și gene roase, nu-i veni să creadă și după ce, în sfîrșit, crezu, izbucni :

— De ce nu mă înjuri și de ce nu mă lovești ? Ai tot dreptul.

— Pentru că *acum* tu te aștepți și la una și la alta.

— Atunci ?

— Am să te înjur și am să te lovesc *cînd îmi va veni bine și-mi va face plăcere.*

Schimbașu făcu fețe-fețe și înțelesei că l-am înțepat tocmai unde nu se aștepta.

Antoniță, Rață, Dioclețian se uitau la noi, ne ascultau, credeau că glumim. Era pe atunci o modă în București : oamenii care se prețuiau și se iubeau, se înjurau — ca dovadă a prețuirii și a iubirii — cu cele mai deșănțate cuvinte. Schimbașu se legăna, și scaunul de sub el scîrțiia într-un anumit ritm. Antoniță mai bău un pahar mare de rom. Poate al patrulea, dacă nu cumva al cincilea. Își aduse aminte de ceea

ce desenase în album și se apucă iarăși să rostească mecanic :

— Asasinii !... Asasinii !... Asasinii !...

Deși nimeni nu făcuse vreun gest care să se asemuie cu o amenințare, și nici nu se rostise de careva cuvîntul *moarte,* din plin senin Schimbașu se socoti în primejdie și se apucă să țipe cît îl ținea gura :

— Nu vreau să mor... Nu vreau să mor... Nici acum și nici mai tîrziu *nu vreau să mor*...

Multe văzusem eu și auzisem prin cafenelele și casele cu fete de la periferii, auzisem și văzusem multe și prin centru și ajunsesem ca numai rareori să mă mir de ceva. Acum mă întrebai dacă nu cumva noul meu prieten înnebunise și mă gîndii cam ce-aș putea face să-l calmez. Dioclețian însă, care îl păștea pe toate fețele de multă vreme și care, deci, îi cunoștea ticurile și pandaliile, îi puse mîna pe umăr și rînji protector :

— Bine... Potolește-te ! *Am să vorbesc eu cu Moartea să nu te ia, să te scutească de vama sufletului.* Am s-o rog să te lase să trăiești pînă la sfîrșitul lumii. Trebuie să mă servească. I-am făcut doar de-atîtea ori portretul...

— Dar de ce *numai pînă la sfîrșitul lumii ? Eu vreau să trăiesc și după sfîrșitul lumii*...

— Asta, zise moale Dioclețian, asta nu ți-o pot făgădui, Schimbașule, pentru asta trebuie să te aranjezi direct cu Dumnezeu. Stăruie și tu pe lîngă Sfîntul Petru, să te introducă în cer pentru o scurtă audiență la Dumnezeu...

Pițigăiatul se răți :

— Știam eu, *încă înainte de a te cunoaște*, că ești un ticălos... Un ticălos fără pereche... Un ticălos și un huligan... Un huligan fără pereche... Un...

Vorbele i se opreau în gît, ca niște mari și amare lacrimi și erau gata să-l înnece. Tăcu. Respiră adînc și zgomotos. Și iar tăcu. Ochii îi ieșiseră din orbite și mă așteptam ca din clipă în clipă să-i cadă, ca două mingi, pe masă. Dioclețian îi replică :

— Dacă aș avea pereche !... Prostule ! Dacă aș avea pereche, n-aș mai prezenta nici un interes pentru nimeni... Nici ca individ, nici ca artist și nici măcar ca bărbat...

Glasul lui Dioclețian devenise dintr-o dată grav și trist. Într-un fel, mi se păru ciudat și așteptai ca mărunta ceartă să crească și să se schimbe în scandal. Parcă și vedeam scaunele zburînd. Parcă și auzeam geamurile sparte zuruind și cucoanele slabe de înger chiuind... Cearta însă nu se înteți. Încetul cu încetul se risipi ca un abur. Între timp orchestra tăcuse. Acum cafeneaua, ce să mai zic, era plină-ochi și zumzăia nedeslușit, ca un stup uriaș. Fumul vînăt și acru devenise atît de gros că abia se mai vedea prin el ca printr-o sticlă vînătă, aburită. Trăgeam în piept aer și parcă trăgeam otravă. Cum de mai trăiam ?

Antoniță, amețit de-a binelea, cu ochii mari, încărcați de suferință, murmura numai pentru sine :

— Asasinii !... Asasinii !... Asasinii !...

Se gîndea oare la comisarii și la polițiștii care trăseseră în pașnicii demonstranți sau numai la cei „de sus" care porunciseră să se tragă ? Nu aveam cum să știu. Am vrut să-l întreb însă m-am gîndit că răspunsul, oricum ar fi sunat, tot nu mi-ar fi folosit la ceva. Puțini ani ne despărțeau de război, și în război toți cei care, într-un fel sau altul, luaseră parte, omorîseră oameni. Ei, da ! Omorîseră însă nu asasinaseră. Parcă nu era tot una ? Ridicaseră vieți. Eu, unul, aveam sau n-aveam sînge pe mîini ? N-aveam. Trăsesem de departe. Poate nimerisem țintele. Poate nu le nimerisem. Acum tuturor ni se părea că marele război a avut loc cu sute de ani în urmă. Uneori ni se părea că el nici n-a avut loc. De fapt, în cea mai mare parte, îl și uitasem. Doream însă să-l uităm cu totul. Războiul rămăsese în urmă. Noi ne amăgeam cu părerea că tot în urmă rămăsese și moartea... *Că tot în urmă rămăsese și moartea... Și moartea...* Ori, asta nu era de loc adevărat, dar de loc.

Moartea ! N-aveam nimic cu moartea. Murise boier Bordea. Murise pentru că...

Nu știam pentru ce murise boier Bordea, dar noi... Noi toți cei vii... Noi toți cei vii aveam să murim pe rînd. Unul cîte unul... Unul cîte unul... Unul cîte unul... Pe nici unul n-avea să ne ocolească moartea, pe nici unul n-avea să ne ierte.

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Toate acestea le cunoștea și Ludovic Schimbașu. Spre deosebire de noi toți, care luam faptele așa cum erau, el voia să trăiască singur în univers, chiar după ce toți ceilalți oameni vor fi morți și sămînța lor se va fi stins pentru totdeauna ! Degeaba rîsesem de

el, degeaba îl luasem peste picior. Dorința de a trăi trebuia, la fiecare din noi, să biruie totul. Avea dreptate. Ludovic Schimbașu avea dreptate. Și dacă o avea, o avea. Dar ce era dreptatea? Hotărît, mă prostisem. Ca să alung acest gînd, chemai chelnerul și-i cerui un rom dublu, să beau și eu băuturi tari, să mă amețesc și eu ca Antoniță. Cînd mi-l aduse, îl dădui repede peste cap. Trecu un minut. Trecură două. Trecură trei. Nu mai văzui fumul vînăt al cafenelei și nu-i mai simții acreala. Urîi moartea. Din răsputeri o urîi. Iar viața... Viața mi se păru dulce, frumoasă, ademenitoare... *Cum și era*... Nu. Viața nu era nici dulce, nici frumoasă, nici ademenitoare... Viața era... cum era ?... Viața era... Viața era și nu era...

Tîrziu de tot, după ce ne copleșise cu totul osteneala și cînd peste oraș trecuse de mult miezul nopții, se adăugă la masa noastră poetul Dudu Akim. N-ați auzit de el ? Se poate. Însă la ora aceea Dudu Akim era scriitorul cel mai discutat dintre noii sosiți. Unii îl credeau geniu, alții numai farsor. Schimbașu, care nu-i recunoștea decît talentul, se uita la el ca la un ideal.

— Akim l-a tăiat pe Eminescu.

— Atunci și Akim are geniu, nu numai tu.

— N-am spus asta.

— Atunci nici Eminescu...

— Nici...

Îmi era silă de clici, de cîrdășii. Izbutisem să nu fac parte din nici o tabără. Deci nu-l lăudam pe Dudu Akim și nici nu-l detestam. Dacă m-ar fi întrebat

careva, cel mult i-aș fi spus că-mi e indiferent. Acum mă aflam la aceeași masă cu Dudu Akim pentru întîia oară. Nu mă bucura prezența lui, însă nici nu mă supăra. Poetul era un băiat slăbănog, roșcovan, originar dintr-unul din acele tîrguri spălăcite de prin nordul Transilvaniei. Avea ochii mari, albaștri și acești ochi ar fi fost plăcuți dacă nu i-ar fi înconjurat pleoape umflate, buboase și gene roase. Arăta sărăcuț îmbrăcat și dacă te uitai la el cu oarecare atenție, observai de îndată că n-a mîncat de cine știe cînd. Pîntecul îi era parcă lipit de șira spinării, fața palidă, hainele mari, largi, croite parcă pentru un alt trup. (Nu erau cumpărate — Doamne ferește — de la Taica Lazăr. Fuseseră croite pe el, cu un an în urmă, acolo, în Transilvania, și nu fuseseră rău croite, însă de la venirea în Capitală, trupul poetului se topise și — vai ! — continua să se topească. Pînă cînd ? Pînă cînd i se va da ceva hrană.) Părea bolnav de picioare — poate și era — pentru că nu suferea pantofii. Umbla, fără să se teamă că va stîrni mirare, în plină toamnă și încă într-o toamnă uscată, în galoși.

Dioclețian găsi cu cale să-i reproșeze :

— N-ai venit, Akime, să-ți iei adio de la boier Bordea...

Roșcovanul rîse și răspunse cinic :

— Dar ce ? Nu cumva mortul a băgat de seamă că lipsesc și s-a supărat ?

— Nu, zise Dioclețian cu acreală, nu s-a supărat. Știi bine că morții nu se supără niciodată, dar oricum... *Era o chestiune de obraz*... I-ai mîncat pîi-

nea, i-ai băut vinul, te-ai culcat cu țiitoarea lui și dacă Bordea nu se grăbea să moară ai fi sfîrșit prin a te culca și cu el. Trebuia să vii, Akime, negreșit trebuia să vii. Eu n-am tras nici un folos de pe urma lui și totuși am fost.

În fața unor reproșuri atît de amare, lui Dudu Akim i se stinse zîmbetul. Deveni serios. Zise :

— Am oroare de morți, Dioclețiene, știi bine că am o neînchipuită oroare de morți. Dacă ar fi posibil, aș dori să lipsesc chiar de la propria-mi înmormîntare. Cît despre culcatul cu Bordea... Se poate. N-am prejudecăți... Poate aș fi făcut-o. Dar îmi plac prea mult femeile, ca să mă gîndesc și la bărbați.

Antoniță, care de cîteva clipe își recăpătase ca prin minune luciditatea, îl întrebă :

— Ascultă, Dudule, tu știi că astăzi *tîlharii* au asasinat iarăși oameni? În mijlocul orașului chiar, la numai cîțiva pași de Palatul de Justiție, lîngă Dîmbovița... La trei-patru sute de pași de acest local...

— Știu. Din cauza asta m-am și hotărît să vă părăsesc cît de curînd. O țară în care guvernul împușcă oamenii pentru că demonstrează... Nu peste multă vreme, *aici se vor petrece grozăvii*. Așa presupun. Așa întrevăd. Așa cred. Aici se vor petrece grozăvii.

— Și ce vrei să faci ?

— Mă exilez. Mă duc în Franța. Mă voi stabili la Paris și mă voi naturaliza francez. Acolo voi fi la adăpost. Nu se va lega nimeni de mine. Nu-mi va reproșa nimeni că sînt roșcovan și că am pleoapele roase de boală. Nevoile mele sînt mici : o călimară,

un condei, ceva hîrtie... Și, bineînțeles, o odaie, o odaie pe care s-o pot încălzi iarna cu un făraș de cărbuni. Voi scrie în franceză. Posed destul de bine limba. Trăind și muncind acolo, în doi-trei ani o voi poseda și mai bine.

Lui Antoniță, care acum părea dezmeticit cu totul, îi sări țandăra :

— Pleci ! Te exilezi ! Te duci la Paris, o călimară, un condei, hîrtie, să scrii în franceză. Măi... măi... Ce viteaz ! De ce să pleci ? Rămîi ! Rămîi și luptă împotriva huliganilor cu agerul tău condei. Scrie... Nu cu cerneală... Scrie cu fulgere... Și nu numai cîntece pentru nu știu ce tîrfuliță. Scrie pamflete. Zgudule lumea ! Ridic-o împotriva ticăloșilor !

— Condeiul ?! Nu vreau să-l mînjesc cu politică ! O să mi-l păstrez pur. Pentru arta mea pură. Pentru poezia mea pură. Pentru... Dar mai bine ascultați...

Căzu în transă și ne recită multă vreme în șoaptă, poeme pure și în care era vorba de rouă și iarbă, de mînji, de vaci, de văzduh și stele și despre o fată desculță pe care o chema Ioniță și care mirosea a

troscot și trifoi
a viței și-a boi...

Obosi repede. (Îl obosi, desigur, și recitarea versurilor, dar îl obosi și nemîncarea, slăbiciunea.) Gîfîind aproape, Dudu Akim chemă chelnerul și-i ceru în șoaptă o cafea dublă, tare, concentrată. Antoniță zise:

— În toată lumea huliganismul și barbaria sînt în ascensiune. Nici unul din noi n-o să scăpăm de ceea

ce avem teamă dacă... dacă n-o să luptăm să fie altfel... *Să fie altfel de cum vor huliganii...* Consecinţe ale războiului... Războiul a scos la suprafaţă tot ce era urît şi sălbatic în om. Tu, poetule, zici că ai să te adăposteşti la Paris. Ţine minte ce-ţi spun eu : *are să te ajungă şi acolo mîna huliganilor...* Aşa că... De ce ţi-e teamă... *De ce ţi-e teamă n-ai să scapi, poetule.. Iar cît despre arta pură... Despre poezia pură...* Vorbe... Vorbe goale... Nu există pe lume nici oameni puri, nici artă pură... Nimic nu e pur pe lume...

Dintr-o dată Antoniţă tăcu. Tăcu de parcă i-ar fi retezat cineva limba. Stam toţi ghemuiţi pe scaune, cu capetele rotunde ori lunguiete, între urechi, cocoşaţi aproape, în fumul acru, vînăt şi înecăcios al cafenelei. Respiram fumul irespirabil care ne înconjura şi ne sufoca. Beam cafea, beam rom, beam coniac, ce se întîmpla să cerem. Eram oameni în toată firea, însă acum începusem să ne asemuim cu nişte tîmpiţi. Dacă ne ajungea foamea, în loc să mîncăm ca toată lumea, cîrnăciori, chifteluţe ori şuncă de Praga cu pîine, ne mulţumeam să ciugulim în neştire din cîte-o prăjitură veche, rîncedă. Nici Diocleţian nu era mai în doagele lui decît noi. Nici măcar Diocleţian.

Dudu Akim îl rugă pe zugrav să-i achite nota — consumase o cafea, numai o cafea dublă — se ridică şi plecă. Înainte de a pleca, găsi cu cale să ne explice de ce ne părăseşte :

— Mă aşteaptă Lola-Lola, logodnica mea pură. Debutează săptămîna viitoare în *Femeia mării,* la

Teatrul Rotund, şi-şi pregăteşte rolul cu Mitică Arapu. Mă duc să văd cît au mai progresat.

Nici nu se închise bine uşa cafenelei în urma lui Dudu Akim că-l şi auzii pe Schimbaşu, pe prietenul său Schimbaşu, pălăvrăgind :

— Îşi pregăteşte rolul cu Arapu !... Dobitocul !... Habar n-are Arapu de regie. Infectul individ, am notat-o încă de astă-primăvară în *Jurnalul* meu, trăieşte de mult cu Lola-Lola. În plus, pot afirma, fără teamă că voi fi dezmințit, că a pus-o şi pe piaţă. Seara trecută Lola-Lola şi Mitică Arapu luau masa la Enescu c-un petrolist de la Cîmpina, unul Haralamb Huhurezu. Nu plăteşte petrolistul mese fără să tragă un ce profit.

Schimbaşu dădu amănunte multe, unele mai pipărate decît altele. Eram însă cu toţii prea istoviţi de atîta zăcere în cafenea ca să le mai luăm în seamă şi să le comentăm.

Lui Antoniţă trezirea îi aducea greaţă. Bău încă două pahare mari de rom şi aproape că adormi. Diocleţian, Raţă şi Schimbaşu îşi aduseră iarăşi aminte nu de moartea năprasnică a celor ce zăceau împuşcaţi pe lîngă Dîmboviţa, ci de aceea a lui boier Bordea şi de drumul pe care îl făcusem cu toţii, în urma dricului, pînă la Gara de Nord. Cu toată plictiseala şi osteneala care ne stăpînea, ori poate tocmai de aceea, cei care îl cunoşteau mai de mult pe boier Bordea se apucară acum, tam-nesam, să-i evoce viaţa, să i-o destrame, să i-o judece şi pînă la urmă să i-o spurce în chip şi fel. Mîncaseră, şi nu o dată, în casa lui,

băuseră la masa lui, jucaseră cărți în salonul lui și cîștigaseră bani din banii lui. Acum boier Bordea era mort. Ei îl văzuseră mort, în sicriu, cum îl văzusem și eu, îl conduseseră pînă la gară... Ei ! Și acum ? Acum le făcea plăcere să mînjească și să terfelească amintirea mortului !... Ciudată ființă e omul, iar firea lui pare a fi și mai ciudată ! Dacă vrem să trăim — și cine nu vrea ? — trebuie să ne împăcăm și cu asta. Buni, răi, aceștia erau scriitorii, aceștia erau artiștii epocii. Ei scriau, ei pictau, ei compuneau. Nu aveau pretenția că sînt îngeri și nimeni nu le cerea să fie îngeri, nici Dumnezeu din cer.

Orchestra lui Ciolacu nu ținea seama că noaptea trecuse de jumătate, că boier Bordea murise și că, în apropiere, pe lîngă Dîmbovița, se mai aflau niște morți, mușcînd pămîntul, păziți de poliție, cînta mai departe, cînta cea mai populară și poate cea mai tristă romanță a vremii. De data asta legăna cuvintele o șanteză burticoasă și buzată.

Cruce albă de mesteacăn
Răsărită printre creste,
Cine te cunoaște-n lume
Cruce fără de poveste ?

Răscolit, îmi lăsai capul pe mînă, închisei ochii și, ca prin minune, *trecui dincolo de poarta de aur*. Nu mai auzii cafeneaua, nici n-o mai văzui. În schimb, *văzui* cu claritate războiul din Balcani. *Văzui* războiul din munții Ardealului și ai Moldovei... *Văzui*... Îi văzui, parcă în carne și oase și pe cei doi poeți tineri care, fiind ostași, pe front, scriseseră romanța. Unul

din ei — cu care mai tîrziu aveam să duc violente și lungi polemici de presă, pe care, atunci și *acolo*, în cafenea, nu le bănuiam — ajunsese profesor universitar. Celălalt, care era cel mai talentat, se scrîntise la minte. Rupt și smolit, împrăștiind în jur miros greu, ca oricine doarme îmbrăcat și a uitat să folosească apa și săpunul, ieșea seara la vînătoare după un pol, pentru masă și hotel, pe Calea Victoriei. Garoafa roșie de la butonieră nu-i lipsea niciodată. Dacă te cunoștea, te acosta vorbindu-ți o elegantă franțuzească, și întindea discret mîna...

Ce era viața ? Nu știam. Și de ce viața era în unele cazuri atît de urîtă ? Nici asta nu știam. Nici măcar asta. Și dacă nu știam, nu știam !... Nu știam ! Totuși la vîrsta la care ajunsesem ar fi trebuit să știu. Dar de ce tocmai eu să știu ceea ce nu știa nimeni?

Zăceam, ca loviți de paralizie, în fumul acru al cafenelei, beam cafele după cafele, ciuguleam prăjituri vechi și rîncede, ascultam muzică. Și la numai cîteva sute de pași de noi, doisprezece bărbați împușcați, fără suflare, erau păziți de gardieni înarmați. De ce fuseseră împușcați oamenii aceia ? Pentru ce muriseră ei ? Cine-i împinsese la moarte și de ce ? Și noi, noi toți care ne aflam acolo, în *Brasserie de la Paix*, noi de ce trăiam ? Și dacă trăiam, cum trăiam ? Și pentru ce trăiam ? Numai așa, ca să trăim ? Ce rost aveau toate ? Acum era noapte. După noapte va veni ziua. Pe urmă, după zi, va veni iarăși noaptea... Și așa mai departe... Și așa mai departe... Și așa mai departe... Pînă cînd ?

Cruce albă de mesteacăn
Biciuită de furtuni,
Peste lemnu-ţi gol doar luna
Prinde albele-i cununi.

Uitasem morţii războiului. Noi toţi cei care acum trăiam, uitasem morţii războiului. Ne străduiam să uităm războiul, dar *eram bucuroşi de frumuseţea şi de tristeţea romanţei.* De ce eram bucuroşi ? Ar fi trebuit să fim trişti. Nu. De o mie de ori nu, nu, nu. Nu trebuia să fim trişti. Nu aveam motive să fim trişti. Trebuia să fim bucuroşi *pentru că în război muriseră alţii, muriseră alţii, iar noi scăpasem cu viaţă, trăiam. Asta era : noi trăiam.* Şi dacă trăiam, cu ce ne alegeam ? Cu viaţa. Era mult ? Era puţin ? *Era totul.*

În cafenea careva se îmbătase, lunecase sub masă, se simţea bine acolo şi chiuia. Ca să-i acopere măcar în parte chiotele, şanteza burticoasă şi buzată îşi ridică glasul :

Ca de-o mînă nevăzută
Slovele-ţi se şterg de ploaie,
Tot mai mult te bate vremea,
Vînturile te îndoaie.

Şi ca mîine fulgii iernei
Te vor prinde cu-a lor salbă
Şi vei dispărea din lume
Cruce de mesteacăn albă...

Pierea din lume o cruce de mesteacăn, o cruce albă ! Paguba nu era că piereau crucile. Paguba era că pieriseră şi piereau oameni. Ba nu era nici o pagubă. Unii mureau. Alţii se năşteau. În ziare scria că numărul celor care se năşteau era mai mare decît al celor care mureau. Într-o zi, pe scoarţa pămîntului oamenii aveau să stea înghesuiţi unul într-altul ca sardelele-n cutie... Atunci să vezi viaţă, vere... Care vere ? Nu eram văr cu nici unul din oamenii de acolo şi nici nu aş fi vrut să fiu.

Ludovic Schimbaşu se suci şi se răsuci pe scaun. Pînă să apuc să-l întreb ce se petrece cu el, ne spuse cu dezgust, strîmbîndu-se :

— Închipuiţi-vă, mă dor maţele... *Deşi sînt un om de geniu, am maţe şi acum mă dor... mă dor maţele...*

Repeta cuvintele. Raţă îl repezi :

— Du-te şi te uşurează, ce ne spui nouă ? !

Schimbaşu plecă ţinîndu-se cu mîinile de burtă. Cînd se întoarse mirosea tot a urină zăcută şi a mucegai. Lăsîndu-şi întreaga demnitate de-o parte, întinse mîna şi se milogi :

— Diocleţiene, dă-mi cinci lei şi nu mă-ntreba pentru ce ţi-i cer... pentru ce te tapez...

Zugravul de biserici nu-l întrebă. Probabil i se mai întîmplase. Scoase din buzunar o hîrtie albastră şi i-o întinse. Schimbaşu o luă, uită să mulţumească şi plecă spre fundul cafenelei. Mă uitai întrebător la Diocleţian. Nu aşteptă să-mi audă şi cuvintele. Îmi spuse :

— Cum de nu ştii ? Acolo, *înţelegi unde*, se află o mută... o mută care pentru cinci lei...

Sfîntul îngropat sub tine
Cine-l va mai şti de-acum,
Cruce albă rătăcită
Lîngă margine de drum.

Braţele-ţi de vînturi smulse
Se vor prinde de poteci,
Numai brazda de ţărînă
Nu-l va părăsi în veci.

Brazda de ţărînă ! Toţi aveam să devenim într-o zi brazde de ţărînă. Ştiam. Uitam. Ori ne prefăceam că uităm. Pentru cinci lei... Muta ! Pentru cinci lei, muta... Pentru o rochie altele. Altele pentru o casă, altele pentru o maşină sau pentru o moşie, sau numai pentru un voiaj la Paris... Muta, pentru cinci lei, numai pentru cinci lei... Muta... Muta... Muta... Toată lumea se uită cu silă la mută.

Îl rugai pe Diocleţian, care de-altfel mă şi invitase, să-mi plătească consumaţia, îi salutai pe toţi şi plecai. Ieşii din cafenea aproape împleticindu-mă. Aerul rece al nopţii mă izbi în faţă şi mă mai dezmeticii. Calea Victoriei era rece şi goală. O apucai spre Dîmboviţa. Voiam să văd morţii, să-i văd şi din moartea lor să capăt un spor de putere pentru viaţa mea, pentru biata mea viaţă... Pentru biata mea viaţă...

Cruce albă de mesteacăn
Răsărită printre creste
Cine te cunoaşte-n lume,
Cruce fără de poveste ?

Cîntecul îmi sună în urechi, obsedant, încă multă vreme după ce plecai din braserie. Erau obsedante cuvintele însă şi mai obsedantă mi se părea a fi muzica lui Ionel Fernic...

Lumea n-are margini...
Viaţa are margini...
Lumea n-are margini...

Acum, către clădirea în care mă aflam găzduit se îndreptau în pîlcuri o sumedenie de tineri. Parcă veneau la şcoală. Îi privii cu o vie curiozitate. Toţi erau îmbrăcaţi orăşeneşte, unii mai sărăcuţ, alţii ceva mai bine. Intrau în curtea judeţenei de partid ca la ei acasă, se salutau cu portarul care îi cunoştea, şi pe urmă pătrundeau în clădire. Aici nu-i mai vedeam, însă le auzeam paşii pe coridor şi îmi dădeam seama că se îndreptau către sala cea mare în care se ţineau de obicei şedinţele la care participa multă lume. (În viaţa noastră, a tuturor, şedinţele erau ceva nou. Ne obişnuisem totuşi cu ele destul de uşor. Uneori eram convocaţi pe neaşteptate pentru a discuta probleme importante de rezolvarea cărora era legată însăşi existenţa noastră, alteori însă ţineam şedinţe numai ca să spunem că le-am ţinut. Dar şi într-un caz şi în altul făceam o uriaşă risipă de vorbă şi în acelaşi timp o nepermis de mare risipă de energie. Noroc că eram încă om în putere, însă cîtă vreme aveam să mai fiu ? Zilele şi nopţile treceau repede şi fără folos. Nu aveam cum să-mi continui cărţile începute, îmi lipsea timpul de scris şi-mi lipsea şi timpul de meditaţie. În schimb desfăşuram

o intensă activitate de presă. Dușmani erau mulți și trebuiau combătuți.)

Din neatenție ori din nedibăcie, cineva trînti prin apropiere, cu mare zgomot, o ușă. Geamurile zăngăniră ca la cutremur. Oroș, al cărui somn îl pîndeam, se trezi, deschise ochii și se uită la ceas. Zise cu oarecare îngrijorare și nu cu puțin reproș :

— Opt ! S-a făcut opt ! M-a prins somnul, și dumneata... Dumneata m-ai lăsat să-mi pierd timpul, să dorm pînă la opt... Pînă la opt...

Nu-mi plăcu aerul de reproș cu care-mi vorbise.

— Nu mi-ai spus să te trezesc. Nu mi-ai spus nimic. Și apoi... Am socotit că somnul o să-ți prindă bine și am impresia că ți-a și prins. Pari plin de energie... De sănătate și energie.

Secretarul județenei se scutură de somn și se frecă la ochi.

— Hai în birou. Vreau să încerc să vorbesc cu Bucureștii.

Nu trecu mult și căpătă legătura. Vorbi îndelung cu Internele. Spuse aproape tot ce avea de spus.

— Țigănuș ? Țigănuș nu va mai fi capabil să-și ducă munca mai departe. Vom fi fericiți dacă va scăpa cu viață. Dacă sperăm că va scăpa cu viață ? Da, sperăm. Tovarășul Bărbuță... Despre tovarășul Bărbuță...

Deseori era întrerupt. Pe de o parte i se cereau amănunte, iar pe de alta era împiedecat să dea amănunte. Ce trebuia să facă el, Oroș ? Ce tot întreba ? Era clar : *să asculte instrucțiunile și să le dea neîntîrziat urmare... dar neîntîrziat... Să nu le discute... Să nu le discute cu nimeni...*

Oroș — acum îi admirai încă o dată răbdarea — notă totul pe scurt, în carnet. Nu făcu nici o obiecție și nu ridică glasul o singură clipă. Dacă ar fi fost de piatră, n-ar fi rezistat mai mult.

După ce convorbirea cu Internele se isprăvi, așteptă cîteva clipe ca și cum ar fi lăsat telefonul să se odihnească, apoi chemă Comitetul Central. Și iarăși vorbi pînă-l năpădiră sudorile. Și iarăși își notă instrucțiunile. Acum fața i se lumină. Mulțumi în grătarul receptorului, călduros, tovarășului cu care vorbise. Scoase batista, își șterse fruntea și se uită la mine. Zise:

— Nu-mi place. Nu-mi place ce se întîmplă la București. Internele spun una, Comitetul Central alta.

— Cu cine de la Interne ai vorbit?

— Cu Alistar Mînzu. Altul mai mare n-am găsit. El conduce, în această parte a țării, campania alegerilor. Tocmai el...

La auzul acestui nume tresării:

— Alistar Mînzu ?

— Ce? Nu-l cunoști?

— Ba da. Dar nu l-am văzut de mulți ani. Îl credeam dat la fund ori poate chiar răposat. Alistar Mînzu !...

Lumea veche murise și continua să moară însă oamenii vechi trăiau și — o-ho-ho! — aveau să mai trăiască, să mai acționeze și chiar să obțină din cînd în cînd victorii parțiale asupra noastră.

— N-avea de ce să se dea la fund. Și nici pentru ce să moară. S-a pus bine cu unul dintre cei mari. Nu știu prin ce mijloace, dar a izbutit. Acum e inspector general !... E inspector general și are destulă putere... Ei! Tovarășe... Tovarășe...

Pe Alistar Mînzu îl cunoscusem la mine în sat, la Omida, de mult, înainte de primul război mondial. (Ce mult timp mi se părea că a trecut de atunci și totuși nu erau la mijloc decît treizeci de ani, numai treizeci de ani.) Pe atunci, tînăr abia licențiat în Drept, fusese numit administrator de plasă la Turnu, iar din această plasă făcea parte și bietul meu sat. Între timp, omul tot urcase treaptă cu treaptă scara administrativă, și în sfîrșit, devenise inspector general, inspector general la Interne. Făcuse, așadar, carieră, nu glumă. Acum, după cîte se vedea, se ținea bine în scări. Cît o să se poată ține...

— Da, tovarășe, Alistar Mînzu e inspector general în minister. A intrat pe sub pielea nu știu cui și, în loc să fie scos afară din slujbă cu picioare-n fund, *a fost păstrat ca specialist*. Parcă de asemenea specialiști avem noi nevoie. Dar... ce să mai vorbim... Mai bine să nu mai vorbim, că nu știm niciodată pe cine putem călca pe bătătură.

— Dumneata, tovarășe Oroș, ai vorbit cu Internele. Și după aceea ai vorbit cu Partidul. Te-ai supăra dacă te-aș întreba *de cine* ai să asculți?

Oroș păru, și pe bună dreptate, uimit de întrebarea mea. Uimit, și chiar nițeluș supărat.

— Cum *de cine* am să ascult? Bineînțeles, am să urmez cuvînt cu cuvînt instrucțiunile partidului. Eu

nu sînt funcționar de stat, sînt, cum o știi bine, activist de partid. Și, *în toate împrejurările*, oricare ar fi ele, *eu trebuie să mă comport ca un activist de partid*. Pricepi?

— Da. Pricep.

Răspunsul îmi plăcu. Nu apucai să i-o spun pentru că tocmai atunci intră peste noi și ne dete bună dimineața prefectul Zenobie Bușulenga. Pe urmă ne dete bună dimineața și Mosorel Bărbuță. Prefectul — tot numai bucurie și surîs — își incepu pălăvrăgeala:

— Ei, cum v-ați odihnit? Ce face tovarășul Țigănuș? He-he! Cum se mai simte? L-am văzut aseară pe tovarășul doctor Darvari. Domnule, cîte ne-a mai spus! Țigănuș ăsta trebuie să fie un om și jumătate!... Un om și jumătate... Auziți! L-a lăsat să-i taie piciorul fără să ofteze, fără să țipe. Grozav! Drept să-ți spun, încep să-l iau în considerație, în mare considerație, pe tovarășul Țigănuș. N-aș fi bănuit că e atît de tare. Nici în ruptul capului n-aș fi bănuit-o. Atîta tărie! Să nu scoată un cuvînt... Să nu țipe o dată, măcar o dată...

Oroș îl privi în ochi și-l întrebă:

— Dar, prefectule, unde l-ai întîlnit dumneata aseară pe doctorul Darvari?

Descumpănit, Bușulenga răspunse:

— Ei, unde?! Pe stradă. Orașul e mic. Poți să-l ții în palmă. Cum ieși pe stradă, cum te întîlnești cu toată lumea.

Oroș nu stărui, însă nu se stăpîni cu totul și spuse :

— Nu e chiar așa... O fi el mic orașul, dar nu chiar așa, nu chiar așa...

După ce căscă încă o dată de-i trosniră fălcile, Mosorel Bărbuță își luă un aer grav și-l întrebă pe Oroș:

— Crezi că ar fi timpul să începem ședința?

Secretarul județenei îi răspunse din cap și, ca unul care cunoștea bine clădirea, o luă înainte. Ne înșiruirăm după el și intrarăm în sală. Mă uitai la oamenii care ne așteptau. Tineri. Numai tineri. Băieți și fete. Unii, după chipurile văzute de aproape, deși purtau pe ei straie orășenești, arătau a fi de pe la țară. În alții ghicii elevi de liceu. Observai și cîțiva meseriași. Mă izbi faptul că toți care se aflau acolo aveau fețele trase, palide, sleite de osteneală și de nemîncare... *de nemîncare mai ales*. Eram obișnuit de mult să văd chipuri de oameni nemîncați. Cîndva, mai demult, avusesem și eu, și nu o dată, chip de nemîncat... Tinerii nemîncați nu mă înduioșară prea tare. Mă gîndii la foametea de care țara încă nu scăpase, mă gîndii la tinerețea mea. Și îndată nu mă mai gîndii... Nu mă mai gîndii la nimic.

Foametea era o urmă a războiului... O urmă a războiului... Mă întîlneam mereu și mereu cu urmele războiului. Dar oare numai războiul era de vină? Sate cu case urîte. Drumuri proaste. Pe oameni îmbrăcăminte veche și peticită. Foamete și iarăși foamete. Chipuri trase de osteneală și galbene de nemîncare... Toate acestea le întîlnisem de cum făcusem ochi pe lume, înainte cu mult de cel dintîi război

mondial. Atunci pentru ce aruncam întreaga vină asupra războiului sau asupra războaielor?...

La intrarea noastră, sala fremătă cîteva clipe și se potoli. Oroș surîse — n-avea nici un motiv să surîdă, totuși surîse, din obișnuință — și deschise ședința. În puține cuvinte, le mulțumi tuturor pentru strădaniile depuse în acțiunea de răspîndire a materialului propagandistic în județ.

— Ați făcut o treabă bună. Vă mulțumesc.

Un băiețandru firav se ridică, ceru cuvîntul și spuse:

— Te rog să mă crezi, tovarășe secretar, a fost destul de greu. Am umblat cu grupa mea din sat în sat și din casă în casă pe jos. În ultimele două săptămîini am străbătut zeci și sute de kilometri. Pretutindeni noroi și iarăși noroi și numai noroi. Uneori noroiul ne trecea cu mult de glezne, ajungea pînă la genunchi. Ploaie. Vînt. Pe urmă iarăși ploaie și iarăși vînt. Ce să vă mai spun!? Cunoașteți dumneavoastră. Aproape în permanență am fost nevoiți să ținem afișele și broșurile în sîn, între cămașă și piele. Multe s-au udat. N-am lipit afișele pe garduri. Cum să le lipești, cînd bătea ca nebun vîntul și ploaia turna cu găleata? Ne-am aciuat pe la oameni prin case, am stat cu ei de vorbă despre nevoile pe care le au, despre partid, despre cîte și mai cîte... Am stat cu oamenii de vorbă. Am suferit tot timpul de foame și-am dîrdîit de frig, ne-au clănțănit dinții în gură de frig...

Oroș îl întrerupse:

— Ați vorbit și despre foamete?

— N-aveam cum ocoli problema. Și nici n-am ocolit-o. Și nouă ne era foame și lor le era foame. Nici noi n-aveam ce mînca, nici ei n-aveau ce mînca. Așa că am vorbit despre multe și am vorbit și despre foamete. Oamenii au multe pe suflet, tovarăși. Poate prea multe. Parcă ar fi tăcut veacuri întregi, tovarășe secretar. Parcă ar fi tăcut veacuri întregi și parcă acum ar fi vorbit pentru întîiia oară fără ocolișuri și fără ascunzișuri.

Oroș iarăși îl întrerupse:

— Și au vorbit, într-adevăr, cum spui dumneata, fără ocolișuri și fără ascunzișuri?

— Cel puțin așa mi s-a părut. I-am rugat să ne îngăduie să lipim afișele pe la ei prin case și pe pereții prispelor, afară, să poată fi văzute și din uliță... Și ne-au îngăduit...

Se opri cîteva clipe. Își adună puterile. Sufletul parcă și-l adună să și-l încălzească și să și-l călească. Își reluă vorbirea:

— N-aș vrea să fiu rău înțeles, dar socotesc că se cuvine să cunoașteți că *nu toți oamenii sînt cu noi. Mai sînt și cu dușmanii. Și nu puțini.* Facem noi propagandă dar să știți, tovarășe secretar, și tovarăși, că nici dușmanii nu dorm. Așa să știți, tovarășe secretar, că *nici dușmanii nu dorm,* bine ar fi să doarmă, dar nu dorm. Noi, te rog să mă crezi, tovarășe secretar, noi am găsit chiar săraci care ne-au alungat, au aflat că sîntem comuniști și au asmuțit cîinii asupra noastră și nici n-au vrut să audă de noi. „Huo"... ne strigau. „Huo ! Voi sînteți împotriva bisericii Vreți să trăim fără credință și mai vreți ca atunci

cînd vom muri să fim îngropați fără popă... Vreți să ne luați și puținele pămînturi pe care le avem și să ne obligați să mîncăm la cazan. Mai bine murim de foame decît să ajungem să mîncăm la cazan", așa ne strigau... Așa ne strigau unii, tovarășe secretar... Și acești *unii* nu erau de loc puțini... Da, tovarășe secretar, acești *unii* nu erau de loc puțini.

Oroș asculta și nota. Uneori surîdea, alteori rămînea încruntat. De îndată ce își dădea seama că a rămas încruntat, surîdea. El, Oroș, secretarul județenei, el trebuia să fie totdeauna optimist, totdeauna surîzător, să împrăștie totdeauna în jurul lui simpatie, încredere în viitor, în viață. Era, și aceasta, o prejudecată. Noi luptam împotriva prejudecăților și nu o dată, tocmai pentru că luptam împotriva prejudecăților, cădeam în alte prejudecăți tot atît de tiranice, tot atît de dăunătoare muncii noastre și vieții noastre. Mă uitam și la Mosorel Bărbuță. Blondul își mușca mustața și fierbea. Se vedea bine că stă gata să izbucnească și că abia se stăpînește.

Băiatul firav vorbi mult, cu multă căldură și cu o bună cunoaștere a problemelor și a realităților. La un moment dat mă întrebai de unde are putere să vorbească atîta! Arătă partea bună a muncii lor și nu se sfii să arate, pînă în cele mai mici amănunte, și partea rea, nesatisfăcătoare. Aflai că-l cheamă Mirel Tichie. Numele de Mirel nu-mi plăcu. Era firav. Era coconos. Mirosea a bonboane. În schimb acela de Tichie mă încîntă. N-am să m-apuc să spun totul aici, dar nu mă pot abține să notez în această paranteză că peste cîțiva ani tovarășul Mirel Tichie

avea să-mi devină șef pe linie de partid și să mă certe — iertare, să mă critice! — nu o dată, imputîndu-mi că nu cunosc bine viața și că n-am habar nici de limba română, nici de lupta de clasă. Dar asta e o altă poveste.

După el mulți mai luară cuvîntul și vorbiră. Toți, sau aproape toți cuvîntară limpede și cu multă îndrăzneală, iar din cele mai multe spuse reieși limpede cît de greu și cu cîtă osteneală își împliniseră sarcinile. Mîncaseră pe sponci, cînd, totuși izbutiseră să găsească ceva de mîncat, și dormiseră pe apucatelea, uneori pe rogojini colcăind de purici și de păduchi, de cele mai multe ori pe pămîntul gol. Pe mulți îi umpluseră insectele. Poate mă înșelam, însă, în avîntul meu romantic pentru revoluție, mi se păru că în cei mai mulți dintre ei arde o flacără albă, curată, care le păstra tăria și întreaga încredere în partid, în viață, în viitor. Dar... nu cumva... nu cumva ajunsesem să gîndesc în lozinci și să mă mint și să mă amăgesc singur? Poate. Însă simții cu putere că sufletul mi se încălzește. Tinerii povesteau simplu, fără înfloriturі, ce li se întîmplase, și își făceau autocritica pentru că nu izbutiseră să ajungă la rezultate mai bune. Îmi plăcu să cred că toți vorbesc sincer.

— Ne-am dat toată silința, tovarășe secretar, dar țăranii... Unii țărani ne-au zis că sîntem mucoși, ne-au luat în rîs și au dat cu pietre după noi... „Mamele voastre, ne strigau, mamele voastre... Ce căutați, mă, cu afișele voastre pe aici? Ce vreți, mă?

Cine v-a trimis, mă, la noi, să ne faceți fericiți?“ Așa ne strigau și ne înjurau... ne înjurau... Și mereu întrebau : „Cine v-a trimis la noi, mă, să ne faceți fericiți? Că noi nu v-am cerut nimic...“

Oroș surîse mai larg ca de obicei și poate și mai călduros. Îl luă gura pe dinainte și zise :

— Nu face nimica, tovarăși. Pe Dumnezeu cîți nu-l înjură și Dumnezeu nu se supără... În ceea ce privește problema aceea, cu fericirea... o s-o discutăm altădată, poate după alegeri.

Spusele secretarului județenei despre „Dumnezeul“ care nu se supără cînd era înjurat de oameni stupefie sala. Careva fără să se ridice în picioare și fără să ceară cuvîntul, cum era uzanța, întrebă timid:

— Așadar, tovarășe secretar, Dumnezeu există?

— S-ar putea să existe, spuse Oroș rîzînd, rîzînd acum de-a binelea, s-ar putea să existe, tovarăși...

Sala mai fremătă cîteva clipe, se bucură că secretarul județenei a glumit și se liniști.

Mirel Tichie — cu numele lui care pe jumătate îmi plăcea, și pe jumătate nu — spărsese gheața cu mult mai mult decît cei care vorbiseră înaintea lui, subliniase adică și partea negativă a muncii lor de propagandă. Pînza, e mult pînă se rupe la margine... Ceru cuvîntul o fată. Era ciolănoasă, voinică și nițeluș bucălată la obraz, avea ochii verzi și părul, cel puțin în zilele acelea de alergătură, îl purta cam nepieptănat, cam ciufulit și, cu culoarea lui arămie, nu-i stătea de loc rău fetei... Îi stătea chiar bine...

— Tovarăşe secretar şi tovarăşi, despre partea bună a muncii noastre s-a spus destul. Ce-ar fi să spun cîteva şi despre ceea ce mie mi se pare a nu fi fost bun? Iată, echipa noastră a fost alcătuită din patru oameni: eu şi tovarăşa Florica Dumitrescu, precum şi tovarăşii Guţă şi Ilie...

Întoarse capul şi întrebă:

— Sînteţi aici, tovarăşi?

Unul dintre cei ce fuseseră numiţi răspunse morocănos:

— Sîntem, tovarăşă, sîntem.

— Un timp, continuă fata, toate au mers bine. Ţăranii ne primeau, ne ascultau, unii cu bunăvoinţă, aşa cum s-a mai arătat, alţii fără bunăvoinţă, aşa cum de asemenea s-a mai arătat. Dar... aici începe ceea *ce trebuia să nu se întîmple,* tovarăşe secretar şi tovarăşi, şi totuşi s-a întîmplat. După fiecare zi venea noaptea şi de culcat ne culcam şi noi pe unde se putea şi pe unde se nimerea, la înghesuială. Şi cum se stingea lampa, gazul se găseşte greu şi nici nu vă închipuiţi ce economie se face la ţară de gaz, tovarăşii se legau de noi, tovarăşul Guţă de tovarăşa Florica şi tovarăşul Ilie de mine. Şi uite aşa pînă la ziuă, noi că nu se poate, ei că se poate, că de ce să nu se poată, ziceau că vor să ne ia de neveste... Întîi să ne luaţi de neveste, ziceam noi, şi pe urmă... Pe urmă vom avea destulă vreme să ne distrăm...

Mulţi rîseră. Oroş însă nici măcar nu zîmbi. Dimpotrivă: i se întunecă faţa.

— Mai pot să vorbesc, tovarăşe secretar?

— Vorbeşte, tovarăşă, vorbeşte...

Pînă să apuce fata să vorbească, se ridică unul din băieţii care fuseseră puşi în cauză, şi care şi răspunsese mai înainte morocănos. Oroş întrebă:

— Ce vrei?

— Cuvîntul, răspunse băiatul, cuvîntul îl vreau, pentru un singur minut.

— Poftim, spune ce ai de spus.

— Am zis că le luăm de neveste, tovarăşe secretar şi dacă am zis că le luăm de neveste, le luăm. Că pe unde iese vorba iese şi sufletul, tovarăşe secretar, iese şi sufetul.

Se aşeză jos şi îşi întrebă vecinul:

— Aşa e, Ilie?

Răspunsul veni promt:

— Aşa e, Guţă, şi dacă aşa e, aşa e...

Sala rîse iarăşi, dar nu toată. Oroş îşi păstră mai departe faţa gravă.

— Vorbeşte, tovarăşă Marinoiu, vorbeşte. Spune tot ce ai de spus.

— Nu mai am nimic de spus, tovarăşe secretar... Dacă ei ne iau de neveste, noi nu avem nimic împotrivă... Dar întîi să ne ia ei de neveste, tovarăşe secretar... Altfel... Altfel nu se poate. Cu nici un chip nu se poate... Întîi să ne ia de neveste. Şi pe urmă... Pe urmă toată viaţa... Numai lor să nu li se urască...

Mai luară şi alţii cuvîntul. În unele echipe se trăsese, ca şi în noi, cu armele, numai că se trăsese de departe şi nu căzuse nici o victimă...

Soarele ajunsese la amiază. (Mai trecuse aşadar o jumătate de zi din viaţa tuturor oamenilor, a oamenilor care se aflau acolo şi a oamenilor care nu se

aflau acolo, a tuturor oamenilor. Dar nici unul nu ne gîndeam la acest fapt, nici unuia nu ne trecea prin cap că niciodată nu aveam să ne mai întîlnim cu această jumătate de zi pe care o trăisem, aci, în sala de şedinţe neaerisită şi rău luminată. Poate dacă ne-am fi gîndit, viaţa n-ar mai fi avut nici un gust... nici un gust... nici un gust... Şi cu o viaţă fără gust, ce să faci?)

În timpul şedinţei, omul de la Centru îşi ducea des mîna la gură şi căsca pe înfundate. Mă aflam în apropierea lui şi, fără să vreau, auzeam cum îi pîrîie şi-i trosnesc fălcile. Sprincenele însă şi le păstra încruntate. Obrazul şi-l menţinea sever, dur, să se vadă de îndată că el, *omul de la Centru,* nu e cîtuşi de puţin mulţumit nici de felul în care vorbise, mai ales acum în urmă tovarăşul Oroş nici de ceea ce spuseseră tinerii. Schimbă pe şoptite cîteva cuvinte cu Buşulenga. Nu le auzii deslușit. După aceea rînji şi-i şopti lui Oroş:

— Te-aş ruga să-mi dai şi mie cuvîntul, *mai la urmă,* după ce vor mai pălăvrăgi cîţiva. Băieţandrii trebuie să fie negreşit puşi la punct. S-au cam întrecut cu lăudăroşenia. S-au înfumurat. Şi ştim noi unde duce înfumurarea...

Secretarul judeţenei nu ţinu seama de dorinţa lui Bărbuţă de a-i da cuvîntul „mai la urmă". Se ridică şi anunţă:

— La cererea domniei-sale, dau cuvîntul tovarăşului Bărbuţă, de la centru.

Contrariat, Mosorel Bărbuţă îngînă:

— Dar cerusem să vorbesc... *mai la urmă...*

— Dar de ce mai la urmă? Vorbeşte acum. Descarcă-ţi inima... Vorbeşte şi spune tot ce ai de spus... Dar tot... tot... O să te ascultăm cu cea mai mare atenţie... cu cea mai mare atenţie...

Afară, ploaia încetase, însă vîntul continua să bată, fără să izbutească să spargă norii vineţi care alergau nebuneşte pe cer dinspre miazănoapte şi spre miazăzi.

Omul cu şapcă prinsese curaj şi îşi luase avînt. *Tuna şi fulgera. Fulgera şi tuna.* Tovarăşul Oroş le-a mulţumit tinerilor pentru activitatea lor propagandistică dar el, Bărbuţă, nu e de acord cu aceste mulţumiri. Tinerii puteau să facă mult mai mult. De aceea sînt tinerii tineri, să muncească, mai mult, să tragă, să facă mult şi să vorbească puţin. El, Bărbuţă, el nu e mulţumit nici cu autocritica pe care unii şi-o făcuseră. Nu fusese destul de adîncă această autocritică. După părerea lui, de tovarăş mult încercat, autocriticile pe care le auzise aci nu porniseră dintr-un fond de sinceritate, indispensabil activistului de partid, ci din... oportunism!... Da... Da... din *oportunism.* Şi, într-o mare măsură, din înfumurare. El nu e naiv să dea crezare celor înşirate aci de tineri. Noroi? Cum noroi? Ţara noastră nu mai are noroi! Păduchi? Dar ce? Trăim pe vremea burgheziei? Sînt aproape doi ani de cînd partidul a ieşit din ilegalitate şi ia parte, alături de alte forţe progresiste, la conducere. Păduchii au fost stîrpiţi. Pînă la unul. Lui, om de la Centru, lui, grădinar iscusit, să nu-i vîndă nimeni castraveţi. Şi apoi... cum îşi îngăduiseră tinerii să lipească afişele prin casele oamenilor? Cum adică? Numai oamenii care locuiau în acele case să

vadă afișele ? Afișele ar fi trebuit să fie lipite pe toate gardurile, să le vadă întregul popor. Nu așa... cîțiva... Ce fel de propagandă era asta? Și... cu băieții aceia... cu băieții aceia și cu fetele acelea care aduceau aici, în ședință problemele lor personale... ce era în fond? A? Ce era în fond? Cert, tinerii călcaseră instrucțiunile. Rămînea să se cerceteze și să se vadă dacă o făcuseră din nepricepere sau din rea credință. Nu cumva își vîrîse și aci coada dușmanul de clasă ? El, unul, credea că da. Vigilența... Sabotajul... Nu, nu. El, Bărbuță, nu se teme de cuvinte. La mijloc putea să fie nu nepriceperea ci *sabotajul, sabotajul*....

Și iar tuna. Și iar fulgera. Bineînțeles în numele Centrului.

Îl amenință pe Oroș cu sancțiuni grave. La tineri se răsti. I se păru că răsteala nu e deajuns. Ridică și mai mult glasul și-i amenință și pe ei. *Se va duce la Centru.* Negreșit se va duce la Centru. *Și va arăta el acolo, cui știe el, cu amănuntul ce putregai, ce dezordine și cîtă neprincipialitate... da... da... cîtă neprincipialitate se practică la Teliu... Oho, partidul va ști să ia măsuri... Grave!* Totdeauna cînd partidul ia măsuri, măsurile sînt grave. Uneori măsurile sînt chiar foarte grave...

Grijuliu ca nu cumva să nimerească într-o măciulie de cui, bătu cu pumnul în masă și, pentru încheiere, mîrîi cîteva cuvinte atît de încîlcite că nu le înțelese nimeni... Poate că nici nu era ceva de înțeles.

Tovarășul Licu Oroș luă cuvîntul pentru concluzii. Nu respinse critica tovarășului de la Centru. Făgădui să reflecteze asupra ei. Nu aminti în nici un fel că el, Oroș, a fost ilegalist și că și-a petrecut tinerețea prin beciurile poliției, prin temnițe și prin lagăre. Vorbi, ca totdeauna, cu simplitate, cu căldură, cu modestie, iar tinerilor, în ciuda observațiilor lui Mosorel Bărbuță, le mulțumi încă o dată pentru strădania lor. Le surîse. Tinerii îl aplaudară. Oroș scoase caietul cu note și le arătă pe larg ce mai aveau de făcut în puținul timp care mai rămînea pînă la alegeri, după care adăugă:

— A, da... Povestea aceea, cu cele două tovarășe și cu cei doi tovarăși... De ! N-ar fi trebuit să aibe loc, dar noi... noi nu ne amestecăm în viața personală a oamenilor... Ar fi bine însă dacă tovarășii...

— Le luăm de neveste, tovarășe secretar...

Cîntarăm cu toții *Internaționala* și, în sfîrșit, ședința care durase toată dimineața, se isprăvi.

Împreună cu prefectul și cu omul cu șapcă ne retraserăm în cancelarie. Bucurîndu-se din toată inima, Buțulenga zise:

— Tare ședință! Așa mai înțeleg și eu ședință de partid, tovarășe Bărbuță... Nu cu surîsuri... nu cu blajinătate... Tare. Tare... Cu pumnul strîns... Muncitorește... Cum bine spui dumneata... *Muncitorește*... În afară, bineînțeles, de povestea aceea cu băieții și cu fetele acelea... Toți patru ar trebui excluși din...

— Din ce? îl întrebă Oroș. Nici unul nu e membru de partid. Și nu fac parte nici din organizația de tineret. De unde să-i excluzi și pentru ce să-i excluzi?

Bărbuță își scoase ochelarii, îi șterse cu batista albă, de mătase — căpătai îndată impresia că ștersul ochelarilor la el era un tic — și și-i puse iarăși pe nas. Glăsui:

— N-a fost mare lucru, tovarășe prefect. Să vezi dumneata ședințe la Interne, atunci cînd le prezidează...

Rosti iarăși numele cu care, de la venirea la Teliu căuta mereu să ne intimideze. Continuă:

— Se sperie pînă și tovarășii încercați, îmbătrîniți prin pușcării... Da. Aceia, încercații, *bătrînii*, cum le spunem noi, aceia se sperie cel mai mult de ședințele tari... Noi... Noi mai puțin. Ne-am călit repede. Acum ne-am călit, în vîltoarea acțiunii pe teren, *acum se călesc adevărații comuniști*. Acum, cînd lupta dintre noi și reacțiune se dă la lumina zilei. Ce-a fost altădată, mă rog frumos, a fost și-a trecut. Hă-hă-hă... Hi-hi-hi... Nimeni nu trebuie să doarmă pe laurii trecutului... Nimeni... Nimeni... Ce-a fost, a fost și-a trecut... A fost și-a trecut... Ha-ha-ha... *Acum începe cu adevărat vremea noastră... vremea noastră... a noilor sosiți în partid... vremea noastră... a elementelor noi...*

Oroș ascultă și tăcu. Tăcui și ascultai și eu. Îl ascultai pe tovarășul Bărbuță. Ascultai și vîntul care chinuia afară arborii și vuia. Doar de aceea aveam urechi: *să ascult... să ascult...*

Mă bucura vuietul vîntului. Vîntul zvînta cîmpurile și dealurile, zvînta luncile și luminișurile pădurilor, le zvînta și le pregătea pentru arat, pentru semănat...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Cînd fusesem copil cîntasem la școală :

Primăvară, primăvară,
Vino iar la noi în țară...

Primăvara venea nu pentru că o chemam eu și alții ca mine. Venea pentru că așa îi era ei sortit: să vină. Venind aducea cu ea soarele. Soarele încălzea ogoarele. Și pentru că văzîndu-ne cum tremuram i se făcea milă, soarele ne mai încălzea și pe noi, pe noi care abia ieșisem rebegiți și costelivi din iarnă.

Acum nu era primăvară, acum era toamnă, toamnă tîrzie. După toamnă avea să vină iarna, apoi primăvara. Nu, nu... Nu mai era mult pînă la noua primăvară, numai patru-cinci luni.

Prefectul se umflă în pene și spuse:

— Eu... vă rog să mă scuzați, tovarăși... Eu plec... trebuie să mă duc către miazăzi cu tovarășul Bărbuță. Ne ducem la Izvoare. Tovarășul Bărbuță vrea să ia un și mai strîns contact cu terenul, să vadă satele înșirate de-a lungul drumului pînă la Izvoare și pe urmă să vorbească cu țăranii din Izvoare... Iar la noapte... La noapte, dacă aveți să ne faceți vreo comunicare, ne găsiți pe amîndoi la maici, adică la *mînăstirea de maici* de la Izvoare. O să luăm masa de seară la stareță, la maica Palaghia. Am auzit că e bine aprovizionată cu de toate, și cu de-ale mîncării, și cu de-ale băuturii. Pe urmă o să ne odihnim de osteneala zilei tot acolo.

Vrînd să scape cît mai repede de ei, Oroș le făgădui :

— Dacă o să fie nevoie, o să vă căutăm. Cu telefonul...

Cei doi se luară la braț și plecară. Oroș mă privi întrebător, așa cum mă privise cu o zi înainte:

— Cum îți place ? A ? Cum îți place tovarășul de la Centru? A rămas cu convingerea că ne-a dat tuturor o strașnică lecție de partinitate... o strașnică lecție...

Îi dădui același răspuns pe care i-l dădusem cu o zi înainte:

— Îmi place. Grozav de mult îmi place individul...

Și adăugai:

— Dar ce este cu mînăstirea de la Izvoare?

— La Izvoare se află din vechime o mînăstire de maici, o mînăstire de maici ca oricare alta. Prefectul e prieten vechi cu stareța, cu maica Palaghia. De cîte ori se duce prin părțile acelea, doarme la maici. Acum îl duce și pe Bărbuță. Cum îți place? A? Cum îți place?... Ziua să facă propagandă comunistă prin sate și seara... A? Cum îți place?

— Îmi place. Grozav îmi place. Dar ai băgat de seamă? Acum nu ne-a mai dat mîna. Nici mie nu mi-a întins degetul, nici mîna dumitale n-a mai strîns-o tare, puternic, muncitorește...

— Da, muncitorește...

Sună și întrebă femeia care își băgase tocmai atunci capul pe ușă:

— Tovarășă Ariclia, în ce stare se găsește ceainicul dumitale?

— Fierbe, tovarășe Secretar. De azi-dimineață fierbe și așteaptă să ieșiți din ședință.

— Și cănile?

— Vi le aduc îndată pline.

— Te rugăm, te rugăm frumos, tovarășă, grăbește-te.

— Am să mă grăbesc, dar am să vin cu trei căni, nu cu două.

— De ce cu trei?

— Pentru că tocmai acum a picat de la drum, obosit mort, săracul tovarășul Lalu. S-a întors venind într-o întinsoare de acolo de unde o fi fost.

— Repede! Roagă-l să vină aici cît mai repede!

Sări să-i iasă în întîmpinare, dar tovarășul Lalu se și arătă în ușă. Surîse pe sub mustața-i subțire și neagră. Zise simplu:

— Nu e nevoie să mă roage. Sînt aici. Am sosit.

După ce ușa se închise în urma femeii, Oroș îl întrebă:

— Ei, ce-ai găsit la preasfinții de la Schitul Molift?

Lalu părea și el nedormit și nemîncat. Ochii îi erau tulburi, pleoapele umflate și roșii, obrajii galbeni. Nu se bărbierise de patru-cinci zile și părul crescut îl îmbătrînea. (Pe toți ne îmbătrînea faptul că umblam zile întregi fără să ne odihnim ca lumea, fără să ne hrănim cu ceva mai substanțial, fără să ne bărbierim și fără să ne spălăm de-adevăratelea. Luă loc pe un scaun, se așeză bine și ne povesti totul.

La sfîrșit ne înfățișă planul acțiunii pe care intenționa s-o întreprindă mai departe și ceru cîțiva oameni de încredere.

— Vreau să-l calc la noapte pe preasfînt. Sper să culeg o recoltă bogată... Bogată și foarte interesantă pentru noi... foarte interesantă...

Oroș aprobă totul. Zise:

— Dacă aș mai avea trei-patru Gînji, ți i-aș pune la dispoziție numaidecît.

Lalu zîmbi. Zîmbi și spuse:

— Am telefonat eu la Urlăvînt. Spre seară vor fi aici.

— Cam cîți?

— Tocmai cîți îmi trebuie.

— Atunci e bine. Și acum du-te și te culcă, tovarășe Lalu.

— Să mă duc să-l văd pe Țigănuș?

— Nu e nevoie. L-am văzut eu. L-am văzut și-o să-l mai văd.

Omul rîse. Mie îmi păru bine că mai poate să rîdă.

— Să dorm... O să dorm, însă mai întîi să-mi dați voie să beau ceaiul pe care mi l-ați oferit.

Rîsei și eu, rîse și Oroș. Ne băurăm toți cănițele de ceai și, în același timp, mîncarăm brînză cu pîine. Aproape ne săturarăm. Eram bucuroși că trăim și, mai ales, eram bucuroși că ne-a mai trecut foamea. Spusei:

— Înainte ca eu s-o pornesc spre Dolea, n-ai vrea să trecem amîndoi pe la spital, să-l vedem pe Țigănuș ?

— Tocmai același lucru voiam să-ți propun eu, zise Oroș.

— Gînd la gînd cu bucurie.

Lalu plecă să se culce iar eu cu Oroș o luarăm spre spital.

Vîntul se tînguia, se răsucea și juca în jurul nostru. Grăbirăm pașii. Cînd intrarăm în clădirea spitalului îl văzurăm așezat pe banca de lîngă bustul lui Albu Dolea-Cruntul pe părintele Glicherie Lăstărescu. Evlavios, ținea o carte de rugăciuni în mînă. Citea din ea pe șoptite. Din cînd în cînd se închina. Iar citea. Iar se închina. Zisei:

— Bună ziua, părinte Lăstărescu.

Se ridică. Făcu asupra mea și asupra lui Oroș semnul binecuvîntării preoțești.

— Domnul cu voi, fiilor!

Oroș tăcu însă eu îi mulțumii.

Prezența părintelui Lăstărescu aci, la spital, îmi stîrni nu numai curiozitatea, ci și îngrijorarea. Îl întrebai:

— Cu ce treburi pe-aici, părinte? Nu cumva s-a bolnăvit cucoana preotească?

— Bine ar fi fost să se fi bolnăvit, domnule. Era simplu ca bună ziua să se fi bolnăvit preoteasa. Îi căutam leacul și... gata... Poate i-l găseam, poate nu i-l găseam...

Făcui un cap mirat. Părintele continuă:

— Cucoana preotească nu s-a bolnăvit, domnule, însă m-a băgat într-o drăcie, că mi-e și rușine să mai scot capul în lume. Nebuna! O credeam muiere în

toate doagele... Cînd colo... Mi-a făcut-o! Mi-a făcut-o de oaie!...

— Ce ţi-a făcut, părinte?

— Nu... Nu pot... Mi-e ruşine să vă povestesc... Înţelegeţi?... I-a luat Dumnezeu minţile... Altă explicaţie nu găsesc.

— Dacă ţi-e ruşine să ne povesteşti, nu ne povesteşti.

Gîndii. „Preotese nebune am mai văzut, după cum am văzut şi popi smintiţi. Grădina lui Dumnezeu e mare e şi plină de fel de fel de făpturi."

Cînd văzuse că ne apropiem de el, se ridicase în picioare. (Probabil că se temea de Oroş, sau de ceea ce reprezenta Oroş.) Acum se aşează pe bancă, deschise iarăşi cartea de rugăciuni şi se afundă în lectura ei. Nu-l mai tulburarăm cu nici o întrebare şi ne duserăm la cancelarie. Pe doctorul Darvari îl găsirăm notînd ceva într-un registru. De pe pereţii odăii, cei patru foşti şefi ai spitalului, ridicat din mila Domnului de către boierul Albu Dolea-Cruntul, se uitau la noi şi la doctorul Darvari cu aceiaşi ochi încruntaţi... (Ochii morţilor, din fotografii, oricît ar fi de încruntaţi nu mai sperie pe nimeni.)

— Am vrea să-l vedem pe tovarăşul Ţigănuş.

Se sculă repede în picioare — şi el, întocmai ca părintele Lăstărescu — şi se grăbi să ne răspundă:

— Da, da, vă însoţesc. Vă însoţesc îndată, cu plăcere.

Închise registrul. Îşi băgă stiloul în buzunar.

— Poftiţi cu mine, tovarăşi, poftiţi.

De-a lungul coridorului îl iscodii:

— Ce l-a adus pe părintele Glicherie Lăstărescu de la Urlăvînt la dumneavoastră? Un accident?

Doctorul se opri, rînji şi ridică mîinile:

— Staţi să vă spun. A!... E ceva nemaipomenit! Ştiţi cu cine trăia în secret văduva maiorului Cuţu? Văduva aceea pentru care se tot ducea Buşulenga la popă de începuse să-l ia lumea la ochi ? Cu sfinţia-sa... Chiar cu părintele Glicherie Lăstărescu! De ani de zile, *domnilor,* de ani de zile. Abia acum în urmă a aflat satul şi odată cu satul a aflat şi cucoana preoteasă. Şi aseară, *domnilor,* pe cînd părintele Glicherie Lăstărescu se afla pe undeva, prin sat, preoteasa, cu fiu-său, cu tînărul Polidor Lăstărescu, au smintit-o în bătăi pe vinovată... Mai-mai s-o omoare... Mai-mai s-o omoare...

Cu oarecare nemulţumire în glas zisei:

— Parcă nu s-au mai văzut surori să se încaiere între ele! S-au mai văzut, domnule doctor, s-au mai văzut şi-o să se mai vadă.

— Păi nu v-am spus nimic! După ce au lăsat-o lată, preoteasa a luat o bucată de sodă caustică şi, înţelegeţi, domnilor ? înţelegeţi ? i-a băgat-o soră-si tocmai pe acolo pe unde păcătuise. Mă mir că văduva Cuţu n-a murit. Tare mă mir! Pentru că, domnilor, putea să moară şi n-a murit... De aseară, de cînd a avut loc faptul şi pînă acum putea să moară de-o mie de ori. Putea să moară şi n-a murit... Tare e omul, domnilor, tare o omul!...

Îl lăsarăm să se mire singur. Să se mire şi să se lămurească singur cum s-o pricepe. După un timp reluă:

— Am făcut pînă acum sute de operaţii. Ce sute?... Mii! Cîteva mii, cred. De-a lungul anilor am întîlnit fel de fel de cazuri. *Aşa ceva însă întîlnesc pentru întîia oară în cariera mea. Pentru întîia oară...* A trebuit s-o operez la cinci dimineaţa. Cu somnul pe ochi. La cinci dimineaţa şi cu somnul pe ochi. Închipuiţi-vă ce greu mi-a fost. La cinci dimineaţa! Am făcut-o pentru popă, pentru obrazul popii... Oricum...

Pe Ţigănuş îl găsirăm tras la faţă, obosit. Cum ne văzu, ne surîse. (Era — cum mi se pare că am mai subliniat în paginile acestea — o deprindere pe care ne-o însuşisem cu toţii, *aceea de a rîde sau măcar de a surîde indiferent de împrejurarea în care ne-am fi aflat*. Astfel, tovarăşul Pavel Ulcică, poet valoros şi publicist eminent îmi spusese surîzînd: „Ştii, l-am pierdut pe tata: cancer. Acum sînt pe punctul de a o pierde pe mama. Tot cancer.“ Nu m-am putut stăpîni şi l-am întrebat: „Şi de ce surîzi?“ Omul s-a mirat: „Cum? Surîdeam?“. „Da“. „Nu băgasem de seamă.“ Mai tîrziu ne-am mai vindecat de acest tic, dar nu toţi şi nu de tot.)

— Nici o grijă, tovarăşi. Merge bine. *Inima* merge bine.

(Am rămas aproape o oră în odaia în care zăcea Ţigănuş. Oroş l-a pus în curent cu întreaga situaţie din judeţ. Ţigănuş asculta şi numai din cînd în cînd spunea: „Aşa... da... da...“)

Lumea n-are margini...
Viaţa are margini...
Lumea n-are margini...

Calul mă ducea spre Dolea legănîndu-mă. El nu se asemuia nici pe departe cu albastrul cal din vis. Nu alerga. N-avea putere să alerge. Uneori ocolea gropile din mijlocul drumului. Alteori, cînd nu avea cum să le ocolească, călca în ele şi intra în noroi şi în apă pînă la genunchi.

— Dii, calule, dii, căluţule! Dii...

Vedeam cum îl trec sudorile. Vîntul îi usca şi lui, ca şi mie, ochii şi gura. Nu ştiu dacă el iubea oamenii însă eu iubeam grozav de mult caii. Îmi aminteam de anii mei fragezi pe care nu-i uitasem şi de tinereţea îndepărtată. Poate de aceea visam atît de des cai adevăraţi sau cai albaştri, cu aripi.

Tinereţea ! Se dusese, şi odată ce se dusese nu avea să se mai întoarcă niciodată. Viaţa mi se părea a fi un pom — pentru mine un pom de toamnă — din care în fiecare zi cădeau frunze... în fiecare zi...

Ajuns la Dolea, m-am oprit în mijlocul satului, la primărie, şi am stat de vorbă cu cîţiva ţărani. Erau grozav de rupţi. Necăjiţi erau. Slinoşi erau. Flămînzi erau. Tuturor le ţipa foamea în ochi... în ochi... Pe faţă şi în ochi.

Descălecai. Unul luă calul şi-l legă la gard. Mă primiră cu destulă bunăvoinţă. De îndată ce pricepură cam ce aş aştepta de la ei, mi se adunară în jur. Căpătară repede curaj. Îmi vorbiră de una, îmi vorbiră de alta. Pînă la urmă, mi se plînseră de primar. Careva dintre ei mă întrebă pe şleau:

— Voi, comuniştii, de ce l-aţi pus pe Aldea primar pe capul nostru? Ne-aţi întărîtat împotriva vechiului primar, că nu e bun — şi care într-adevăr nu era

bun — şi ne-aţi cerut să-l dăm afară. Noi l-am scos cu alai din primărie, l-am dat afară. Şi apoi... Apoi fără să ne mai întrebaţi ni l-aţi pus pe cap pe Aldea. El se laudă. De dimineaţă pînă seara se tot laudă. Zice că e *comunist, ca şi voi. Noi însă nu-l credem şi nu putem să-l credem că e comunist. Sîntem convinşi că e un prefăcut.*

Mă grăbii să-i întreb:

— De ce nu-l credeţi?

— Pentru că, *domnule,* noi îl cunoaştem de mult. Ca pe un cal breaz îl cunoaştem. În ultimii douăzeci de ani, Aldea s-a scăldat în toate apele, ca să nu zicem în toate lăturile. Iar acum, după ce s-a văzut pus în şea, ne înjură cum ne înjurau şi ceilalţi primari ai vechilor partide politice. Primeşte plocoane, cum primeau şi ceilalţi primari. Se leagă de fetele şi de nevestele noastre, cum se legau şi ceilalţi primari. Se dedă la matrapazlîcuri cum se dedau la matrapazlîcuri şi ceilalţi primari. Atunci de ce să spună el că este *comunist?* De ce pretinde el că este *om nou?* Asemenea *comunişti* şi asemenea *oameni noi,* aici, la Dolea, nu ne trebuie. Şi noi credem că asemenea *comunişti* şi asemenea *oameni noi* nu vă trebuie nici dumneavoastră, nici aici, nici la Bucureşti şi niciunde.

Comunişti care făceau mereu caz de comunismul lor nu ne trebuiau nicăieri, însă aveam destui nu numai în provincie ci şi la Bucureşti. Vrusei să-i spun toate acestea, şi încă multe altele, omului care îmi vorbea din inimă şi tuturor celorlalţi care se aflau acolo şi care ne ascultau cu urechile ciulite.

Tăcui. Nu mi-ar fi ajutat cu nimic şi nu le-ar fi ajutat nici lor. Problema nu era uşor de discutat şi nici de rezolvat. Nu puteam totuşi să tac cu totul şi aruncai o întrebare:

— Tovarăşului Oroş i-aţi spus toate astea?

— Nu i le-am spus.

— De ce?

— Pentru că... Ce mai încoa şi-ncolo... Pentru că dacă se află că ne ducem cu plîngeri la secretarul de partid, la tovarăşul Oroş, prefectul, domnul Buşulenga, începe să ne strîngă în chingi. Domnul Buşulenga şi oamenii domnului Buşulenga... Şi atunci începe să ne strîngă în chingi şi Aldea, Aldea primarul. Prefectului îi place ca *oamenii din judeţ,* toţi oamenii din judeţ, să vorbească *cu dumnealui, cu dumnealui şi numai cu dumnealui!* Oricine vorbeşte cu altcineva este rău văzut.

— După părerea voastră are mulţi oameni în judeţ domnul Buşulenga?

Ţăranul se uită cu teamă în toate părţile. Văzîndu-se numai între ai lui, căpătă un spor de curaj:

— Să fii dumneata sănătos! Mulţi! Şi nu numai în judeţul Teliu. Mai are oameni de credinţă şi prin alte judeţe. E om vechi, cu multe legături, şi pe aici şi prin alte părţi.

Mă întunecai. Şi-i spusei cu gura pe jumătate:

— Trebuie, totuşi, să vă duceţi la partid, la tovarăşul Oroş. Este nevoie ca partidul să cunoască totul, totul. Altfel nu poate lua măsuri de îndreptare.

Răspunsul veni de îndată. Şi întocmai aşa cum îl aşteptam:

— Dumitale iţi este uşor să vorbeşti. Ai venit de la Bucureşti. Pentru alegeri. Mîine-poimîine au loc alegerile. După alegeri pleci. Cine ştie dacă mai calci sau nu mai calci pe la Dolea. *Buşulenga rămîne... Şi nu rămîne numai Buşulenga. Rămîn şi toţi oamenii lui Buşulenga. Rămîne şi Aldea. Şi fraţii lui Aldea. Şi cumnaţii lui Aldea...*

Încă o dată omul sărac şi umil avea dreptate. Noi activiştii, veneam, vorbeam, plecam. Iar duşmanii noştri rămîneau acolo în sate şi se răzbunau. Unuia i se da foc la casă, altuia îi erau furate ori ucise vitele de muncă. Toate cercetările rămîneau fără rezultat, deşi lumea cunoştea făptaşii.

„Vrei să te amesteci ? N-o să-ţi meargă. Nu ne dăm în lături de la nimic. Nici de la crimă. Noi facem parte din *Sumanele negre,* noi sîntem *Sumanele negre.*"

Trebuia să le răspund şi le răspunsei. Pusei în glas toată căldura de care eram în stare şi încercai să-i încredinţez că după alegeri — bineînţeles dacă voi fi ales — mă voi reîntoarce cît mai des în judeţ şi că nu voi uita să trec şi pe la Dolea. Îi rugai să-şi dezlege limbile şi să-mi spună tot ce au pe inimă. După aceea zisei:

— Gîndiţi-vă şi dumneavoastră şi spuneţi-mi dacă am sau nu dreptate : *dacă nu cunoaştem răul, cum să-l înlăturăm?*

Mi se păru că am spus tocmai ceea ce trebuia. Oamenii tăcură. Ca pămîntul tăcură. Pe urmă se sfătuiră pe şoptite şi îndelung între ei, şi după ce isprăviră sfatul unul zise:

— Bine, vom face cum spui dumneata, dar să ştii: noi nu vă credem că nu cunoaşteţi răul. Noi zicem că-l cunoaşteţi însă nici nu vă pricepeţi, nici nu aveţi destulă putere ca să vă bateţi împotriva răului şi să-l stîrpiţi.

— Poate să fie şi aşa, dar ajutaţi-ne şi voi... ajutaţi-ne.

Îşi mai dezlegară limbile şi alţii şi-mi povestiră cu amărăcine, însă şi cu şart, multe din cîte le aveau pe inimă. Jandarmii încă îi ofensau, îi loveau, îi jecmăneau şi-i arestau, se legau de muierile şi de fetele lor şi le mîncau găinile. Perceptorii încă îi istoveau cu dările. Buşulenga... Cel mai mult se plînseră de Buşulenga... Cel mai mult se temeau de Buşulenga. Le spusei că o să luăm, cît de curînd, măsuri împotriva prefectului şi încheiai:

— Să nu vă mai fie frică de Buşulenga... Să nu vă mai fie frică de nimeni.

— Ba o să ne fie, tovarăşe. După alegeri, Buşulenga o să se pună cu parul pe noi. Jandarmii sînt ai lui, judecătorii ascultă de cuvîntul lui. E-he-he... Şi dumneata spui să nu ne mai fie frică de Buşulenga!... Să nu ne mai fie frică de nimeni... Ba o să ne fie... O să ne fie... Multă vreme de acum înainte o să ne fie frică de unul, de altul...

Îmi închiseră gura. N-aveam ce mai zice. Mă întrebai: erau cu noi? Erau împotriva noastră? Nu-mi dădui seama. Şi nici nu aveam să-mi dau prea repede seama. Socotii că, deocamdată am schimbat cu ei

destule cuvinte. Le mulțumii pentru încrederea pe care mi-o arătaseră — dacă mi-o arătaseră — și îi rugai să mă însoțească pînă la curtea boierească.

— Apăi... Asta e ușor. Curtea boierească nici nu e prea departe. Și nici nu prea are stăpîn. Porțile sînt deschise și totul e vraiște.

Plecarăm. Noroiul era neînchipuit de mare chiar pe șosea. Oricît am fi vrut, nu aveam cum să ne ferim. Noroc că eram obișnuiți să umblăm și prin noroi. Noroc, de asemenea, că bocancii mei mai erau rezistenți. Nici nu apucai să fumez pînă la capăt țigara pe care o aprinsesem că și ajunserăm.

— Asta e curtea... Cum vezi și dumneata, mare, bogată... Vraiște însă. Boier Albu a fost boier nu glumă... Și stăpîn! Stăpîn cu pumnul de fier.

Se îmbulziră cu toții sub șopron, îmi arătară, ca pe o rară curiozitate, faetonul la care altădată boierul Albu Dolea-Cruntul înhăma sătenii atunci cînd avea de făcut un drum pînă la Teliu. Pe urmă mă duseră să văd biserica veche, ridicată de un strămoș de-al lui Dolea-Cruntul înainte de domnia lui Vasile Lupu. Mă descoperii și intrai în biserică, după ce mă ștersei bine pe picioare. Oamenii care intrară odată cu mine se mirară. Unul mi-o zise:

— Cum? Și dumneata te descoperi cînd intri în biserică?

— Da. Cînd intru într-o casă sau într-o biserică, mă descopăr. Mă descopăr chiar cînd intru într-o cafenea. Altfel mi-ar sta urît. *Și n-aș vrea să fac nimic care să-mi stea urît.*

— Să dea Dumnezeu să rămîi întotdeauna așa, însă domnul prefect Bușulenga, de cînd zice c-a trecut la comuniști, intră în casele oamenilor, în biserică și în primărie cu pălăria pe cap. Și orice s-ar întîmpla el pălăria de pe cap nu și-o scoate, parcă i-ar fi prinsă cu piroane de țeastă, zău așa!

— Fiecare se poartă după cum e obișnuit și după cum îl îndeamnă mintea.

— Domnului prefect Bușulenga numai mintea nu-i lipsește, domnule... Are multă... Are chiar mai multă decît i-ar trebui... Altfel n-ar cădea mereu în picioare...

Nu mai stăruii. Mă duseră să văd o frescă de lîngă ușă. Erau zugrăviți acolo, cu frumos și iscusit meșteșug, nenumărați boieri și nenumărate boieroaice din vechea spiță boierească Dolea-Cruntul.

Fiecare dintre ei ținea în mînă
Biserica veche.
Fiecare dintre ei avea sprincenele mari,
încruntate.
Copiii se asemuiau leit
cu părinții.
Fiecare dintre ei avea
obrazul aspru
și buzele strînse.
Părinții arătau la față
aidoma cu bunicii,
iar buncii aidoma
cu străbunicii,

care trăiseră înaintea lui
Vasile Vodă
și ridicaseră
din mila Domnului
și pentru iertarea păcatelor lor
acest sfînt lăcaș...
acest sfînt lăcaș...

Boierii aceștia — aceștia și nu alții — asupriseră satul cîteva secole, îl chinuiseră, îl afumaseră cu ardei, îi puseseră în butuci și-l trecuseră pe sub harapnice, și nu se mai săturaseră de averi, *aceștia și nu alții...*

Acum toți boierii aceștia — dar absolut toți — zăceau sub lespezile bisericii. Toți erau pulbere. Pulbere gălbuie. Pulbere alburie. Pulbere negricioasă... Pulbere... Pulbere... Toți erau pulbere și nici unul din ei nu mai avea nevoie de aur, nici de argint, nici de pîine, nici de vin, nici de miere. Nici unul din ei nu mai avea nevoie de nimic.

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Le citii numele. Nu pe toate. Pe unele le șterse timpul în goana lui nestăvilită. Mai curînd sau mai tîrziu avea să le șteargă și pe celelalte... și pe celelalte... pe toate... pe toate...

Lăsai la o parte mîhnirile care mi se iviseră în inimă și renunțai la imputările pe care, de obicei, în asemenea împrejurări le aduceam trecutului. Cer-

cetai amănunțit biserica, întocmai ca un istoric dublat de un arheolog. Ieșii afară, în lumină și văzui că pe șosea, acum mă aștepta un grup destul de mărișor de bărbați. Nu păreau a fi de prin partea locului. Purtau bărbi lungi, sălbatice și zburlite și plete ca unii călugări ce trăiau pe la metocurile și schiturile din munți, în care de multă vreme nu intrase foarfeca. Mă dibuiră îndată și se grăbiră să se strîngă roată în jurul meu. Înainte de a apuca să le pun vreo întrebare, îmi spuseră că pînă mai anul trecut fuseseră creștini ca și ceilalți, creștini ortodocși, dar că acum sînt *altfel de creștini...*

— Cum adică?

— Creștini adevărați, îmi răspunse cel mai gureș dintre ei. Noi sîntem *martorii lui Iehova... Martorii lui Iehova...* Și sîntem singurii creștini adevărați de pe lumea asta, noi, *Martorii lui Iehova*. Restul... sînt *păgîni, păgîni sadea.*

Nu vrusei să mă arunc într-o discuție cu ei, cu privire la cine e creștin adevărat și cine nu este. Cu fanaticii e totdeauna greu de dus o convorbire, mai ales una în contradictoriu. Ca să fac totuși ceva, le pusei o întrebare simplă și, dacă vreți, cu totul nevinovată:

— De unde sînteți de felul vostru?

— De prin satele de sub munte.

Mă făcui că nu bag de seamă că mi-au dat un răspuns vag.

— Și cu ce vă îndeletiniciți?

— Cu livezile de pomi, cu viile, cu tăiatul pădurii... Cu ce dă Dumnezeu... Trăim și noi... Trăim cum dă

Dumnezeu... Nici bine, nici rău... Întocmai cum vrea Dumnezeu trăim...

— Să trăiți... De ce să nu trăiți... De vreme ce ați venit pe lume...

Le privii mîinile. (Totdeauna cînd cunoșteam un om mă uitam întîi la mîinile lui.) Nu prea arătau mîinile lor a mîini de țărani, nici a mîini de muncitori tăietori de lemne. Vorbirea, deși încercau să și-o schimonosească, nu se potrivea nici ea cu cea de prin satele de sub munte.

— Și ce căutați pe aici?

— Umblăm, răspîndim *cuvîntul Domnului, cuvîntul lui Iehova.* Să știți că e cuvînt sfînt, cuvîntul lui Iehova.

— Și ce le spune, prin voi, acest cuvînt sfînt al lui Iehova oamenilor ?

— Multe. Multe și de tot felul. De-o pildă : să nu se lase duși de nas de comuniști. Comuniștii sînt fiii lui Anticrist. Aduc prăpădul lumii... Pe unde se ivesc aduc prăpădul lumii... Prăpădul lumii și nu altceva... Prăpădul lumii... Așa scrie la Biblie... Întocmai așa...

Unul din ei, înalt și uscățiv, ridică glasul și cită cîteva pasaje din Apocalips însoțindu-le de gesturi înspăimîntătoare.

Țăranii din Dolea, care între timp se îngrămădiseră în jurul lor, formînd un al doilea cerc, îi ascultară. Îi ascultară și îi ascultai și eu. Ascultîndu-i cum vorbeau și ce spuneau, unii săteni tăcură. Alții se apucară să-i sfredelească cu întrebări... Cu întrebări peste întrebări...

— Și cu ce vă plătește pe voi domnul acela, Iehova, ca să vă întrebuințați vremea colindînd satele ?

— Cu mila lui...

— Parcă n-am crede că vă osteniți voi pentru atîta...

Martorii lui Iehova se jurară că spun adevărul. Feștilă pălmași de pe moșia răposatului Dolea-Cruntul înălțară ciomegele :

— Luați-vă tălpășița și să nu vă mai prindem că puneți piciorul pe aici, că vă afumăm bărbile... Vi le afumăm și poate că vi le și pîrlim... Dar... Nu cumva bărbile voastre sînt false și lipite cu clei ? Ia să-i tragem noi de barbă !

Se uitară unii la alții *Martorii lui Iehova* și își dădură seama că țăranii nu glumesc. O zbughiră. Cîțiva flăcăiandri, care purtau în mîini bîte groase, noduroase, îi petrecură pînă la marginea satului, fără să se atingă de ei.

— Duceți-vă cu Dumnezeu și să nu vă mai prindem pe la noi, că vă frîngem oasele...

Mai vorbii ce mai vorbii cu oamenii și pe urmă mă pregătii și eu de plecare. Sătenii cu care vorbisem mă întrebară încotro mă duc. Și cînd le răspunsei, ziseră:

— N-ai vrea ca măcar cîțiva dintre noi să mergem cu dumneata pînă la Blajini ? Drumurile și satele sînt pline de tot felul de făptași iar paza bună trece primejdia rea.

Nu vrusei să-i las să creadă că mi-ar fi cumva frică, deși în realitate îmi era, și le răspunsei tăios :

— Mulțumesc, cunosc drumul... Cunosc bine drumul. Iar de oameni suspecți nu mă tem.

Glasul îmi tremură și mă trădă. Simții că mi se aprind obrajii. Îmi mușcai buzele și după o clipă redevenii stăpîn pe mine. Auzii :

— Ei, drumul ! *Drumul îl cunoaște și calul.* Noi vrem să te însoțim ca un cumva să-ți iasă ticăloși în cale și să-ți primejduiască viața. Umblă destul. Unii, ca ăștia care plecară, cu bărbi mari. Alții, cum sînt cei din organizația *Sumanele negre,* cu pistoale. Nu e potrivit ca tocmai acum un om ca dumneata să umble singur prin părțile noastre. Ne mirăm că tovarășul Oroș... Că tovarășul Oroș te-a lăsat să pleci singur la drum.

Destul de curînd aveam s-o aflăm că *Martorii lui Iehova nu* aveau numai bărbi mari ci și pușți, ba chiar automate.

Îmi dezlegai calul de la gard și încălecai. Le mulțumii. De plecat însă mă încăpățînai să plec, așa cum venisem, tot singur.

După ce ieșii din sat, controlai *Beretta,* să văd dacă are sau nu încărcătură. Avea. Controlai și cele patru butoiașe Kisser pe care le luasem cu mine, pentru orice eventualitate, și pe care la păstram în buzunarul mantalei de piele. Erau cum *le știam.* La nevoie le puteam arunca în atacatori *cu folos.* Da... Da... *Cu folos.*

Cu folos ! Dar de cînd moartea unor oameni, chiar dacă aceia erau dușmani, putea să-mi aducă mie *folos ?* Cuvîntul mă făcu să mă cutremur. Pe urmă mă făcu să rîd. De ce ajunsesem să mă sperii singur

de cuvinte ? Probabil că eram ostenit, ostenit de atîtea drumuri, istovit de atîtea nopți nedormite, sleit de atîtea cuvîntări ținute pînă la capăt sau numai pînă la jumătate, și obosit poate și din cauză că mă hrăneam cu puțin și numai pe apucate. Trecuse peste noi războiul. Bîntuise seceta. Acum sufeream de foamete. Nu-mi plăceau violențele. Aveam oroare de sînge și cu atît mai mult de moarte. Eram hotărît să trag cu *Beretta* și să arunc butoiașe *Kisser* numai atunci cînd îmi va fi viața în primejdie. Nu aveam dreptul să mă las schilodit ori chiar ucis de teama de a nu schilodi sau de a nu ucide eu pe alții. Era bine că gîndeam așa ? Era bine. Dar dacă nu era bine ? Era bine... era bine... Dar dacă ?... Nu era bine... Ba era bine... Era chiar foarte bine...

Pe cînd îmi puneam aceste întrebări în gînd și-mi răspundeam tot în gînd, și mă depărtasem binișor de chinuitul sat Dolea, văzui că în stînga mea se înalță un deal, iar în dreapta șoselei se întinde, pînă către zare, un smîrc sticlos, straniu, cum numai în filmele de groază văzusem, care nu-mi plăcu de loc, dar de loc... de loc...

Ca să nu mă prindă în ghearele lui urîtul, începui să vorbesc cu calul, așa cum obișnuiam în copilărie cînd duceam caii la păscut pe cîmp. Atunci vorbeam cu mai mulți, acum cu unul singur... Cu unul singur pentru că plecasem la drum cu un singur cal, nu cu mai mulți.

— *Ține drumul, căluțule ! Ține drumul ! Dealul să nu-l urci, că n-ai putere, și nici n-avem ce căuta*

într-acolo. În smîrc să nu mă zvîrli, că şi dacă mă zvîrli, cu nimic nu te-alegi. De mine scapi, e adevărat, dar te prinde şi se leagănă pe spinarea ta atlul. De om nu scapi cu una cu două. Nu. Nu scapi... Omul e dat dracului... Auzi ? Dat dracului...

Căluţul mă auzi, însă nu fuse în stare să-mi răspundă bătînd din copite, pentru că picioarele lui, toate patru, îi erau îngropate în noroi pînă aproape de genunchi. Făcu ce făcu şi îmi răspunse nechezînd uşor şi drăgăstos. Mă înduioşai şi îi mîngîiai coama. În loc să-mi răspundă bătînd din picioare sau, ca mai înainte, nechezînd uşor, căluţul tresări şi înălţă capul. Într-o clipă — într-una singură — părul i se zbîrli şi nările începură să-i tremure. Atunci, deodată, înainte de a apuca să mă gîndesc la ceea ce s-ar putea întîmpla — îmi ciulii urechile. Şi cum îmi ciulii urechile, auzii tropote de goană mare, sau mai curînd plescăituri dese, năvălind din faţă. De văzut, n-aveam cum să văd. La marginea dealului drumul cotea. Tropotele şi plescăiturile se apropiau tot mai mult. Înţelesei că nu vine peste mine un singur cal, ci mai mulţi şi că toţi caii aceia nu merg liniştiţi, cum mergeam eu, ci în mare alergare. Străbătură pînă la mine şi voci :

— Pe ei... pe ei... pe ei...

Trăsei căluţul de-o parte, cu chibzuială şi îi şoptii :

— *Stai binişor. Stai pe loc. Şi orice s-ar întîmpla să nu te sperii. Să nu te sperii de loc, căluţule, că ieşim noi şi de data asta din încurcătură.*

Căluţul se opri. Descălecai. Pusei mîna pe pistol. Nu ştiam cine fugăreau şi pe cine. Aveam s-o aflu într-o clipă-două, nu mai tîrziu.

Fără zăbavă, după cotitură, se arătă şirul călăreţilor. Era, cu adevărat, năprasnic la vedere. Mă trăsei fulgerător mai la marginea drumului şi, lăsînd pistolul în buzunar, luai în mînă, pentru orice eventualitate, o grenadă *Kisser*. Metalul lucios şi rece îmi îngheaţă podul palmei. Căscai ochii. Şi văzui... Văzui că în fruntea şirului alerga un bărbos îmbrăcat în rasă călugărească, lungit aproape pe gîtul calului. În spatele bărbosului, lungit pe coama altui cal, recunoscui trupul lung şi uscat al lui Bosoancă. În urma lor, călărind pe cai mărunţi, ageri şi flocoşi, din care ieşea parcă foc de atîta alergătură, veneau şapte Gînji. Cînd mă văzură, presupunînd că am să-i las să se apropie şi apoi am să trag în ei, călăreţii din faţă cotiră şi, asuprindu-şi caii cu lovituri, încercară să urce povîrnişul dealului roşcat. Calul părintelui Calistrat Grămadă — căci părintele Calistrat Grămadă, starеţul schitului Molift şi nu altcineva trebuia să fie bărbosul — lunecă, îngenunche pe neaşteptate şi se rostogoli. Pînă să se ridice de jos călăreţul cu sutană, un Gînj îi şi sări în circă. Al doilea Gînj sări şi el din şa şi se repezi să-şi ajute rubedenia.

— Te-am prins, tîlharule ! Pînă aici ţi-a mers cum ţi-a mers, aici însă ţi s-a înfundat !

Mai săriră şi alţii şi-i îndoiră mîinile la spate. Calul lui Bosoancă se ţinea încă bine şi încerca să

urce pieptiș dealul, purtîndu-și în spate, cu vitejie, povara uscătivă.

— Nu trage, nu trage ! strigă un Gînj.

— Nu trag. Nu vezi că nu trag ? ! îi răspunse altul.

— Trebuie să-i prindem vii, pe amîndoi banditii... Pe amîndoi banditii... pe amîndoi... Să-i prindem vii...

Pe deasupra capului lui Bosoancă se despleti fulgerător, în aer, un arcan. Și cît ai clipi din ochi îl înfășură și-i strînse trupul. Dintr-o singură smucitură, Gînjul care aruncase cu atîta meșteșug arcanul îl trase pe Bosoancă jos de pe cal. Omul căzu, se propti în mîini și se ridică în genunchi. Pînă să apuce să se înalțe în picioare, se aruncară și ceilalți Gînji asupra lui. Cît ai zice pește, îl legară fedeleș în curele și-l scoaseră, lovindu-l și îmbrîncindu-l, la drum. După aceea prinseră și aduseră și calul. Un Gînj smead se întoarse către Gînjul mai în vîrstă, roșcovan. Zise:

— Să nu mă certi, nene, că i-am legat. *Recunosc că și banditii sînt oameni.* Dar pe ăștia doi n-o să izbuitm să-i ducem la Teliu decît dacă-i ducem așa cum arată acum, legați fedeleș, legați și ferecați.

— Ți-am spus eu să nu-i legi ? Leagă-i ! Dacă vrei, mai dă-le din cînd în cînd și cîte-un ghiont, două. Ori chiar cîte un picior în fund. Numai să ai grijă să nu-i omori... Asta e... Să aveți grijă să nu-i omorîți.

Mă apropiai de Gînji. Unul dintre ei mă întrebă :

— Vrei să te duci la Blajini ?

— Da, la Blajini.

— Amînă. O să te lămurim mai tîrziu pentru ce. Întoarce-te și hai cu noi la Teliu.

Le ascultai îndemnul. Gînjii erau oameni vrednici de luat în seamă și dacă-mi spuneau să mă întorc din drum și să mă duc la Teliu cu ei, știau ceva, aveau motive întemeiate.

— Dacă spuneți... O să fac așa cum spuneți...

— Nu numai că spunem dar te și rugăm...

Veniră buluc lîngă mine. Acum, în mijlocul lor, plini de sus pînă jos de noroi, se aflau Bosoancă și părintele Calistrat Grămadă. Gînjii nu se temeau că am să-i cert și cu atît mai mult că am să le cer socoteală de ceea ce făceau : îi înghesuiau mereu și-i loveau destul de tare însă ca din greșeală pe cei doi prinși. Aveau acest obicei nenorocit de care nu izbuteam să-i dezobișnuim. Cum prindeau un dușman, și uneori chiar un presupus dușman, cum tăbărau pe el. Pînă să-l judece tribunalul, să-l judecăm noi, că tot îl avem la mînă, să-l judecăm măcar pentru cîteva din multele lui păcate." Îl judecau cît ai aprinde un băț de chibrit și-l înghesuiau, dacă aveau prilejul, și o noapte întreagă.

Era întîia oară cînd vedeam obrazul stareților de la Molift. Tresării. Spusei Gînjilor :

— Vă rog, fiți drăguți și aduceți-l pe călugăr mai lîngă mine.

Mi-l aduseră, împingîndu-l grosolan de umeri și dîndu-i mereu picioare-n fund. Îi mai rugai :

— Scoteți-i camilafca.

I-o scoaseră.

— Ia acoperiți-i puțin și barba.

După ce Gînjii îi acoperiră pe cît putură barba, îl întrebai pe călugăr :

— Cum te cheamă, părinte stareț ?

— Parcă dumneata nu știi ! Calistrat Grămadă mă cheamă, cum să mă cheme ? ! Așa mă cheamă și așa mă cunoaște toată Țara de Jos... Calistrat Grămadă...

— Nu cumva înainte de război ai fost și pe la Sfîntul Munte ?

— Am fost și la Sfîntul Munte și la Ierusalim, la mormîntul Domnului am fost. M-am rugat pentru iertarea păcatelor oamenilor. Poate m-am rugat și pentru dumneata...

— Și nu cumva tatălui dumitale i se mai zicea și Diplomatul ?

— I s-o fi zis, de unde vrei să știu ? Tata a trăit mulți ani în Balcani și pe urmă a umblat prin lume. Cred că o vreme a fost și-n diplomație. S-ar putea să i se fi spus și Diplomatul.

— Și cum s-a făcut că dintr-un inginer cu oarecari înclinări mistice te-ai transformat în stareț, domnule Cosîmbescu ?

Starețul de la Molift își dete capul pe spate și, rîzînd cu nerușinare, îmi spuse :

— Asta nu cred că trebuie să ți-o mai lămuresc eu. Asta, dacă într-adevăr te interesează, s-o descurci dumneata singur.

— N-am timp, zisei, acum n-am timp să descurc ce-a fost ori ce n-a fost altădată cu dumneata sau cu alții. Nu, acum n-am timp să descurc nimic.

Nu mai rîse. Se uită la mine, poate cu ură, poate numai cu necaz și-mi spuse încet, atîta de încet încît abia îl auzii :

— *Ce rău am făcut că nu te-am omorît la vreme !* Ce rău am făcut ! Și ce-a mai stăruit Zapateu ! Spunea că-ți este rudă, văr mi se pare, și că greșim dacă-ți lăsăm viața... *Și ce-a mai stăruit, atunci cînd noi eram la putere, domnul Bosoancă.* Mulți dintre noi erau de părerea lor, însă am făcut greșeala că nu ne-am grăbit. Niței înfumurați cum eram pe vremea aceea, socoteam că te avem la mînă, c-o să te putem omorî oricînd am fi vrut. Acum...

Acum rîsei eu, deși numai de rîs nu-mi ardea. Rîsei totuși și-i zisei :

— Acum... *Acum e cam tîrziu...*

Falsul călugăr se ținu tare. Spuse cu capul sus :

— E adevărat. Acum e cam tîrziu. Totuși, *la o adică, s-ar putea.* Iar peste zece-cincisprezece ani se va putea sigur. Pînă atunci copiii noștri vor crește. Și noi vom avea grijă să le inoculăm din timp cea mai înverșunată ură împotriva voastră... Cea mai înverșunată ură... Da... Copiii noștri vor crește... Vă vor judeca și nu vă vor ierta... Vă vor nimici. Cum ? O să avem noi grijă să-i învățăm... O să avem noi grijă să-i pregătim.

Gînjii ciuliră urechile, însă de mirat nu se mirară nici de vorbele mele, nici de-ale falsului călugăr. Le venea să sară pe el și să-l rupă în bucăți. Se

stăpînire însă și tăcură. Încălecară pe cai și le spuseră celor doi numai atît :

— Hai, mînați măgarii !

Ascultători, Bosoancă și Cosîmbescu, înconjurați de Gînjii călări, o luară cu noi spre Teliu, spre orașul Teliu, capitala județului Teliu din Moldova de Jos.

Rămăsei mai în urmă. Veni lîngă mine un Gînj oacheș :

— Ai auzit ce-a zis călugărul ?

— Am auzit.

— Crezi c-ar fi bine dacă l-am tăvăli puțin prin noroi ?

— Nu, n-ar fi bine.

— Măcar numai atîta, cît să-i vie mintea la cap.

— Nu. Nici măcar atîta.

Gînjul oacheș se depărtă mîrîind. Cred că mă înjura de mama focului printre buze. Și bine-mi făcea că mă înjura.

CAPITOLUL IV

Caii mărunți ai Gînjilor și caii voinici ai celor doi prinși, după atîta alergătură, arătau deopotrivă de osteniți. Ar fi fost fapt plin de omenie să-i lăsăm măcar puțin să se odihnească și să le dăm și ceva de mîncare. De mîncare n-aveam ce să le dăm, timp de odihnă nu era nici pentru ei și nici pentru noi. Și dacă nu era, nu era. Vîntul prindea, destrăma și risipea aburii albi care ieșeau din trupurile înfierbîntate ale cailor. Pe drumul noroios, plin de băltoace, mergeau cu toții anevoie. Ca să fac să-mi treacă mai ușor timpul, îl întrebai pe Gînjul care călărea în coadă, alături de mine:

— I-ați fugărit mult?

— Mult. Închipuie-ți și dumneata: din marginea Blajinilor pînă aici.

— N-au încercat să tragă asupra voastră?

— Ba bine că nu. Au tras. Au tras în noi, noi am tras în ei. A fost, ca să zicem așa, o luptă de toată frumusețea. Pînă la urmă i-am învăluit, i-am prins între focuri și le-am strigat că, dacă se mai folosesc de arme de foc, nu le iertăm viața.

— Și v-au ascultat?

— Ne-au ascultat. Însă nu de frică. Și-au băgat pistoalele în buzunare, au încălecat pe cai și au rupt-o la fugă. Atunci ne-am dat seama c-au isprăvit cartușele și că nu mai sînt prea primejdioși. I-am pus pe goană și ne-am ținut după ei să nu-i scăpăm din ochi. Doream să-i ajungem. Și iată că i-am ajuns. Ba i-am întors și din drum.

— O să se bucure tovarășii din Teliu. Le duceți plocon, nu glumă.

Gînjul oacheș clătină din cap.

— Unii au să se bucure, alții au să se întristeze.

Rîse, arătîndu-și dinții mari, albi și adăugă:

— Nu toată lumea din orașul Teliu și din județul Teliu stă de partea noastră. Mai sînt și năzgâmbi care ni se împotrivesc.

— Oameni și oameni...

— Oameni cinstiți și oameni necinstiți. *Va avea mult de furcă partidul pînă să scoată din fiecare un om cinstit. O-ho-ho ! Va avea de furcă ani întregi... Ani întregi de acum înainte.*

Simții că mi-ar plăcea să intru în vorbă cu el *cu privire la cinste și necinste.* Acum însă Gînjul nu era doritor de prea multă vorbă, așa că dete pinteni calului, mă lăsă în urmă și se grăbi să se alăture celorlalți.

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

Rămas numai cu măruntu-mi căluț, îmi aruncai privirea peste smîrcul pe lîngă care ne purta calea. Ciudat peisaj pentru un ținut din Țara de Jos!... Stîlcos și straniu smîrcul se prelungea pînă în zarea cenușie care, departe, se sprijinea pe dunga neagră a unei păduri. Ochiuri de apă, din loc în loc, aruncau sclipiri ușoare ca de argint coclit. Vîntul bătea necontenit de zile întregi.

Pe cînd mergeam călare pe lîngă smîrc, deodată vîntul se înteți și izbuti să spargă pînza vînătă, care se zbătea sus, neputincioasă, a norilor. Întîi ni se arătă o fîșie de cer albastru, ca un cîmp de in înflorit. Curînd după aceea spărtura se lărgi. Trăisem atîtea zile vinete ! Acum văzui iarăși soarele. Mă uitai la soare și mă dureră ochii. Tovarășii mei mi-o luaseră cu mult înainte. Neavînd ce face, începui să vorbesc iarăși cu căluțul.

— *M-am uitat la soare și m-au durut ochii, căluțule. Sfîrșitul toamnei e aproape, dar cocorii nu i-am auzit plecînd.*

— *O să-i auzi... Poate chiar la noapte o să-i auzi. Pleacă departe cocorii, peste mări și țări. Au aripi mari cocorii.*

— *Da. Știu. Cocorii au aripi mari. Odată, în copilărie am visat că sînt cocor și că am aripi mari... mari... Am visat că sînt cocor și că zburam pe sus, printre stele. Era ziuă, pentru că vedeam și soarele și era și noapte, pentru că în același timp vedeam și stelele. Am zburat... Am zburat... M-am trezit pe întuneric. Mi-am pipăit umerii. N-aveam aripi și m-a*

podidit plînsul. Am plîns... Am plîns... M-a trezit mama.

— *De ce plîngi în somn?*

— *Am visat că mi-am pierdut aripile.*

— *Dar, copile, tu n-ai aripi...*

— *Dar de ce m-ai născut tu pe mine fără aripi?*

— *Adormi, copile... Potolește-te, copile...*

Căluțul ocoli o groapă plină cu mocirlă din mijlocul drumului, își necheză încet nemulțumirea că-l port pe drumuri atît de păcătoase și-mi povesti o întîmplare pe care n-o auzisem pînă atunci de la nimeni. Aflai că era o poveste pe care numai caii o cunoșteau... numai caii... numai caii...

— *Altădată și caii aveau aripi. Aripi mai mari decît ale cocorilor. Zburau peste munți, zburau peste ape, zburau peste păduri, zburau peste cîmpuri. Oamenii au prins caii cu arcanele și i-au înhămat la care de povară. Tot trăgînd căruțele cu poveri după ei caii și-au pierdut aripile. Înțelegi?*

— *Înțeleg... Dii... Dii... căluțule...*

Îl atinsei cu nuiaua. Își mai iuți pașii, însă nu cu mult. Drumul rămînea tot noroios. Îi spusei căluțului :

— *Altădată și eu am avut aripi.*

Căluțul se opri. Îmi răspunse :

— *Poate. În vis.*

Atît îmi spuse. Și plecă mai departe.

Mă mirai că nu-și însoțește cuvintele cu hohote de rîs. Pe urmă îmi spusei: „Caii nu știu să rîdă. Deși au dinți mari, și le-ar sta bine să și-i arate, caii nu

pot să rîdă... Nu pot și nu știu... Și dacă nu știu, nu știu..."

— Dii... Dii... gloabă...

Pornii mai departe. Posomorît. Mi se făcu sete. Mă uitai încă o dată la soare. Soarele era tînăr... Tînăr... foarte mi se înteți. N-aveam cu ce s-o potolesc. Și dacă n-aveam cu ce s-o potolesc, n-aveam.

Trecuse amiaza. Privii în jur. Îmi văzui umbra. Se tîra pe deasupra umbrei lungi a calului. Mai mult: umbra mea făcea una cu umbra calului, ca și cum noi doi am fi fost o singură făptură... o singură făptură...

Sub razele — acum călduțe — ale soarelui, zmîrcul învie. Ochiurile de apă fulgerară. Plaiurile de norol putred care le despărțeau căpătară ca prin minune strălucirea aurului vechi. Norii care mai alergau pe sus, pe deasupra pădurii, deveniră albi și luminoși, parcă ar fi fost nămeți zburători de zăpadă. Luci și străluci și dealul roșcat. Mi se păru că nu mai e de pămînt, ci de aramă. Un deal uriaș de aramă.

— Dii, căluțule! Dii! Dii!

Căluțul clătină din cap. Îmi spuse:

— *S-a arătat soarele. Văd și eu că s-a arătat soarele. Și ochii mei și ochii tăi acum văd soarele. Toți ochii din lume văd soarele cînd soarele se arată.*

— Dii, căluțule! Dii! Dii!...

— *Dacă aș avea aripi! Cum te-aș mai purta peste mări și peste țări ! Prin această clisă lipicioasă abia te duc. Nu arăți a fi prea voinic...*

— *Nu, căluțule, nu sînt prea voinic...*

— Atunci de ce ești atît de greu? Parcă ai fi făurit din plumb. Ești greu de parcă ai fi turnat în plumb.

— Nu știu, căluțule.

— Poate ești trist, prea trist. Oamenii triști atîrnă greu. Ca morții. Am purtat o dată un mort pe spinare. Era mai greu decît trei oameni vii la un loc. Da. Mai greu decît trei oameni vii la un loc... Mai greu... Mai greu...

— Dii, afurisitule... Dii... Mergi și taci. Nu mă ameți cu poveștile tale neroade, cu pălăvrăgeala ta.

— Tu m-ai stîrnit la vorbă, mi-a spus căluțul. *Tu m-ai îmboldit să-mi ies din fire și-acum te superi...*

— Nu mă supăr.

— Ba te superi. Dacă ai fi avut aripi nu te-ai fi supărat. Dar tu... Tu n-ai avut niciodată aripi... niciodată... Numai în vis și asta cînd erai copil. Acum nu mai ai aripi nici măcar în vis...

Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...
Vîntul și ploaia...

De ce trebuia să stau de vorbă cu calul tocmai pe cînd treceam pe lîngă smîrc? Și de ce susținea el cu atîta tărie că în viață n-am avut niciodată aripi? De unde știa el? Îl plesnii cu mîna. Îl plesni cît putul de tare. Ei, da! Era ușor să-l plesnesc. La plesnit... La plesnit se pricepe oricine. La plesnit mă pricepeam și eu. *De ce mă purtam eu cu calul ca oricare alt om? Nu cumva și cu oamenii mă purtam ca oricare alt om? Dacă da, de ce pretindeam eu că mă*

zbat pentru a schimba lumea? A o schimba în ce sens?

Du-l...
Du-l...
Că de lume e sătul...

Nu eram sătul de lume. Nu eram de loc sătul de lume.

— Dii... calule... Diii... Diii...

Aprinsei o țigară, trăsei cîteva fumuri amare și o aruncai să se stingă în mocirla adîncă a drumului. Mă uitai înainte. Bosoancă și Cosîmbescu mergeau tăcuți între cai. (Tăcuți și cu capetele în jos, ca niște vinovați.) Cînd puteau, ca și caii, ocoleau băltoacele. Cînd nu, treceau de-a dreptul prin ele. Nu se mai ferean. Noroiul mai vechi li se uscase pe haine dar acum, peste el se așezase altul nou, negru-gălbui și lipicios.

Ginjii își mînau caii. Peste capetele lor se vedeau, departe, dealurile ondulate care fac, în bună parte, frumusețea Moldovei. Erau negre dealurile, negre, negre, cu pete mari, roșcate, pline de un neasemuit farmec... Sau, cel puțin, așa mi se părea mie... așa mi se părea mie...

Dincolo de dealuri, către apus, soarele lumina crestele munților. Peste munți nu vedeam, însă știam că acolo se întinde aceeași țară. Pretutindeni se aflau oameni. Iubeam oamenii. Pămîntul era plin de oameni. Bosoancă și Cosîmbescu erau și ei oameni. Acum mă uitam la ei și-i vedeam cum mergeau greu între cai, cu capetele în jos, și cum se

luptau cu noroiul negru-gălbui, lipicios, care le îngreuia picioarele. Gînjii erau călări. Şi eu tot călare eram. Cei doi duşmani ai noştri mergeau pe jos. Mi se făcu milă de Bosoancă. Îmi amintii cum îl cunoscusem la Bucureşti. Mi se făcu milă şi de Cosîmbescu. Era fiul Diplomatului, cu care demult... demult... pe cînd aveam numai cincisprezece ani, împărţisem în Balcani, vreme de peste trei luni, pîinea şi apa, somnul şi nesomnul, frica şi nefrica, nădejdea şi deznădejdea. Era fiul Diplomatului care, în cursul silitei noastre aventuri încercase de cîteva ori să mă omoare şi pe care şi eu încercasem, nu o dată, să-l pun jos şi să-i trag o lecţie. Pe vremea aceea era război aprig. Văzduhul tot mirosea dulce, ca şi pămîntul, a cadavre şi a sînge. *Iar mirosul dulce, al cadavrelor şi al sîngelui risipit, aţîţa la omor.* Războiul se mai repezise, de atunci, încă o dată, peste lume. Văzduhul mai mirosea încă a sînge, deşi trupurile morţilor războiului se topiseră în pămînt şi se făcuseră una cu pămîntul... Una cu pămîntul... (Ce bine e să trăieşti cît îţi este dat şi apoi să te topeşti în pămînt, să te faci una cu pămîntul, să faci parte din globul pămîntesc şi să te plimbi prin spaţiu cu globul pămîntesc... Nu. E bine să te plimbi cu globul pămîntesc prin spaţiu, cît eşti viu... E bine să fii viu cît mai mult...)

Trecurăm pe lîngă urmele unei cazemate de fier şi beton. Erau multe cazemate în regiune, ridicate cu multă cheltuială şi cu multă trudă. Toate fuseseră atacate şi apărate. Pînă la urmă, toate fuseseră aruncate în aer. *Muriseră apărătorii şi muriseră şi atacatorii. Muriseră... Muriseră... Muriseră...* Caii noştri mărunţi călcau peste ţărîna lor — lip-lip — lip-lip — peste băltoace şi prin băltoace. Lip-lip — lip-lip... Vîntul mă înfăşura. Mă îngheţa. Mîinile negre şi slabe — acum îmi ajunseseră numai piele şi oase — mi le îngheţa. Obrazul aspru mi-l împietrea. Inima, nu. Inima îmi rămînea mereu fierbinte... mereu fierbinte... Ştiuse bine ce face acela care, făurind făptura omului, îi ascunsese inima, puindu-i-o la adăpost, în piept. Dar ce fragil adăpost e pieptul !...

Căluţul îmi auzi gîndurile. Toţi caii aud gîndurile omului. Chiar caii care cară prin tîrg sacalele. Nechează uşor. Clipi din ochii uscaţi de vînt. Îşi flutură coada şi-mi spuse :

— *Inima omului a avut şi ea, odinioară, aripi. Trăia ca o pasăre în cuib, în pieptul omului. Ciocănea în piept. Pieptul se desfăcea. Inima îşi desfăşura aripile. Zbura departe, departe, pînă unde o ducea dorul... Apoi se întorcea iarăşi în pieptul omului. Pe oameni îi supăra că inimile lor au aripi. Le-au smuls aripile. De-atunci inimile se zbat în piepturile oamenilor ca păsările închise în colivii. Nu mai zboară. Aşa cum nu mai zboară nici caii. Ce rău îmi pare că nu mai zboară caii ! Cum aş mai zbura şi eu !... Cum aş mai zbura !...*

— *Atunci de ce mai adineauri cînd îţi spuneam că şi eu am avut cîndva aripi nu m-ai crezut ?*

— *Pentru că tu, în viaţă, n-ai avut niciodată aripi. Ceea ce ţi-am spus despre inimile cu aripi ale oamenilor s-a petrecut tare demult, poate pe vremea*

lui Adam Babadam, poate chiar mai înainte de vremea lui Adam Babadam. Tu n-ai trăit pe vremea aceea. Tu trăiești astăzi. Și astăzi inimile oamenilor nu mai au aripi. Pentru că oamenii de azi sînt...

Îl lovii peste bot și i-l închisei. La timp. Să nu-l deșeli în bătaie? Auzi dumneata! Să-și dea el cu părerea despre oameni! Mulți cai am călărit în viața mea, dar cal ca ăsta jur că nu.

Nu. Să nu-l deșeli în bătaie și nici măcar să nu-l atingi cu nuiaua... Să nu-l deșeli în bătaie...

— Dii... Dii, căluțule... Dii... Dii...

Nu mai certai calul și trecui brusc de la o extremă la alta: îl mîngîiai pe coamă... Încet... Încet de tot îl mîngîiai pe coamă.

Avusesem aripi... N-avusesem aripi... Avusesem aripi... Poate avusesem. Poate nu avusesem. Mă întristai. Mă bucurai. Iarăși mă întristai. Cunoscusem dragostea. Cunoscusem ura... Ura! Afurisit cuvînt! Ura încă mă domina. Încă mă domina și poate mă și teroriza. În toiul uriașei bătălii la care luam parte mușcam din mărul amar al urii și nu mă miram că-mi plăcea. *Nu se putea altfel. Trebuia să-i urăsc pe dușmani. Trebuia să ajut la îngenuncherea și la nimicirea lor. Mila era milă. Însă lupta... în vipia luptei mila nu-și avea nicidecum rostul... Nicidecum... Nicidecum... Mila nu-și avea rostul în toiul luptei.*

Oare gîndeam bine gîndind așa? Oare gîndeam rău? Viitorul avea să-mi arate dacă avusesem ori nu avusesem dreptate. Dar de ce amînam eu răspunsul, aruncîndu-l, departe, în viitor? De ce lăsam eu răspunsul pe seama viitorului? Vino mîine...

Vino poimîine... Vino la anul... Vino la paștele cailor... Aveau și caii paște? Aveau. Tocmai, că nu aveau... nu aveau...

Ca și cum m-aș fi aflat la *judecata din urmă*, mă apucai și-mi trecui pe sub ochi viața pe care o trăiesem pînă atunci. Ajunsei la părerea că trecutul meu e destul de puțin, destul de sărac, destul de neinteresant. Găsii că nu m-am ostenit destul. Și mai descoperii că eram mai bogat în slăbiciuni decît în virtuți. Poate era așa. Poate nu era așa. N-aveam cum deslușì. Îmi păru rău pentru cărțile pe care nu le citisem și-mi păru rău pentru cărțile pe care nu le scrisesem. Îmi păru rău pentru bătăliile la care nu participasem și-mi păru rău și pentru zilele cu soare în care nu zîmbisem. Îmi păru rău pentru femeile pe care le-aș fi putut iubi și nu le iubisem. Îmi păru rău pentru... Pentru multe, pentru prea multe mă mîhnii. Îmi făgăduii solemn să dau *cauzei* mai mult în puținul timp care îmi mai rămînea de trăit. Căci era vădit că-mi mai rămînea puțin de trăit. O boală tainică mă măcina și mă mînca pe dinăuntru. Mă angajai față de mine însumi *să dau totul oamenilor*. Oamenilor? Da. Însă nu chiar tuturora. Scrisesem altădată un poem în care spusesem:

Vișinul din marginea drumului
Se dăruie tuturor trecătorilor.

Vișinul era vișin. Și nu păstra pentru el nici măcar bucuria înfloririi și a rodirii. Dar eu nu eram vișin, eram om și, *tocmai pentru că eram om, nu aveam dreptul să mă dărui tuturor*. Erau oameni și

neoameni. Îmi pieri mila pentru fiul Diplomatului. Se stinse dintr-o dată, ca o lumînare în care cineva ar fi suflat cu grabă. Făcui un efort supraomenesc şi aruncai afară amintirile înduioşătoare care mă împiedecau să alerg sprinten către ţintă. Izbii violent calul cu călcîiele. Calul se supără. Şi o smuci înainte. Alergă. Îi ajunsei pe Gînji. Îi cunoşteam de puţin timp şi numai pe cîţiva dintre ei. Nu aveam nici un drept asupra lor. Nu puteam să le poruncesc şi nici măcar să-i cert. Totuşi mă pomenii că le poruncesc şi mă pomenii că-i mai şi cert. Le spusei cu glasul ridicat :

— Mînaţi mai repede ! Nu vedeţi că ne prinde noaptea pe drum ? Mergeţi lălîi, mergeţi ca după mort, alene...

Gînjul smead care era destul de aproape de mine, mă privit mirat şi apoi îmi arătă cu degetul pe cei doi :

— Şi aşa mergem destul de repede. Uită-te la ăştia doi. Sînt leoarcă de sudoare. Gîfîie. Trebuie să-i ducem vii la Teliu. Dacă le scoatem sufletul, vom fi nevoiţi să-i urcăm pe cai... Dacă se văd pe cai cine ne garantează că n-o zbughesc ?

Uitai tot ceea ce gîndisem mai înainte. Uitai mîhnirea, uitai şi făgăduiala ce-mi făcusem. Uitai totul. Mînia neagră mă învălui şi mă orbi. Nu ţinui seamă de argumente. Îi strigai :

— Te-a pălit mila ?

— Mila ? Nu. Încă nu m-a pălit. Dar dumneata ştii tot atît de bine ca şi mine că la Teliu aceşti doi indivizi trebuie *să destăinuiască tot ce ştiu*. Noi trebuie să aflăm tot, tot şi să luăm măsurile trebuincioase pentru ca alegerile să se desfăşoare în bune condiţii, fără schilodiri, fără omoruri, în cea mai deplină linişte... Chiar dumneata, acum nici două ceasuri, ne-ai sfătuit — ca să nu zic că ne-ai poruncit — să nu ne atingem de ei.

Gînjul avea dreptate. S-ar fi cuvenit să mă duc la el şi să-i cer scuze. Cuvintele trebuincioase îmi şi veniseră pe buze. Inima însă nu mă lăsă să le rostesc, aşa că le înghiţii. Dealul roşcat rămăsese în urmă. Un Gînj blond zise :

— S-o luăm peste cîmp, mai scurtăm din drum, cîştigăm din timp şi ajungem la Teliu tocmai bine, odată cu seara.

Tuturor ni se păru bună propunerea. O acceptarăm.

— Apuc-o dumneata înainte, cu cei doi. O să te urmăm îndeaproape, şi-o să ne silim să nu te pierdem din ochi.

Zis şi făcut. Gînjul blond mai chemă pe careva lîngă el şi o luară, cu toţi patru, înainte, peste cîmp, iar noi răsucirăm caii din mers, ne ţinurăm după ei şi ne depărtarăm de drumul obişnuit. Tot mergînd lăsarăm în spate smîrcul cu sclipiri ciudate. Tot acolo rămaseră şi dealurile. Acum, sub picioarele cailor pămîntul era clisos. Dar dedesubtul pospaiului subţire de clisă, se simţea strat tare, pietros. Dacă nu i-am fi avut cu noi pe cei doi, sau dacă ne-am fi decis să-i urcăm şi pe ei pe cai, am fi fost în măsură să galopăm şi astfel să mai scurtăm din timp. Gînjii însă hotărîseră să-i poarte pe cei doi pînă la

Teliu pe jos, deci nici vorbă nu era să-şi schimbe hotărîrea. Bosoancă şi Cosîmbescu îi loviseră prea puternic, le dăduseră prea multă bătaie de cap, ca să se îndure acum de ei, să se înduioşeze şi să le cruţe măcar o parte din osteneală.

Mă zăpăcisem cu totul ?! Altă explicaţie nu găsii. Pe neaşteptate îmi veni în minte Zambila şi odată cu Zambila îmi veni în minte şi Lurica, mireasa nenorocită. Vrusei să mă apropii de cei doi duşmani şi să-i întreb dacă ştiu ceva despre uciderea lui Minotar Harpalete. Avusei destulă putere să-mi stăpînnesc curiozitatea cu atît mai mult cu cît şi-o stăpîniseră şi Gînjii, care şi ei îşi ţinuseră limba şi nu întrebaseră nimic. Îmi spusei că, pe bună dreptate, dacă va fi ceva de aflat în această privinţă, o s-o aflu la Teliu.

Bosoancă se ţinea şi acum bine. Cu trupul slab, plin de sudoare din cauza efortului pe care îl făcea, el înainta prin noroaie cu paşi mari şi îndesaţi, ţinîndu-şi mereu capul sus. Cosîmbescu, care era ceva mai şubred, lunecă tocmai cînd mă uitam cu băgare de seamă la el, se mînji şi mai mult de noroi şi, cînd se ridică între cai şi o porni iarăşi la drum, începu să şchiopăteze. Înjură tare, rostind cuvinte lumeşti, mustoase, şi chiar cuvinte sfinte. Un Gînj roşcovan împinse calul spre el.

— Nu, mă, bărbosule, să nu-l spurci pe Dumnezeu, auzi ?! Că mă bagi în păcat. Te sfărîm sub copitele calului. Auzi ? Intru cu calul în tine.

Cosîmbescu tăcu. Gînjul îl întrebă :

— Nevastă ai ?

— Nu, răspunse Cosîmbescu. Dar de cînd m-am declarat călugăr trăiesc cu nevestele altora. Nici nu ştii ce mult le place muierilor să se culce cu călugării !...

Înjură încă o dată, de data aceasta însă numai de cele lumeşti.

Gînjul, supărat că falsul stareţ vorbeşte ce vorbeşte şi cum vorbeşte, evocă pe doamna Cosîmbescu, îi făcu şi-i drese cîte ştiu şi cîte se pricepu. Cînd, într-un tîrziu, simţi că şi-a istovit tot vocabularul de rigoare, îl întrebă iarăşi pe bărbos :

— Mai înjuri ?

— Nu, răspunse Cosîmbescu. Ce-am auzit, îmi ajunge.

Pe Marei Cosîmbescu, inginerul care acum mergea prin noroi, pe jos, cu mîinile legate la spate, şi care prin aceste părţi ale Moldovei era crezut călugăr, mi-l prezentase, cu ani în urmă, unul dintre mulţii mei cunoscuţi bucureşteni, filosoful Balbus Mierlă, în localul acela în care foiau pe vremuri trepăduşii politici, afaceriştii, oamenii de litere şi de presă şi care se chema cafeul Corso...

Era spre toamnă. Ce frumoasă e Capitala toamna, mai ales către sfîrşitul lui august, cînd căldura se mieşorează, cînd frunzele teilor de la şosea încep să se schimbe în aramă şi cînd soarele apune peste oraş într-o aureolă nărîmzată ! Atunci cerul e înalt şi de un albastru alburiu, spălăcit. Către seară, vîntul care vine de departe, pătrunde în oraş, clatină frunzele, aduce odată cu el miros de păduri vechi, năs-

cute odată cu lumea, mireasmă de cîmpuri fără hotare, arse de soare, de mirişti coapte şi de răzoare în care tocmai atunci se scutură măceşii şi-şi ascund urechile lungi iepurii graşi. Auzi la un colţ :

— Porumbielul ! Porumbielul !...

Ţigăncuşa care strigă e neagră. Porumbul cu care te îmbie e galben... Parcă ar fi de aur... De aur şi de miere. E galben şi dulce. Ţiganca, din pămînt negru şi fierbinte e făurită. Din pămînt negru şi fierbinte...

Dar atunci, cînd s-au petrecut cele ce vreau să vă povestesc mai departe, nu era seară ci dimineaţă, o dimineaţă aurie de sfîrşit de august. Să tot fi fost ceasul nouă şi jumătate. În faţa Fundaţiei îmi ieşise în drum, mă oprise şi mă prinsese de nasturele hainei — cum avea obiceiul s-o facă ori de cîte ori mă întîlnea — Balbus Mierlă. Era un tînăr de dincolo de munţi, un ardelean înalt, bine făcut, cu capul mare, poate cam prea mare, rotund şi bălan, împodobit cu un nas turtit, cu buze rele, subţiri, în aşa măsură de subţiri încît, atunci cînd îşi ţinea gura închisă, buzele aproape că nu i se mai vedeau. Gura lui Balbus semăna, fără nici o exagerare, cu gura unui peşte. Ochii îi erau neverosimil de mici şi neverosimil de verzi, ascunşi adînc în cap. Aş fi spus că ochii filosofului sînt aidoma cu ochii de veveriţă, dacă veveriţa ar fi avut ochi verzi. Rîse larg şi mă îmbie :

— Hai să luăm o bere la Corso.

— Abia am făcut ochi, i-am spus. S-o începem, de pe acum cu berea ! E cam devreme, filosofule. Merg, dar în loc de bere, o să mă cinstesc cu o cafea.

Pe cînd ne îndreptam către local, nu ştiu cum s-a făcut că mi-am aruncat ochii spre palat. Şi l-am văzut cu mirare, la una din ferestrele de la etaj, îmbrăcat într-o pijama dungată şi cu ochii buhăiţi, stînd lîngă o perdea şi privind strada care începuse să freamăte de lume, pe rege. Îl văzu şi Mierlă. Îmi spuse :

— L-ai văzut ?

— Da. L-am văzut.

— Cît n-ar da să poată ieşi din palat, să se plimbe şi el ca noi, pe stradă, şi să-şi ia şi el cafeluţa cu lapte la Corso !...

— Dacă ar vrea, ar putea să o facă.

— De vrut, nici nu încape vorbă că vrea. De putut, nu poate. *Cît e el de rege, nu poate...*

Îmi plăcu să-l întărît pe filosof. Stăruii :

— Cum nu poate ? Poate tot ce vrea. E stăpînul ţării.

— O fi ! Dar îi e frică. Tremură ficatu-n el de frică.

— De ce i-ar fi frică ?

— Nu mai face pe prostul ! Ştii bine. Îi e frică de pistolarii noştri.

— Aşa !... Filosofule ! Cu pistolarii te afli în cîrd ? Te ştiam cu liberalii, ori cu ţărăniştii, ori cu gogoeuziştii, ori cu... radicalii...

Rîse iarăşi larg şi plin de o nesfîrşită satisfacţie şi-mi răspunse :

— Nu, dragă, cu toţi pungaşii ăştia am sfîrşit-o de mult.

Ca să nu se mai împiedice trecătorii de noi, mă apucă iarăși de nasturii hainei și mă trase lîngă zid. Se bătu cu mîna peste piept.

— Tu știi ce am eu aici ?

— Acolo ? Ca orice om, inima.

— Bine. Dar inima e înăuntrul trupului. În buzunarul ăsta din dreptul inimii, știi, mă, ce am ? Nici nu-ți închipui...

— Ce-ai putea să ai în buzunar ? Un portofel. Și în portofel hîrtii. Eventual, cîteva bancnote ori cîteva scrisori de dragoste...

— Scrisori de dragoste !... Dar ce dracu-ți veni cu dragostea ? Niciodată nu m-a interesat. Și dacă mai înainte nu m-a interesat, de ce m-ar interesa tocmai acum ?

— Pentru că n-ai îmbătrînit. Ești încă tînăr.

— Sînt. Dar am o singură pasiune : politica.

Deși pentru bucureștenii de baștină ora era încă a somnului, din bodega lui Tripcovici ieșiră trei boiernași bine afumați, cu pălăriile tari date pe ceafă. Unul se clătină pe picioare cîteva clipe, căzu pe marginea trotuarului. Se culese și se lăsă pe șezut. Începu să arate cu bastonul spre palat și să strige cît îl ținea gura :

— Buzatul ! A ieșit la fereastră !... Buzatul !...

Cîțiva cască-gură se opriră și se uitară încotro arătă bețivanul. Nu mai văzură nimic. Bețivanul însă continuă scandalul.

— Toată noaptea a băut cu noi. Cu noi și cu-o liotă de muieri stricate. Și-acum face pe regele... face pe regele...

Din mulțime se desprinseră doi bărbați bine îmbrăcați. Se apropiară de bețivan și-l luară de subsuori.

— Hai cu noi, coane Chimiță, hai cu noi...

— Unde ?

— La dumneata acasă.

Îl împinseră într-o mașină în care se urcară și cei doi. Bețivanul vocifera :

— Duceți-mă la Buzat... La Buzat... Încă n-am isprăvit cheful.

Mașina plecă și se amestecă printre celelalte automobile care umpleau, aproape pînă la refuz, Calea Victoriei.

Balbus Mierlă, care privise scena cu interes, îmi mărturisi mai departe :

— Da, în buzunar am, într-adevăr, cîteva bancnote și o singură hîrtie. O listă secretă. Dar ție, ca vechi amic, pot să-ți spun. Știu că n-o să te apuci să pălăvrăgești. Am... lista...

— Ce listă ?

— Lista *ticăloșilor* pe care o să-i executăm după ce luăm puterea.

Mă uitai la el cu băgare de seamă, să văd dacă nu cumva e beat ori dacă nu glumește. Nu era cîtuși de puțin beat. Și nici nu glumea. Îl întrebai conspirativ :

— Și sînt mulți *ticăloși* pe lista voastră ?

— Peste două sute de mii. *După ce luăm puterea, îi executăm pe toți într-o singură noapte*. Trebuie să curățăm pădurea noastră, românească, de uscături.

Făcu o pauză lungă. Buzele i se lipiră. Nu i le mai văzui. Văzui în locul lor numai o linie îngustă și albicioasă ca o rîmă turtită. Ochii mici sclipiră. Îmi șopti, bucuros, ca și cum mi-ar fi împărtășit o taină menită să mă umple de o nesfîrșită fericire :

— Și tu... Da... Și tu ești pe lista noastră. Te-a trecut pe ea Bandi, Ricu Bandi, eseistul. *Așa că și pe tine o să te executăm cînd luăm puterea.* Ne-o cere Ricu Bandi. Ne-o cere Zăpadă. Ne-o mai cer și alții.

Iarăși tăcui. Și după un timp în care îmi pîndi ochii și fața, adăogă:

— N-avem ce-ți face. *Dacă ești pe listă trebuie negreșit să te executăm.* Am depus jurămînt pe cruce că n-o să ne dăm în lături de la nimic, c-o să împlinim toate ordinele șefului fără să crîcnim. Și dacă am jurat, n-avem ce face, trebuie să ne ținem jurămîntul.

Zîmbi cu gura, cu ochii și cu inima, care nu se vedea. Îl întrebai dulce, de parcă l-aș fi întrebat dacă îi place mierea :

— Mulțumesc. Dar de ce m-ați trecut pe listă ? Numai pentru că au stăruit Bandi, Zăpadă, vărumeu Zapateu și alți cîțiva ?

— Păi, dacă nu ești cu noi ! *Toți oamenii mai răsăriți, care ar putea fi cu noi și nu vor să fie cu noi, ne sînt dușmani.* Pe toți o să-i curățăm cînd luăm puterea. Cum îți spuneam, o să te curățăm și pe tine. Dar... Dar pînă atunci... *Pînă atunci putem fi prieteni...* Nimic nu se împotrivește *ca pînă atunci să fim prieteni.*

— Și după părerea ta ar mai fi mult pînă atunci ?

— Un an, doi, poate și mai puțin.... Pînă declanșează Hitler războiul și ne ajută și pe noi să preluăm puterea.

Mă uitai bine de tot în ochii lui, să văd dacă nu cumva e nebun. I-o și spusei :

— Ești nebun. Sau, în orice caz, vorbești ca un nebun.

— S-ar putea să ai dreptate, însă după părerea mea toți oamenii care fac istoria lumii sînt nebuni. Tu l-ai văzut vreodată pe Hitler ?

— L-am văzut. La cinematograf.

— Mă, eu l-am văzut de la doi pași. Știi ce ochi are ?

— De nebun.

— De nebun, dacă vrei. Dar ochii acestui nebun sînt ochii unui mare inspirat, ochii unui mare vizionar... Ai unui mare asasin, dacă vrei.

La cuvîntul *asasin* tresării. Balbus Mierlă observă :

— Nu poți cuceri lumea stropind-o cu apă de trandafiri. Trebuie să trimiți la moarte — adică să asasinezi — milioane, poate zeci de milioane de oameni...

Tăcu. Tăcui și eu. După cîteva clipe mă întrebă :

— Mă, tu o cunoști pe Lilica Pap ?

— Mi se pare că o cunosc. În orice caz am auzit de ea : o domnișoară cam deșuchiată, cam trecută, cam stătută, cam nețesălată.

Aș fi putut să mă stăpînesc, să nu vorbesc chiar așa, însă tot ce era cît de cît legat de fascism mă întărîta, mă aprindea iar uneori mă scîrbea pînă din-

colo de orice măsură. Balbus Mierlă mă sfătui cu asprime :

— Ține-ți gura, să nu te audă careva și să te alegi cu oasele rupte. Lilica Pap e o sfîntă, o camaradă de încredere.

— Sfîntă ?

— Da, *sfîntă*. A trecut de patruzeci de ani și a rămas *fecioară*, ca Ioana d'Arc. Are grad mare în mișcarea noastră. Mai mare ca al meu. Iar pe deasupra... Pe deasupra e decorată cu *Buzduganul verde* și chiar cu *Crucea albă*...

Spunînd acestea Balbus Mierlă își apropie gura de urechea mea :

— Lilica Pap se duce în fiecare an cel puțin pentru trei luni în Germania.

Aruncai cîteva cuvinte în glumă :

— Poate că-i plac muzeele. Îmi plac și mie. Însă de cînd a venit Hitler la putere, deși mi-e dor de München și mai ales de Nürenberg, nu mi-a venit să mă hotărăsc să plec.

Filosoful mă măsură cu ochii, ca pe un mare naiv.

— Nu ți-a venit să te hotărăști să te duci !... Află că chiar dacă ai vrea, ai rămîne cu vrutul. Crezi că oamenii noștri, *datorită cărora știm tot*, nu cunosc în ce ape te scalzi ? Nu pupi viză, băiatule. Însă Lilica Pap nu se duce pentru muzee, ci pentru führer. Dracu știe cum și le-o fi făcut, dar are multe relații cu fruntașii partidului și prin mijlocirea lor capătă invitații la toate mitingurile. Și nu niște invitații oarecari, ci chiar în primele locuri. Îi ascultă pe Goering, pe Hess, pe Goebbels. Dar nu pentru ăștia se

osteneste ea s-ajungă la Berlin ci pentru führer. Și știi ce mi-a mărturisit ? Un secret grozav. Fata asta bătrînă, care nu s-a culcat cu nimeni în viața ei, și pe care noi o socotim sfîntă, cînd îl aude pe führer vorbind, ei bine, atunci... atunci simte ca și cum s-ar culca cu cineva, cu un bărbat tînăr, viguros...

Îmi vărsă în față o mulțime de amănunte, unele mai desgustătoare decît altele. Mi se strîmbă obrazul. Rostii, ca totuși să rostesc ceva :

— Duceți-o la un medic. Uitați că e sfîntă și duceți-o la un medic.

Pe obrazul lui Balbus Mierlă se scrise o totală lipsă de speranță.

— Ne-am osteni degeaba. E captivată de personalitatea führerului... E îndrăgostită-lulea de mustăcioara frumosului Adolf...

Tăcu. Și cîteva clipe nu auzirăm decît zumzetul ca de stup de albine al cafenelei și vuietul străzii.

— De fapt, spuse Mierlă cu oarecare jenă, toți sîntem îndrăgostiți, toți sîntem captivați de pederastul ăsta...

Intrai cu Mierlă la Corso și ne așezarăm la o masă. Era o oră încă a dimineții în care se mai găseau locuri. Pînă să ne aducă ospătarul, lui halba și mie șvarțul, ne pomenirăm cu Mitu Elian. Pe mine jurnalistul nu mă luă în seamă. Se uită numai la Balbus Mierlă, cu o mare și adevărată admirație și-i strigă :

— Salve, filosofule, salve... Sînt fericit că te văd, salve...

— Salve, măi, salve...

Schimbul lor de saluturi, atît de zgomotos, mi se păru stupid, însă nu avui ce face, îl răbdai. Fără să fie poftit, Mitu Elian veni și se așeză între noi. Balbus Mierlă îi strînse cu putere mîna, aproape că îl îmbrățișă. Se vedea că erau vechi și buni prieteni. Nu vrusei să mă stăpînesc și, mai în glumă, mai în serios îi spusei lui Balbus :

— Nenorocitule ! Nu vezi ? Faci două crime în același timp : după ce că stai cu mine la masă, văd că ești prieten și cu Mitu Elian ! Vă strîngeți mîinile ca doi vechi amici. Mitu Elian...

Filosoful nu-mi îngădui să-mi sfîrșesc fraza.

— Ei ! Asta e ! Parcă eu nu știu că Mitu Elian e jidan ! *Știu ! Însă nu toți jidanii sînt ca el. Mitu Elian e un jidan cumsecade.* La timpul potrivit, o să-l cruțăm, ba chiar o să-i dăm posibilitatea să-și cîștige pîinea. Noi îl iubim. De altfel îl iubește și-l prețuiește și profesorul Niță... Mult... Din care cauză cîțiva dintre noi sîntem geloși, chiar geloși foarte...

— Ei ! Dacă îl iubește și-l prețuiește și profesorul Niță, se schimbă povestea... Profesorul Niță dă scutiri, ca Papa... Rîserăm cu hohote toți trei. Cînd ești tînăr rîzi din orice. Mai tîrziu e greu, greu de tot.

Între timp cafeneaua se umplea de tot mai multă lume. Chelnerii, picolii și picolițele abia pridideau să facă față comenzilor. Cei doi patroni, Finkelstein — care se asemuia uimitor de mult cu Ion Minulescu — și Haimovici se plimbau grijulii, însă cu zîmbetul pe buze printre mese, împărțeau surîsuri, întrebau :

— Ați comandat, coniță ?

— Ați fost servit, cucoane ?

— Ce doriți, duduie ?

La Corso, ziua și noaptea, clienți erau cu nemiluita și de toate soiurile : javre care trăiau împărătește din afaceri făcute pe picior, rentieri, generali și magistrați scoși la pensie, scriitori care-și căutau de ani și zadarnic inspirația în ceașca de cafea, ziariști în goană după noutăți senzaționale, cuconițe coapte și răscoapte, dudui abia date în pîrg, ieșite și unele și altele să vadă lume și să fie văzute, mai ales să fie văzute, pentru că *fețișoara vindea... inimioara...*, pești, codoși și codoașe, popi răspopiți, faliți. Dar cine putea să-i cunoască și să-i numere pe toți în afară de patronii cafenelei ? !

Prins cu vorba și amețit parcă de foiala din jur, uitasem să-mi arunc ochii pe ziarele de dimineață. De altfel și dacă mi i-aș fi aruncat ce-aș fi găsit ? Noutățile externe erau aceleași, mereu aceleași, Războiul, era clar, bătea la ușă. Războiul... Războiul... În Spania era război crîncen. Tot război crîncen era și în China. Mai erau și prin alte părți războaie mici, locale, răzvrătiri, răscoale, greve îngenuncheate cu armele. Cine să le mai țină socoteala ? Pentru că se vorbea prea mult despre războiul de care ne apropiam, mulți, plictisiți nu mai voiau să audă nici măcar rostindu-se cuvîntul. Ba, unii ajunseseră să creadă că nu ne pîndește nici un pericol real și că totul se va mărgini la amenințări. Altceva... ce mai putea fi nou ? O crimă pe Cîmpul Veseliei. O sinucidere pe șoseaua Vergului. Cîteva spargeri pe Sfînta

Vineri. O nouă aventură amoroasă a celebrei băbătii Arabela Cîrnu !... Asemenea evenimente sau întîmplări nu mă mai interesau. Încetasem de a mai fi reporter de fapte diverse. Așa se făcu că rămăsei niţeluș surprins cînd băgai de seamă cum Calea Victoriei se aglomerează ca în zile mari. Și tot ca în zile mari începură să apară și sergenţii de stradă, cu cascheta pe cap și cu vînă de bou în mîini pentru a opri circulaţia. Întrebai așa, într-o doară :

— Dar ce se întîmplă, domnilor ?

Întrebarea o îndreptasem către Balbus Mierlă care, după cîte se părea, n-o auzise. Îmi răspunse Mitu Elian. El era omul care le știa pe toate. Se grăbi să mă ia peste picior :

— Ha ! Nu știai ? Într-adevăr nu știai ?

— Ce să știu ?

— Păi tu... deși ești jurnalist, deși pretinzi că ești jurnalist, nu știi niciodată nimic. Ţăran prost ai venit în București, ţăran prost ai rămas, ţăran prost ai să mori...

Balbus Mierlă îmi sări pe nechemate și pe neașteptate în ajutor :

— Și eu, Mitule, și eu sînt ţăran... Nu te lega de originea noastră rurală că-ntorc foaia. Auzi tu ? Întorc foaia și n-o să-ţi placă de loc ce-o să urmeze. Dacă vrei negreșit să-l iei peste picior caută-i alte bube. Are destule. De exemplu : joacă în fiecare seară tontoroiul cu Kahalul, cum a spus-o chiar ieri, în *Porunca, doctorul* Lăptărie, cunoscutul și mult prețuitul de noi toţi rasist.

— Lăptărie e un huligan vulgar, zisei.

— Ba nu, îmi replică Balbus Mierlă, e un patriot, un patriot și un savant.

Mitu Elian își scoase batista din buzunar, se șterse la gură și, luîndu-și un aer grav, spuse :

— Balbus !... Balbus, tu ai fost ţăran !... Dar tu te-ai cultivat. Ai studiat cîţiva ani în Germania. Te-ai subţiat trăind printre nemţi. Te-ai îndopat cu carte nemţească... Și spune-mi, unde e miezul culturii umane, dacă nu în Germania ? Neamţul e, prin definiţie, „Kulturmensch". Și tu — Balbus — ai devenit și tu un „Kulturmensch". Iată de ce pe tine te stimez și nu-ţi mai lipesc pe obraz epitetul de *ţăran*... Nu... Nu-ţi mai lipsesc pe obraz acest epitet.

— Să te ferească Dumnezeu, Eliane, zisei, de ziua în care amicul nostru „Kulturmensch"-ul, aci de față, o să aibă în mîinile lui puterea. *El a învăţat carte în Germania lui Adolf Hitler,* ceea ce înseamnă cu totul altceva decît crezi tu că știi sau decît presupui tu că știi. Cît despre doctorul Lăptărie...

Parcă-i pusei ardei sub coadă. Sări în sus :

— Germania lui Hitler ! Ia mai lasă-mă-n pace cu bazaconia asta ! Germania lui Hitler !... Germania lui Hitler... Germania rămîne tot Germania, indiferent de cine deţine puterea politică. Iar legionarii ! Ce-ar avea legionarii noștri cu mine ? Dacă n-aș fi evreu, de mult aș fi făcut parte din rîndurile lor.

Tăcu cîteva clipe după care spuse admirativ :

— Legionarii !... Legionarii sînt plini de vitalitate... Sînt curajoși !... Au în ei flacăra sfîntă, revoluţionară !... Vor cuceri în curînd puterea și o vor

exercita secole ori poate milenii, cum profetizează Hitler.

Mulțumit, filosoful Balbus Mierlă îl bătu ca un protector pe Mitu Elian pe umăr, îi spuse că e un *jidan de treabă*, că are tadent și să fie fără grijă. În viitorul stat legionar, n-o să i se întîmple nimic neplăcut, o să capete voie să țină lecții pe la vreo școală evreiască, bineînțeles pînă cînd evreii vor fi, ca și slugile lor — și aci se uită la mine — exterminați.

După ce rosti cu voce gravă toate acestea filozoful scuipă pe linoleumul vișiniu care acoperea dușumeaua, rîgîi și se frecă ușurel pe burtă. Cum în apropiere se afla un chelner, îi comandă :

— Să vină o bere. Apoi către noi : Cel mai bun lucru pe care l-am învățat în țara germanilor a fost să-mi astîmpăr pofta de băutură cu bere. Filosofia se împacă bine și cu berea și cu burticica. Vedeți cum îmi crește burticica ? Trebuie nereșit să mi se dea o catedră la universitate... Aș vrea sociologia... Dacă ar muri Gugu !... Dacă ar muri Gugu dobîndirea catedrei n-ar mai fi o problemă. Dar Gugu se ține bine. N-o să moară curînd, dacă noi n-o să ne grăbim să-l ajutăm... *să-l ajutăm să moară.*

Îl întrebai sincer, serios, iar Balbus Mierlă îmi răspunse tot sincer, tot serios, de parcă ar fi fost vorba de un pui de găină, nu de un om :

— Poate că-l executați și pe el cînd veniți la putere.

— Nu-l avem pe listă.

— Cum se poate ?

— Ne ajută pe sub mînă. Cu bani. Cu mulți bani. Și apoi... s-a văzut în secret cu căpitanul nostru. Nu se știe ce-au discutat dar se știe că atunci cînd vor avea loc execuțiile, de el, de profesorul Gugu, nu se va atinge nimeni.

Acum lui Mitu Elian nu-i mai plăcu de loc discuția noastră. Plecă, dădu cîteva tîrcoale prin cafenea, informă și se informă, după aceea veni, își reluă locul pe scaun și ne spuse tare :

— Zi mare, ziua de astăzi, zi mare, mare, mai mare decît 24 Ianuarie și chiar mai mare decît 10 Mai !

Pe urmă adăugă încet :

— Defilează *în uniforme* Frontul Renașterii Naționale. Defilarea, am aflat-o din sursă sigură, a fost organizată de inginerul Nonu Cornea. Mi se pare că pramatia ți-a fost profesor.

— Mi-a fost. Pe vremea cînd eu studiam agronomia iar el făcea politică cu liberalii. Îl susținea clica lui Porcu. În perioada aceea era cît pe-aci să devină subsecretar de Stat. Acum în urmă cocheta cu țărăniștii...

Mitu Elian se indignă la culme. Fața i se roși. Ochii i se tulburară. Uită să-și acopere gura cu batista. Vorbea și pe măsură ce se înfierbînta ne umplea pe amîndoi de scuipat.

— Ei, s-a schimbat boierul, nu e cum îl știi. Acum Nonu Cornea nu se mai ocupă cu agronomia. *Face istorie*. Așa a și spus într-un discurs. S-a înscris în

Front. A trecut la Front. Și a devenit ministrul Frontului pe țară. Adică șeful acestui partid pe țară. Partid întemeiat printr-un decret-lege ! Hai să facem plata și să ieșim în stradă. O să avem ce vedea. Țin jurnal. *Descriu epoca în jurnalul meu.* Mai tîrziu, cititorii numai din jurnalul meu vor afla care a fost adevărata față a acestor tulburi și teribile timpuri.

(Aici trebuie să deschid negreșit o paranteză și să arăt că „mai tîrziu", în cazul de față peste numai două-trei săptămîni, l-am văzut pe Mitu Elian îmbrăcat în uniforma albastră a Frontului, pe care o purta fără jenă, ba chiar cu oarecare mîndrie. Epoca ! Nu știu dacă vom izbuti vreunul s-o descriem așa cum a fost. Paginile de față le socotesc — și așa trebuie să le socotească și cititorii — numai o modestă încercare.)

Balbus își bău berea pînă la ultimul strop. Eu și Elian ne sorbirăm șvarțurile. Plătirăm și ieșirăm în stradă.

Mitu Elian avusese dreptate. Dinspre Ateneu veneau încet și în oarecare dezordine, așezați în rînduri, ca soldații răcani, bărbații politici ai vremii. Purtau uniforme de tip militar, albastre : pantalon albastru, tunică albastră, șapcă albastră, cu cozoroc lucitor. Și peste tunică, centiroane. Îl văzurăm în față, cu chipul lui mare și lat, cu fălcile buhăite, căzute, pe Constantin Argetoianu. Centironul lat îi strîngea burta revărsată. Capul de proconsul bubos al Argetoianului se bălăbănea ostenit de drum și de căldură lîngă capul bătrînului leu fără dinți al Ardealului, Alexandru Vaida Voievod. Acesta, purtînd mustață

mare, haiducească, cu sfîrcurile groase în jos, avea aerul unui mareșal neamț ieșit la pensie. Lîngă el, mărunt, puțintel la trup, cu monoclu negru peste ochiul drept, se mișca vioi, întocmai ca o veveriță, Armand Călinescu. Lîngă Armand Călinescu sufla greu, ca abia ridicat de pe un pat de suferință, cu un ochi mult ieșit din orbită, însîngerat aproape, și cu altul acoperit în întregime de pleoapa roșie, umflată juristul Victor Iamandi. Cel mai frumos însă, la întreaga-i înfățișare, arăta Grigore Gafencu care, peste uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale, își pusese mantia albă a cavalerilor ordinului Mihai Viteazul. După el, mulți alții, avocați tineri încă, dar pîntecoși ca Virgil Potîrcă, ardeleni ca Viorel Tolea și Coriolan Bohonț, munteni oacheși, dobrogeni romantici, moldoveni visători, cu plete, care își mîncaseră moșiile și își topiseră tinerețile prin tavernele Parisului. Și încă mulți alții... Și încă mulți alții care trăiesc și astăzi și care au *uitat totul, absolut totul.*

Agronomul Nonu Cornea — mai mîndru, mai chipos și mai tînăr decît toți ceilalți — ținea în mîinile-i viguroase un steag care, din cauza nemișcării aerului, părea mort.

Rîdeam. Toți cîți ne aflam acolo pe trotuar rîdeam, unii decent, alții cu hohote. Dacă însă stai și te gîndeai mai pe îndelete, la cele ce vedeai, te cuprindea cu adevărat jalea. Se găseau acolo, îmbrăcați în uniforme aproape asemănătoare cu ale cioclilor — numai că uniformele, în loc să fie negre, erau albastre — mulți, dacă nu toți, așa-zișii bărbați politici *de vază* ai țării acelui timp. Unii aveau

obîrşie boierească şi politiceşte se trăgeau din conservatorii lui Carp şi ai lui Cantacuzino. Alţii crescuseră alături de Brătieni sau, dincolo de Carpaţi, învăţaseră deprinderile politice de la bătrînul Raţiu. Cei mai tineri, ieşiţi din rîndurile micii burghezii sau din găvanul ţărănimii mai înstărite, se ridicaseră prin radicalismul lor şi ameninţînd palatul regal cu... revoluţia... Da... da... Nici mai mult, nici mai puţin. *Cu revoluţia...* (Dar cu care revoluţie, Doamne ?)

Hohenzollernul crescut în ţară — şi care era al treilea neamţ din familie, aşezat pe tronul domnesc — cunoscîndu-le tuturora nu numai caracterele dar şi poftele, făcuse această lume politică să joace după cum el îi cînta. Curtea regală credea că pe comunişti i-a lichidat, pentru că pe unii fruntaşi îi împuşcase iar pe alţii îi aruncase prin închisori şi prin temniţe. Asupra comuniştilor care scăpaseră nearestaţi veghea aparatul de represiune. Vegheau tribunalele militare. Veghea cenzura şi Curtea Marţială mersese şi mai departe : *declarase ilegale toate partidele politice.* Din sfărîmăturile lor regale închegase un partid unic, un partid cu uniforme. Hitler făcea pui. Pui de năpîrcă ? Fără îndoială că pui de năpîrcă. Rîndurile acestui partid unic, numit Frontul Renaşterii Naţionale, fuseseră îngroşate cu funcţionari publici şi cu pensionari deveniţi din ordin *frontişti.* Mărunţelul şi vioiul Armand Călinescu, poreclit şi *Omul cu monoclu negru,* juca rolul prim în această formaţie politică al cărei şef adevărat era regele. Aceştia conduseseră după întîiul război mondial ţara. Aceştia o conduceau. Aceştia aveau s-o mai conducă. Încotro ?

Dracul, poate numai dracul ştia, însă cu toţii vedeam că prăpastia era destul de aproape. Bogătaşii îşi luau măsuri, îşi trimeteau fiii în Occident şi-şi puneau averile la adăpost în băncile elveţiene. Ceilalţi... Ceilalţi aşteptau... Aşteptau evenimente grave, poate războiul şi, aşteptînd, îşi spuneau, ca să mai prindă curaj : „Ce i-o fi mamei i-o fi şi tatei".

Pe toţi cîţi ne aflam acolo, şi priveam ceea ce priveam, s-ar fi cuvenit să ne apuce jalea, însă, ciudat, nu ne apuca pe niciunul. Şi nu ne apuca jalea pe niciunul pentru că totul, dar absolut totul era ridicol. Totul era de un ridicol înfriocoşător. Oamenii, îmbulzindu-se pe trotoare glumeau :

— Uite-l pe borţos !
— Năduşeşte, năduşeşte...
— Stîrpitura cu monoclu...
— Mic şi-al dracului...
— Uite-l şi pe Guţă...
— Uite-l şi pe Vişinoiu...
— Licheaua... Păduchele cu glas...

Frontiştii îşi strînseră rîndurile, se mişcară, erau gata să pornească în marş, să defileze. Nonu Cornea tocmai se pregătea să facă semn fanfarei, să atace un marş. Atunci le răsări în faţă un comisar, un simplu comisar, banal şi stupid şi le ordonă să se oprească.

— Domnilor, trebuie să aşteptaţi. Măria-sa a lucrat toată noaptea şi s-a trezit tîrziu. Nu şi-a-mbrăcat uniforma încă, şi deci nu poate să apară în balcon. Vă rugăm să mai aşteptaţi. Cît ? Nu ştiu. Poate numai zece minute. Poate un ceas. Poate două. Pînă

se-mbracă. Înțelegeți și dumneavoastră. Nu se poate să primească defilarea în pijama. Protocolul... Nu se poate să...

Bătrînii și încercații bărbați politici înclinară capul ca și tinerii care se aflau acolo. Toți erau parcă făcuți din aceeași plămadă. Toți erau o apă și-un pămînt... O apă și-un pămînt... Toți... o apă și-un pămînt...

— Comunicați că nu face nimic, așteptăm. Așteptăm cît este nevoie să așteptăm.

— Așteptăm cît e voia măriei-sale. Oricît. Numai să binevoiască să iasă în balcon, să ne vadă, să ne vadă și să-și dea seama cît îi sîntem de supuși, de credincioși...

Așteptînd, bărbații politici — foști primi miniștri, foști miniștri, foști subsecretari de stat, foști senatori și foști deputați — deveneau leoarcă de sudoare, căci soarele lui august bătea cu neîndurare. Sleiți de osteneala așteptării — unii se treziseră cu noaptea în cap, pe la cinci dimineața — își potriveau centiroanele care nu se așezau bine pe pîntecele lor groase, prea rotunde și prea umflate. Neîndurătoarea arșiță se năpustea asupra lor, îi încălzea, și-i silea să verse șiroaie de sudori. Leul Ardealului își lua chipiul din cap și-și ștergea fruntea cu batista. Constantin Argentoianu se curăța și el de sudoare cu o batistă mare, albastră. Armand Călinescu, Grigore Gafencu, Victor Iamandi și mulți alții mai tineri sau mai puțin tineri îndurau suferința cu stoicism.

Sătulă de atîta așteptare, lumea de pe trotoare își mai slăbi și curiozitatea și rîsetele. Atunci veni de undeva din mulțime și se vîrî între noi un tînăr dichisit și durduliu, scos ca din cutie. Eleganța lui, de fecior de bani gata, sărea în ochi de la distanță, supăra și pînă la urmă chiar scîrbea.

— Dă-mi voie, zise Balbus Mierlă, dă-mi voie să ți-l prezint pe prietenul meu Marei Cosîmbescu, student la politehnică. *E verde*. Băiat bun. De-ai noștri. Să ne trăiască...

— Pistolar ?

Balbus Mierlă rîse.

— Cum de l-ai ghicit ?

Ridicai din umeri. Filozoful urmă :

— Trăgător clasa întîia. Greșește o dată la o sută de gloanțe... O dată la o sută de gloanțe. Nici armata, cît e ea de armată n-are asemenea trăgători.

Ne strînserăm mîinile. Balbus Mierlă îl întrebă :

— Dar pe unde-o fi taică-tău ? Nu-l văd. Parcă auzisem că și el s-a dat cu Frontul.

— Nu te-ai uitat bine, nene. Uite-l colo ! S-a băgat mai la mijloc, să nu-l vadă toată lumea de la întîia aruncătură de ochi. Frontul nu poate să dureze mult. E o ficțiune. Se va prăbuși curînd, odată cu Buzatul.

— Crezi ?

— Da. Cred. Nu poate să dureze. Degeaba ni l-au omorît pe căpitan. Degeaba ni i-au omorît și pe ceilalți. *Sîntem mulți*. Mulți și plini de foc revoluționar. Îl vom mînca în curînd pe Armand. După aceea îl vom mînca și pe Buzatu... Da... Da... Îl vom mînca și pe Buzatu... Pe nemestecatelea...

— Sînteți tari, îi spusei lui Cosîmbescu. Într-adevăr sînteți tari. N-am ce zice. Sînteți chiar foarte tari... Numai că...

Tăcui. N-avea rost să-i spun lui Marei Cosîmbescu ceea ce o clipă vrusesem să-i spun.

— Da... Sîntem foarte tari. Îl avem cu noi și pe cuconul Führer. Îl avem cu noi și pe mascalțon, îl avem și pe Franco. Cei mai puternici șefi de state din lume... A ? Am spus ceva neadevărat ? Cei mai puternici șefi de state din lume sînt cu noi. Pe lîngă ei ce contează și ce mai poate conta Buzatu ?... Spune și dumneata...

— Dar poate că nu sînt chiar cei mai puternici șefi de state din lume...

— Așa spune uneori și tata. Spune doar. Însă nu cred că e convins de ce spune.

— Cum se face ? Familia dumitale, după cîte văd, s-a împărțit în două în ceea ce privește politica.

— Da, îmi răspunse cu seninătate studentul : *tata este cu trecutul și cu prezentul. Eu și cu frate-meu sîntem cu viitorul. Pricepi ? Cu viitorul...*

Mitu Elian rînji :

— Cu trecutul și cu prezentul ! Am auzit, Cosîmbescule, că taică-tău a fost cu ideea uniformelor pentru membrii Frontului... O afacere grandioasă... O adevărată lovitură...

— O fi fost, nu știu. Poate că ideea a fost a Buzatului. Arătă iarăși cu mîna spre palat și adăugă : Buzatul are idei. Macabre, dar are. Tata trebuie să fi fost numai cu executarea ideii, cu furniturile adică.

— Se spune, Cosîmbescule, stărui Elian, că taică-tău, din afacerea asta, a cîștigat o avere uriașă...

De data aceasta tînărul dichisit nu mai încercă să ocolească adevărul.

— Aș ! Nu i-a ieșit cine știe ce. A fost nevoie să-și împartă cîștigul cu toată șleahta care se învîrtește în jurul Buzatului după ce îl mai împărțise o dată cu însuși Buzatul... Apoi... Apoi ce să vă mai spun ! Jumătate ne-a dat nouă, pentru mișcare.

Se gudură de bucurie, ca un cățeluș, și rîse viclean :

— Mișcarea noastră a devenit o adevărată casă de încredere. O casă de încredere cu viitor. Cine joacă pe mîna Buzatului va pierde. După părerea mea, cea mai bună afacere a tatei a fost c-a investit bani buni în mișcarea noastră.

(Băiatul nu mințea. Mulți investeau bani — unii adevărate averi — în mișcarea fascistă. Ar fi nimerit-o, dacă ar fi biruit Hitler. Dar istoria a vrut altfel.)

Tînărul Cosîmbescu vorbea despre viitor ca și cum viitorul s-ar fi aflat bine împachetat și pus la păstrare într-unul din buzunarele lui.

Aerul, plin parcă de flăcări, care pînă acum zăcuse nemișcat, stătut, se clătină. Steagurile ieșiră din nemișcare și prinseră să fîlfîie. Ordinul pentru defilare întîrzia. Și pentru că timpul trebuia totuși umplut cu ceva, veniră cîțiva comisari și se apucară să-i învețe pe oamenii aceștia, care își îmbrăcaseră pentru întîia oară în dimineața aceea uniformele lor cît de strîns să defileze rîndurile, cum să-și lovească tocurile, și așa mai departe... și așa mai departe. O poveste întreagă fu aceea a salutului. Făcînd exerciții, unii ridicau dreapta, alții stînga. Comisarii răcneau :

— Așa, domnilor, așa : se salută cu mîna ridicată în sus și cu palma deschisă. Știți dumneavoastră : *ca italienii.* Știți dumneavoastră, *ca nemții.*

Bărbații în uniforme albastre, cînd închideau, cînd deschideau palmele. Unii își răsfirau degetele. Alții strîngeau pumnul. Se găseau și din cei ce ridicau amîndouă mîinile deodată ca și cum ar fi fost soldați, ar fi pierdut o bătălie și ar fi vrut să se predea inamicului. Comisarii nădușeau, scrîșneau și le părea nesfîrșit de rău că împrejurarea nu le îngăduie să înjure. Oamenii aceia, docili pînă la prostie, erau totuși, unii miniștri, alții viitori miniștri. Le dădeau ocol și ajunseră să se milogească :

— Nu așa, domnule ministru. Nu așa, domnule prim-ministru. Nu cu degetele rășchirate... Că nu sîntem la bîlci. Că nu sîntem la panoramă. Cu palma deschisă, cu degetele lipite unul de altul. Numai degetul mare se detașează... Numai degetul gros... Așa... Așa, da. Bravo... Bravo...

— Dreeepți !

— Trage burta îndărăt...

— Nu sta cocoșat...

— Capul sus, domnule...

— Pe loc ! Bateți talpa pe loc. Unu-doi... Unu-doi...

Nemaipomenita mascaradă ținu, acolo, în plină Calea Victoriei, și în fața palatului, mai mult de un ceas. Tocmai cînd nu ne mai așteptam, pe poarta lăturalnică de pe strada Pictor Grigorescu, ieși din palat și veni grăbit către frontiști un ofițeraș.

— Gata ! Gata ! Acum apare măria-sa în balcon. Cînd începe muzica, înainte ! Și tălpile sus, domnilor, sus, sus, cît mai sus. Ah ! Civilii ! Civilii nu fac două cepe degerate nici cînd sînt miniștri... Nu uitați : cînd treceți prin fața Măriei-Sale bateți talpa, bateți talpa și ridicați piciorul sus, cît mai sus... cît mai sus...

Nu observă nimeni obrăznicia băiețandrului. În Piața Palatului, muzica militară porni să cînte un marș.

Bărbații, gravi, defilară. Cu toate lecțiile primite încurcară pașii, încercară să-i descurce și-i încurcară și mai mult, renunțară, întoarseră capul la dreapta să fie priviți de măria-sa și merseră alandala.

După grupul din față al miniștrilor și al celor mulți care așteptau să devină și ei miniștri, băteau talpa funcționarii publici : directorii de prin ministere, subdirectorii, șefii și sub-șefii de serviciu și — pentru umplutură — chiar simpli impiegați. În urma lungului și disciplinatului șir de funcționari publici băteau tălpile încălțate cu ghete noi primarii satelor, numiți în cele mai multe cazuri din rîndurile chiaburimii. Li se făcuseră și lor uniforme : cămăși cusute cu arnici turchez, pieptare înflorate, căciuli cu pană, ca a lui Peneș Curcanul. Mai mare rîsul ! O caricatură a portului țărănesc. Dar, oare nu tot ce se petrecea acolo era caricatură ? (Da, tot ce se petrecea acolo era o caricatură, dar o caricatură tragică.)

Cum ajunseră în dreptul palatului, bătură tălpile și mai tare, așa cum fuseseră instruiți și, deși învălmășiți, ridicau cu toții mîinile imitînd salutul fascist. Fotografii alergau răsfirați pe lîngă cei ce defilau și prindeau imaginile în obiectiv pentru ziarele care

aveau să le publice a doua zi și pentru arhivele statului. Obișnuita strînsură de pe trotoare, cuconițe și dudui, domni mai tineri și mai bătrîni, fără ocupație, băbătii cu lornioane, priveau și parcă nu se mai săturau.

— Frumos ! Frumos !

— Grozav de frumos !

— Nemaivăzut !

— Nemaipomenit !

— Ca la *Moși !*

Plictisit peste măsură, cu ochii bulbucați ieșiți din orbite, buhăit de nesomn și băutură, capul încoronat primea defilarea salutînd și el din cînd în cînd, cu mîna în sus.

Cineva spuse :

— Pentru a fi păstrați la putere, turmacii ăștia ar fi în stare să defileze prin fața palatului nu numai în uniforme, ci chiar despuiați, în patru labe și cu cîte un steag înfipt în dos. Numai să le-o ceară *Buzatul*... Numai să le-o ceară... Și mare prost ar fi dacă nu le-ar cere-o.

Ultimul grup defilă și se depărtă pe Calea Victoriei către Teatrul Național și de acolo mai departe, spre Dîmbovița... Muzica mai bubui ce mai bubui și tăcu.

Mitu Elian răsuflă ușurat :

— S-a isprăvit bîlciul... S-a isprăvit.

Balbus Mierlă tăcu. Îi spusei lui Mitu Elian :

— Cred că te înșeli. *Bîlciul* abia a început. Nu va fi de loc vesel și va avea un sfîrșit tragic.

Mă luă peste picior :

— Tu... Tu iei totul în tragic. Totul...

— Nu chiar totul.

Deasupra orașului plin de forfotă cerul era albastru — albastru ca un vast cîmp de in înflorit — iar soarele de sfîrșit de vară abia trecut de cumpăna zilei se uita la noi cu ochiul lui galben și ne dogorea, ne dogorea ca și cum ar fi vrut să ne ardă nu numai trupurile ci și sufletele.

Intrarăm din nou în cafenea. Aci aerul era îmbîcsit de tutun, însă ceva mai suportabil decît afară. Ne așezarăm la aceeași masă. Cerurăm alte șvarțuri. Lui Cosîmbescu nu-i ieșea din cap defilarea. Strigă aproape :

— Să defileze ! Să defileze cu toții *cît mai au viață*. Să defileze și să se facă de rîs. *O-ho-ho ! Cînd o să punem mîna pe putere, o să-i arestăm într-o noapte și-o să-i executăm pe toți. N-o să lăsăm în viață nici măcar unul, de sămînță. Numai pe tata. Să se sfîrșească odată cu cloaca asta !*

Legionarii, de la cei mai mari pînă la cei mai mici în grad vorbeau cu toții fără nici o sfială de omorurile în masă pe care le vor făptui îndată ce vor pune mîna pe putere. Oamenii naivi credeau că totul nu este decît pălăvrăgeală. Nu făceam parte dintre aceștia. Mă uitai drept în ochii lui Marei Cosîmbescu și-l întrebai :

— Și ce-o să puneți *în locul cloacei ?*

Băiatul ridică din umeri. Îmi răspunse Balbus Mierlă :

— La drept vorbind *o să punem în loc altă cloacă*. Românul e învățat cu sclavia. Nu e bun de nimic. Nu

poți scoate nimic bun din el! Ei! Nemții! Nemții mai zic și eu! Alt soi de oameni! Altă mîncare de pește...

— Cum poți să spui așa? îl întrebă timid Mitu Elian. Doar ești român!

Supărat, disprețuitor, filosoful lăsă buza:

— Prin accident. Și din nefericire pentru mine... Ah! Dacă m-aș fi născut neamț și m-ar fi chemat Hans!... De multă vreme aș fi ajuns *gauleiter*...

— În România?

— În România, în Franța, în Danemarca, oriunde. Hitler va declanșa războiul și va cuceri toată lumea... toată lumea...

Mai ceru o halbă. Așteptă să-i mai scadă puțin gulerul, o dădu peste cap dintr-o sorbire, se plecă spre mine și șuieră printre dinți:

— *Două sute de mii de oameni o să executăm. În douăzeci și patru de ore. Două sute de mii de oameni. Vor curge rîuri de sînge.*

Discuția, și mai ales mărturisirile lor cu privire la ce aveau să facă în viitor, *cînd vor lua puterea,* începu să mă intereseze tot mai mult. Zisei:

— Nu crezi că pentru *purificarea nației,* cum spuneți voi, două sute de mii de oameni ar fi prea puțini? Se vorbește că în lagărele lui, Hitler a ucis pînă acum mai mult de o jumătate de milion... Și se zice că această jumătate de milion ar fi numai mezelicul... Numai mezelicul...

Filosoful nu-mi pricepu gluma. Luă în serios tot ceea ce spusesem și-mi răspunse:

— Poate! O să ne mai gîndim. O să mai lungim lista. Țara e mare. Avem de unde.

Acum, lui Mitu Elian discuția nu-i mai plăcu de loc. Dacă se lungea lista... Dacă se mai lungea lista poate că era în pericol și pielea lui. Ca să schimbe vorba, îl întrebă pe Mierlă:

— Ei, dar tu... Tu ce mai scrii? N-ai mai publicat nimic în ultima vreme!

— A!... Ce scriu! Un eseu fundamental, esențial, cum nu s-a mai scris. Un eseu despre bogăția limbii românești, așa cum se reflectează ea în versurile geniale ale camaradului Pintilie Borșa.

— Pintilie Borșa... Pintilie Borșa... Nu cumva poetul e una și aceiași persoană cu tînărul care acum un an — doi a dat foc unor sate evreiești din Maramureș?

— Ba da, acela e... Ce talent! Ce talent...

Balbus Mierlă tăcu o vreme. Apoi adăugă:

— După frontiști, noi venim la putere. Noi venim. Ne aduce pe noi la putere conul führer... Atunci să vedeți voi defilări! Defilări și petreceri! *O să ne jucăm cu capetele dușmanilor cum se joacă puștanii cu mingea pe maidane.*

Un tînăr bălan, cu părul ca zăpada, un albinet, care își sorbea mazagranul printr-un pai lung și gros și care ne asculta de aproape un ceas conversația de la o masă vecină, se băgă în vorbă:

— După ăștia nu veniți voi. Vine șeful nostru. Și o dată cu șeful nostru venim și noi.

Plin de mîndrie, pomeni numele lui Maniu și adăugă:

— Țineți seamă : șeful nostru e singurul bărbat politic valoros care n-a aderat la *front*, care mai face opoziție regelui, care n-a pupat mîna doamnei Lupescu și care n-a mîncat la masă cu domnul Urdăreanu.

— Voi o să vedeți puterea cînd mi-oi vedea eu ceafa. Șeful vostru !... Șeful vostru e un neputincios ! Îl cunoaște o lume !... Un aiurit de modă veche... Un babalîc care poartă ștaif ca pe vremea lui Franz Iosif...

— A... care va să zică... Așa vorbești tu de...

— Întocmai... Așa și chiar mai ceva decît așa.

Pînă să băgăm de seamă ce au de gînd să facă și eventual să sărim și să-i despărțim, se repeziră unul la altul, se izbiră cu gențile în cap, se loviră peste urechi, se încăierară. Îi lăsarăm să se încaiere. Tînărul Cosîmbescu nu rămase neutru. Uită cît e de dichisit și se avîntă în luptă. Încălecă pe albineț, îl trînti jos și se apucă să-l piseze cu tălpile și mai ales cu tocurile pantofilor. Filosoful se trase nițeluș mai la o parte și rămase, răsuflînd din greu, la pîndă. Ori de cîte ori albinețul încerca să-și ridice capul, Mierlă se apleca și-l pocnea cu halba în creștet.

Chelnerii, picolii și picolițele erau oameni cu multă experiență. Ori de cîte ori se isca un scandal în selectul local, ei nu se amestecau. Nu se amestecau nici patronii — domnii Finkelstein și Haimovici — nici publicul. Nu se amesteca nimeni. Toți tăceau, priveau și așteptau să vadă cam cum o să se isprăvească dandanaua. Îmi aprinsei o țigară și, strecurîndu-mă printre clienții care se ridicaseră în picioare să privească mai bine încăierarea, plecai.

Afară era cald, grozav de cald. Aerul gros, înăbușitor mă apăsa de parcă ar fi fost plumb topit.

— Porumbieluuu ! îmi strigă în ureche o țigancă cu fustă galbenă și cu sîni mari, pietroși, abia ascunși sub cămașa subțire, de borangic. Porumbieluu ! Cumpără porumbieluu !... Porumbieluu...

Lumea n-are margini...
Viața are margini...
Lumea n-are margini...

Calul înainta domol prin noroi. Rămăsesem în urmă și începeam să mă simt singur, deși nu eram. Gînjii, care mergeau ceva mai repede, se aflau laolaltă și departe, în față. Ne apropiam cu toții de o pădure. Nu-mi dădui seama ce-i preocupă pe Gînji, însă mi se păru că ei au hotărît să-și continue drumul de-a curmezișul, printre arborii care, priviți de acolo de unde mă aflam, păreau a fi destul de rari. Cînd mă apropiai ceva mai mult de pădure, văzui că arborii erau strîmbi, noduroși, bătrîni și printre acești arbori parcă bolnavi, din loc în loc se aflau luminișuri largi, mărginite de tufișuri mărunte și ghimpoase. Grăbii calul, să-i ajung pe Gînji. Și pe cînd grăbeam calul să-i ajung, lovindu-l mereu cu călcîiele, dintr-o îngrămădire de tufișuri de la marginea pădurii țîșniră două vulpi cu cozile lungi, roșcate. Gînjii își văzură de drum cu prinșii lor, însă doi dintre ei, ademeniți de prezența sălbăticiunilor, dădură chiot prelung și se năpustiră cu caii după ele.

Vulpile chefneau și fugeau să rupă pămîntul nu altceva. Caii mărunți, flocoși și focoși izbeau cu copitele clisa gălbuie, groasă și grasă, și alergau și ei cît îi țineau puterile. Căzuți, în sfîrșit, în capcana curiozității, Gînjii se opriră cu prinși cu tot. Unul din cei ce fugăreau vulpile se apropie, se înțepeni bine în scări și, cu bîta pe care o ținea în mînă se aplecă din mers și izbi una dintre ele în cap. Vulpea se clătină și sări în lături. Gînjul, contrariat, frînă calul, îl întoarse și, ferindu-se să nu intre cu el peste vulpe s-o stropșească, o ocoli și îi ieși în față. Și iarăși se aplecă și o izbi în cap de cîteva ori. Amețită, ori poate chiar răpusă, vulpea de atîtea ori lovită rămase întinsă la pămînt. Mișcă numai din cînd în cînd picioarele din urmă. Ridică și bătu de cîteva ori cu coada pămîntul. Apoi se potoli. Celălalt Gînj se lăsase păgubaș, nu mai urmărise cealaltă vulpe și se întorsese. Privi vulpea nemișcată și-i spuse Gînjului de lîngă el :

— Ai omorît-o, mă, Iftodie ?

— De ce să n-o omor ? Am omorît-o pentru blană. Am nevoie de blana ei. Îmi trebuie blana ei și de aceea *am vînat-o.*

O ușoară părere de rău străbătu glasul Gînjului care se lăsase păgubaș.

— Mie mi-a scăpat.

Iftodie găsi că e cazul să-l consoleze :

— Ei, lasă, că mai întîlnești tu și altă dată vulpi.

— O să mai întîlnesc ! Dar vulpe ca asta care mi-a scăpat... Așa vulpe... Mai rar așa vulpe ! Avea o coadă !... Coada ar fi făcut toți banii...

Iftodie Gînj descălecă. Luă vulpea moartă, o ridică și ținînd-o de picioarele din față se apropie de grupul nostru. Vulpea avea capul ușor însîngerat. Limba galbenă, moale și lată, ca o bucată de catifea, îi atîrna printre buze. Ochii !... Ochii îi rămăseseră deschiși și înghețați ! Nu mai aveau nici o strălucire. (Nici ochii omului, după ce omul moare, nu mai au nici o strălucire.) Îl întrebai :

— De ce-o omorîși ?

— N-auzișî ? Îmi trebuie blana. Aveam nevoie de blana ei.

Du-l...
Du-l...
Că de viață e sătul...

Intrarăm în pădure și, după ce bîjbîirăm cîtăva vreme, descoperirăm un drum. Nu prea pricepurăm încotro ne va duce drumul acela, însă o apucarăm pe el înainte. Copacii bătrîni erau groși, strîmbi și negri de parcă ar fi fost mînjiți cu păcură. Cu toate acestea pădurea era plăcută și inimii și vederii. Mirosea a proaspăt și a jilav. Ici-colo, iarba scosese pentru a doua oară colțul. Pămîntul era plin de iarbă... De viață și de iarbă...

Mergeam agale după Gînjii care înaintau purtînd între ei pe cei doi prinși, cînd, deodată căluțul meu își ciuli urechile. Nările, uscate de vînt, începură să-i tremure. Necheză încet. Încet. Îmi spusei că s-ar putea să mai fie și alte sălbăticiuni pe aproape, pe care noi nu apucasem încă să le vedem. Gînjul norocos, numit Iftodie, călărea înaintea noastră, cu vulpea

roşcată legată de ciochină. Din capul vulpii care atîrna moale mai picurau boabe de sînge, roşii şi rotunde ca mărgelele. Vîntul se trezise şi acum clătina ramurile strîmbe, le răsucea şi le chinuia. Iar pădurea vuia, vuia... Şi prin vuietul acesta dintr-o dată sunară şi răsunară împuşcături. Nu ne cuprinse nici un fel de frică însă prudenţa ne porunci să descălecăm şi să ne pitulăm în dosul copacilor. Gînjul roşcovan care îi avea în grijă pe cei doi prinşi sări cel dintîi de pe cal, îi apucă pe aceştia de grumaji şi-i sili să se adăpostească şi ei împreună cu el după un trunchi gros şi scorburos de stejar.

Gîndii : „Acum... acum n-o să fie uşor. Numai de nu m-ar schilodi..." Scosei *Beretta,* de tras însă nu mă grăbii să trag. Pipăii şi *Kisserele* din buzunar. Erau reci. Îmi înfiorară podul palmei. Luai numai una. Aşteptarăm să se tragă din nou asupra noastră, ca să ştim dincotro vin împuşcăturile. Nici nu fu nevoie să se mai tragă. În faţă, nu prea departe, văzurăm patru bărbaţi bărboşi, cu căciuli mari de miel pe cap, îmbrăcaţi în cojoace şi încinşi peste mijloc cu groase curmeie de tei. Recunoscui în ei pe unii dintre *Martorii lui Iehova,* cu care stătusem de vorbă la Dolea. În mîini purtau puşti *Winchester.* Unul dintre ei ne strigă :

— Măăă !... Aflaţi că sîntem mulţi în pădure. Nu face să vă luaţi cu noi la harţă. Sîntem slujitorii lui Dumnezeu. Credincioşi. Nu vrem să vă găurim pielea.

Un Gînj blond îl întrebă :

— Atunci ce vreţi de la noi ? De ce ne-aţi pîndit şi ne-aţi atacat cu focuri de armă ?

— Pentru puţin lucru.

— Puţin, puţin, dar care anume ?

— Să ni-i daţi pe domnul Bosoancă şi pe părintele Calistrat Grămadă... Să ni-i daţi chiar acuma... Sîntem cam grăbiţi şi avem nevoie de ei chiar acuma.

— Cariciul... Vă dăm cariciul... Şi nimic altceva decît cariciul.

Armele Gînjilor pîrîiră. Martorii lui Iehova ripostară. Pădurea se umplu de larmă. Şi — ciudat — acum larma nu avea în ea nimic tragic. Dimpotrivă : era veselă, *veselă şi plină de viaţă.*

Bărboşii se pricepeau să se apere. Făcuseră armata. Unii dintre ei făcuseră poate şi războiul. Se traseră îndărăt, culcaţi pe burtă, se tîrîră ca şerpii şi se ascunseră după nişte tufişuri. Aruncai spre ei o grenadă *Kisser,* însă o potrivii din aruncat în aşa fel încît să nu-i lovesc. Gînjul blond îmi înţelese gestul. Le strigă :

— Măăă !... Să nu fiţi proşti !... Acum nu v-am nimerit, pentru că n-am vrut să vă nimerim. Dacă va fi nevoie putem să vă înconjurăm şi să vă pisăm cu grenade. Lăsaţi-vă păgubaşi... Credeţi-ne şi predaţi-vă !

Răspunseră cu focurile înteţite ale *Winchesterelor.*

Gînjul Iftodie, care omorîse vulpea fiindcă îi trebuia blana ei, îmi strigă :

— A doua grenadă, dacă vrei s-o arunci, arunc-o unde trebuie. *Aştia nu sînt oameni. Sînt mai curînd lupi decît oameni şi trebuie să-i stîrpim.*

— N-avea grijă. Am s-o arunc unde trebuie. *Însă numai dacă va trebui.*

Scosei din buzunar al doilea butoiaș. Mă pomenii că-l mîngîi cu mult, cu foarte mult drag. Îl mîngîiam pentru că era rece și lucios — o adevărată operă de artă — sau pentru că, înlăuntrul lui sta ascunsă moartea, moartea unuia sau a mai multora? Pînă să arunc al doilea butoiaș *Kisser,* Gînjii traseră cîteva focuri în direcția bărboșilor și schimbară între ei niște semne pe care nu le înțelesei. Unul se tîrî șerpește pînă lîngă mine și-mi șopti :

— Leagă calul. Tîrăște-te pe burtă pînă lîngă prinși. Dă-mi două grenade. Îmi trebuie. Dumneata rămîi cu prinșii. Dacă fac vreo mișcare, împușcă-i. De bărboși nu te mai ocupa. Lasă-i în grija noastră. O să le venim îndată de hac... Dac-o vrea Dumnezeu...

(Trebuie să notez aci că, după cîte îi cunoșteam, Gînjii nu erau de loc bisericoși, însă ori de cîte ori ne aflam într-o primejdie care putea să fie și de moarte, unul sau altul dintre ei găsea nimerit să pomenească și numele Domnului.)

Îi dădui Gînjului grenadele pe care mi le ceruse și mă strecurai pînă lîngă cei doi prinși. Îi găsii plini de noroi, culcați pe burtă, cu mîinile răsucite și legate la spate, cu fețele în noroi. Mă uitai la picioarele lor. Gînjii care îi păziseră pînă atunci avuseseră grijă, după ce ne atacaseră bărboșii, să le lege și picioarele. Le spusei :

— Domnilor, vedeți și dumneavoastră că nu e de glumit. Vă dați seama. La cea dintîi nesupunere, voi fi nevoit să vă curăț.

Marei Cosîmbescu întoarse obrazul spre mine și rise :

— Nu e cavaleresc să împuști niște oameni legați de mîini și de picioare, domnule scriitor. Cum o să faci dumneata una ca asta ? Te știam om subțire... De altfel... De altfel cred că orice-am face n-ai să tragi în noi. *N-o să te lase inima să tragi în noi... Ești... Ești umanist...*

Încrederea, sinceră sau falsă, pe care fiul Diplomatului arăta că o are în mine, mă miră. Urlai aproape :

— Te înșeli ! N-am inimă bună ! Și la urma urmelor sînt tot atît de barbar și de grosolan ca oricare altul. Taică-tău mă cunoștea mai bine. Ar fi putut să-ți spună cîte ceva despre mine.

Bosoancă mîrîi către Cosîmbescu :

— Nu-l asculta. E... subțire. Foarte subțire... Dar dacă va fi nevoit să ne împuște, ne va împușca fără să clipească din ochi. Voi sînteți de vină. L-ați avut în mînă. Puteați să-i faceți de petrecanie de o mie de ori. L-ați iertat. L-ați cruțat. Dracu să vă-nțeleagă pentru ce. E-he! Să fi încăput el pe mîna mea!... De mult îi albeau oasele-n soare...

Vorbeau între ei ca să prindă curaj sau pentru că nu-i stăpînea nici o teamă ? Oricum, cuvintele lor mă supărau iar unele dintre ele mă și ardeau. Le poruncii, nu pentru că aș fi avut vreun drept asupra lor, ci pentru că erau dezarmați și legați iar eu eram slobod și întărit cu pistol, cu grenade. Așadar, le poruncii :

— Ssst ! Vreau să ascult cum vuieşte pădurea. Nu mai lătraţi ! Ciinilor ! Dacă mai lătraţi vă iau piuitul...

Expresia „nu mai lătraţi" îmi ieşise din gură fără voie. Mi se mai întîmplase şi altădată. Acum însă îmi păru rău. Îmi păru rău mai ales cînd îl auzii pe Marei Cosîmbescu reproşîndu-mi :

— Ne consideri ciini ? Oare atît de jos ai ajuns, încît îţi permiţi să ne consideri ciini, pe noi, care sîntem, ca şi dumneata, oameni ?

Obrazul mi se roşi şi mi se aprinse ca focul. Aproape că mă rugai de ei :

— Nu. Însă v-aş ruga să nu mă siliţi să vă împuşc. Nu-mi face plăcere să descarc pistolul în oameni. Nu-mi face plăcere nici măcar să umblu cu el.

— Totuşi umbli, îmi reproşă Cosîmbescu. Şi dumneata şi alţii umblaţi cu pistoale. *Acum toţi umblaţi cu pistoale.*

— Aţi dori, poate, să stăm cu mîinile goale, să vă lăsăm să ne suciţi gîturile ca la puii de găină ?... Ori să vă îngăduim să ne atîrnaţi în cîrlige, de vii, cum i-aţi atîrnat pe unii la abator, cînd cu rebeliunea ?

Rîzînd, Marei Cosîmbescu zise :

— Aşa ar fi... democratic. Să *nu* aveţi arme...

— Nu mă siliţi să vă împuşc. Vă rog...

Îi ameninţai cu *Beretta*. De nevoie, ascultară şi îşi lipiră obrazul de pămînt. Bosoancă şopti :

— E umed pămîntul. Şi rece. Acum începe să încolţească grîul.

Îi răspunse Cosîmbescu :

— Pe urmă vin zăpezile... Viscolele şi gerurile şi zăpezile. Le vom vedea... dacă vom mai trăi pînă atunci...

— De ce să nu trăiţi ?

La această întrebare nu-mi răspunse nici Bosoancă, nici Cosîmbescu.

Acum nu mai auzeam împuşcături. Nu mai auzeam nici glasuri de oameni. Auzeam numai vuietul aspru al pădurii. Săltai precaut capul şi mă uitai. Gînjii îşi legaseră caii de arbori, aşezîndu-i în aşa fel încît din faţă cel puţin, să nu-i poată împuşca nimeni. Aproape de botul unui cal văzui, pe pămîntul umed, între două grămăjoare de frunze arămii, întinsă, vulpea ucisă. Mi se păru că se asemuie cu o flacără moartă. Nu. Asemănarea nu era potrivită. Cînd murea, flacăra nu putea fi asemuită cu nimic. Cînd murea, flacăra nu se mai vedea, nu mai exista. Şi dintr-odată mă gîndii iarăşi şi iarăşi la propria mea moarte. Aş fi vrut să mor ca o flacără, să mă sting ca o flacără, să nu las după mine nici o urmă — nici măcar un pumn de cenuşă... nici măcar un pumn de cenuşă...

Gînjii se depărtaseră. Nu-i mai vedeam pe nici unul. După semnele pe care le lăsaseră, tîrîndu-se pe pămînt, băgai de seamă însă că ei făcuseră o largă, o foarte largă mişcare de învăluire. Aşteptam cu sufletul la gură să aud iarăşi împuşcături. Voii să văd, pe cît se va putea, lupta, — dacă avea să aibă loc o luptă, ba chiar să particip la ea.

Nu fui nevoit să aştept prea mult. *Winchesterele* începură din nou să sune şi să răsune. Armele Gînjilor

tăceau, dar, dintr-o dată, izbucni ca un fulger, în apropierea unui tufiș, grenada. Pădurea prinse pocnetul puternic al exploziei și-l purtă pînă departe, din deal în deal. După năprasnica explozie *Wincheste-rele* amuțiră.

Prin apropiere, niște ciori se speriară, cîrîiră, bătură din aripi, se adunară într-un stol dezordonat și, zburînd, se depărtară. În urma lor trecu, tăie văzduhul, o coțofană cu coadă lungă, bălțată.

Vîntul nu lua de loc seama la ce se petrece. Alerga neliniștit printre arborii și peste vîrfurile arborilor. Alerga într-una. Parcă ar fi fost o apă care nu se vedea.

— Mai vreți una ? răsună glasul Gînjului care aruncase grenada. Dacă vreți vă împlinim dorința. Grenade... avem mai multe decît ne-ar trebui ca să vă curățăm pînă la unu...

— Ne ajunge, răspunse unul din bărboșii ascunși în tufiș. Ne ajunge și ne prea ajunge.

— V-am înconjurat și vă facem țăndări, mai zise, supărat, același Gînj, dacă nu lăsați armele la pămînt... Așa că lăsați armele la pămînt și veniți către noi cu mîinile în sus.

Bărboșii se sfătuiră. Unul răspunse :

— Venim... pentru că altceva nu avem ce face. Venim, dar să vă țineți de cuvînt... Să nu ne maltratați.

Patru erau. Se ridicară toți patru și se îndreptară cu mîinile ridicate către Gînjul care îi chema. Veneau încet, de parcă ar fi vrut să-și ferească picioarele de crengile uscate care căzuseră printre copaci. Veneau încet și cu mîinile goale, ridicate în sus.

— Alții mai sînt ascunși prin apropiere ?

— Nu mai sînt. În partea asta a pădurii nu mai sînt.

— Dar în cealaltă parte ?

— Nu știm.

— Ce căutați pe aici ?

— Din întîmplare. Ne-au ieșit în cale două vulpi. Am alergat după ele să le vînăm și ne-am rupt de grupul cel mare, de toți ceilalți ne-am rupt.

— Ne pîndeați ?

— Știam că-l urmăreați pe Bosoancă și pe călugăr. Credeam că vă întoarceți din drum și că treceți iarăși prin Dolea. Așa credeam.

Din toate părțile răsăriră, cu armele în mînă, ceilalți Gînji. Veniră lîngă bărboși, îi pipăiră să vadă dacă nu mai au și alte arme asupra lor, îi apucară strîns și le legară mîinile la spate.

Unul spuse :

— Savile, culege armele din tufiș. Vezi să nu fi aruncat ăștia, cum au obiceiul, încărcătoarele.

Altul porunci prinșilor :

— Mînați măgarii la potecă.

Cei patru *Martori ai lui Iehova* se înșiruiră unul după altul și veniră către drumul lîngă care îi așteptam cu Bosoancă și Cosîmbescu. Cînd ajunseră lîngă mine, unul dintre Gînji se uită spre ceilalți Gînji și îi numără. Avu o tresărire dureroasă. Întrebă :

— Dar Iftodie ? Unde ar putea să fie acum Iftodie ?

— Da, răspunse alt Gînj. Lipseşte Iftodie. Şi dacă lipseşte trebuie să-l căutăm, să vedem unde este şi de ce lipseşte.

Săriră în sus, de parcă i-ar fi atins cineva cu biciul, ridicară pumnii şi se repeziră spre bărboşi.

— Nu cumva l-aţi omorît ? Să ştiţi că dacă l-aţi omorît pe Iftodie, nici unuia dintre voi nu-i iertăm viaţa. Niciunuia... Aţi înţeles ?

Unul dintre bărboşi, care se ţinea destul de ţanţoş, răspunse :

— Să nu vă fie nici cu supărare, nici cu mînie. S-ar fi putut să-l omorîm pe omul acela de care vorbiţi. Noi am tras. A fost o luptă cinstită. Ne-aţi biruit şi noi ne-am predat. Ca la război. Pentru că acum, vrem nu vrem, există între noi şi voi un fel de război. Nu aveţi dreptul să ne loviţi. Duceţi-ne la Teliu şi puneţi să ne judece. Dacă judecătorii ne vor găsi vinovaţi, să fim condamnaţi şi împuşcaţi. Dacă nu, să ne lăsaţi să plecăm încotro vom vedea cu ochii.

— Nu prea a fost luptă cinstită. Ne-aţi luat pe neaşteptate. Ne-aţi pîndit. Şi aţi tras în noi fără să ne fi avertizat. Aşa că... Aşa că lupta, din partea voastră, n-a prea fost cinstită... N-a fost de loc cinstită.

— Doar n-oţi fi vrînd să vă sunăm şi goarna ?

Doi Gînji rămaseră să-i păzească pe bărboşi. Ceilalţi se risipiră prin pădure. Cu totul aveam acum şase prinşi. De undeva, dintre copaci, se auzi o voce :

— Aici ! Aici ! Veniţi încoace, fraţilor !

Gînjii se repeziră către cel ce-i chema. Lîngă un tufiş îl găsiră pe Iftodie Gînj. Era rece. Sta zgîrcit, cu genunchii la gură, culcat pe-o coastă. Îl ridicară, îl aduseră pe braţe şi-l culcară lîngă calul lui. Careva îl cercetă de aproape :

— L-au nimerit drept în frunte. A avut noroc bietul Iftodie. A murit uşor.

— Aşa noroc, zise altul, aşa noroc să fie la duşmani.

Lînă mort — vulpea... Vulpea ucisă, a cărei blană îi trebuise lui Iftodie Gînj.

Cu toate că-i sfătuii cu asprime în glas să-şi păstreze calmul, Gînjii nu mă ascultară. Unii se repeziră să-i scarmene pe cei patru *Martori ai lui Iehova,* alţii săriră asupra lui Bosoancă şi Cosîmbescu. Îi doborîră într-o clipă şi pe unii pe alţii cu pumnii, îi loviră peste gură şi în coaste, îi batjocorîră cum vrură şi sfîrşiră prin a-i tăvăli prin noroi.

— Călugări ? *Martori ai lui Iehova ?* Ofiţeri ! Toţi aţi fost ofiţeri... Toţi aţi fost moşieri... Toţi aţi fost bancheri ori fii de bancheri...

Pumnii cădeau ca grindina asupra prinşilor. Şi tot ca grindina cădeau şi înjurăturile, de la cele mai simple pînă la cele mai înflorite.

— Pîndiţi omul la drum şi trageţi în el... A ? De ce ? Tăceţi ! Nu răspundeţi ! Dar noi ştim pentru ce aţi vrut să ne omorîţi. Noi ştim... Noi ştim... N-aţi vrut să ţineţi seama că avem neveste şi copii... Aţi vrut să ne împuşcaţi...

Prinşii încasau şi tăceau. Pricepeau că dacă ar încerca să protesteze sau să se apere, mînia Gînjilor n-ar mai cunoaşte margini. N-ar fi bine. Atunci n-ar fi de loc bine. S-ar lăsa iarăşi cu moarte de om... Iarăşi cu moarte de om... Cu moarte de om...

După ce le răriră bine bărbile şi pletele, Gînjii îi adunaseră de pe jos şi-i siliră să stea drepţi şi la rînd. Arătau rău de tot, tot atît de rău ca nişte cîrpe zdrenţuite. Lăsîndu-i în pace pe prinşii care aveau mîinile legate la spate, Gînjii îşi luară, tăcuţi, mortul şi-l aşezară pe cal de-a curmezişul. Într-o parte îi atîrna capul, în alta picioarele. Careva ridică vulpea ucisă de jos şi-o agăţă iarăşi la ciochină. Un Gînj luă calul mortului lîngă el. Lui Bosoancă şi lui Cosîmbescu le dezlegară picioarele şi-i aşezară în rînd, lîngă bărboşi. Un Gînj le spuse tuturor şase :

— Hai ! Mînaţi măgarii către Teliu... Repede... Cît mai repede cu putinţă. Că altfel... Altfel vă ia mama dracului.

Convoiul porni. Acum prinşii mergeau în frunte. Noi, după ei. În rînd cu noi, Iftodie Gînj atîrna, ca un sac dezumflat, pe cal. Şi la ciochina şeii lui atîrna, tot cu capul în jos, vulpea. Sîngele vulpii se închegase. Nu mai picura. Nu mai picura nici sîngele lui Iftodie Gînj.

Vîntul curgea neliniştit printre copaci şi peste vîrfurile copacilor. Iar pădurea vuia, vuia.

Tropotul cailor noştri se auzea încet, abia lipăind.

Tocmai cînd ne aşteptam mai puţin ieşirăm la margine şi pe drumul de cîmp ne îndreptarăm încet şi tăcuţi spre micul şi modestul oraş Teliu.

Asfinţitul umpluse pămîntul şi cerul de lumină roşie, aurie. Slăvile şi pămîntul erau roşii, roşii de parcă acolo, departe, la marginea zării, către apus, s-ar fi aprins un codru vechi şi mare cît lumea.

Ne învălui pe toţi lumina roşie a amurgului.

Peste puţin, deasupra noastră, cerul se umplu de stele tremurătoare... de stele...

Redactor : CORNEL POPESCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Apărut 1969. Hîrtie ofset A. cu blancofor. de 90 g/m². Format 500×800/16. Coli ed. 16,37. Coli tipar 27. A. nr. 15.948/1969. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 585 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România